

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

OĞLAK KLASİKLERİ

NAHİD SIRRI ÖRİK
SULTAN HAMİD
DÜŞERKEN

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

NAHİD SİRRİ ÖRİK (1895-1960)

Mekteb-i Sultani'de (Galatasaray Lisesi) okurken öğrenimini yarıda bıraktı. Kendi kendini yetiştirdi. 1915-1928 yılları arasında Tiflis, Berlin, Paris, Viyana, Roma, Kopenhag gibi şehirlerde yaşadı. Türkiye'ye döndükten sonra Cumhuriyet gazetesinde çalıştı. Uzun yıllar Milli Eğitim Bakanlığı'nda çevirmenlik yaptı. Anadolu gezileri sırasında yazdığı makaleler çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Yaşamının son döneminde çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı yaptı. Nahid Sırrı Örik'in ilk öyküsü "Zeyneb la courtisane" (Kibar Fahişe Zeyneb) Paris'te çıkan bir dergide Fransızca olarak yayımlandı. Öykü ve romanlarında Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet dönemine geçiş sürecindeki insan ve toplum ilişkilerini konu edindi. Yapıtlarını gerçekçi ve yalın bir anlatımla kaleme aldı. Eski yaşantının kalıntılarını, silinmekte olan töreleri ve insan tiplerini, "kibar tabaka"nın maddi ve manevi düşkünlüklerini işledi. II. Meşrutiyet'in ilanından II. Abdülhamid'in tahttan indirilişine değin geçen toplumsal ve siyasal olayları ele alan Sultan Hamid Düşerken, başarılı bir tarihsel roman örneği sayılmaktadır. Yapıt 1976 yılında Kemal Bekir tarafından Düşüş adıyla oyunlaştırıldı. Yazarın bütün öyküleri M. Kayahan Özgül tarafından üç ciltte (*Sanatkârlar, Eve Düşen Yıldırım ve Kırmızı ve Siyah*), oyunları da Raşit Çavaş tarafından bir ciltte (*Bütün Oyunları*) toplanmıştır. Anılarını topladığı *Eski Zaman Kadınları Arasında* ve negatif kahramanlı romanı *Kıskanmak* da önemli kitapları arasındadır. Nahid Sırrı Örik'in bütün eserlerini, Oğlak Yayınları tarafından vârislerinin özel izniyle külliyat olarak yayımlanmaktadır.

OĞLAK / E D E B İYAT / ROMAN

Sultan Hamid Düşerken / Nahid Sırrı Örik

©Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Őti., 1999

Bu kitabın bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılarının dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kurumsal kimlik danışmanı: Serdar Benli

Kapak tasarımı: IŐıl Őeker

Kapak resmi:Lütfü Seymen koleksiyonu

Dizgi düzeni: Goudy, 10,5 / 12 pt.

Ofset hazırlık: Oğlak Yayınları

Baskı: Oğlak Baskı Hizmetleri

Tel: (0-212) 612 73 05

Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Őti.

Genel yayın yönetmeni: Senay Haznedaroğlu

Zambak Sokak 21, Oğlak Binası, 34435 Beyoğlu-İstanbul Tel: (0-212) 251 71 08-09, Faks: (0-212) 293 65 50

www.oglakkitap.com

oglakkitap@oglak.com

Oğlak'ta yedinci baskı: 2010

ISBN 975 329 - 242 - 0

Sultan Hamid Düşerken

Nahid Sırrı Örik

I

Sultan Hamid elinde tutmakta devam etmiş olduğu telgrafi bir kere daha, dudaklarında pek acı bir tebessümle okudu. Sonra, aynı acı tebessüm dudaklarında kaldığı halde, biraz gerisinde, fakat Tahsin Paşa'ya nisbetle çok daha yakında duran İzzet Paşa'ya dert yandı:

“Bazen insanın basireti ne kadar bağlanıyor! Karısı biraderin azatlılarından, diyerek Van'a kendisini vali tayin etmeyi mahzurlu gördüm, iradesini vermedim, fakat payitaht yolu üzerinde bulunan Serez'de mutasarrıf bıraktım. Herif vali yapılmayışının intikamını mükemmel surette alıyor!”

Şamlı İzzet Paşa yutkundu, lakin bir şey söylememeyi tercih etti. Zaten de İkinci Abdülhamid sözünü bitirmemiş, ancak bir lahza sustuktan sonra konuşmakta devam etmişti:

“Biraderin bir cariyesi bir gümrük kâtibine varınca endişeye düşüyoruz amma bir adamını İstanbul'u tehdit edecek bir mevkiye mutasarrıf olarak bırakmışız. Telgraf, kati bir eda ile meydan okuyor. Yirmi dört saat içinde Kanun-ı Esasi iade olunmazsa Reşad Efendi'ye biat edileceğini, pervasız bildiriyor. Böyle nazik bir anda tahta çıkarmayı düşündükleri adamın ne biçare bir mahluk olduğunu bilseler! Ben onu serbest bırakmadığım, âdeta mahpus gibi yaşattığım için kendisinden korktuğumu sanıyorlar. Bu, bir bakıma pek doğru! Evet, ben biraderden daima korktum, bu korku ile de kendisini dört duvar içine kapadım. Çünkü onu serbest bıraksaydım öyle bir halt edebilir, ortalığı öyle karıştırıp berbat edebilirdi ki, sonra ben de düzeltemezdim. Bir şey söylemiyorsun, İzzet Paşa!”

Fakat söyletmeden devam etti:

“Bütün felaket Şemsi Paşa'nın katli ile başladı. Tatar çok kıymetli zamanlar kaybetti. Sonra da, sersem gibi, yatağında, sırtında gecelik entarisi ile ele geçti. Bu kadar tedbirsizliğe, gaflete akıl sır erdiremiyorum. Herkesin beni suizanla itham ettiğini bilirim. Fakat hatırıma gayri ihtiyari gelen şey, geçen gün müşir ettiğim bu Osman Paşa adlı herifin hainlerle birlik oluşudur. Baksana, kendisini Manastır'dan kılına hata gelmemek şartıyla alıp götürmüşler!”

Sultan Hamid bütün bu sözleri elleri arkasında, omuzları çökük, odanın içinde gidip gelerek, gözlerini de yerden kaldırmaksızın, âdeta kendi kendine hasbihal eden bir insan edasıyla söylemişti. İkinci kâtip, mabeyinci ve padişahın reisliği altındaki türlü meclisin birinci azası İzzet Paşa, “Şu birkaç gün içinde şevketli on yıl ihtiyarladı!” diye düşündü ve efendisine biraz rikkatle baktı.

“Yollayacağım kuvvetlerin sadakatinden artık şüphe ediyorum. İkinci firkadan asker ayırıp göndersem bile ifsad etmeyeceklerinden emin değilim. Hem Rumeli'nin dört tarafı düşmanla sarılı iken İslâm'ı, Türk'ü birbirine nasıl kırdırayım? Evet, 93 Harbi'nden sonra Arnavutluk'ta çıkan muhtariyet hareketini bastırmadan önce bir müddet hoş gördümdü. Amma bu seferki fesad biraz daha yayıldı mı Çatalca'ya varacak, Edirne yolunu kesecek. Sonra, istenen şey bütün memlekete şâmil, bütün memleketin nizamını altüst edecek mahiyette. Karşı durmak, seli durdurmak lazım. Fakat ya tenkil hareketi esnasında Bulgar tecavüz ederse? Devletler birer bahane ile birtakım şeyler istemeye, müdahalelerde bulunmaya kalkarlarsa?”

Hünkâr nihayetsiz bir yorgunluk içinde koltuğa oturdu. Daha fazla konuşmaya birden takati kalmamış gibiydi. Pencereden uzaklara baktı. İstanbul ve Üsküdar, tamamıyla ışsız, uyuyorlardı. Bununla beraber, yaz gecelerinde pek erken gelen sabahın yaklaştığına hükümlunabilirdi. Gecenin karanlığı hissedilir derecede hafiflemişti. Sultan Hamid uzak olmayan bir yerde vaziyeti tetkike, hal çarelerini bulmaya memur ettiği vezirlerini, müşirlerini, vükelasını hatırladı ve: “Saatler saati toplu haldeler, hâlâ iyi kötü bir rey arzedemediler!” diye söylendi.

Onların çoğunun da Rumeli'ndeki hareketi etraflı şekilde bilmezken çağrıldıklarını ve uzun saatlerden beri kendilerine uçsuz bucaksız muhaberelerin suretleri okutulmuş olduğunu, vaktin bu suretle geçtiğini düşünmüyordu.

Arap İzzet Paşa biraz yaklaştı, eğildi ve “Ferman buyurulursa bir hikâye arz etmek istiyorum” dedi.

Abdülhamid, hafifçe başını sallamak suretiyle müsaade etti, içinden de “İzzet Paşa’nın hikâyesi boldur!” diye düşündü.

“Şevketli pederinizin defter-i hakani memurlarından ve zat-ı şahanelerine daha şehzadeliklerinden intisap eylemiş Hayri Efendi isminde bir bendeleri varmış. Malum-ı hümayunları olduğu veçhile, cennetmekânın cüluslarından bir müddet sonra Büyük Reşit Paşa, Londra’dan gelmiş ve devlet için Tanzimat-ı Hayriye’yi kabulden başka bir çare olmadığını Abdülmecid Han Hazretleri’ne kati bir lisan ile temin etmişti. İstiklallerini tahdid eden Tanzimat-ı Hayriye’yi kabulde mütereddid bulunan peder-i hümayunları, Hayri Efendi ile istişareye tenezzül buyurmuşlar. Hayri Efendi ‘Bugünkü vaziyetin mehalikinden kurtulmak ve Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa’nın tecavüzünden devleti siyanet için yegâne çare, mademki Tanzimat-ı Hayriye’yi ilan etmekmiş, efendimiz bunu kabul buyursunlar. Mısır galesi bertaraf edildikten ve her şey yoluna girdikten sonra ahkâmını tatbik ettirip ettirmemek yed-i iktidarı mülûkânelerindedir’ demiş. Bugün kulunuz da zat-ı şahanelerinin bir Hayri Efendi’si olarak arz ediyorum: Mademki Rumeli’nde vaziyet ziyadesiyle naziktir ve mukavemet pek azîm tehlikeler, fevkalade vahim ihtimaller arz etmektedir, Kanun-ı Esasi’nin mer’iyeti hakkında derhal irade-i hümayunları şerefsadır olur. Bu sayede mevcut galeyan sükûn bularak işler düzeldikten sonra da arzu ve tensip buyurulacak yoldan gidilir.”

Sultan Hamid başını önüne eğmiş olduğu halde düşünüyordu. Bu fikri pek de beğenmiş değildi. Tanzimat-ı Hayriye’yi kabul ettikten sonra babası verdiği bir daha geri alamamış, Bâbîâlî’ye kaptırdığı kudret ve istiklali istirdad edememişti. Sonra da, Kanun-ı Esasi’nin iadesiyle başlayacak yeni devrin ne biçim karışıklıklara yol açacağı meçhuldü. Doksan üçte felaketler ve zorluklar birbirini takip edince meclisi derhal dağıtmış, büyük Fransa İhtilali’nin kral kellesi koparan mebusları gibi konuşmaya yeltenenleri çil yavrusu gibi dağıtmıştı. Fakat o zaman yaşı otuz beşe varmamış olan bir genç adamdı. Şimdi ise, otuz iki senelik bir saltanatın binbir galesi ve bu en son yıllarda geçirdiği ağır hastalığın tesiri yüzünden kendisini çok yorulmuş, yıpranmış, çökmüş hissediyordu. Artık o eski insan, kendisini kayd-ı hayat şartıyla sadrazam olmuş sanan müteazzım Mithat Paşa’yı, ellerini hiç kanatmaksızın, ince bir cam bardak gibi kırıveren kudretli ve celalli padişah değildi.

Yavaşça başını sallıyor, ağzından hiçbir ses çıkmadığı halde bıyık ve sakalının boyalı kılları arasında dudakları kımıldıyordu. Hayır, İzzet Paşa’nın reyini, teklifini hiç beğenmemişti. Bu, en kötü ihtimallere kapı açan bir rey ve mütalâa idi. Bununla beraber, yapılabilecek başka bir şey de hatırına gelmiyordu. Hiç, hiç gelmiyordu.

Çaresizdi, yine İzzet’in gösterdiği yolda yürümek icap edecekti.

Daha fazla beklemeye de zaman yoktu. Hareket Makedonya’da kalmıyor, ilerliyor, yaklaşıyordu. İşte Serez’den, veliahta biatle tehdid eden telgraf gelmişti.

İzzet Paşa hep elpençe divan durma vaziyetinde idi ve hünkârın zihninde bir karara varmak üzere bulunduğunu anlamış, bekliyordu. İkinci Abdülhamid’in öbür tarafında, tamamen geride ve kapıya yakın bir yerde bekleyen başkâtip Tahsin Paşa ise, bir put gibi sessiz ve hareketsiz duruyor, halinden herhangi bir teessüre düşmüş olup olmadığı da, rakibinin ileri sürdüğü fikri beğenip beğenmediği de hiç sezilmiyordu.

Sultan Abdülhamid ayağa kalktı ve şimdi tamamen değişmiş, pek vakur ve kati bir sesle, başını dikleştirerek ve omuzlarındaki çöküklüğü kabil olduğu kadar düzelterek, saltanatının son yıllarında bütün memleketin en nüfuzlu adamı mevkiine yükselttiği İzzet Paşa’ya emretti:

“Meclis-i vükelaya giderek paşalara bildirin ki, Kanun-ı Esasi’yi bidayet-i cülusumda ben kabul

ve ilan ettim. Tatbikinde görülen müşkülattan dolayı ahkâmının icrası bir müddet geri bırakılmıştı. Fakat Cenab-ı Hakk'a şükür ve hamdolsun, maârifin terakkisi için sarf ettiğim gayretler sayesinde milletin seviyesinde bugün hasıl olmuş bulunan terakki ve inkişaf mezkûr kanunun yeniden tatbikini mümkün kılıyor. Keyfiyet geciktirildiği takdirde kan dökülmesi ihtimali de mevcut bulunduğuna göre, Kanun-ı Esasi'nin mer'iyet mevkiine yeniden girdiği en münasip şekilde ilan edilsin. Yani vilayetlere ve müstakil sancaklara mebus intihabatına başlanmak üzere derhal hazırlıklara girişilmesi emrolunsun. Serez'den Manastır'a kadar Rumeli'ndeki galeyana da keyfiyet ayrıca tebliğ edilsin."

Ahmet İzzet Paşa yerle bir temenna ederek odadan çıkarken Sultan Hamid arkasından baktı. Kendisine her şey haber verilen, hatta o haber verilen şeyleri haber verenlerden evvel ve bilinmez nasıl öğrenmiş bulunan padişah, frenklerce "Küçük Sultan" denen bu Şamlı vezire karşı halkın ne kadar büyük ve korkunç bir kin beslediğini, kendisinden yarın onun kellesini bile isteyebileceklerini düşündü: "Hayri Efendi'lik sana yakında kimbilir ne pahalıya mal olacaktır, biçare adam!" diye pek yavaşça mırıldandı. Sonra başını öbür tarafa çevirdi ve ilk defa olarak başkâtibe baktı.

Hep put gibi sessiz ve hareketsiz, Tahsin Paşa emr-i hümayunu beklemekte idi. Sade şimdi rengi sararmış bulunuyordu.

Hünkâr ona "Paşa, siz de dairenize gidiniz ve heyetçe verilecek karar üzerine yazılacak iradeler için lazım gelen tertibatı alınız" dedi.

Tahsin Paşa hiçbir şey söylemeye cesaret etmeksizin, temenna ederek kapıya doğru geri geri gitti ve son bir temenna ile odadan çıktı. Yalnız kalınca İkinci Abdülhamid nefsinin birden pek yorgun, âdeta kımıldanamayacak kadar yorgun hissetti. Başını bir an koltuğun arkasına dayayarak ve gözlerini kapayarak bu feci yorgunluğu gidermeye çalıştı.

II

Koyu yeşil çuhalı uzun masanın başında sessiz, üzüntüden, heyecan ve bilhassa uykusuzluktan bitkin, dördü müşir ve onu vezir olmak üzere on dört paşa, ikinci kâtip ve kurenadan İzzet Paşa'nın huzurdan dönmesini bekliyorlardı. Gümüş şamdanlarda mumların alevi yükseliyordu.

Sigara dumanları havayı o kadar boğucu bir hale getirmişti ki, Küçük ve Şapur Çelebi lakaplarını taşıyan Sadrazam Sait Paşa etrafına göz gezdirerek, "Bir pencerenin bir nebze açılmasına ruhsat buyurulur mu?" diye sordu. Ak sakallı ve yumuşak kırmızı fesli birkaç başın hürmetle eğilmesi üzerine de, ortada mütemadiyen dolaşan ve sigara tablalarını dökerek paşaların durmadan emrettikleri şekerli veya de kahveleri getiren -hafiyeye olmaları pek muhtemel, hatta muhakkak-hademelerden birine bir pencere açtırdı.

Fakat yeşil çuhalı büyük masa etrafında ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en nazik bir saatinde, pek ağır bir kararın mesuliyetini yüklenmek üzere toplanmış bulunan bu heyet çoğu yetmişlik, üçü dördü de seksenlik kimselerden mürekkepti. Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın kumral saç ve sakalı boya olduğuna göre de, içlerinden ancak biri, Maliye Nazırı Ziya Paşa henüz ağarmamış bir sakala sahipti. İhtiyar vezir ve müşirler, Temmuz sabahına doğru yüksek Yıldız tepesinde esen rüzgârdan vücutlarının ürperdiğini hissetmekte gecikmediler. Esbak Maliye ve sabık Evkaf Nazırı olup pek yaşlandığı ve ağır bir hastalıktan dolayı ziyadesiyle mecalsiz düştüğü için iki buçuk yıl evvel meclis-i hass-ı vükelaya memur edilerek bir nezaret yükünden kurtarılan -buna da o gün bugün içten içe matem eden- Mehmet Şahabettin Paşa, tam kırk sene evvel, ta Sultan Aziz zamanında vükelalığa yükselişin verdiği bir kuvvetle müdahale etti.

Yedinci defa sadarete gelmiş bulunsa da mektupçu mazulü olduğu zamanları hatırladığı bu Küçük Sait Paşa'ya, "Acaba havanın tazelenmesi kâfi görülmez mi? Camın kapatılması hususunda emr-i fahimanelerini niyaz ediyorum" dedi.

Pencereyi kapattırmak hususunda sadrazam pek nazik bir telaş gösterdi. Kaldı ki, zindeliğini isbat etmek fırsatını elde etmenin hazzı ve iftiharını içinde pencereyi açtırışına pişman olmamış, bacaklarındaki şiddetli siyatiğin gece sonu havasıyla hemen varlığını ihtar edişinden telaşa düşmemiş değildi.

Pencere kapandıktan sonra aynı hareketsizlik ve bekleme devam etti. Paşaların içinde yanlarındakilerle fısıldaşanlar bulunduğu gibi sessiz ve hareketsiz kalanlar da vardı. Bir ikisi de, tamamıyla uykusuz geçmiş bir gece sabaha varırken uyukluyordu. Birdenü sessizce açılmış bir kapı aralığından Arap İzzet Paşa göründü ve süzülür gibi içeri girdi. O, hiç yorgun değildi ve yassı burunlu küçük ve esmer yüzünün yegâne cazibesini teşkil eden iri siyah gözleri parıl parıl yanarak, herkesin halini bir lahza içinde muayene, tesbit etti. Sonra, tez ve pek sessiz adımlarla ilerleyerek, huzura çağrılmadan masada işgal etmiş bulunduğu yere vardı. Bu yerin iki tarafındaki koltuklarda oturan paşalar, Ticaret ve Nafia Nazırı Mustafa Zihni Paşa ile Maarif Nazırı Haşim Paşa, kendisini yine eski yerine geçecek sandılar ve ayağa kalkacak gibi bir harekette bulundular.

Fakat İzzet Paşa oturmadı, iki elini boş koltuğunun üzerine dayayarak ve padişahın âdeta bir nutuk şeklinde söylediği sözleri nedense hülasa ederek, "Şevketmeab efendimiz Kanun-ı Esasi'nin tekrar tatbik mevkiine konmasını, mebus intihabına başlanmak üzere bütün vilayat-ı şahane ile müstakil mutasarrıflıklara tebligat icrasını ve keyfiyetin tekmil üçüncü ordu havzasıyla Serez mıntıkasına ayrıca tebliğini ferman buyurdular. Tabii gazeteler de bunu bir tebliğ-i resmi ile ilan ederler" dedi.

O zaman, on dört paşa büyük, hudutsuz bir hayret içinde İzzet Paşa'nın, sonra da birbirlerinin yüzüne baktılar. Sultan Hamid'in bu kadar çabuk ve bu kadar kolaylıkla mukavemetten vazgeçirileceğine, silahlarının teslim alınacağına hiçbiri ihtimal vermemişti. Sadrazam Sait Paşa o

sırada yanında bulunan Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'ya yavaşça eğildi, "Efendim, bu ne kadar istical!" diye mırıldandı. On üç senedir Adliye ve Mezahip Nazırı olup otuz yıl kadar önce iki ay başvekillik etmiş, ikinci oğlunun damatlığından dolayı da Sultan Hamid'le arasında kan bağı vücuda gelmiş bulunan Abdurrahman Nurettin Paşa başını biraz eğmişti, neşeliye benzemeyen düşüncelere dalmış görünüyordu. Ta Ali Paşa zamanında vükelalığa yükselmiş olup bütün heyetin en yaşlısı ve nazırlıkta kıdemlisi bulunan Mehmet Şaha' bettin Paşa'nın uğradığı heyecanı ise damarlı, kıllı, kuru ve iri ellerine birden gelen şiddetli bir titreme haber verdi. Rumeli'nden yollanmış telgraflar saatlerden beri okundukça hayretini ve hiddetini frenkçe kelimelerle bildirmiş olan Tophane Müşiri, Askeri Mektepler Nazırı ve yaver-i ekrem Zeki Paşa'ya gelince, yüksek omuzlarını kaldırdı ve "Olur şey değil!" diyecek yerde, bu sefer de "*Pas possible!*" diye söylendi.

Şaşkınlıktan en çabuk sıyrılanlar, Sadrazam Sait ile pek eski rakibi olup iki gün önce Vükela Meclisi memurluğu ile ve kendisiyle birlikte hükümete dönen Kâmil paşalar oldular. Sadrazam, masanın ta ucunda, paşalar gibi koltuğa dayanmaksızın, yaşının müsaade ettiği nisbette dik ve söze hiç karışmadan, elleri kavuşmuş oturan âmedci Ziya Bey'e hitap ederek, "Beyefendi, şu halde hakipa-yi şahaneye arzedilecek olan mazbatayı lütfen tahrir hazırlanınız" dedi.

Sonra, siyah parlak gözlerini bütün masadakiler üzerinde dolaştırarak, "Meclis-i Vükela mazbatasını âmedci beyefendiye dikte ettirmekliğimi paşalar hazeratı tasvip buyururlar ümidindeyim" sözlerini bir sual edasıyla fakat kararı da içinde bildirilen bir sual edasıyla söyledi.

Pek de gençliğinde öğrenmemiş olduğu ve koyu bir Erzurum şivesiyle ağır ağır söylediği Fransızca'nın birtakım kelimelerini her münasebetle kendi diline katmak ve sık sık kullanmak, Sait Paşa'nın âdetiydi. Birkaç paşa içlerinden "Şapur Çelebi böyle bir anda bile malumat satmayı, lügat paralamayı elden bırakmıyor!" diye düşündüler ve aza içinde garba ait bilgisi kıt, kendisi de biraz saf olan Maarif-i Umumiye Nazırı Mustafa Haşim Paşa, sağında oturan ve bankerlerle su gibi Fransızca konuştuğu malumu bulunan Maliye Nazırı Mehmet Ziya Paşa'ya eğildi, "Dikte ettirmek, hükmümde hata etmiyorsam söyleyip yazdırmak demek olacak?" diye sordu.

Tasdik makamında, Ziya Paşa hafifçe başını eğdi.

Lakin tam aynı esnada hiç hatıra gelmez bir şey, padişahın karar ve iradesi kadar tahminlere sığmaz bir şey oldu. Ziya Paşa'nın üst tarafında oturan, uzun zamanlardan beri vükelalıktan uzak bırakılıp rüsumat eminliği, valilik, divan-ı muhasebat reisliği gibi hizmetlerde kullanılmışken iki yıl kadar evvel, Süleymaniyeli Sait Paşa'nın ölümü üzerine onun yerine Şura-yı Devlet Reisliği'ne gelen Hasan Fehmi Paşa, 93 devri Mebusan Meclisi'nin reisliği hatırasıyla tazelenip canlanan bir hürriyetperverlik nümayişine girişiverdi. Koyu bir Karadeniz şivesiyle, "Huzur-ı şahaneye arzedilecek olan bu mazbataya mücrimin-i siyasiyenin affine dair bir kayıt da ilave etsek!" fikrini ileri sürdü.

Bu mütalâa üzerine, eski yerine oturmuş bulunan İzzet Paşa'nın kaşları çatıldı ve daha birkaç paşada telaş, hatta hiddet eserleri görüldü. Tophane Müşiri Mustafa Zeki Paşa yüksek omuzları arasından iri kafasını tekrar kımıldattı ve: "*C'est Enorme! C'est Enorme!*" diye homurdandı. Mısır'ın İngiltere'ce işgali sıralarında bir müddet vazife ile Londra'da bulunup esasen ta avukatlık ettiği zamanlardan itibaren Fransızca öğrenmeye gayret etmiş olan Hasan Fehmi Paşa, "*énorme*" kelimesini azîm, cesîm, pek iri manasına geldiğini biliyordu. Fakat bu şekilde kullanılırken ne ifade ettiğini pek de kavrayamamıştı. Ancak, ileri sürmüş olduğu fikirdeki cüretten kendisine de ürkme gibi bir hal gelmişti: Lûgat tahkiklerine girişmedi ve bir iki dişi kalmış ağzının anlaşılması pek güç ifadesiyle sadr-ı esbak -iki günden beri de Mehmet Şahabettin Paşa gibi Vükela Meclisi içtimalarına memur- Kıbrıslı Kâmil Paşa, yazılacak mazbataya böyle bir şey ilavesine lüzum bulunmadığını, bu işin bilâhare daha etraflı bir şekilde düşünülerek arzedilmesi icap ettiğini söyleyince, başını eğerek

sustu.

Bütün paşalar, pek ağır bir yükten kurtulmuş olduklarını hissederek geniş nefes aldılar. Sadrazam Sait Paşa, Sultan Hamid'in tasvip ve tasdikine arzedilecek olan mazbatayı Kâmil Paşa'nın hemşehrisi ve eski adamı olan âmedci Ziya Bey'e -kendi ifadesi veçhile dikte ederek- süratle yazdırdı ve Arap İzzet Paşa padişaha takdim etmek üzere mazbatayı alıp -sanki en az kırk saattir uykusuz değilmiş gibi zinde ve çevik adımlarla götürünce- kalanlar, büsbütün yorgun, gelecek iradeyi artık çoğu uyuklayarak, beklemeye koyuldular.

Dışarıda sabah olmaya başlamış bulunuyordu. Odanın içindeki duman yeniden pek artmıştı, ışıkları gittikçe faydasızlaşan mumları da hademeler söndürmeyi akıl etmedikleri için bunların ışıkları, bembeyaz, yükseliyordu...

III

Mehmet Şahabettin Paşa'nın sadık bendesi Urgüplü Süleyman Efendi, kendisini arabaya hayli zahmetle bindirdi: İki buçuk sene evvel sol koluna hafif bir inme de gelmiş olan paşa bir külçe halini almıştı ve Süleyman Efendi altmışlık bir adamdı. Gün, eni konu ağarmıştı. Sultan Hamid'in emri, sadrazam sarayda kalıp öteki paşaların gitmeleri merkezinde olduğu için, on üç vükela arabası uyuyan sokaklardan geçerek şehrin dört tarafına dağılacaktı. Başvekâlet ve sadaret mazulleri Abdurrahman ve Kâmil paşaların arabaları başta gelmekle beraber, öteki nazırların arabaları -bu Temmuz gününde bile çoğu kupa arabalar- vükela arasındaki teşrifat sırasına uygun olmamak üzere Yıldız yokuşunu indiler: Şahabettin Paşa'nın arabası da bu meyanda dokuzuncu olarak ilerleyebildi.

Bu, Macaristan'dan bilhassa getirilmiş yüksek kır atlar koşulu ve içi koyu lacivert ipek döşeli bir kupa idi. Taş karakolu ve İhlamur köşkünü geçtikten sonra Beşiktaş'a indi. Beşiktaş'tan da Ortaköy tarafına yöneldi. Daha İhlamur köşkünün önünde Mehmet Şahabettin Paşa'nın içi geçmeye başlamıştı. Çırağan Sarayı'ndan Arnavudköyü hudutlarına kadar mütemadiyen şehzade, sultan saraylarıyla bazı vükela yalılarının bahçe ve koru duvarları arasından gidilecekti. Ve zaten daima loş ve تنها olan bu bitmez tükenmez yol yarı karanlıkta öyle mutlak bir sessizlik içinde idi ki, Şahabettin Paşa'nın uykusu derinleşti, Arnavudköyü'nden itibaren zaman zaman deniz kenarından geçildiği halde ihtiyar vezir uyumakta hep devam etti.

Mehmet Şahabettin Paşa ancak Rumelihisarı'ndaki büyük yalının dış bahçe kapısı önüne varılıp arabanın kendisine ninni hizmetini gören sarsıntısı ile beygirlerin nal sesleri durunca, derhal meydana çıkmayan kapıcı Hurşid'e de Süleyman Efendi seslenmekle meşgulken, birdenbire uyandı. Ve en az kırk dakika süren bu pek rahatsız uyku da seksen üç yaşında bulunan ihtiyara hayli faydalı gelmiş demekti: Harem dairesinin kapısında arabadan Yıldız Sarayı önünde binerkenki haline nisbetle daha zinde, ağasının yardımına daha az muhtaç bir halde çıktı.

Taşlığın hemen başında iki yaşlıca, başları hotozlu kalfa, paşayı karşılayarak kollarına girdiler. Sonra, döne döne çıkan tırabzanları billur çift merdivenin ortasında, vezir başında beyaz bir çatki ve sırtında beyaz gecelik entarisiyle karısı ve gündüz elbisesiyle kızı tarafından karşılandı. Bu hanımların ikisinin de yüzleri solgundu. Şu kadar ki, bunu sadece yeni günün henüz soluk ışığının bir eseri olarak kabul etmek de mümkündü.

Paşa ağız açıp tek söz söylememiş, sade belirsiz bir şekilde gülümsemişti.

Kızı Nimet sağ koluna önce girmiş olan Çeşmifelek Kalfa'nın yerini alırken, "Bu ne sonu gelmez Meclis-i Vükela, paşa baba?" dedi. Bu, açık pembe renkte bir elbise giymiş uzun boylu, siyah saçlı ve deniz rengi yeşil gözlü, yirmiye geçmişe benzeyen bir genç kızdı. Yüzü pek güzel, sesi de tatlı, fakat biraz hayret verecek kadar kalındı.

Mehmet Şahabettin Paşa bir cevap vermeden ilerlemiş, sofanın başında bulunan ve takımlarının renginden dolayı "mavi salon" ismini taşıyan geniş bir odaya girmişti. Orta yerdeki mermer ve yaldızlı masanın kenarındaki bir koltuğa yığılır gibi oturdu ve beraber girmiş olup kapının yanında emir bekleyen Çeşmifelek Kalfa'ya "Kahve mahve istemen, bir şey istemem" dedi.

Salonda paşa, karısı ve kızıyla yalnız kalmıştı. Nimet'i dünyaya getiriverince hanımefendiliğe yükselmiş, son ortağının sekiz sene önce ölümü üzerine de tek hanımefendi olmuş bulunan İzzet Hanım, Çerkes şivesinden büsbütün kurtulmamış diliyle kızını şikâyetle takip ederek şunları söyledi:

"Otuz altı saat süren Meclis-i Vükela da duymadım. Hatta, ortalık karardıktan sonra şeytan aklıma bin türlü şey getirdi, Hilmi Efendi'yi Yıldız'a yollattım. 'Vükela toplantısı hep devam ediyormuş!' diye haber getirince müsterih olup yattım. Amma gözümü yine uyku tutmadı: İnsanın sinirleri bir kere bozulmayagörsün, sabahleyin de cin gibi kalktım. Kalkınca öğrendim ki, bu hanım

(eliyle kızını gösterdi) ne yatağa girmiş, hatta ne de soyunmuş. Bu kıyafetle eline bir kitap alıp sabahı etmiş. Kuzum paşa, bu meclis niçin bu kadar uzun sürdü? Bir muharebe filân mı var?”

Paşa zekâ itibarıyla basitliğini bildiği, sır saklamaktan da âciz saydığı karısına Rumeli’ndeki ayaklanma hakkında hiç malumat vermemiş, buna mukabil dirayetine, ketumluğuna pek emin bulunduğu kızından da vaziyetin bildiği kadarını gizlememişti. Kendi bildiği kadarını: Çünkü mecliste bu defa verilen malumat hakikatin kendilerine de ancak kısmen bildirilmiş olduğunu vükelaya anlatmamış değildi. Karısının şimdi söylediği söze, yani gece olunca şeytanın hatırına bin türlü kötü ihtimal getirmiş bulunmasına gelince, kendisinin Yıldız’a sabahtan çağrıldığı halde gecenin çoktan gelmesine rağmen dönmeyişini bir iftiraya uğrayıp istintaka tutulmak, hatta belki sürgüne yollanmış farzetmiş olacaktı. “Nimet annesini nasıl oldu da teskin edemedi? Kâhyanın saraya gönderilmesine mani olmadı?” diye düşündü. Fakat bundan dolayı fazla bir endişeye düşmedi. Otuz yıllık adamı olup bütün büyük ricalin kâhya ve hususî kâtipleri gibi bir de memuriyeti bulunan, Şehremaneti Meclisi’nde aza olan bu mütemayiz rütbeli Hilmi Efendi, pek zeki ve idareli bir adamdı.

Mehmed Şahabettin Paşa’nın konağında “Paşa sürgüne mi yollanıyor ki dönmedi?” tarzında padişaha karşı bir emniyetsizlik beslendiğini Yıldız’daki maruzat meraklılarına elbette ki hissettirmemişti.

Maruzat meraklılarının artık ellerinde kalem tutmadıklarını, kalemin ellerinden düştüğünü ise Mehmed Şahabettin Paşa henüz hatır ve hayalinden geçirmiş değildi.

Şimdi İzzet Hanımefendi başına üzüntüden, meraktan gelmiş olan ağrının nasıl başlayıp ne safhalar geçirerek devam etmekte bulunduğu ve başla beyin nerelerinde hüküm sürdüğü hakkında etraflı izahat vermeye girmişti. Ağır ağır, kelimeleri tane tane söyleyerek, biraz da ezip büzerek anlatıyordu. Fakat paşa, kızıyla yalnız kalıp olanları haber vermek, dertleşmek ihtiyacında idi. Nimet’in de büyük bir merak içinde bulunduğundan emindi.

Biraz daha oturur, karısının su şırıltısı gibi devam eden ve incir çekirdeği doldurmayan izahatını dinlerse uyuya kalmaktan korktu.

Gayretle ayağa kalktı ve “Daha pek erken, yatınız. Uyumasanız bile istirahat edersiniz. Emin olun ki üzülecek hiçbir şey yok” dedikten sonra kızına döndü, “Nimet, odama gel de beni sen soy, kızım” dedi.

Bunun üzerine baba kız, paşa biraz önden yürüyerek, camlı bir bölme ile birbirlerinden ayrılmış iki büyük sofa geçtiler ve bu ikinci sofanın nihayetinde, Mehmet Şahabettin Paşa’nın pek uzun yıllardan beri yalnız yattığı odaya gittiler. Üçüncü katta, bunun tam üzerine isabet eden oda da Nimet’in yatak odasıydı.

Zaten hemen hiçbir küçük odası bulunmayan yalının en büyük odalarından birine girmişlerdi ve bir taht gibi yüksekte durmakta olup üç geniş basamak merdivenle çıkılan geniş karyola ile onun sağında duran koltuk müstesna, pencereler boyunca devam eden sedirleri, şal kaplı yastıkları ve duvarlardaki âyet ve hadis yazılarıyla buranın o derecede eski zamanlara mahsus bir hüviyeti vardı ki, paşa sedirlerin biri üzerinde gecelik entarisi ve yazlık kürkü ile oturup enfiyesini çektiği veya altın zarflı fincanda kahvesini içtiği sırada kendisine İkinci Abdülhamid devri sonunun değil fakat İkinci Mahmud ve hiç değilse Abdülmecid devrinin bir veziri demek münasip olurdu.

Mehmet Şahabettin Paşa karyolanın sağ tarafında durmakta olup Nişantaşı’ndaki konak için Viyana’dan suret-i mahsusada getirilmiş takımlara dahilken talihi kendisini buraya mal eden çok geniş, arkası yüksek ve kumaşı açık kırmızı kadife koltuğa oturmuştu.

“O derece yorgunum ki, soyunup geceliğimi giymeye bile takatim yok” diye söylendi.

Kızının eğilip ayakkabılarını çıkararak terliklerini giydirmesine ise elinin bir işaretiyle mani oldu. Evvela Meclis’te geçenleri anlatmak arzusunda bulunduğu belliydi.

Bunun üzerine, biraz geri çekilip ayakta kalarak, Nimet Hanım sordu:

“Tabii Rumeli vaziyeti görüşüldü, değil mi efendim?”

“Evet, içtima devam derken de, oralarda olup bitenler hakkında saat be saat malumat alınıyordu.

Bu malumat ise vaziyetteki vahametın mütemadiyen arttığını bildiriyordu.”

“Peki, herhangi bir karara varıldı mı Paşa baba?”

Mehmet Şahabetin Paşa cansız bir sesle “Varıldı” dedi.

“Tatar Osman Paşa değiştiriliyor mu? Her halde, vaziyetin gittikçe vahimleştiğini söylediğinize göre, kendisinin bir muvaffakiyet gösterememiş olduğu anlaşılıyor.”

Şahabetin Paşa hafifçe omuzlarını silkti ve belki bütün bir dakika kızını cevapsız bıraktı. Tatar Osman Paşa'nın sırtında gecelik entarisiyle, kimbilir asilerle belki de danışıklı döğüş esir edildiğini, Resne Dağları'na misafir gönderildiğini anlatmaktan âdeta utandı. Sonra, en tarafsız bir eda ile lehte veya aleyhte olduğunu hissettirmemeye dikkat eden bir sesle, sevgili kızına karşı bile bu ihtiyata lüzum görerek, “Zat-ı şahane son dakikada Meşrutiyet'in iadesini irade buyurdular. Meclisce de mazbatası hazırlanıp takdim edildi” dedi.

Yeniden, uzun ve ağır bir sükût oldu. Güya ki pek ağır bir taş yuvarlana yuvarlana bu odanın ortasına kadar gelmiş, her ikisine de kımlıdanma imkânı vermeyecek bir tarzda aralarına düşmüştü. Paşa neden sonra kendini topladı ve elleri dizleri üzerinde, anlattığı sahneleri hayalinde âdeta tekrar görüp yaşayarak, kızına izahat verdi:

“Anadolu kıyısında oturan rüfeka benim saraya varışında henüz gelmemişlerdi. Onlar gelinceye kadar da vakit öğleyi bulduğundan, ilk önce yemek yendi, sonra meclis başladı. Şeyhülislam Efendi ile Bahriye Nazırı'ndan ve henüz Avrupa'da bulunan Evkaf Nazırı'ndan gayri bütün vükela, bir de yeni Erkân-ı Harbiye Reisi hazırıldı. Rumeli'nden gelen evrakla telgrafları İzzet Paşa getirip heyete okudu. İçtima başladığı zaman vaziyetin ağırlığı esasen anlaşılmamış değildi. Çünkü sadrazam toplantıyı Osman Paşa'nın asi zabıtlar tarafından dağa kaldırıldığını ve bu suretle hasıl olan vaziyeti tetkik etmek üzere meclisin çağırılmış bulunduğunu bildirerek açtı. Evvelce alınmış tezkere ve telgraflar dinlendikten sonra, içtimanın başlamasından itibaren gelen telgraflar efendimiz tarafından yollanmaya ve heyette birer birer okunmaya başlandı. Bu telgraflar, hareketin büsbütün genişleyip ehemmiyet kazandığını anlatıyordu. Fakat karar-ı hümayun üzerinde zannederim ki sonuncu telgraf pek müessir oldu.”

“Bu son telgrafta ne yazılıydı, paşa baba?”

Nimet Hanım'ın yavaş bir sesle, ağır ağır sorduğu bu suale cevap vermekten, telgrafta ne yazılı bulunduğunu söylemekten Mehmet Şahabetin Paşa bir an âdeta çekindi. Sonra da, pek müthiş bir sır bildiren bir adamın bütün ihtiyatı içinde dedi ki:

“Serez'den, asker ve ahali namına Mutasarrıf Reşit Paşa tarafından gönderilmiş bir telgraf. Efendimiz Kanun-ı Esasi'nin iadesini en kısa bir zaman içinde emir buyurmadıkları takdirde veliaht Reşat Efendi'ye biat edileceği bildiriliyordu. Zat-ı şahane çok genişlemek temayülleri gösteren harekete kuvvetle karşı konmasını arzu buyurmadılar ve heyete İzzet Paşa vasıtasıyla kararlarını tebliğ ettirdiler.”

“Telgrafların okunması haricinde hiçbir müzakere, münakaşa olmadı mı?”

“Ancak geçmiş, geçirilmiş zaman üzerinde tenkitlere girişenler oldu. Bir derece Zeki Paşa ile Haşim Paşa, mukavemeti tavsiye sayılması kaabil bazı sözler söylediler.”

Nimet Hanım “Ya siz ne yaptınız? Otuz üç yıllık padişahınıza karşı bu fena günde sadakatinizin bir delilini gösterdiniz mi?” diye sormaya cesaret edemedi. Fakat sual dudaklarına kadar geldi ve bunu hissederek ihtiyar vezir nefsinin müdafaa etmek ihtiyacını duydu:

“Bu işte en büyük mesuliyet, vaziyeti ilk günden kavramayanların ve bilhassa en ehemmiyetsiz

şeyler hakkında daima çarşaf kadar maruzatta bulunduğu halde bu meseleye dair ciddi hiçbir şey bildirmemiş olan müfettişi umuminin, Hüseyin Hilmi Paşa'nındır. Bununla beraber, zat-ı şahane zaten bir muvaffakiyet gösterememiş, kıymetli zamanları âtıl geçirmiş olan Tatar Osman Paşa'nın yerine Şemsi Paşa merhum gibi fedakâr bir başka kumandanı büyük bir salâhiyetle derhal yollasalar, ikinci firkanın bir kısmını da emrine verselerdi, vaziyete hâkim olmak yine çok mümkündü."

"Peki, içtima esnasında Sait Paşa ne yaptı? Nasıl hareket etti?"

"Hiç! Sükût etti! En ehemmiyetsiz meselelerde sözü kimseye bırakmayarak konuşan Sait Paşa Hazretleri bu sefer dut yemiş bülbüle dönmüşlerdi. Aynı zamanda da, herkesin ciğerini seyreder gibi etrafına baktı durdu. Belli ki, mukavemet fikri galebe çalarsa Kanun-ı Esasi'yi iadeye taraftar gibi görünenleri, Kanun-ı Esasi iade edildiği takdirde de mukavemete taraftar hissini vermiş olanları itham edebilmek üzere göz kulak kesilmişti!"

Nimet bu tasvirde babasının Sait Paşa'ya karşı daima beslemiş olduğu kıskançlık ve düşmanlık duygularının büyük hisseleri bulunduğu -belki de haksız yere- hükmetmişti. Bir şey söylemedi ve odada bir müddet sükût hüküm sürdü. Paşa fesini çıkarıp vermiş ve başında fesin içine giydiği beyaz takke ile kalmıştı. Koyu elaya da, laciverde de benzeyen, fakat artık ferî kalmamış kirpiksiz gözleri hayli zaman boşluğa daldılar. İhtiyar vezir pek düşünceli görünüyordu. Nihayet dedi ki:

"Bu sabahki gazetelerde Meclis-i Mebusan'ın toplanması için intihaplara bir an evvel başlanması hususunda vilayetlerle müstakil sancaklara tebligat yapıldığı suretinde resmi bir tebliğ çıkıyor. Halk bunun mana ve şumulünü anlayıp gemi azıya alacak mı, yoksa sükûn her yerde muhafaza edilecek ve tehlike savuşturulduktan sonra vaziyet hemen hemen eski şeklini alacak mı, buraları meçhul. Hemen Allah encamını din ve devlet için hayırlı kılsın!"

Sonra da, artık ısınmış gün içinde âdeta üşüyerek ve sadece yardıma muhtaç bir ihtiyar halinde ilave etti:

"Şimdi beni Gülendâ'm'la birlikte soyun da yatağa yatayım, kızım. Uykusuzluktan bitap bir haldeyim. Bir fincan soğuk süt içip hemen uyuyayım. Mabeynden yahut sadrazamdan bir haber gelmedikçe uyandırmayın!"

Sesindeki yorgun, bitkin eda, hayatta yalnız babasını seven Nimet Hanım'ın kalbini âdeta bir ana rikkat ve merhametiyle doldurdu.

IV

Anlatmak istediği şeyleri ağzına tıkayarak Mehmet Şahabettin Paşa kızını alıp gittikten sonra, İzzet Hanımefendi nefsinin ziyadesiyle zavallı ve gülünç bulmuştu. Dairenin azatlı halayıkları gibi yaşlı insanlarınca da yaşı elliye çıkarılmakla beraber kırk biri güç kabul ederek kocasının kızı değil torunu mevkiinde bulunduğu kanaatini besleyen bu kadın, kendisini şimdi paşanın on sekiz sene evvel ölmüş ilk ve ihtiyar karısından çok hazin bir vaziyette buluyordu. Çünkü o yetmiş pek yaklaşmış ve iki büklüm olmuş kadına paşa fevkalade hürmet gösterir, yapacağı her işi ona sorup danıştırdı. Fakat İzzet Hanım'ın kocasıyla senelerden beri bütün münasebeti, kendisinin ağırlı dizlerini ovmaktan ibaretti. Kızı, hep kızı, varsa kızı, yoksa kızıydı! Elbette ki, kendisini adi bir cariye olmaktan ve bir gün azat edilirse nihayet kalem kâtibine verilmekten kurtararak Rumelihisarı'ndaki bu mükellef yalı ile Nişantaşı'ndaki muhteşem konağın o zaman üçüncü, sonra zamanla da tek hanımefendisi mevkiine çıkararak şey Nimet'i dünyaya getirmiş olmasıydı. Fakat bunu pek iyi bilmekle beraber, kızına karşı minnet değil, bazan âdeta kine benzeyen hisleri oluyor, yıllardan beri ona bir emir verememekten, onun hayatına ve hareketlerine hükmedememekten, hatta konakla yalıda her şeyin onun emriyle yapıldığını görmekten ıstırap çekiyordu. Bu sefer de, kocasıyla kızı gittikten sonra, mavi salonda bir an yalnız kalınca acı acı söylendi:

“Şehirlilerin dedikleri gibi, kuş beyinli Çerkes! Boş yere üzülüp kendini helak edecek ne vardı? Bunun için sana minnettar olacak mı sandın da üzüntülerini uzun uzun anlatmaya kalktın? İşte dinlemedi bile! Bu ihtiyar uğrunda bütün ömrün ziyan oldu. Gençlik nedir, sevda nedir, sevmek sevilme nedir, bilmedin!”

Hakikaten başının ağrısı artmıştı ve bu ağrısını giderecek ilaçların çekmelerde kutu kutu durduğu yatak odasına gitmek üzere salondan ayrıldı, sofayı sessizce geçip üst katta kendi dairesine gitti.

Ona ait bulunan dört odadan mürekkep kısmı, haremün üçüncü katında idi ve yattığı üç pencere büyük odanın Kanlıca'dan itibaren ta Beykoz'la Yûşa'ya, diğer taraftan da Yeniköy burnuna kadar bütün Emirgân'la İstinye'ye hâkim bir nezareti vardı. Fakat İzzet Hanımefendi bu manzarayı kafeslerinin arkasından tam yirmi üç yıldır, Nimet'i dünyaya getirmesine mükâfat olarak nikâh ile alınıp burasının o zaman kızı ile beraber kendisine tahsis edildiği günden beri her yaz görüyordu.

Kaldı ki, manzaranın ihtişamını seyretmek üzere pencerelerden birine yaklaşmak ihtiyacını hiçbir zaman duymuş değildi.

Kızına karşı beslediği kıskançlık ve şahsına kocası tarafından bir kıymet verilmemesinden duyduğu ıstırap içinde sevgi nedir, sevmek, sevilme nedir bilmemiş ve tatmamış olduğunu söylerken ise Kâhya Hilmi Efendi ile on sekiz yıldan beri sürüp giden münasebeti hiç hesaba katmıyor, bu günah sayesinde tattığı ve hâlâ tatmakta bulunduğu derin ve günahkâr zevkleri tam bir masumlukla unutuyordu...

Paşa uykusundan uyandırılmadı ve bu uyku öğleden sonraya, hemen ikindiye kadar sürdü.

Nimet Hanım babasının yatak odasına bitişik olup yan bahçeye bakan yazı odasında, elinde bir dikişle nice zamandır oturuyordu. Annesinin dairesine ise Kandilli'den günübirliğine misafirler gelmişti. Pembe boyalı, önü geniş rıhtımlı, iki ucu ikişer ve orta kısmı üç katlı yalı, elliye geçen halkı ile mutad hayatını yaşamakta idi ve kendisini temellerine kadar sarsabilecek bir şey geçmekte olduğundan haberi bulunan insanları ancak iki kişiden, bu bir türlü uyanamayan pîr ve pîrin uyanmasını elleriyle yaptığına hiç göz atmaksızın kendine bir bluz dikerken zihninde bin ihtimali düşünüp faraziye kurarak, bunları bilhassa nişanının bozulması etrafında dolaştırı dolaştırı bekleyen genç kızdan ibaretti. Mehmet Şahabettin Paşa nihayet gözlerini açınca, yastığının altından yassı ve iri, kendisine ta ilk haremiyle evlenirken kaynatası ve velinimetini Muhsin Paşa tarafından verilmiş altın saati çıkarıp baktı ve perdeleri inik odada sekiz saate yakın bir zaman fasılasız uyumuş olduğunu hesapladı. El çırpıldığı anda içeri giren nöbetçi halayığa -Adapazarı taraflarındaki bir Çerkes köyünden alınma, süt beyaz tenli ve pek uzun boyunlu, çini mavi gözlü Gülendam'a- ilk söylediği söz de "Küçük hanım nerede?" suali oldu.

Fakat kendisini gidip çağırılmaya hacet kalmadan, el çırpılmasını duyarak, Nimet yandaki kapıdan içeri girmiş ve şefkatli bir tebessümle, ihtiyar babasına bakıp, "İyi uyudunuz maşallah! Yorgunluğunuz geçti, değil mi efendim?" dedi.

"Sen de uykusuzdun yavrum. Yatıp dinlendin ya?" "Evet efendim."

Şahabettin Paşa kızının gazeteleri getirmiş olduğunu ancak o an fark ederek elini uzattı. Gözlüklerini takıp üçünede, *Sabah*'a da, *İkdam*'a da, *Tercüman-ı Hakikat*'e de ayrı ayrı göz gezdirdi.

Bu üç gazetenin enleri, boyları, manzaraları, her şeyleri aynıydı. Tabiidir ki resimli değildiler ve baş sahifeleri, rütbe ve nişan tevcihlerinden sonra resmi tebliğleri ihtiva ediyordu. Bu Cuma gününün "tevcihat" kısmı tamamıyla ehemmiyetsiz kimselere pek aşağı derecede rütbe ve nişanlar ihsan edildiğini haber veriyor ve bu haberlerin altındaki birinci resmi tebliğ, kuru ve manası çıkmaz ifadesiyle inkılabı, yani Sultan Hamid'in mutlakiyet rejimini sürdürmekten vazgeçip Kanun-ı Esasi'yi iade etmiş olduğunu bildiriyordu. Fakat bu yazı, üzerinden güya ki bir sünger geçirilerek taze boyları hemen tamamıyla yok edilmiş bir levhaya ne kadar da çok benziyordu! Otuz altı saat sürmüş içtimadan ve onu icap ettiren kıyametten en hafif aksi bile, bu resmi tebliğde Mehmet Şahabettin Paşa farkedemedi.

"Saraydan hiçbir ses çıkmadı değil mi?"

"Hayır paşa baba, ne saraydan ne de Bâbîâli'den."

"Acaba köy, etraf ne âlemde?"

"Hiçbir şey duyulmadı fakat bir kere sorduralım efendim."

Karakola paşanın gidiş ağası Süleyman Efendi gidip tahkikte bulundu. Hayır, hiçbir gürültü, hiçbir nümayiş olmamış, Rumelihisarı semtinde edebe ve sadakate mugayir sayılabilecek herhangi bir hareket zuhur etmemiş, herhangi bir kıpırdama kaydedilmemişti. Sade İstanbul'un bazı yerlerinde Selanikli dükkâncıların bayraklar astıkları ve Cuma selamlığından dönen askerin geçişi esnasında Yenicami önünde birikmiş birtakım insanların "Padişahım çok yaşa!" diye bağıştıkları hakkında haberler alınmış bulunuyordu.

Paşa akşam namazına durduğu sırada sadaret çavuşlarından biri atla geldi ve ertesi gün, yani Cumartesi günü, öğleden iki saat sonra vükela meclisinin Bâbîâli'de toplanacağını bildiren, "Sadrazam Sait" imzalı bir tezkere getirdi.

Nimet Hanım'ın üç çifte kayığı bu esnada Göksu'dan yeni çıkmış, Kanlıca'ya doğru ilerliyordu. Arkadan, biraz geriden, padişahın iradesi mucibince dört ay evvel nişanlanmış bulunduğu fazla meşhur hünkâr yaveri Müşir Abdüllâtif Paşa'nın oğlu ve yine hünkâr yaverlerinden Kaymakam Sedat Bey kendisini iki çifte kayığı ile takip etmekte idi. Fakat Sedat Bey Çubuklu'ya, yazları oturdukları büyük beyaz yalıya kadar Anadolu kıyısından gidecek, Nimet Hanım ise Kanlıca Koyu önlerinden Rumeli sahiline vuracaktı. Kayığı karşı tarafa geçmek üzere açılırken, Nimet başka kayıklardan ve yalı pencerelerinden yapılabilecek tefsirlere ehemmiyet vermeksizin başını çevirdi. Batan güneşin bıraktığı kızıl aydınlık içinde, biraz fazla süslü kayığına uzanmış ve hafifçe gülümseyerek kendisine bakan kumral delikanlıya uzun uzun baktı. Her zamankinden uzun ve derin bir bakışla baktı.

Aralarında hemen tek söz konuşmamış oldukları fakat üç seneden beri böyle uzaktan, araba veya kayık içinden göz göze gelip birbirlerine bakmak suretiyle seviştikleri bu genci bir kere daha, bütün şaşaa ve debdebesi içinde belki son defa olarak, Nimet görmek istemiş ve babası kalkıp giyinerek selamlığa çıkınca kayığı hazırlatmış, yanına elinde büyümüş bulunduğu ve pek sevdiği Çeşmifelek Kalfa'yı da alarak Göksu'ya gelmişti.

Her Cuma ve Pazar olduğu gibi Sedat'ı orada bulacağını ummuştu. Bununla beraber, gelmemesi ihtimalini de hatırına getirmemiş değildi. Rumelihisarı'ndaki Pembe Yalı'yı henüz sükûn ve huzurundan ayırmamış olan o sönük resmi tebliğ Çubuklu'daki Beyaz Yalı'yı allak bullak etmiş ve Abdüllâtif Paşa'yı sevgili oğlunu dışarıya çıkarmamaya, bütün ailesiyle dört duvar arasına kapanmaya şevketmiş olabilirdi. Sürgünden, tevkif ve istintaktan, jurnal ve hafiyeden bahsedildikçe ismi daima ilk hatıra gelen bu Abdüllâtif Paşa'nın, başlayan devirde vaziyeti ne olacağını da Nimet sabahtan beri düşünüp durmuştu.

VI

Ertesi sabah pek erkenden, âdeta fecirle beraber kalkan Nimet büyük bir sabırsızlık içinde gazeteleri bekledi ve bunlar gelince sahifelere süratle göz gezdirdi. Artık rütbe, nişan tevcihatı yoktu ve “yevmî” *Servetifünun*’un iltihakıyla sayıları artan bu gazetelerin bütün sütunlarında hürriyet tebci ediliyor, milletin artık hür olduğu, bahtiyar olduğu ilan edilerek bundan dolayı da padişaha şükranlar, minnetler arzediliyordu. Hele *İkdam*’daki sevinç tezahürleri her satırda birkaç kere tekrarlanan “Oh! Oh!”larla âdeta bir hastalık hummasının hezeyanları, çılgınlıkları mahiyetini almıştı. Gülendam gelerek “paşafendinin” uyanmış olduğunu, kendisini beklediğini haber verince, Nimet elinde gazetelerle babasının yatak odasına koştu.

Onu sedirin üzerinde, gözlerinde kulaktan takma altın gözlükleriyle *Kur’an* okuyor buldu: Paşa’nın her sabah *Kur’an* okumak ve üç ayda bir hatim indirmek mutadıydı. Fakat Mehmet Şahabettin Paşa’nın çok derin ve samimi olsa dahi dünya işlerini biraz ihmal edecek bir hadde hiçbir zaman varmayan dindarlığı, kızının elinde gazetelerle geldiğini farketmesine mani olmamıştı. Ve okumakta olduğu âyetin sonunu bulur bulmaz küçük bir dua ile *Kur’an-ı Kerim*’i kapayıp yanındaki sedefli yüksek rahleye hürmetle koyan ihtiyar vezir, derhal gazeteleri aldı, ilk önce *Sabah*’ı, sonra da ötekileri uzun uzun, başını sallaya sallaya okudu. Belki *Sabah*’ın sahibi Mihran Efendi’nin rütbesi *İkdam* sahibi Ahmet Cevdet ve *Tercüman-ı Hakikat* sahibi Mehmet Cevdet beylerin rütbelerinden bir derece yüksek olduğu için onun gazetesini daha önce okumayı muvafık sayıyordu. Fakat, bu usule gene riayet etmekle beraber, bu sefer *İkdam* elinde çok daha uzun bir zaman kaldı ve “Oh! Oh!” nakaratlı başmakaleyi bir kere okumakla iktifa etmeyerek gazetenin her tarafını süzdükten sonra ikinci bir defa yeniden dikkatle okudu.

Sonra, karyolanın yanındaki kırmızı koltukta sessizce oturan kızına baktı. Başını sallayarak “Allah encamını hayretsiz!” sözleri dudaklarından âdeta döküldü. Yüzünde o derecede endişeli ve muztarip bir ifade vardı ki, Nimet tamamıyla müsterih görünmeyi münasip buldu ve “Efendimize karşı en küçük bir hürmetsizlik yok. Bilakis sonsuz bir şükran ve minnet mütemadiyen tekrar ediliyor” dedi.

İlk hareminden olmuş oğlu yetişkin bir çağda öldükten sonra tam on beş sene zürriyeti dünyaya gelmeyen paşa, hiç hatır ve hayalinde yokken zuhur eden bu Nimet’in doğmasına çocuklar gibi sevinmiş, onu sonsuz ihtimamlarla, bir erkek evlat için bile nadiren gösterilir dikkat ve itinalarla yetiştirmişti. Kızının sırf kendisini teskin maksadiyle konuşmuş olduğunu farkedemediği için kendisine tecrübelerinin bir mahsulünü ikram etmeyi de gene ihmal etmedi:

“Şimdi bak, yavrum, filvaki padişaha karşı sonsuz bir hürmet ve minnetten bahsediliyor. Ama bu hürmet, hele bu minnet neden ileri gelebilir? Mademki otuz iki, otuz üç yıldan, yani cülus-ı hümayundan beri idare fevkalade fena imiş, müthiş bir istibdat hüküm sürmüş, memleket mahvolma raddelerine gelmiş, şu halde bu hürmet ve minnetin samimi olmasına imkân yoktur. Bu hürmet ve minnet tamamen sahtedir. Böyle olunca bana kim temin eder ki, bizzat Padişah ve eğer ona dil uzatılmayacaksa adamları, bütün devlet ricali, bu fena idareden dolayı yarın birer birer suçlu mevkiine geçirilmeyecekler? Geçirilecekleri belli bir şey! Diğer taraftan, efendimizin hatırını sayan ve kurduğu muvazeneye karşı gelemeyen ecnebi devletler yarın harekete geçerek mirasımızı taksime kalkmayacaklar mı, hudutlarımız dahilinde yaşayan yetmiş iki buçuk millet onlara bilerek veya bilmeyerek yardımcı olmayacak mı? Hemen Allah encamını hayreylesin, Allah hepimize acısın!”

Bu dualar sadece bir vatanperverin endişelerinden mi ileri geliyor, temennilerini mi teşkil ediyordu? Yoksa bu endişe ve temennilerin asıl sebebi ve hikmeti şahsi birtakım korkular mıydı? Bankalardaki nakit ve tahviller, mücevherat, emlak ve akar ve bu Rumelihisarı’ndaki yalı ve Nişantaşı’ndaki konakla her ikisini dolduran en pahalı Şark ve Garp eşyası, bunların hepsi helal

paranın, aylıktan yapılmış tasarrufların mı mahsulüydü? Nimet'in beyninde ilk defa olarak hasıl olmuş istifhamlara bir cevap gelmezken, paşa da Hafız Osman'ın çiçek dolu vazo resimleriyle süslü duvarda karyolanın baş ucuna asılmış büyük bir levhasına gözleri dalmış, düşünüyordu.

Ve baba ile kızın düşünceleri o derecede derin ve halli güç şeylere taalluk ediyordu ki, kapının aralığından "Buldum" süzülüp içeri girmeseydi, odadaki sessizlik belki daha uzun dakikalar devam ederdi. "Buldum", iki ay evvel genç uşakların köydeki dükkânlardan birinin kapısından sokulmaya çalışırken görüp beğenerek aldıkları ve karısı kediye meraklı olan Kâhya Hilmi Efendi'ye takdim ettikleri, kül renginde ve yüzü fevkalade güzel bir kedi yavrusuydu. Yalıya yerleştiği sırada paşa efendinin pek kıymetli Pamuk'u vefat ederek paşa kediliği makamı münhal bulunduğu sırada vekâleten kâhya dairesinden gelmiş ve derhal hoşa giderek asaleti icra edilmiş, hayvancık dükkân kapılarında sürünen bir kedi yavrusu için tasavvur edilebilecek ikballerin en harikuladesine erişmişti. Buldum kapıdan girdikten sonra kendinden emin, âdeta mağrur ilerledi. Paşanın karyoladan çıkıp geçtiği sedire yandaki şiltelerden fırlayıp vararak en tabii bir arkadaşlık edası içinde, hatta onun dizine dayalı kolunu dürtüp çektirerek bu dizde kendine layık yerin azamisini temin edip yerleşti. Ve o derece her şeyden habersiz, rahat ve emin bir hali vardı ki, paşa bu yalıda aynı vekar ve huzur içinde, aynı küçücük beyinle dolaşan bir başka mahluku, karısını hatırladı.

"Annenin daha bir şeyden haberi yok inşaallah?" diye kızından sordu.

Nimet, karıştığı istifhaf pek de gizlenmeyen bir eda ile dedi ki:

"Neden olsun? Eline gazete almadığını bilirsiniz."

"Almaz, almaz da bugün alacağı tutar. Misafirleri, dalkavukları da yalan yanlış bir şeyler yetiştirebilirler. Aman yavrum, kendisini idare et, bir de onu teskin edeyim diye nefes tüketmeyeyim!"

Fakat son sözler paşanın âdeta ağzında kalmış, İzzet Hanımefendi içeri girivermişti. Sırtında, esasen çok kere bütün gün hiç çıkarmadığı beyaz patiskadan gecelik entarisi vardı ve alnına yeniden bağlanmış çatkısı, çatılmış kaşları, sararmış yüzü ile o derecede dertliye benziyordu ki, Mehmet Şahabettin Paşa "Korktuğum işte başıma geliverdi!" diyen bir bakışla kızına baktı.

Hanımefendi odanın ortasına varınca nefes nefese, âdeta bağıra bağıra dedi ki:

"Aman paşa efendi, köyde iskele, bütün dükkânlar bayraklarla donanmış, kıyamet kopuyormuş! Efendimiz millete hürriyet vermiş de bunlar onun için oluyormuş. Artık efendimiz hiçbir işe karışmadan sarayında oturacaktı. Ne oluyor paşam, ne demek bunlar? Bir fenalık çıkmasın da, ayaklar baş olmasın da!.."

Makul düşünceler! Karısı, Mehmet Şahabettin Paşa'nın gözünde birdenbire uzağı görür ve duyuş kuvvetiyle hakikati bulur bir insan pâyesine yükselmişti! Paşa kendisiyle hasbıhale rağbet ederek endişelerini teskine çalıştı. Sonra da, her ihtimale karşı hazır olmak, öğleden evvel Yıldız veya Bâbıâli'den bir davet geliverirse hemen yola çıkabilmek için giyinmeyi tercih etti. Böyle bir davet olmadı fakat öğle namazının köyün camilerinde kılındığı sırada Kâhya Efendi'nin şehirden döndüğü, kendisini görmek istediği haber verildi.

Kâhya Efendi, konağın şahsına tahsis edilmişse de içinde erzak ve levazım sandıkları da taşınan, beygirleri ihtiyar ve kuru, tekerlekleri de lastikten mahrum dördüncü arabasıyla sabahtan şehire inmişken böyle alelacele niçin dönüyor ve niçin derhal kabul edilmek istiyordu? Paşa az evvel ve annesiyle beraber çıkmış olan kızını hemen yanına çağırırken, aynı zamanda da Kâhya'nın getirilmesini emretti, Hilmi Efendi'nin İstanbul'daki ahval hakkında telaşlı bir ifade ile arzettiği malumatı dikkatle dinledi.

Bütün şehir bayraklarla donanmıştı, sokaklarda nümayışçi kabileleri dolaşıyordu. Bu kabileler ilk önce Maarif Nezareti'ne gitmiş, Nazır Hâşim Paşa'yı üst kattaki odasından dış kapıya indirerek kendisine Meşrutiyet'e mutlak bir sadakat göstereceğine dair yemin ettirmiş, paşa bu esnada ayak

takımından bazı kimselerin hakaretlerine de uğramıştı. Hatta yüzüne tükürüldüğü söyleniyordu. Hilmi Efendi o taraflardan ayrıldığı sırada alayın bir kolu Adliye Nezareti'ne varmışken öbür kolu serasker kapısı cihetine yönelmişti ve nümayişçilerin sayısı artık korkunç bir hadde varmış bulunuyordu. Bu nümayişçilerin Yıldız'a gidecekleri, padişahın mabeyn dairesinde kendilerine görünmesini isteyecekleri, Padişah görününceye kadar ısrar edip ayrılmayacakları da söyleniyordu.

Nimet, babasına, bu azıp kudurmaya başlamış olduğu anlaşılan şehrin göbeğinde nihayet iki saat sonra bulunması icap eden babasına, gizleyemediği bir endişe içinde baktı.

Mehmet Şahabettin Paşa yüzünün renginde ve hatlarında en küçük bir değişme olmaksızın, sakin ve metin dinlemişti. Yemeğini yedikten sonra da, tam muayyen vakitte Bâbîâli'de olmak üzere harem kapısının önüne gelen -içi lacivert ipekli- kupaya bindi. Ancak her binişte söylemek mütadında bulunduğu "Bismillahirrahmanirrahim!" sözü bu defa dudaklarından her seferkinden o derecede kuvvetle çıkmıştı ki, bunu sade koltuğuna girip kendisini arabaya sokan ağası Süleyman Efendi değil, elinde beygirlerin gemleriyle yerinde usulen ayağa kalkmış bulunan arabacıbaşı Mazlum Ağa bile duydu.

Beygirler dört nal yola koyulduktan sonra da arabacıbaşı yavaşça Ağa'ya başını çevirerek, "Paşa efendide korku şimdiden başladı" dedi.

Süleyman Efendi bir cevap vermedi.

Ve bütün yalı, harem ve selamlık, İstanbul'daki durumu öğrenmiş, cariye ve uşak hepsi birer siyasi kesilivermişti. Bu çıkan hürriyet kendilerini yalının bütün debdebesinden istifade etmek şartıyla her türlü iş ve zahmetten kurtaracak bir sebep, Allah'ın bir ihsan ve inayeti olacaktı. Haremden kalfa ve cariyeler dil döküp köye, çarşıya mütemadiyen uşakları yolluyor, İstanbul'daki ahvali tahkik ettiriyor, sonra da aldıkları haberleri kasti mübalağalarla hanımefendiye bildiriyorlardı.

Cariyelerin kızından asla yüz bulamadıkları için hep kendisine getirdikleri havadislerle heyecanı gittikçe artan İzzet Hanımefendi de, akşam yaklaşp paşa görünmeyince kâhyanın arka bahçede, korunun eteğinde bulunan küçük köşküne haber yollayıp kendisini, onun daha dönmemiş olduğunu öğrenince de oğlu Selim'i -cariyelerin biraz parlayan gözlerle aralarında dedikleri gibi Selim Bey'i- çağırttı ve talimat vererek Bâbîâli'ye yolladı. Babasının halini öğrenmek üzere çocuk denecek bir gencin Bâbîâli'ye gitmesini Nimet biraz gülünç saymış fakat Yıldız'a kâhyanın yollanmasına mani olamadığı gibi bu defa da oğlunun İstanbul'a gönderilmesini önleyememişti.

"Bu lüzumsuz bir şey olacak, anne. Vakit ikindiye geçti. Paşa babam nerede ise gelir" demesine karşı annesi, "Nerede ise geliri var mı yavrum? Evvelki gün Yıldız'da toplanan Meclis-i Vükela gibi bunun da otuz altı saat sürmeyeceği ne malum?" diye ısrar etmiş. Nimet de mani olmak istediği takdirde pek muhabbetli zevce rolünü kusursuz oynayan annesinin hemen hazır duran silahına, yani gözyaşlarına müracaat edeceğini bildiği ve bu yalancı yaşlardan nefret ettiği için razı olmuştu.

Kaldı ki, içten içe kendisi de merak ederek kâhyazadenin dönüşünü sabırsızlıkla beklemeye koyulmayacak değildi. Fakat sokaklarda dolaşmayı ziyadesiyle seven ve büyüdükçe serseriliği artan oğlan iyi kötü herhangi bir havadisle zuhur etmedi, gerek kâhyanın gerek oğlunun gelmelerinden evvel de içi lacivert ipekli kupa araba harem bahçesinin önüne vardı, içinden Süleyman Efendi vasıtasıyla indirilen Mehmet Şahabettin Paşa, büyük taşlığın başında usulü veçhile kalfaların kollarına tevdi edildi.

Paşa ziyadesiyle yorgun ve düşünceli görünüyordu ve İzzet Hanımefendi'nin yanında her şeyi bermutad pembe ve sakin bir şekilde tasvir ettikten sonra, kızı ile yalnız kalınca vaziyeti olduğu gibi anlattı. Bâbîâli öğleden beri nümayişçilerle sarılı kalmış, gürültü ve feryatlardan Meclis-i Vükela'da âdeta konuşulanlar duyulmamıştı. Sadrazam paşa birkaç kere müzakereleri kesip dışarıya çıkmaya, nümayişçilerin murahasalarını kabul etmeye, hatta bir kere binek taşına kadar ilerleyerek büyük halk

kütlelerine hitap etmeye mecbur olmuştu.

Nimet dedi ki:

“Peki, efendimiz Meşrutiyet’i iade etti, meramları da hasıl oldu. Daha ne isteyip bağışıyorlar?”

Mehmet Şahabettin Paşa başını salladı:

“Oo, istedikleri namütenahi! Evvela bütün sürgünlerin dönmesini, aff-ı umumi ilan edilmesini istiyorlar. Sürgünler arasında iftiraya uğramış, mağduru, mazlumu varsa, rezili, kötüsü de var. Bunların hepsi birer kahraman şeklinde gelince şehirde sükûn ve huzur mu kalır! Hırsızların ve jurnalcıların atılmaları, cezalandırılmaları gibi sözler de alıp yürümeye başlamış. Fakat hırsızlar ve jurnalcılar aranırken namus eshabının iftiraya uğramayacağı ne malûm!”

Bir sükût oldu ve jurnalcı sözü Nimet’e yine Abdüllâtif Paşa’yı hatırlattı. Fakat bu ismi o söylemeden, hatta ağzından tek söz çıkmadan babası yeniden anlatmaya başlamıştı:

“Akşama doğru sadrazam teneffüs odasında Cemiyet namına müracaat ettiğini iddia eden, belki hakikaten de onun namına hareket eden bir heyeti kabul etti. Bu heyet âzası bazı kimselerin Cemiyet nazarında mahkûm mevkiinde bulunduğunu haber verip bunların şimdiden vazifeleri başından ayrılmaları icap ettiğini, bu ne kadar çabuk yapılırsa o kadar iyi olacağını bildirmişler. Daha saray adamları hakkında isim söylemiyorlarmış, belli ki padişahı ürkütmekten çekiniyorlar. Sade ‘Padişahı milletinden soğutanlar, milletinden şüphe etmeye sevkedenler’ gibi bir cümle kullanmakla iktifa ettikten sonra, vükeladan Bahriye Nazırı ile Tophane Müşiri’nin değişmesi hususunda ısrar etmişler, bazı tebeddülât lüzumuna ve aff-ı umuminin bir an önce ilan edilmesi icap ettiğine padişahı ikna etmesini sadrazamdan istemişler. Halbuki efendimize bunları arzedeabilecek tâkat Sait Paşa’da yok! Şaşıırıp kalmış bir halde!”

Nimet, “Acaba zat-ı şahane ne yapıyor? Bu nümayişlerden haberdar mı?” diye sordu.

Vezir omuzlarını silkti:

“Şehir böyle kaynaşırken efendimizin haberdar olmamasına imkân var mı? Bizim içtimamız daha devam ederken Yıldız’dan sadrazama davet vâki oldu, bunun üzerine dağıldık. Davetin sebebi mühim mi, yoksa sadece vaziyet hakkında hasbihal arzusu mu, bakalım yarın anlaşılır!”

“Yarın yine Meclis-i Vükela var mı?”

Mehmet Şahabettin Paşa bu kadar tabii ve zaruri bir şeyin aksine ihtimal verilmesine pek hayret etmiş bir insan edasıyla, “Vükelanın bu vaziyette her gün toplanmamasına imkân olur mu?” dedi. Bu kadar mantıksız bir soru İzzet Hanımefendi’den gelmiş olsa kadıncağız belki de takdir edilirdi.

Her gün Bâbîâli’ye gitmek icap edince Meclis-i Vükela memuriyeti artık tekaüt olup bir köşeye atılmış bulunmak hissini vermeyecek, Vükela her gün masa başında toplanınca ihtiyar vezir her gün devlet işi konuşacak, rey verecekti. Yarın Bâbîâli bu nümayişçiler tarafından daha şiddetli feryatlar yükseltilecek sarılsa bile, geçirilecek korkulu dakikaların yine yalındaki boş saatlerle kıyaslanamaz bir tadı olurdu.

Nimet babasını bütün yorgunluğuna ve üzüntülerine rağmen memnun, bitaplığı içinde âdeta tazelenmiş buldu.

VII

Gazetelere her sabah daha çok bir zaman ayrılması icap edecek demektir. Çünkü bunların artık her sabah sayıları artıyordu. Yevmî *Servetifünun*'u *Tanin*, *Tanin*'i de başkaları takip edivermişti. Ve paşa hergün bunları yüreği çarpa çarpa, başkalarına yapılmaya başlanan hakaretlerden bir gün kendisine de mutlaka bir pay çıkacağını düşünür düşünür okuyordu.

Halktan galeyan geçmemiş, azalmamış, bilakis artmıştı. 10 Temmuz gecesi Vükela Meclisi'nde Şûra-yı Devlet reisi Hasan Fehmi Paşa tarafından padişahın Kanun-ı Esasi'yi iade ettiğinin bildirilmesi üzerine izhar edilen, izhar edilince de öteki paşaların hayret ve endişelerini davet etmiş olan temenni ve istek, yani aff-ı umumi talebi gazetelere düşmüş, aradan kaldırıma inerek on binlerce insan tarafından sokaklarda haykırılmış ve şehrin asayişini korumakla mükellef Zaptiye Nazırı'yla icabında ona yardım edecek olan Harbiye Nazırı'nın gösterdikleri acz neticesinde bu aff-ı umumi İstanbul Hapishanesi'ni dolduran adi mücrimlere de teşmil edilmiş, birkaç gün önce işlenmiş cinayetlerin hesabını verecek kanlı kaatillere kadar bütün suçlular şehre dökülmüştü. Hergün toplanan Vükela Meclisi'ne Sait Paşa her seferinde daha sinirli, vesveseli ve alıngan bir halde çıkıyordu. Dışarıda galeyan halinde bulunan İstanbul halkı kadar bu masa başında toplananlara karşı da derin bir emniyetsizlik içinde idi. Sadareti elinden iki kere almış ve ilk alışında bunu kendisinin hiçbir zaman muhafaza edemediği bir müddet, altı yılı bulan bir müddet muhafaza etmiş olan Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın Meclis-i Vükela memuriyetiyle iktifa etmeyerek yine mutlaka yerine göz diktiğine kaaniydi ve onun sarayla gizli münasebetlere girdiğinden şüphe etmiyordu. Ayrıca da Şeyhülislam Cemalettin Efendi'nin kendisine hiç sorup danışmadan Meşihat Dairesi'nin kapısına ahaliyi -birtakım frenk gazetecileri katmayı da ihmal etmeksizin- toplaması, elinde bir *Kur'an-ı Kerim* alıp Zembilli Ali Efendi vekar ve heybetiyle bu kalabalığın karşısına çıkarak halifenin Meşrutiyet'e sadakat yeminini elindeki *Kur'an* üzerine yeminle tekrar edişi âsâbını çok bozmuştu.

Sultan Hamid yemin etmek ihtiyacını duyuyorsa bunu millete ilan etmek sadrazam sıfatıyla kendisine düşmez miydi? Meşrutiyet kabinesinde padişah namına konuşacak ve devleti temsil edecek iki şahsiyet peyda olmasına ve bunlardan birinin -bu kendisi olmamak şartıyla- hem de yarı mukaddes bir hüviyet taşımak iddiasına Sait Paşa nasıl tahammül edebilirdi? Meclis-i Vükela'nın her toplantısında nümayişçilerin gittikçe daha gür ve velveleli yükselen davetlerine icabet etmek üzere ihtiyar vezir bastonuna dayanıp sızılı bacaklarını âdeta sürükleyerek Bâbıâli'nin divanhanesine çıkar yahut dış taşlığa giderken, bu bin ses yükselten kalabalığın içinde kendisini tahkirle istifaya mecbur etmek üzere şimdi ayrıldığı Vükela Meclisi'ndeki rakipler tarafından tutulmuş eller bulunduğu hep hatırına geliyor, her ihtimali hesap ede ede ilerliyordu. Sonra, altı üstünü tutmayan türlü nutuklar dinleyip sözleri kesile kesile bunlara mukabele ederek ve velev ki bir saat için olsun endişeleri teskin edip hatta uzun uzun alkışlanarak, Meclis-i Vükela'ya her sefer kalbinde bir zafer duygusuyla dönüyordu. O meclis odasına girdikçe çoğu kendi bacakları gibi sızılı bacaklarla ayağa kalkıp masanın başındaki yerine geçmeden oturmayan azaya geciktiği için özür dilerken bir intikam kahkahası fırlatmak istiyor, hiç sesi kısılmamış, belden aşağısı âdeta tutmayan vücuduna hükmeden kafasıyla yeni mücadelelere tamamen hazır bir halde yerine erişiyor, koltuğuna çöküyordu. Ve kılı kırk yarararak, hiçbir karara varamamak şartıyla mesele üzerinde mesele ileri sürerek, meclisi geç vakitlere kadar hep içtima halinde tutuyor, ihtiyar paşaları konak ve yalılarına bitkin gönderiyordu.

Vükela Meclisi... Günler geçtiği halde bu heyetten tek bir adam kendi arzusuyla çekilerek yerine bir yenisi gelmişti: Yani, ilk tükürükler yüzünü belki ıslatır ıslatmaz Maarif Nazırı Haşim Paşa istifa etmiş, henüz hiçbir nezaret mevkiine geçmemiş bir zat, Bâbıâli hukuk müşaviri Hakkı Bey ona halef olmuştu. Ötekilerden hiçbiri gitmiş değildi.

Saraydan da henüz kimse ayrılmamıştı. İzzet ve Tahsin paşalardan Ebülhüda Efendi'ye ve Abdüllâtif Paşa'ya kadar herkes henüz yerinde idi. Matbuat sütunlarından gittikçe koyu ve kalın yükselen nefret ve hakaret velvelesi ve nümayışçilerin bütün feryatları ve galeyanları bu adamların hepsini değil, herhangi birini bile devirebilecek kudretten hâlâ mahrumdu...

VIII

Bu sabah da Mehmet Şahabettin Paşa her sabah olduğu gibi gümüş zarflı fincan içinde şekersiz kahvesini içerken Nimet Hanım yine elinde gazetelerle içeri girmiş ve Paşa son yudumunu içip kahve fincanını elinde tepsi ile bekleyen Gülendâ'm'a uzatırken, istihfaflı bir küçük gülüşle kızına "Sayıları yine artmış mı?" demişti.

"Hayır, bugün yeni bir gazete yok."

"Maşallah!"

Sonra, içindeki endişeyi sezdirmekten çekinen fakat bu endişeyi yine belli eden bir eda ile sormuştu:

"Yine birinin ayağına ip takmışlar mı?"

Ve ihtiyatlarla, âdeta korkarak ilave etmişti:

"Benim hakkımda herhangi bir hezeyan varsa söyle, bileyim!"

"Hayır paşa baba, hamdolsun hiçbir şey yok. Fakat bugünkü gazeteler pek mühim havadislerle dolu!"

Geçirdiği korkunun yorgunluğu içinde, kendisine taallük etmedikten sonra bunları pek mühim bulmamaya da mütemayil, sordu:

"Ne imiş bu mühim havadisler?"

"Zeki Paşa doğrudan doğruya padişahça azledilmiş. Orman, Maadin ve Ziraat Nazırı Selim Melhame Paşa İtalyan Sefareti'nin yardımıyla kaçmış. Maliye Nazırı Ziya Paşa da istifa etmiş."

Kanun-ı Esasi'nin hükümlerine göre bir nazırın padişah tarafından azledilmemesi icap ettiği hatırına gelmeyen, esasen gerek bu habere, gerek nazır unvanını taşımasına rağmen Vükela Heyeti'nde yeri olmayan Melhame Paşa'nın kaçışına lakayt kalan Mehmet Şahabettin Paşa, havadislerin ancak üçüncüsü ile alakalandı. Üç kere ihraz ve yıllarca işgal etmiş bulunduğu bir makamın son sahibinin bir felakete uğraması, kendisine gizli bir sevinç de vermiş olabilirdi. Lakin müteessir gibi görünmeyi nefsi için bir vazife saydı.

"Ziya Paşa nazırlığını İzzet Paşa'ya borçludur ve daima onun hükmü altında kalmıştır. Bununla beraber, kendisine ehliyetsiz bir adamdır, demek haksızlık olur. Yakın selefleri olan Nazif ve Reşat paşalara nisbetle zeki ve muktedir. Hâşim Paşa'nın âkıbetine uğrayacağı hatıra gelmezdi. Dün meclisten erkence ayrılıp nezarete döndü idi, acaba makamında mı, yoksa sokakta mı hakarete uğrayıp istifa etmiş? Gazete tasrih ediyor mu?"

"Ziya Paşa istifaya mecbur edilmiş değil efendim. Kabinayı beğenmediği, icraatını isabetli bulmadığı için kendisi çekiliyor. İstifanamesini de gazetelere vermiş!"

Paşa, birden sinirli, elini uzatarak kızından bütün gazeteleri aldı ve altın kollu gözlüklerini taktıktan sonra eline ilk gelen gazetenin sahifelerine göz gezdirip bu istifanameyi buldu, hızla, hiddetle okudu. Nimet Hanım karşısındaki bir iskemleye oturmuş, pencereden uzakları -sanki her şey yıllardan beri ezberinde değilmiş gibi- tetkik ediyordu.

Mehmet Şahabettin Paşa istifanameyi, bu hususta verilen izahatı ve çekilen nazır hakkında edilen takdirleri okuduktan sonra gazeteleri yanına atarak başını kaldırdı.

Baba kız bakıştılar.

"Bunu sen okudun, değil mi Nimet?"

"Okudum paşa baba."

"Ne düşündün?"

Nimet böyle bir sualden çok evvel kendinde hasıl olmuş bir kanaati bildiren bir insan rahatlığı ve emniyetiyle cevap verdi:

“Bu heyetin ve bu heyette bulunanların sallantıda olduklarını anlamış. Yakında kurulacak bir yeni kabinedeki mevkiini sağlamlaştırıyor.”

Paşa gözlerini kapayarak bir müddet bir mukabelede bulunmadı. Kızının zekâsını bu sükût içinde bir kere daha tasdik ve takdir etmişti.

Odadaki sessizlik belki bir dakika devam etti. Nimet yine pencereden Boğaz’ın manzarasına dalmış gibiydi. Başını çevirince babasıyla yeniden gözgöze geldiler. Genç kız dedi ki:

“Paşa baba, biliyor musunuz ne düşünüyorum? Siz de, hem daha ağır tenkidler ileri sürerek, istifa etseniz, istifanız da gazetelerle ilan edilse! Mesela milletin hırsızlığını her gün haykırdığı ve adını Rami’den haramiye çevirdiği bir Bahriye Nazırı’yla kabine arkadaşlığı edemeyeceğinizi söyleyebilirsiniz. Sait Paşa’nın batışını indireceğiniz darbe hızlandırılacaksa, bu hareketinizin kadri her halde bilinir!”

Mehmet Şahabettin Paşa “Bu olur şey değil, bunu ben yapmam!” gibi bir eda ile başını salladıktan sonra konuştu:

“Ziya Paşa yeni peyda olmuş bir adamdır, ilk rütbesini kendisine ben aldım, düne kadar eteğimi öpüyordum. O iki senelik, ben kırk senelik veziriz. Kendisi gibi kolay ve rahat bir şekilde maziye sırt çeviremem.” Bir dakika durup düşündükten sonra devam etti: “Haydi, her hatırayı çiğneyip, hiçbir şeye ehemmiyet vermeyip aynı şekilde hareket edeyim. Nihayet Bâbîâli’nin bütün hak ve selahiyetlerini Yıldız’a taşıyarak zat-ı şahaneyi istibdada ben sevketmedim, Sait Paşa şevketti. Bugün işlerin bir türlü düzelmeyişinin sebebi yine onun tereddütleri, türlü gizli hesaplarıdır. Fakat istifanın hakkımda hayırlı olacağından da emin değilim. Bilakis, pek aksi tesirleri de olabilir. Dur bakalım, bekleyelim.”

Nimet Hanım omuzlarını sıktı: “Bekleyelim, bekleyelim ama vakayı beklemiyor, çorap sökücü gibi gidiyor” dedi.

Mehmet Şahabettin Paşa birden sarsıldı. Kızı, hürmette hiçbir gün, bir kere kusur etmemiş olan kızı kendisini âdeta tersliyordu. “Hürriyet ve Meşrutiyet” havası bu yalaya kadar girmiş, kızını kendisine karşı âdeta ayaklandırıyor mıydı?

İhtiyar vezir hiç bir mukabelede bulunmadı.

IX

Öğleden sonra yine Meclis-i Vükela toplanacağı için az sonra kalkıp giyinirken, Meclis-i Vükela masasında dün görülenlerden ikisinin de bugün artık görülmeyeceklerini Mehmet Şahabettin Paşa düşündü. Acaba yeni Maliye Nazırı kim olurdu? Sekseni aşkın olup iki buçuk yıl evvel, kimseyi yerinden oynatmamak zaafına rağmen Sultan Hamid'in bile Evkaf Nazırlığı'ndan çekmek mecburiyetinde kalmış olduğu ihtiyar, bu kadar gaileli bir zamanda, yükü bu derece ağır olan Maliye Nezareti'nin kendisine teklif edileceğini bir müddet âdeta umdu. Teklif karşısında kalacak olsa da muhakkak ki, tereddütsüz, kabul ederdi. Fakat köprüyü geçerek Bâbîâli'ye yaklaştığı sırada bu ümidi kaybetti, bilâkis varlığını bir korku sardı. Dün geç vakit iki nazır eksildiğine ve bunlardan biri kendi istemeden, atılarak kabineden çıktığına göre, bugün öğleye kadar aynı muameleye şahsen uğramış bulunması da pekâlâ mümkün değil miydi?

Bâbîâli'den içeri girdiği sırada, azlini bildiren bir irade sureti eline sunulamaz mıydı?

Hâlâ Meclis-i Vükela'ya dahil bulunduğuna ancak koltuğuna itirazsız oturduğu zaman emniyet getirdi.

Fakat bu emniyet ne zaman kadar sürebilirdi?

Bâbîâli her zamanki gibi nümayışçilerle sarılıydı. Ve Meclis-i Vükela odasında müzakereler devam ederken dışarıdan mütemadiyen bağrıışmalar geliyor, "Kahrolsun!" feyatları "Yaşasın!" âvazelerine karışıyordu. Bahriye Nazırı, arabası geçerken yuhalar yükseldiğini, türlü hakaretler edildiğini anlattı.

Bunlar gayet sakin ve müsterih, erişilmez bir yükseklikten, âdeta başkalarına yapılmış bir hakareten bahsedermiş gibi anlatıyordu. Acaba bu sükûn pek masum, her suç ve günahın tamamıyla münezzehten bulunuşundan mı ileri geliyordu? Yoksa padişahın vaziyete tekrar hâkim olacağında ve kendisini mutlaka makamında tutacağında Hasan Rami Paşa'nın kati bir emniyeti mi vardı?

Vükela Meclisi dağıldıktan sonra yarı memul, yetmişlik, seksenlik paşalar birer lala gibi kendilerini bekleyen ağalarını buldukları zaman, Mehmed Şahabettin Paşa kâhyasının da - Şehremaneti meclis azası izzetlû Hilmi Efendi'liğinden dolayı, içlerine karışmamaya dikkat etmek şartıyla- bu ağalar arasında beklemekte olduğunu gördü.

"Nereden Mevlâna, Emanet'ten mi?" diye sordu.

Hilmi Efendi sade Emanet'ten değil, türlü yerde dolaşmalardan geliyordu. Ve saltanat devrinde efendisi hakkında saraya arada bir -emsali gibi- jurnaller de vermiş olan bu adam, Yıldız Sarayı kendi kendi derdine düşmüş görüneli nefsi için büsbütün lüzumlu saydığı bu efendisinin mevkii hakkında duyduğu havadislerle hakikaten samimi, çünkü şahsi endişelere düşmüş, kendisiyle ancak Bâbîâli dönüşü yalnız konuşabileceğini hesap ederek koşup gelmişti. Mehmed Şahabettin Paşa'nın iltifatına yerle bir temenna ile teşekkür ettikten sonra maruzatı bulunduğunu söyledi, bunun üzerine de fevkalade nadiren mazhar olduğu bir şerefe yeniden layık görüldü, yani paşa kendisine arabasında yer verdi, solunda büzülüp oturmasına müsaade etti.

Yolda Hilmi Efendi anlattı.

Şehremini Reşid Mümtaz Paşa aleyhinde, bilhassa oğlunun İzzet Paşa'ya damat olmasıyla beslenen bir galeyan vardı. Azlinin birkaç gün daha gecikmesi takdirinde makamında yüzüne tükürmeye Emanet'in hürriyetperver ve Cemiyet'e girmiş, -yahut o iddiadaki- uzuvları bugün karar vermişlerdi.

Kâhya Efendi bu ciheti arzettikten sonra bir an sustu.

Bunun devam için emir bekleyen bir sükût olduğu pek belliydi.

Paşa "Söylemek üzere seni hassaten Bâbîâli'ye getiren şey her halde bu değildir, Hilmi" dedi.

“Asıl söylemek istediğin ne ise onu söyle. Fakat mukaddemeden onu tahmin de güç değil: Reşid Mümtaz Paşa için İzzet Paşa’ya dünürlük ne derece muzır oluyorsa, benim için de Abdüllâtif Paşa’nın oğluna kız vermek o derece muzır olabilir. Nişan herkesin diline mi düşmüş? Bu hususta sana bir şey mi söylendi?”

“Evet, efendimizin Abdüllâtif Paşa’nın mahdumunu damat edecekleri haberi ortalığa yayılmış. ‘Paşa Efendi gibi muhterem bir vezir, tek evladını Abdüllâtif Paşa gibi bir millet düşmanına nasıl verecek?’ diye bana sabahtan beri mütemadiyen sorup duruldu.”

“Sen bu soranlara, böyle söyleyenlere ne dedin?”

” ‘Sarayın emriyle kabul mecburiyetinde kalınmıştı, o mecburiyet de artık ortadan kalktı’ dedim.”

Mehmed Şahabettin Paşa başını salladı ve kâhyayı daha fazla konuşmaya davet etmedi.

İhtiyar vezir sevgili kızını yıllarca müddet hiç kimseye layık görememiş, onu halk arasındaki izdivaç ananelerine göre âdeta evde kalmış sayılacağı bir yaşa kadar getirmişti. Kendisini bu Abdüllâtif Paşazade Sedat Bey’e de hiç istemeye istemeye, bu hususta esvapçıbaşı vasıtasıyla bildirilmiş bir irade üzerine vermeyi kabul etmişti. Bu iradeyi ise Sedat Bey senelerden beri şehrin içindeki ve dışındaki gezme yerlerinde, kışın Beyoğlu piyasasında, ilkbaharda Kâğıthane’de, Ramazan’da Divanyolu ile Şehzadebaşı’nda ve yazın Göksu ile Fenerbahçe’de araba ve kayık içinde karşılaşa karşılaşa Nimet’e âşık olduğuna kanaat getirdikten, genç kızın kendisine kayıtsız olmadığını da anladıktan sonra fakat Nimet’i doğrudan doğruya istemeye yine cesaret etmeyip annesini harem-i hümayuna yollayarak, padişahın en sevgili şehzadesi Burhaneddin Efendi’nin annesi olan üçüncü kadınefendi’nin ayaklarına kapattırmak yoluyla elde etmişti. Ve Paşa istibdat zamanındaki mecburiyetleri inkılapla beraber ortadan kalkmış sayarak nişanı hürriyet ilanının hemen ertesi günü iade etmeyi, zamanın hürriyetperverlerine hoş görünmeyi de düşünmemiş değildi. Fakat iliklerine kadar hükmünü icra etmekte devam eden Abdülhamid korkusu bunu yapmasına bir türlü müsaade etmemişti.

Beklemeye, Abdüllâtif Paşa’nın saraydaki vazifesi nihayet bulunca artık teveccüh-i şahaneyi kaybetmiş bir adamın oğluna kızını vermesi hakkındaki eski iradenin hüküm ve manası kalmayacağı için nişanı o zaman bozmaya karar vermiş bulunuyordu. Halbuki azil gecikiyor, buna mukabil Abdüllâtif Paşa gazetelerde hergün daha fazla çamura bulanıyor, umumi efkârın daha derin ve daha tehlikeli nefretine uğruyordu. Resmen azledilmemiş olmakla beraber, saraya ayak basmaması hakkında almış bulunduğu irade mucibince Çubuklu’daki yalıda yarı mahpus yaşayan bu adam, kordonlarını ve bütün ünvanlarını hâmil olduğu halde hapishaneye pek yakın bir âtide sürüklenecek gibiydi.

Fakat padişaha karşı kendisinin elini kolunu bağlayan mülâhazaları hesaba almaya Nimet’in mecburiyeti yoktu. O nişanı iade edebilir ve Paşa kızına karşı âciz kaldığını, onu istemediği bir adama zor kullanıp veremeyeceğini söyleyebilirdi.

Arabanın sarsıntısı için dalgın, Mehmed Şahabettin Paşa “Bu izdivaç tasavvurunun tehlikelerini Nimet elbette biliyor, şu halde nişanı bozmak cihetine niçin kendiliğinden gitmedi? Millet in bu derecede menfuru bir adamının oğlunu benim damat edişim affolunmaz, bunu niçin takdir etmiyor?” diye düşünüyor, “Bu adamı babasına tercih edecek kadar mı seviyor?” diye kırılıyordu.

Mezarın önüne kadar gelmiş olan ihtiyar, son günlerine ait, kaldı ki artık çoktan bıkmış bulunması lazım boş bir ikbali, kızı için uzun yılların, ömrün saadetinden daha mühim sayıyor, kızı bütün bir ömrün saadetini kendisinin belki beş on günlük şeref ve ikbaline tereddütsüz tercih etmediği için onu ayıplıyor, ona yürekten güceniyor.

Fakat fikrini değiştirecek, kızını haksız yere ayıplamış ve kendisine gücenmiş olduğunu yalıya dönüşünde Nimet’i meydanda bulmayarak sade başı yine çatkılanmış karısıyla karşılaşıncaya ondan

aldığı ilk malumatla anlıyacaktı.

Nimet bir saat evvel annesinin yanına gelmiş, nişan yüzüğünü, nişan münasebetiyle Abdüllâtif Paşa'dan, haremi Mediha Hanımefendi'den ve Sedat Bey'den gelmiş hediyelerle bu sonuncunun fotoğrafını vermişti. İzzet Hanımefendi bütün bu şeyleri mahfazaları, kutuları içinde yazı masası üzerine sıralamış bulunuyordu.

“Vazgeçirmeye çalıştım. Fakat benim lafımı dinler mi? Sözü ağzıma tıkadı. ‘Bu gece yalnız kalmaya ihtiyacım var. Odamda bir et suyu içip erkenden yatacağım’ dedi, çıktı gitti. Et suyunu içtikten sonra kapısını da kilitlemiş. Ah paşa efendi, benim sözümü dinlemezseniz, sonra hep böyle seyyiesini çekeriz. Bu kız kadın, erkek, Müslüman, Hıristiyan, türlü hocadan çeşitli ilim okuyup çeşitli hüner edine edine âdeta cinsiyetini kaybetti. Bundan sonra başka koca da beğenmeyecek, mürüvvetini görmek bize nasip olmayacak!”

Şahabettin Paşa birdenbire bir hiddet kasırgası içinde boğulmaktan korkarak köpürüp taşıtı: “Anlamamışsın hanım! Bugünlerde olup bitenlerden zaten hiçbirini anlayamıyorsun! Nimet Abdüllâtif Paşa'nın oğluna kızımı vermekliğimi Meşrutiyet ve hürriyet taraftarlarının affetmeyeceklerini takdir ederek bu çocuktan vazgeçiyor, yüzüğü belki kalbi sızlaya sızlaya parmağından çıkarıp teslim ediyor. Bunu da tam vaktinde yaptı. Çünkü Şehremini'ni oğluna Arap İzzet Paşa'nın kızını aldığından dolayı affetmedikleri gibi, benim aleyhimde de kızını Abdüllâtif Paşa'nın oğluna verecek diye yersiz sözler söylemeye başlamışlar!”

Verdiği cevabın manasızlığından ve mantıksızlığından tam bir habersizlik içinde, İzzet Hanımefendi, “Amma Reşit paşa oğlunu mükellef düğünlerle damat etti. Bizimki sadece nişandı!” dedi.

Şahabettin Paşa muktedir olduğu hareketin âzamisiyle elini sallayarak dedi ki:

“Hamdolsun ki sadece nişan! O da bozulup gidiyor. Yoksa, neuzubillah, Abdüllâtif Paşa'yla ayağım bir ipe bağlanmış olarak suyun dibini boylayacaktım!”

X

Nimet nişanı geri vermek kararından dolayı babasına karşı büyük bir fedakârlıkta bulunmuş olmak iddiasında değildi. Çünkü azledilmiş, kordonları alınıp apoletleri sökülmiş, mahkemelere sürüklenip hüküm yedikten sonra zindana atılmış bir kaynata ve bütün istikbali mahvolmuş bir koca istemiyordu. Bununla beraber, Sedat, hemen üç yıldan beri hayalini süsleyen yüzü, beyaz teni, kumral bıyıkları ve bakışları biraz süzük büyük ela gözleriyle hafızasında canlanıp yükseliyor, olmamış şeylerin, gerçekleşmemiş ümit ve hayallerin acısı içini yakıyordu.

“İstirap denen şey bu, kalbin işte bu sıkılığı, ellerindeki bu soğuk nem olacak! Acaba çok sürer mi?” diye düşünüyordu.

Hayır, çok sürmedi. Bu, ete geçmediği gibi kalbi de pek fethetmemiş, zekâyaya ise hiç heyecan vermemiş, hemen hep gözlerin hazzı şeklinde kalmış bir aşkın matemi idi. Hatta, genç kızın gözlerinden yaş bile getirmeksizin, sade kendisini sabaha kadar uykusuz bıraktıktan sonra yeni güne kavuşulmadan bitip gitti. Nimet nefisini ertesi sabah artık Sedat Bey’i hayatından tamamıyla çıkarmış olarak, yepyeni, sade kalbi bomboş bir insan şeklinde buldu. İlk işi gazeteleri isteyip hepsinin sahifelerine göz gezdirmek, babasına taallûk eden havadisler, yazılar bulunup bulunmadığını aramak oldu. Bu gazetelerde babasının adını, Abdüllâtif Paşa aleyhinde hepsinde mevcut satırlara artık ayrıca göz gezdirmeye lüzum görmeden arıyordu. Ve birdenbire, hem de hiç ihtimal vermediği bir yerde, ciddi ve temkinli, hatta hâlâ ihtiyatkâr, Yıldız’ın son sözünü söylememiş olduğuna hâlâ kaani *Sabah* gazetesinin ikinci sahifesinde, kısa bir makale ile karşılaştı.

Bunu yüzünde tokat yemiş gibi bir kızartı ile fakat nasılsa açığa vuracağını bildiği ârazı hiç şaşırılmayarak gören bir sarî hastalık müptelasının ruh haleti içinde okudu. Yazı, “Vükela Heyeti ihtiyarlara mahsus bir Darülaceze değildir!” başlığını taşıyor ve “Haramî Paşa hâlâ mı çekilmeyecek, Zaptiye Nazırlığı’na hafiye Hamdi Bey’in tayini ve postadaki sansürün kaldırılmaması, aff-ı umuminin gecikmesi işlerinde Yıldız’a sinsi sinsi hizmetlerini gizlemek mümkün olmayan Memduh Paşa hâlâ mı yerinde kalacak?” diye sorduktan sonra şöyle devam ediyordu:

“Fakat kabinde iffet ve istikametleri aleyhinde bir şey bilmediğimiz ve pek büyük servetlerinin tasarrufkârlıkları mahsulü bulunduğu hükmetmek istediğimiz bazı kimseler artık seccadeye oturup bu memleketin hayrına dua etmekten başka bir şey yapamayacak halde bulunan seksenlik, doksanlık ihtiyarlar var. Bunların başında da, eski devrin bile yarı mütekait vaziyetine getirerek Meclis-i Vükela memuriyetine tayin etmiş bulunduğu bir Mehmet Şahabettin Paşa mevcuttur ki, her gün arabasının içinde uyuklaya uyuklaya, uyuklarken de başı sağa sola çarpa çarpa Bâbiâli’ye gidip geldiğini görüyoruz. Yollarda uyuklayan bu biçare ihtiyarın Vükela Meclisi’nde, en hayati ve mühim meseleler görüşülürken yine uykuya dalmadığını nasıl kabul edelim, uyandırılıp vermeye sevkedileceği reylerde isabet bulunacağına nasıl kaani olalım? Ta Sultan Aziz zamanından beri nefisini yüzlerce ve yüzlerce altın mukabilinde millete vakfetmiş bulunan bu mübarek ihtiyara saraylar kadar muhteşem konak ve yalısında, takkesi başında rahat rahat uyumak imkânını ne zaman vereceğiz?”

Nimet bir an bu gazeteyi gizlemeyi düşündükten sonra böyle hareket etmesinin münasip olmayacağına, babasının başka bir vasıta ile öğrenirse gülünç bir vaziyete düşebileceğine hükmederek ilk önce *Sabah* nüshasını uzattı ve “Hakkınızda ahmakça bir yazı var efendim” dedi. Paşa *Sabah*’ı acele etmemeye gayret eden bir eda ile aldı ve gösterilen yeri okudu.

Şimdiye kadar ismini daima hürmet bildiren türlü sözlerle ve her zaman “Devletlû” ve “Hazretlû” sıfatlarının arasına konmuş olarak gören kırk yıllık vezir için bu söylenen sözler değil, sadece paşa ismiyle anılış da âdeta hakaret mahiyetini alıyor, yazı ise gururu ve sinirleri için

gerçekten bir imtihan teşkil ediyordu. İhtiyar vezir bu imtihanı muvaffakiyetle, yani sükûn ve vekarını bozmadan vermeye muvaffak oldu ve kızına pek sakin, âdetâ gayritabii hissini veren bir sükûn içinde bakarak, “Üzöldün mü yoksa?” diye sordu, sesinde bir kahkaha ile de ilave etti:

“Devr-i dilâra-yı Meşrutiyet bu! Her şeye alışmak lazım! Sade annenin haberi olmasın. Malum a, o habbeyi kubbe yapar.”

Paşa yalıda geçirdiği saatlerde bu sakin ve tabii edayı muhafaza etti fakat Bâbîâlî’ye gitmek üzere arabasına binerken bir an durdu, arabacı ile pek emektar uşağının araba içinde uyuyuşlarını farkedip etmediklerini, “bu canlı cenaze, bu sarsak haliyle mi devletin, milletin dertlerine deva bulacak!” diye konuşup konuşmadıkların ıstıraplı bir endişe içinde düşündü. Daha Kuruçeşme’ye varmadan evvel başlayarak, ta Beşiktaş’a gelinceye kadar yol hep birkaç insan boyu yüksekliğinde saray duvarları arasından geçiyor ve insanı uyumaya âdetâ kati bir şekilde mecbur ediyordu. Yolun bu kısmında sık sık uyuyakaldığını nefesine karşı inkâr etmeyen Şahabettin Paşa da bu sefer hep dimdik oturmaya, kasvetli duvarlarla alakalanmaya, zihnini türlü şeyle meşgul etmek sayesinde içini geçirmemeye büyük bir gayret saffetti. Gazetede ki yazıyı arkadaşlar ve hele mutlaka sadrazam görmüş olacaktı. Mecliste bundan bahseden olacak mıydı?

Herhangi bir ima suretiyle de temas eden olmadı. Fakat toplantı nihayet bulup aza dağılırken Sait Paşa, “Muhterem refikimiz Turhan Paşa Hazretleri bir mesele hakkında bendenizden mütalâamı sormak lûtfunda bulundularsa da kendilerini tenvire maalesef muktedir olamadım” diyerek Evkaf Nazırlığı’nda yerini almış bulunan bu paşa ile birlikte kendisini odasına geçirdi. Turhan Paşa vaktiyle de bir müddetçik Hariciye Nazırlığı’nda bulunmuş, Yanya vilayetinin çoğunluğu Rum ahali ile meskûn taraflarından bir Arnavut’tu. Tahsiline Rum mekteplerinden başlayıp Atina’da devam etmiş, Türkçesi kıt ve İslam dini hakkında edna bilgiden mahrum bir zat idi ki, her nezareti işgal etmesi belki hoş görülebilir fakat camilere, tekkelere, türlü din müesseselerine bakan bir nezarete memur edilmesi hatıra gelemezdi. Kaldı ki, nezaretin işleriyle meşgul ola ola bunları yarım yamalak öğrenmesine de imkân verilmiyor, memleket içinde küşat resimlerine ve dışında temsili vazifelere gitmek hep ona düşüyordu. Bu defa da Lahey’deki sulh konferansından yeni dönmüş, yani güya Meşrutiyet’in iade edilip edilmemesini müzakere etmek üzere Yıldız’da 36 saat tezkere ve telgraf sureti dinleyerek kahve içen vükelanın içtimasında bulunamamıştı. Üç vezir sadaret odasında, sadrazam masasının başına geçmek üzere yer alınca da, Turhan Paşa derdini bildirmeden Sait Paşa, Mehmet Şahabettin Paşa’ya hitap edip, “Gazetenin yazdığı münasebetsizliklere pek dilhûn oldum” dedi.

Sait Paşa bu yazıya o derecede ehemmiyet veren bir eda ile ve “dilhûn” kelimesi üzerinde ısrar edip kalbine düşen ateşi o rütbe tarif eden bir tavır takınıp söylemişti ki, okurken duymamış veya zaptedip gizlemeye muvaffak olmuş bulunduğu bir hiddetle Mehmet Şahabettin Paşa birden sarsıldı. Şapur Çelebi’nin kendi mazisi aleyhinde iki üç gündür türlü isnatlara başlandığı, Sultan Abdülhamid’e ilk istibdat dersini kendisinin vermiş, Mithat Paşa’nın atılmasına kendisinin sebep olmuş bulunduğu açıkça yazıldığı halde bunları hoşgörüşü fakat başkasına sadece istirahat tavsiye edilmesine bu derecede büyük ve dayanılmaz, teselliler davet edici bir şey nazarıyla bakması, baktığını da nihayet dünkü bir adamın, Antalya’da menkûp bir halde mutasarrıflığını ikisinin de bildikleri bir Arnavut Paşası’nın yanında söylemesi Şahabettin Paşa’ya hakikaten çirkin bir hakaret gelmişti. Dedi ki:

“Evet, aleyhimde, belki de talimat neticesi, böyle bir hezeyan çıkmış. Esasen bu tecavüzlerden, bu hareketlerden hiçbirimizin masun kalamayacağımız anlaşılıyor. Bununla beraber, eğer Heyet’i Vükela’nın mevkiini takviye için feda edilmekliğimin muvafık olacağını kanaatinde bulunuyorsa, istifa için emr-i fahimanelerine muntazırım!”

Bunu oturduğu koltukta dimdik, âdeta gençleşmiş bir halde, zaten kalın ve gür olan sesi tok ve yüksek söylemiş, “belki talimat neticesi” sözleri üzerinde de ısrarla durmuştu. Maliye Nezareti’nden ikinci defa olarak, hem de yıllarca vilayetlerde dolaşmak üzere çektirilişinde o tarihte yine sadarete bulunan Sait Paşa’nın büyük tesiri olduğunu unutmuş değildi.

Küçük Sait Paşa ileri gittiğini anlayarak en süslü cümlelerinden biriyle vaziyeti kurtarmaya dikkat etti. Onun kırk senelik bir vükelalık ve valilik hayatından, en yüksek makamları ehliyet ve liyakatle işgalden hasıl olmuş tecrübelerinin tam semereleriyle faydalanmakta olduklarından, bu semerelerden hele bu buhran devresinde asla müstağni kalınamayacağından uzun boylu bahsetti.

Ertesi günü hürriyet devrinin ikinci Cuma’sıydı. Sultan Hamid’in Cuma selamlığına misli görülmemiş bir kalabalık ortasında ve bu kalabalığın arasına arabasını daldırmakta uzun zaman tereddütler geçirdikten sonra çıktığı, halk tarafından şiddetle, çılgınca alkışlanmış olduğu haberi yalıya vardı. İkinci yaklaşmıştı ve Göksu’ya gitmek için üç çifte kayığının hazırlanmasını Nimet’in emrettiği saat gelip Nimet bu emri vermeyince, Çeşmifelek Kalfa gelip sormuş, genç kız, “Biraz başım ağrıyor, çıkmayacağım” demişti.

Hakikatte başı hiç ağrıyordu. Fakat bir hafta içinde ne kadar çok şey olmuştu! Ve bu olup bitenler mesela Sedat Bey’in hamlacıları beyaz ipek gömlekle ve fazla yaldızlı, fazla parlak kayığıyla dereye gelmesini imkânsız kılıyorlardı. Şirket vapurlarındaki halkın yalılarının önünden geçerken “kahrolsun!” ve “yuha!” diye bağırdığını dün de söylemişlerdi. O yalının rıhtımlarına o debdebeli kayık yanaşarak hünkâr yaveri kordonları göğsünde Sedat’ın tam bineceği sırada geçecek bir vapurdan ne hakaretler yükselmez, hatta Göksu’da ahali ile dolu kiralık sandallardan zavallı genç neler duyamazdı!

Sahipleri hemen hemen aynı vaziyette kaç yalıya ait kayığın Göksu’ya gelmemesi lazımdı!

Sedat’ın ilk defa olarak ayak atmayacağı Göksu’da görünmek! Bu dayanılmaz derecede hüznü bir şey olurdu. Onun dikkati celbetmemek üzere sivil elbise ile bir kira sandalında dereye gelip birdenbire karşısına çıkararak sitem dolu gözlerle bakması ihtimalini de Nimet hesap etmemiş, bundan da korkmamış değildi.

Ancak, genç kızın bu ikinci hürriyet Cuma’sında Göksu’ya gitmekten çekinişi sade bu düşüncelerden ve bu endişelerden de ileri gelmiyordu. Gazetede çıkmış yazıyı o kiralık sandallarda gelmiş insanlardan biri de yüzüne vuramaz, “Küçük Hanım, muhterem paşa babanızı niçin beraber getirmediğiniz? Hep arabada uyuyacak değil ya? Biraz da kayıkta uyusun!” diye bağıramaz mıydı?

Ve bu takdirde böyle bir hitabı kahkahaların takip etmesi muhakkak değil miydi?

Bakan ve görmeye tenezzül etmeyen gözlerle mağrur ve güzel, arabada ve kayıkta halkı âdeta yarıp, âdeta çiğneyip geçerek ilerleyiş, o beygirlerle kürekçilerin değil, zenginlikle kudretin götürdüğü araba ve kayıklarda giderken halkın varlığından o sanki habersiz ilerleyiş, bu ilerleyişteki doyulmaz gurur zevki, bir hafta içinde bunların hepsi kendisi için de maziye intikal etmiş demektir.

Artık her yere halkın kinini, halkın küstahlığını hesap ederek gidecek olduktan, kendi adamları, cariyeye ve hizmetkârları yanında da hakarete uğramak ihtimali bulunduktan sonra o sazlı, o kapanık Göksu’ya gitmekte ne mana vardı!

XI

Yıldız Sarayı'nın harem dairesinde kadınefendiler, sultanlar, ikballer, gözdeler, hazinedar ve cariyeler, türlü derece ve mertebesiyle bütün bir kadın ordusu, padişahın Cuma selamlığına çıkmamasını istemişler, tereddütlerden, asabiyetlerden ve buhranlardan sonra II. Abdülhamid karşısına da Sadrazam Sait Paşa ile Harbiye Nazırı Ömer Rüştü Paşa'yı alarak saraydan çıkınca da sonsuz, öldürücü bir heyecan içinde elemsiz, kedersiz, dönüşünü beklemişler ve Sultan Hamid'in misli hiç görülmemiş, hiç tasavvur edilmemiş bir kalabalığın ortasından, çılgın alkışlar, gidişinde olduğu gibi yüксеle yüксеle dönüp geldiğini, mabeyne girdiğini öğrenince bayram etmişler, birbirlerinin kollarına atılıp gözyaşı dökmüşlerdi. Ve Sultan Hamid bu çılgın alkışları milletin bütün zan ve iddialar hilafına kendisini ne kadar sevdiğinin kati delili olarak kabul edecek, birden silkinerek tahtının selameti namına elzem saydığı bir şeyi, Kanun-ı Esasi maddelerini zorlamak pahasına bile olsa isteyip almak cesaretini nefsinde bulacaktı. Elzem gördüğü bir şey, Harbiye ve Bahriye nazırlarını bizzat seçmek hakkıydı ve Abdülhamid'in istediği bu hakkı reddetmeye Sait Paşa cüret etmedi. Şeyhülislam Cemalettin Efendi vasıtasıyla tebliğ edilmiş yemin sayesinde bu zatın kazanmış bulunduğu şerefe tahammül edemeyen sadrazam, meşrutiyete sadakati taahhüt eden bir hatt-ı hümayunun Bâbîâli'ye gelmesinde ısrar etmişti ve bu hatt-ı hümayunu biraz da Harbiye ve Bahriye nazırlarının intihaplarını padişaha terk pahasına satın almış oluyordu. Aynı zamanda, Cuma selamlığında yükselen alkışların uğultusuyla biraz sersemlemiş, hünkârdan korkusu artmış, bundan dolayı da itiraz edememiş olabilirdi. Kaldı ki, millet, hatta okuyup yazmış kimseler hukuk-ı esasiye alimi olmadıkları için bu işin arada kaynayıp gitmesi imkânsız değildi.

Fakat hatt-ı hümayunun okunacağı ve belki itirazları davet etmeksizin geçip gideceği Cumartesi gününün sabahında, halk gazetelerden başka bir havadis öğrenip ayaklanacak, derin bir gazapla sarsılacaktı. Çöken istibdat rejiminin haklı veya haksız en kirli ve meş'um aleti sayılan Şamlı İzzet Paşa, Büyükada'da yazı geçirdiği köşkünden bir vapura binip Çanakkale yoluyla kaçmıştı ve elinde Hicaz demiryolunun Medine'ye kadar varışı münasebetiyle yapılacak küşat resmi için gittiğini bildiren bir padişah iradesi bulunduğu için, Bâbîâli'nin emriyle kendisini gemiden çıkartmak istemiş olan devlet memurları da bu kaçışa bilmeceburiye seyirci kalmışlardı. Yani millet Sultan Hamid Şerefine en çılgın alkışlarını yükselterek onu Yıldız Sarayı'ndan Hamidiye Camii'ne götürür ve sonra camiden sarayına teşyi ederken, padişah "Acaba İzzet kaçabildi mi?" diye kendi kendine sormuş olacaktı. Ve bu alkışların uğultuları hep kulaklarında olarak Yıldız'a daldıktan sonra ilk işi belki bunu adamlarına sormak olmuş ve "kaçtı!" haberini alınca mutlaka derin bir "oh!" çekmişti.

Fakat Sultan Hamid herkesin o derece nefret ettiği bu İzzet Paşa'yı hapsedilip muhakeme altına alındığı takdirde söyleyeceği şeylerden korktuğu için mi kaçırılmıştı? Yoksa geçen asırların kazan kaldıran yeniçerilerine boyun eğerek, dün cemiyetin en sefil uzuvlarından iken halk tarafından reis seçilip padişah kellesine kadar her şeyi istemek üzere sarayı saran âsilere en çok sevdiği adamların başların fırlatarak kendi tahtlarını ve hayatlarını kurtarmaya çalışmış olan cedlerini taklit etmeyi bir zillet mi saymış, onun için mi böyle hareket etmişti? Mehmet Şahabettin Paşa gazetesinin firara ait anlattıklarını okurken bu cihetleri düşünmeye lüzum görmedi. Ancak Arap İzzet'in kaçıp kurtulmasının bu davayı halletmediği muhakkaktı. Hâlâ kabinedeki mevkiini muhafaza eden Hasan Rami Paşa'ya ve biri köşküne, öteki yalısına yollanmış bulunmakla beraber unvanları hâlâ üzerinde kalan mabeyn başkâtibi Tahsin ve hususi yaverlerin başı Abdüllâtif paşalara kadar başka birtakım paşaları milletin kini sarmış bulunmuyor muydu?

İzzet Paşa'nın kaçmasını temin etmiş olan Sultan Abdülhamid ötekileri alinyazılarına terkedecek olduktan sonra hareketinin büyük bir manası kalmıyordu.

Ancak ne İzzet Paşa'yı, ne de öteki paşaları hatırına bile getirmeyen Mehmet Şahabettin Paşa şimdi sade kendini, kendi mevkiini düşünüyordu. Hatt-ı hümayun, kabinedeki bazı değişmeler yapılmasına da bir vesile teşkil edecekti. İsteyerek çekilen Maliye Nazırı'ndan sonra nefsinin buna mecbur görüp Dahiliye Nazırı da istifa ettiği için zaten iki yeni nazır seçilecek, belki başka nakiller, değişmeler de olacaktı. Bu esnada Sait Paşa eski bir kını tatmin edemez, "Fazla ihtiyarlığın gazetelerin diline düştü!" diyerek kendisini de kabineden atamaz mıydı? Gerçi daha dün "kırk senelik bir vükelalık hayatından, en yüksek makamları ehliyet ve liyakatle işgalden hasıl olmuş tecrübelerin tam semerelerini vereceğinden ve bu semerelerden istifadeye her zamandan fazla şimdi ihtiyaç bulunduğundan" bahsetmişti. Fakat onun ağzında bu sözlerin hiçbir kıymeti olamayacağına Mehmet Şahabettin Paşa'nın şüphesi yoktu. Şapur Çelebi'ye emniyet caiz olmadığını hâlâ kendisinden medet uman padişah da belki yakın bir âtide anlayacaktı...

Mehmet Şahabettin Paşa Bâbîâli'ye bugün hep bu endişe, bu korku içinde gitmişti ve hatt-ı hümayunun okunması bitip kendisinin kabineden çıkarılmış olduğunu ve herkesin önünde bunu anlaması ve öğrenmesi için keyfiyetin evvelden haber verilmediğini anlayacak, Rumelihisarı'na -Sait Paşa'nın daha bir iki kişiye de attığı- bu tokacın yüzünde kızartısı ile dönecekti.

Vakıa artık Bâbîâli'de hükûmet kapısında bir işi kalmadığı için hemen dönmesi icap ederdi de. Fakat işi pişkinliğe dökerek mevkilerini muhafaza eden paşalar ve yeni gelen paşalarla -gidenler kadar ihtiyar paşalarla; mesela yaşı seksene yaklaşan yeni Dahiliye Nazırı Hacı Akif Paşa'nın ardından- sadrazamın odasına girseydi, Harbiye ve Bahriye nazırlarının padişah tarafından seçilmesini şeyhülislamın Kanun-ı Esasi'ye bir darbe diye vasıflandırarak, Şapur Çelebi'ye nasıl hücum ettiğini, böyle bir kabinede kalamayacağını âdeta tahkir eden bir tavırla bildirerek istifasını padişaha yollayacağını söyleyip oradan nasıl ayrılmış olduğunu görür, kabinenin daha kurulduğu anda zangır zangır titremeye başladığını anlardı. Yalısına müsterih, hatta yeni Maliye Nazırı'nın ehemmiyetsiz şahsiyetine bakıp ümitler içinde dönebilirdi...

XII

“Küçük hanımcığım, paşafendi teşrif ettiler.”

Uzandığı sedirde Nimet yavaş yavaş kendinden geçerek uyuyup kalmış olacaktı. Yoksa babasını getiren arabanın gürültüsünü, beygirlerin nal seslerini elbette ki duyardı. Fırlayıp kalktı ve haberi getiren Gülendam’dan sordu:

“Nerede? Selamlıkta mı, burada mı?”

“Haremdeler efendim. Hanımefendi’yle beraber yirmi dakikadan beri mavi salonda oturuyorlar.”

“Beni istemedi mi?”

“Gelir gelmez sordular ama biz uyuduğunuzu söyledik.”

“Uyumuyordum canım! Uyuduğumu da nereden çıkarıyorsunuz! “

Babasına böyle haber verildiğine canı sıkılmıştı. Büyük bir merak içinde koşarak alt kata, mavi salona gitti. Mehmet Şahabettin Paşa’yı başında fesi ve sırtında redingotuyla pencere önünde bir koltuğa âdeta çökmüş, annesini de yandaki kanapede fakat kocasının yanında eski cariyeliğini bir türlü unutmayan edasıyla arkasını dayamamış ve ellerini kavuşturmuş bir halde oturmuş buldu. Birbirlerine söyleyebilecekleri şeyler çoktan tükenmiş olacaktı.

Nimet içeri girince Mehmet Şahabettin Paşa eğik başını kaldırdı ve sevdiği kimseyi uzun zamandır görmemiş bir insan edasıyla, “Hasta filan değilsin ya kızım? Uyuyor dedikleri için rahatsız etmek istemedim” dedi.

“Uyumuyordum efendim. Sıkıntımdan, vaktin bir türlü geçmeyişinden uyuklayıp duruyordum.”

Paşa doğrulup ayağa kalktı ve beraber gelmesini eliyle kızına bildirerek ilerleyeceği sırada karısına karşı -elinden her kurtuluşunda söylemek âdetinde bulunduğu- nazik cümlelerden birini sarfederek, “Şimdilik allahısmarladık, yemekten sonra yine görüşürüz” dedi.

Paşa, dairesinde yatak odasına girmedi, yandaki yazı odasında bir kanapeye oturdu ve kendisi bir şey söylemeyerek kızının sormasını bekledi.

“Hatt-ı hümayunda mühim bir şey var mıydı, paşa baba?”

Mehmet Şahabettin Paşa başını salladı:

“Birtakım temenniler, vâidler, Kanun-ı Esasi maddeleri hakkında tarifler, tefsirler. Sade bu maddelerden birinin hududu genişletilmiş: Şeyhülislamdan gayri bütün nazırları seçip padişahın tasdikine arz etmek hakkına sadrazam sahipken şimdi artık Harbiye ve Bahriye nazırlarını da doğrudan doğruya padişah seçecek.”

“Yani padişah yeni bir hak mı alıyor?”

“Gibi!”

“Peki, bu nasıl karşılanacak? Feryatlar kopmadı mı?”

“Halk sessiz dinledi. Herhangi bir itiraz yükselmedi. Fakat birisi fark edip işi açığa vurunca şüphe yok ki herkes birden bağırsacak, ayaklanacaktır. Artık bu ciheti Sait Paşa düşünsün!”

Kabinenin âdeta batmasını isteyen bir eda ile söylediği bu sözün manasını Nimet kavramış olsaydı, paşanın üzerinden bir yük kalkacaktı. Fakat sorduğu sualden, bunu temin edemediğini vezir anladı.

Nimet sadece “Efendimiz bu iki nezarete kimleri tayin etti?” diye sormuştu.

“Eski nazırları ipka buyurdular.”

“Yani günlerden beri yüzüne tükürülen Hasan Rami Paşa hâlâ yerinde, öyle mi?”

“Evet, şimdiki halde yerinde. Birtakım becayişler ve değişiklikler var. Maliye ile Dahiliye’ye yeni nazırlar gelmiş Ticaret ve Nafia ikiye bölünerek Sait Paşa’nın minelkadim sevmediği Zihni Paşa ikisinden de dışarıda bırakılmış, Orman ve Maadin Nezareti yine vükelalık olmuş. Sonra da...”

Bütün bu izahatı bunlarla hiç alakalı olmayan bir adam edasıyla vermiş olan Mehmet Şahabettin Paşa, bu “sonra da...”yı söyleyeceği asıl mühim sözün bundan sonra geleceğini hissettiren bir eda ile söylemişti.

Bununla beraber, “sonra da...”nın arkasını getiremeyerek birden sustu.

Onun devam için âdeta bir ısrar beklediğini Nimet hissetti. Ve bu ısrarı derin bir saygıya sararak, “Evet, efendim?” diye sordu.

“Abdürrahman Paşa da Adliye Nazırlığı’ndan ayrıldı, Kâmil Paşa gibi Meclis-i Vükela’ya memur oldu...”

Nimet hâlâ bir şüpheye düşmeden, tabii bir eda ile “Demek ki Meclis-i Vükela memurlukları ikiden üçe çıkıyor” dedi.

Mehmet Şahabettin Paşa yorgun, kısık ve âdeta mahçup bir sesle, “Hayır, çıkmıyor” mukabelesinde bulundu.

Bunu söylerken kendini âdeta bırakmıştı. Daima yaptığı gibi ihtiyarlığını, düşkünlüğünü gizlemeye artık hiç ehemmiyet vermeyerek koltuğa gittikçe yığılıyor, bütün azası çöküyor, sanki dağılacak gibi oluyordu. Öylesine ki, Nimet “Meclis-i Vükela memuriyetini bıraktığınıza göre hangi nezarete geçiyorsunuz?” gibi bir soruyu artık hatırına getirmede. Ve her şeyi babasının “Abdürrahman Paşa da Kâmil Paşa gibi Meclis-i Vükela’ya memur oldu!” dediği anda anlayamadığına esef etti. Fakat yeni bir şekle giren kabineye alınmadığını sadrazam evvelden yalıya iki satırlık bir tezkere gönderip bildirmeli, atıldığı haberini babasına yüzlerce şahit önünde verdirmemeli değil miydi! Ve Şapur Çelebi’nin ancak iki gün önce hürmetinden, hayranlığından bahsederek türlü teminat vermiş olduğunu hatırlayarak, genç kız “her kısa boylunun fitne olduğu boşuna söylenmemiş!” diye mırıldandı.

Mehmet Şahabettin Paşa pencereden dışarıya, akşamın esmerliğine sarılan Anadoluhisarı ve Kanlıca kıyılarına görmeyen gözlerle, pek dalgın bir bakışla bakıyordu. Sonra, dudaklarında acı bir tebessümle, “Altmış beş yıllık bir memuriyet hayatından sonra bugün ilk defa olarak açığa çıkarılmış bulunuyorum” dedi.

Nimet onu teselli etmek ihtiyacını hissetti:

“Sait Paşa’nın Kanun-ı Esasi’yi hükümdar lehine değiştirmeye razı oluşu muhakkak ki affedilmeyecek, kendisi çekilmeye mecbur bırakılacaktır. Sanırım ki bu esnada kabinede bulunmayışınız hatta isabet oluyor. Çünkü, bulunmanız işlenen suçtu kabul manasına tefsir edilebilirdi” dedi.

Bu sözleri Mehmet Şahabettin Paşa derin bir dikkatle bütün varlığını vererek dinledi. Sonra başını hafifçe sallayarak dedi ki:

“Yemeğimi buraya getirsinler. Amma evvela soyunayım da öyle.”

Daha yavaş bir sesle ilave etti:

“Ben annene bir şey açmadım. Yalı halkı da, o da yarın gazetelerden öğrensiner. Hem yarın kâhya ile de görüşüp bazı kararlar almalıyız. Öyle ya, evimiz artık vükela dairesi değil. Masrafi kısmak, gerek haremdeki gerek selamlıktaki kalabalığı azaltmak lazım!”

Bunları söylerken hâlâ o derecede müteessir ve yarın ev halkına karşı işsiz, atılmış bir insan halinde çıkmaktan şimdiden o derece mahçup bir hali vardı ki, Nimet az evvelki teselli sözlerini tekrar etmek ihtiyacını duydu:

“Yeni devrin icaplarına riayet etmek, fazla debdebe ile göze batmamak elbette ki lazım. Fakat tekrar arzedeğim: Sait Paşa sukûtunu kendi eliyle hazırlamıştır. Düşecektir ve elbette memleket sizin gibi bir vezirini bir köşede bırakmayacaktır” dedi.

Dalgın, Mehmet Şahabettin Paşa bir mukabelede bulunmadı. Nimet: “Ya bunu hakaretler,

hapisler, rezaletler takip ederse nasıl dayanacak!” diye âdeta dehşetle düşündü. Halbuki Mehmet Şahabettin Paşa’nın varlığını bir an için yepyeni bir kan kaplamış, varlığı mucizeli bir hava teneffüs ederek âdeta başka bir adam oluvermişti. Sait Paşa’nın sukûtu ihtimali kendisine pek mülayim gelmişti ve şimdi zihni sadarete kimin getirileceğini araştırmakla meşguldü. Derhal hatıra gelen isim Kâmil Paşa’nın adıydı, zaten başkaları da ondan bahsediyorlardı. Bununla beraber, “aynı derecede tecrübeli fakat sadaret yüküyle yıpranmamış bir başka vezir, Kanun-ı Esasi’ye indirilen bu darbeyi sükûtle karşılayıp düşmeye mahkûm kabinede kalmamış olan bir başka vezir...” Paşa bu düşünceye birden öyle dalmıştı ki, hep ayakta emrini bekleyen kızına “Beni soy, yavrum!” deyip yandaki odaya geçmek üzere ayağa kalkmasından önce belki iki üç dakika geçti...

Şahabettin Paşa ertesi sabah mutadından erken uyandı ve gazetelere büyük bir heyecan içinde sarılarak evvela kabineden çıkarılışı hakkında bunların neler yazdıklarını araştırdı. Bu hususta hiçbir şey, tek söz yoktu. Fakat tekmil gazeteler bütün sütunlarını Harbiye ve Bahriye nazırlarını seçmek hakkının padişaha bırakılmasını tenkide, bunu bir Meşrutiyet darbesi olarak anlatmaya tahsis etmişlerdi. Ve şeyhülislamın keyfiyeti kabul etmeyerek istifa edişini alkışlıyorlardı. Kızının pek güzel tahmin etmiş olduğu veçhile Sait Paşa’nın yeni kabinesi kısa ömürlü olacaktı. Mehmet Şahabettin Paşa bu sukûtu hızlandırmak için bir şeyler yapmayı düşünüyor fakat zihninde bir plan, bir hareket tarzı belirip canlanmıyordu. Devlet hizmetinde geçmiş altmış küsur yıldan sonraki ilk işsiz, vazifesiz günü yalısından çıkmaksızın, misafirlerini kabul edip efkâr-ı umumiyedeki tesirleri onların lisanlarından dinleyerek geçirmek kararını vermişti.

Ve misafirlerin karşısına gecelik kıyafetiyle çıkıp köşesinde yorgunluklarını dinlendirmeye çalışan bir ihtiyar adam şeklinde görünmek istemediği için sabahtan giyindi, “Mir”e yaptırılmış redingotonun önü ilikli, en vakur ve resmi kıyafetiyle ziyaretçileri kabul etmek üzere selamlığa geçti.

XIII

Fakat tam altmış beş yıl devlet hizmetinde kaldıktan, Trabzon, Suriye, Konya, Trablusgarb ve Aydın valilikleriyle Maliye, Evkaf nazırlıklarında ve Meclis-i Vükela memuriyetinde bulunduktan sonra açıkta bırakılan ihtiyar veziri tek insan ziyarete gelmedi. Belki hadise konakta oldukları bir zamana tesadüf etseydi, bu ziyaretin zahmetine katlanacak bir iki kişi çıkabilirdi. Fakat şimdi, hem de herkesin vaktinin çok kıymet kesbettiği bir zamanda Rumelihisarı'na gidip gelmeye kim bütün gününü ayırabilirdi!

Mezara sokulacağı günü beklemesi için bir köşeye mecalsiz bırakıldığına hükmedilen ihtiyarı teselli etmeye kimse lüzum görmedi, kimse onun bitkin çehresindeki ıstırapı tetkik etmeyi ta Rumelihisarı'na kadar gelmeyi göze aldırarak ehemmiyette saymadı. Ne Yıldız Sarayı'ndan kırk yıllık vezire selam ve iltifat müjdelemek üzere yollanmış bir musahip ne de eski ahbaplardan, hatta dalkavuklardan biri. Ve sırtında redingotla Mehmet Şahabettin Paşa boş yere akşama kadar bekledi.

Buna mukabil hareme çok gelen oldu. Bütün civar yalılardan, hatta uzaklardan, vapurla, arabayla, yayan veya kayıkla, yürekleri gizli bir sevinçle dolu, gözleri her zamandan canlı ve dikkatli, ne kadar üzüldüklerini, ne derece esef ettiklerini anlatmak üzere, muhteşem yalıya âdeta bir cenaze çıkmış denecek kadar mübalağalı kederler göstermek üzere kadın misafirler İzzet Hanımefendi ile kızını görmeye geldiler. Nimet kendi bölüğünde kalmak sayesinde ziyaretçi hanımefendilerin ve hanımların yaşlılarıyla görüşmekten kurtulduysa da akranlarının yanına çıkmamaya ve onların kendisini türlü nümayişle taciz etmelerine mani olamadı.

Hele babasının son Maliye Nazırlığı'nda müsteşarlığını etmiş olan Hayrullah Efendi'nin dul karısıyla kocalı iki kızı Emirgân sırtlarındaki köşklerinden geç vakit ve akşam yemeğine kalmak üzere geldikleri için bunların huzurları, hele yemek odasına inildiği sırada kendisine çağırılıp verilmiş bir haberden dolayı, başlı başına bir ıstırap olacaktı.

Hareme mahsus yemek salonunun iki basamakla çıkılan eşiği önünde, Hayrullah Efendi'nin haremi Mahmure Hanımefendi -tabii ki hele kocası öleli ikinci sınıf bir hanımefendi- kendisini öne geçirip daha evvel salona sokmak isteyen İzzet Hanımefendi'ye nihayetsiz yeminler ederek bu harikulade şerefe layık olmadığını ve bu küstahlığı işlemeye kudreti bulunmadığını temin ederken Biydar Kalfa gelerek Nimet'e yaklaşacak ve kulağına eğilerek kâhyanın kendisini görmek istediğini, verilecek gizli ve mühim haberleri bulunduğunu bildirecekti.

Ve girişmiş olduğu çetin mücadele içinde konuşmayı derhal gören İzzet Hanımefendi de, "Ne var yavrum?" diye soracaktı. Hiçbir mühim meselede ne kocası, ne de kızı tarafından reyine müracaat edilmemekle beraber, o her şeyi bilmek, her şey emriyle oluyormuş gibi her meseleye karışmak ve hele yabancılara her şeye hâkim olduğu kanaatini vermek isterdi.

Ve Nimet, heyecandan kalbi çarparken en tabii bir eda ile "Bir şey değil" diyerek, yemek salonuna iki hanımefendiden hangisinin önce gireceğini öğrenmeye lüzum görmeden ayrılmıştı.

Hilmi Efendi en alt katta, iç taşığa açılan camekânın önünde, riyakâr bir hürmet nümayışı içinde ayakta bekliyordu. Nimet onu hemen oradaki ütü odasına aldı. Hakiki mahiyetini yıllardan beri anlamış bulunduğu bu adama karşı, kendisini annesine âdeta düşman ettiği için korkunç bir kini vardı, buna rağmen hayat ona en yakın bir akraba muamelesinde bulunmaya kendisini mecbur ediyor, yani ondan başını örtemiyordu: Otuz yıldan beri babasının hizmetinde bulunan bu herifin eline doğmuş demektir. Ütü odasında yalnız kaldıkları zaman, yüzüne derhal gelen soğuk bir ifade ile "Bana söyleyecekleriniz varmış?" dedi.

"Evet, mühim maruzatta bulunacağım. Şehirde ağızdan ağza dolaşan rivayetler, İttihat ve Terakki Cemiyeti adamlarının bazı paşalara karşı bir hareket hazırlıkladıkları zeminindedir. Serasker, dün

akşam azli gazete ilaveleriyle halka bildirilen Hasan Rami Paşa, Memduh Paşa, Tahsin Paşa, Ebülhüda Efendi, Reşit Mümtaz Paşa...”

Reşid Mümtaz Paşa şehreminliğinden, yani Kâhya Hilmi Efendi'nin meclisinde aza bulunduğu dairenin âmirliğinden yeni azledilmiş bulunuyordu. Kimbilir redingotunun eteklerini tazimen öperken Hilmi Efendi'nin bu eteklerde ne kadar salyası kalmıştı ve şimdi bu ismi istihfafla, ne hürmet ne de merhamet karışmayan bir eda ile söylüyordu.

Sonra durmuş ve daha yavaş bir sesle, bir yaraya dokunduğunu bilen bir eda ile ilave etmişti:
“Abdüllâtif Paşa.”

Yine durmuştu.

Oldukça sinirli, Nimet cevap istedi:

“Peki, ne yapılacaktı bu paşalara?”

“Konaklarından, yalılarında yarın gece alınıp Zaptiye Nezareti'ne götürülecek, millete karşı işlemiş buldukları suçların kefareti olmak üzere büyük paralar vermeye mecbur edileceklermiş! Evlerinin yağmaya uğraması ihtimali de kuvvetliymiş!”

Kumral sakalına, ellisine yaklaştığı bulunduğu halde el'an tek ak düşmeyen kâhyaya Nimet bir düşmana bakar gibi baktı, onun asıl söylemek istediği ve bir türlü ağzından çıkmayan şeyi söylemeyi emreden bir eda ile “Bu kadar mı?” diye sordu.

“Paşa efendiye karşı da büyük bir galeyan olduğu ve kendilerinin Cemiyet'çe mimlenmiş kimseler arasında buldukları dillerde geziyor. Muhakkak bir tehlike içindeler. Bazı tedbirlere girişsek!”

Genç kız bir saniye gözlerini kapadı. Sanki koca yalıtı dört yandan deniz sarmıştı. “Muhakkak bir tehlike.. Dillerde geziyor..” Her halde bu muhakkak tehlike dillerde gezdiği içindir ki bugün selamlık kapısını tek insan açmamıştı. Fakat bu zaaf anı bir saniye sürdü. Ve Nimet gözlerini açarak karşısında ellerini oğuşturmuş ve babasına otuz yıl önce intisap edişinde de kendisine pek kapalı bir tarzda fısıldanmış pek kirli sebepler bulunduğu iddia edilen adamı daha soğuk, pek dik bir bakışla sardı. En pahalı eşyalarla tıklım tıklım dolu yalıtı başlarında Cemiyet'in bir adamıyla yarın ayak takımı basarsa, onlara bu mahlukun yol göstermeyeceği ne malumdu? Acaba ana ile kızın o kadar çok kadife kutu dolduran mücevherleri de nakit ve tahviller gibi bankadaki kasaya hemen yarın götürülüp konulsa pek isabet olmaz mıydı? Fakat bu gecenin huzur ve emniyet içinde geçeceği de ne malumdu? Bu kabine düşerek kurulacak yeni heyette mutlaka yer alacağı hülyasına düşen ihtiyar birdenbire yalıtının her tarafı haydutlarla ve onların feryat ve hakaretleriyle sarılırsa ne olurdu, ne yapardı? Nimet bunları düşünürken, hem de bu sükûnet içinde ve içindeki korku ve ıstırapı bu derecede gizlemeye muvaffak olabilişine mütehayyir, sert bir sesle cevap verdi:

“Paşa babam bu söylediğiniz adamlar gibi hareket etmemiştir ki korkudan tedbirler, çareler düşünelim. Kırk senelik müstakim, dürüst ve gayyur bir vezire karşı ancak hürmet gösterilir!”

Ve başıyla hafif bir selam vererek döndü, onu odada bırakıp bütün taşlığı geçti ve camekânın öbür tarafında bulunan büyük kapısının iki tarafı çeşmeli yemek odasına girdi, annesiyle misafirlerin oturmuş buldukları yemek masasındaki yerine geçip oturdu. Belki de rengi, beti benzi pek bozuktu.

Ve demin merakı tatmin edilmemiş olan annesi bu sefer daha büyük bir merak ile “Ne var? Nereye gidip geldin kızım?” diye sorunca nefsine hâkim olamadı.

Yabancılar yanında pek muti, pek hürmetli bir evlat vaziyetinde kalmak hususundaki bütün dikkatine rağmen, “Aman anne, ehemmiyetsiz bir şey dedim ya işte!” diye kadını tersledi.

Ve misafir komşular, Mahmure Hanımefendi'yle büyüğü Nimet'le yaşıt bulunmakla beraber kendileri için Hint ve Yemen şehzadeleri aranmadığı cihetle hayli zamandır gelin olan kızları Huriye ve Cevriye hanımlar, yalıtının kapısından dışarı adım atacakları andan itibaren türlü tefsirlerle konuşma mevzuu yapacakları bu ana azarlanmasını hiç farketmemiş göründüler.

Gece Nimet pek az, pek fena uyudu. Bu Temmuz gecesinde Karadeniz'den gelen rüzgârlarla çırpınan suların sesi açık kafeslerden içeri girerek kendisini mütemadiyen uyandırıyor, sanki paşayı alıp götürmek üzere yalıyı muhasara edenlerin gürültüsü imiş hissini veriyordu. Ve her sefer genç kız yatağında doğruluyor, dört tarafa kulak veriyordu.

Hayır, gecenin ilerleyişinden, sabaha yaklaşmasından başka bir şey yoktu. Her halde yarınki geceye kadar yalıya hiç bir hücum olmayacak demektir. Hiç değilse mücevherleri kaçırmak, kurtarmak mümkün olabilirdi. Fakat birdenbire sabahla beraber basıldıkları matbaalardan çıkıp şehrin, memleketin dört tarafına yayılacak olan gazeteleri hatırladı. Bunların sütunlarında babası için türlü tezvire, türlü iftira ve hakaretle dolu birtakım yazıların belki şimdi hazırlanmakta bulduklarını düşündü ve bu hatırına geldikten sonra artık gözlerini kapayamazsınız sabahı buldu.

XIV

Nimet sabahleyin bütün gazetelerin değil, bir tanesinin, gündelik “*Servetifünun*”un, Halil Nüzhet imzasını taşıyan bir makale ile babasına karşı pek açık deliller kullanarak korkunç bir bir hücumla geçmiş bulunduğunu gördü. Bu, uzun, ve kati hükümler vermekle, en ağır ithamlarda bulunmakla beraber lisanı terbiyeli bir makale idi. Herhalde paşanın hayatını adım adım takip etmiş, bu itibarla da hayli yaşlı bir adam tarafından yazılmış olması gerekiyordu. Şahabettin Paşa’nın üç kere işgal ettiği Maliye Nazırlığı’nda devletin üç büyük istikraz akdetmiş bulunduğu, bu istikrazlardan bir tanesinin, ikincisinin 93 Harbi’nden sonra ve devletin en buhranlı ve hazinenin en perişan bir devresinde yapılp paşanın da en yüksek komisyon veya rüşveti bu münasebetle almış olduğunu anlatıyor, yalısının da bulunduğu Rumelihisarı’nda, iskelenin tam arkasında, iki eski cami arasına yaptırmış bulunduğu caminin bu rüşvetin kefareti teşkil ettiğini söylüyordu.

Gazetede ki makale alınmış komisyonların miktarlarını da bildirmekte idi. Bunlar, ilk defasında yüz yirmi ve üçüncü defasındaki seksen bin olmak üzere iki yüz altmış beş bin İngiliz altını tutmuştu. Devlete borç veren bankalar menfaatine Mehmet Şahabettin Paşa ne ağır şartlara imza atmış olacaktı ki, kendisine bu paralar, bu derecede mühim paralar verilmişti! Bu paraların hesabı sorulmayacak, başka hiçbir şey çalmamış olsa da yıllardan beri bu paraların faizleriyle Servetini kimbilir hangi hadde vardırılmış olan bu ihtiyar ne kadar büyük bir müzayaka içinde kıvrandığı malum bulunan devlet hazinesine hiç değilse resülmali geri vermeye mecbur edilmeyecek miydi?..

Nimet yine bir an bu gazeteyi babasına göstermemeyi düşündü. Fakat yalnız bir an. Bu, pek kati edasına rağmen bir iftira ise dava açmak ve doğru ise inkâr, hiç değilse tevil çarelerini düşünmek lâzımdı. Fakat babasının odasına girdiği zaman bu gazeteyi kendisine hemen veremedi ve aralarında geçen kısa konuşma esnasında onun hakiki vaziyetinden ve kendisini sarmış tehlikelerden ne kadar habersiz bulunduğunu anlayarak yüreği sızladı.

Gözleri her zamandan parlak olan Şahabettin Paşa kızına biraz heyecanlı bir sesle, “Otur, bak ne söyleyeceğim!” demiş, sonra, “Ne dersin? Arabayı hazırlatıp Nişantaşı’na, Kâmil Paşa’nın konağına gitmek istiyorum” diye ilave etmişti.

Sabahın erken saatinde bildirilen bu arzunun sebebini Nimet birdenbire anlayamamış ve “Niçin efendim?” diye sormuştu.

Bu “niçin”e kızının kendiliğinden nüfuz edememiş olmasına paşa biraz hayret etti, hatta biraz da gücendi. Bunu kendisine karşı bir alakasızlık saymıştı. Sait Paşa’ya Kâmil Paşa’nın halef olacağı muhakkak sayıldığına göre yeni kabineye girmesi tabii bir zatla istişarelerde bulunmaktan müstakbel sadrazamın pek memnun kalacağı tabii bir şey değil miydi?

Biraz daha açık konuşarak “Kâmil Paşa ile şimdiden konuşmak münasip değil mi?” dedi ve “şimdiden” kelimesi üzerinde bilhassa durduğu için kızının artık her şeyi anlayacağını umdu.

Nimet böyle bir mevzua girmek için kendinde mecal bulmadı ve *Servetifünun*’u uzatarak “Hakkınızda Halil Nüzhet imzasıyla biri bir makale yazmış efendim” dedi.

Paşa yanında duran gözlüklerini takarken dedi ki:

“Halil Nüzhet isminde hiç kimseyi tanımıyorum. Aleyhte bir şey mi?”

“Evet efendim.”

“Ver!”

Gazeteyi oldukça sakin bir eda ile almıştı. Fakat ilk sayfada bulunan makaleyi hemen bulup büyük bir dikkatle okumaya girişince ellerinin titremeye başladığını ve okumakta devam ettikçe bu titremenin artarak yüzünün yavaş yavaş sarardığını Nimet farketti: Yazı hakikatin bir ifadesi olmak icap ediyordu.

Mehmet Şahabettin Paşa imzaya kadar okuyup bitirdikten sonra başını kaldırmış, kızının yüzüne bakmıştı:

“Gömüleli otuz sene olan bu ölü hortluyor demek! Bunun Şapur Çelebi'nin işi olması lazım. Vaktiyle de o parmağına dolamıştı, Yoksa bir muharrir parçası devletin esrarını nasıl bilecek!”

Nimet, dudaklarında biraz perişan bir tebessümle bakıyordu. Öyle ise bu hiç de bir iftira değildi ve paşanın tam miktarını bilmediği serveti bu üç büyük rüşvete, hırsızlığa dayanıyordu. Daha dün istikametinden bahsederek “Ben falan paşa gibi kaymakam tayini için şu kadar, mutasarrıf nasbı için bu kadar diye tarife yapıp kâhyam vasıtasıyla tatbik ettirmedim! O kadar fazl u kemaline rağmen küçük memurluğunda yirmi beş kuruşa kadar rüşvet aldığı söylenen filan Paşa gibi bir maziyi bana kimse isnat edemez!” diye bağırın babası böyle küçük rüşvetlere tenezzül etmeyişi, altın yığınlarını yalnız üç hareketiyle temin etmiş bulunmasına mı istinad ettirmişti? Bu üç günahı dışında tamamıyla müstakim kalmış da olabilirdi. Fakat işte al gömlek bir tarafından meydana çıkıvermişti!

Mehmet Şahabettin Paşa diz üstü çöküp oturmuş bulunduğu sedir üzerinden kalkacakmış gibi yükseldikten sonra tekrar yerine çöktü ve âdeta haykıra haykıra dert yandı:

“Bu Halil Nüzhet isimli herif her kimse hem vicdandan hem de hayâdan mahrum bir mahluktur! Bahsettiği istikrazlar akdedilirken devletin hukukunu sıyanete ben azami bir dikkatle çalıştım. Benden evvel benden sonra da şeraiti bu kadar muvafık bir istikraz akdedilmemiştir. Her üç istikrazın müzakeresinde bana on paralık rüşvet teklif edilmedi. Edilseydi reddederdim. Her seferinde müzakere bittikten, mukavelelerin iradesi çıktıktan sonra borcu veren müessese müdür ve mümessilleri, müzakereleri idare etmiş olanlar gelip bir çek takdim ettiler. Daima bir zarf içinde. Hatta ilk seferinde ne olduğunu bilmeden açmışım. Miktarlar gazetede ki namussuz herifin söylediği miktarlardı. İlk seferinde reddetmek istedim. Amma reddetsem ne faydası olacaktı? Mukavele imzalanmıştı. Reddetmekten hasıl olacak fayda, memleket evladından birinin cebine girecek ve onun birtakım hayır ve hasenatta bulunmasına imkân verecek surette zengin edecek olan bir paranın frenkler, Hıristiyanlar elinde kalması olacaktı. Fakat buralarını kim düşünecek? Maksat namus ve şeref sahiplerine hücum etmek! Kıdemli, tanınmış bir vezire saldırmak! Kendi suçlarını unutturmak için herkese tasallut eski âdeti olan Şapur Çelebi'nin kin ve garazına hizmet etmek!”

Fakat *Servetifünün* Sait Paşa'nın şiddetle aleyhinde bulunduğu halde kendisine hizmet eder, onun namına öteberiye saldırır mıydı? Diğer taraftan Mehmet Şahabettin Paşa birinci istikraz müzakerelerini komisyon ve hediye düşünmeden yapmış olsa da istikraz sonunda hediye kabul etmeyi bir kere reddetmedikten, bunun tadını aldıktan sonra ikinci ve üçüncü istikrazların müzakeresinde devletin haklarını artık ne derecelerde korumuş olabilirdi? Bütün bu düşünceler Nimet'in zihninden bir şimşek süratiyle geçti. Fakat şimdi mesele bu değildi.

“Gazeteye bir cevap vermenin münasip olacağını sanıyorum, paşa baba.”

“Ne diye? Herif uydurmuyor ki! Hüsnüniyetle, hayra, hasenata sarfedilsin, Türk ve İslam elinde kalsın diye alınmış bir paraya irtikâp damgası basıyor!”

“Basmaşına müsaade etmemek lazım. Zaman nazik!”

“Doğru amma ne yapılabilir?”

“Çekten bahsettiniz. Hangi banka üzerine idi?”

“Osmanlı üzerine.”

“Acaba kayıtları duruyor mu?”

“Kayıtları tabiidir ki durmak icap eder. Fakat bir banka esrarını vermez.”

“Şu halde katiyetle reddedilmesi mümkün demektir.”

“Fakat ya vesai ki çalıp neşrederlerse?”

“Banka vermeyeceğine, şahadette de bulunmayacağına göre çalınmış vesikalara sahte denir!”

Mehmet Şahabetin Paşa bir cevap vermedi. Pek yorgun ve müteessir görünüyordu. Lakin mutlaka bir şey yapmak ve şiddetle inkâr etmek lüzumuna kail bulunan Nimet babasını kendi haline bırakmadı ve Şahabetin Paşa onun ısrarına mağlûp, iradesine karşı koymaktan âciz, kalem kâğıt önüne getirilince, titremesi birden duran eliyle şu satırları yazdı:

Yevmî Servetifünun gazetesini müdüriyet-i behiyesine:

Muhterem gazetenizin işbu 20 Temmuz 1324 tarihli nüshasında Halil Nüzhet imzalı makalenin Maliye Nezareti'ni işgal eylemekte bulunduğum zamanlarda ve 1290, 1296 ve 1304 tarihlerinde akdedilmiş olan üç istikraz münasebetiyle devlete ikrazda bulunan bankaların âcizlerine komisyon vermiş oldukları hakkında türlü isnadati ihtiva eylediğini esefle müşahede eyledim. Şurasını lehülhamd katiyetle ifade ederim ki, altmış seneyi tecavüz eden ve kırk küsur senesi en mühim devlet makamlarında geçen hayat-ı memuriyetimde biriktirebilmiş olduğum mebalîğ-i tasarrufa şiddet-i riayetimin mahsulü olup hiç kimseden ve hiçbir yerden on para irtikâbına tenezzül eylemiş değilim. Halil Nüzhet imzasını kullanan ve hüviyeti gibi kimlerin âmaline hizmet eylediği de meçhulüm bulunan kimsenin sözleri katiyen garaz ve iftira mahsulü olup üç nezaretim zamanında ve işaret eylediğim tarihlerde akdedilmiş istikrazların şeraiti diğer istikrazlarda kabul edilmiş şartlarla mukayese edilirse devlet ve milletin hak ve menfaatini korumaya ne derecelerde gayet etmiş bulunduğum ve bunda inayet-i rabbaniye ile nasıl muvaffak olduğum kat'iyetle meydana çıkar.

İşbu izahatımın ilk çıkacak nüshanızla neşredilmesini temenni ve hürmetlerimi ifade eylerim.

Nimet Hanım babasının hiç silintisiz, hatta süratle yazdığı bu satırları dikkatle okudu ve samimi bir kanat içinde “Pek iyi olmuş” dedi.

“Hilmi Efendi yalıda ise hemen götürsün, gazetenin sahibi olan Ahmet İhsan Bey’e versin. Geçen gün de söyledim ya, bu Ahmet İhsan Bey’in babası maiyetimde idi. Defterdar olarak kullandım. Hatta kendisine de ilk rütbesini ben delalet edip aldırıştım. Fakat dünyada iyilik bilen insan kalmadığı için elbette unutmamıştır. Neşretmek istemezse Hilmi Efendi öteki gazetelere götürsün. Ancak bu takdirde de hitabı değiştirmek icap eder. Allah vere de yanlış bir şey yapmasa! Vâkıa Şehremaneti Meclisi azalığı ile mütemayiz rütbesini ehliyet ve dirayeti için az bulup duruyordu amma ifadesini bir türlü düzeltemedi, üç satırlık tezkereyi doğru dürüst yazamaz!”

Nimet biraz düşünceliydi. Denize bakıyor, karşığı sahili, Kanlıca tarafını seyrediyordu, sonra başını çevirip babasının gözlerinin ta içlerine giden bir bakışla, “Bu mektubu *Servetifünun* idarehanesine bizzat ben götüreceğim” dedi.

“Aman kızım, nasıl olur, senin gazete idarehanelerinde işin ne?”

“Kapalı, simsiyah çarşafıla gider, peçemi de hiç kaldırmam. Zaruret olmazsa hüviyetimi de bildirmem, müsterih olunuz!..”

Paşanın itirazı, muhalefeti uzun sürmedi. Bütün irade ve hürriyetini pek uzun yıllar önce Sultan Hamid’in ellerine teslim edip her hareket ve düşüncesini onun ne diyeceği ve ne düşüneceği mülahasasına vakfederek şimdi o baskı kalkınca seksen üçünde kazandığı hürriyetten şaşırıp kalan Şahabetin Paşa, bu irade ve hürriyeti bir haftadan beri de tamamen kızına teslim etmiş bulunuyordu.

“Peki, madem ki daha münasip buluyorsun, bizzat götür. Fakat tabii araba ile ve yanına bir kalfa alarak” dedi.

Nimet gittikten sonra da, artık Kâmil Paşa’yı ziyarete gitmeyi hiç aklına getirmeden kızının dönüşünü beklemeye koyuldu.

Bu bekleyişi üç saatten fazla sürecekti.

XV

Nimet Hanım babasının mektubunu alıp yanında Çeşmifelek Kalfa ile *Servetifünun* idarehanesine giderken hesabı ve kararı bu mektubu vererek onun gazete ile neşrini temin etmekten ibaret değildi. İttihat ve Terakki'nin merkezi olan Selanik'ten gelmiş ve kendilerine bu gazetenin idarehanesini merkez seçmiş denen heyetten biriyle görüşmek, lazımsa onu para ile elde ederek tecavüzlere uğramak felaketini önlemek istiyordu. Mektubu gazete ile neşrettirmek, ondan sonra gelen ve asıl maksat temin edilirse artık pek kolaylaşacak bir işti. Gazetenin günlerden beri kapısı da, koridoru da bin çeşit insanla kaynaşmakta bulunan idarehane ve matbaasına vardığı ve yanında kendisi gibi siyah ipek çarşafly Çeşmifelek'le birlikte içeri girdiği zaman oldukça heyecan içinde idi. Bir konak arabasından inen ikisi de boylu boslu kadından birinin sualine karşı hademe bu esnada heyetten tek bir zatın, Binbaşı Şefik Bey'in bulunduğunu haber verdi. Nimet Hanım herife iki hanımın "Pek mühim bir şey konuşmak üzere" kabul edilmelerini rica ettiklerini söylemesini bildirdi ve aynı zamanda avcuna sıkıştırılan iki lira çeyreği, bu hademenin mülakata şiddetli bir taraftar kesilmesini temin etti.

Uzun zaman bekletilmeksizin, ufak ve loş bir yazı odasında Binbaşı Şefik Bey olması icap eden genç bir zabitan yanına götürüldüler.

İçeri girdikleri zaman bu oda Nimet'e belki olduğundan da loş geldi. Çünkü henüz kalın peçesini kaldırmamıştı. Hatta kaldırmayı daha düşünmüş değildi ve peçesinin arkasından, karşısına çıktığı, belki de mukadderatını tamamıyla elinde tutan adamı tetkik etti. Bu, uzun boylu, geniş omuzlu, yaşlı muhakkak ki henüz otuz beşe varmamış, sarışın ve kesik sarı bıyıklı, açık mavi gözlü bir adamdı.

Ziyaretine gelen bu iki kadından biri önden yürüyüp öteki geride kalmış bulunduğu için, odanın yegâne koltuğunu öne geçmiş olana gösterip öteki ile alakadar olmadı ve kendisine koltuk gösterdiği kadına, yani Nimet'e biraz genizden gelen bir sesle, "Buyurun, sizi dinliyorum" dedi. Konuşmasında Rumeli şivesi vardı.

Nimet hep heyecan içinde idi, evvela hüviyetini bildirdi, sonra da babası aleyhinde *Servetifünun* gazetesinde tamamıyla iftira dolu bir yazı çıktığını, bu yazıya karşı babasının cevabını getirdiğini ve neşri için delaletini rica ettiğini, aynı zamanda evlerine karşı bir tecavüz hazırlanmakta olduğunu öğrendiklerini, buna karşı da iktidarı elinde tutan Cemiyet'in himayesine dehalet ettiklerini, Sultan Hamid'den geri alınan Kanun-ı Esasi'nin her ferdin para, namus ve can masuniyetini temin ettiğine göre Meşrutiyet'in koruyucusu olduğunu ilan eden Cemiyet'in kendilerini koruması icap ettiğini söyledi.

Şefik, artan bir dikkatle dinliyordu. Yüzünden hiçbir şey sezemediği bu kadının kalın sesi bir musiki gibi güzeldi ve Edirne şehrinin kış aylarında muhtazaman Tunca'nın suları altında kalan mahallelerinden birinde imam olan babasının yine aynı mahalledeki fakir evinde doğmuş ve çocukluğunu geçirmiş olan erkân-ı harp binbaşısı Şefik Bey, bir kadının bu kadar muntazam cümlelerle ve fikirlerini bu kadar kuvvet ve mantıkla müdafaa edişini henüz hiç duymamıştı.

"İtiraf ederim ki bu rivayetlere inanmak istemiyorum. Babamın suçlu olduğunu bir an kabul edeyim, bu takdirde de, işlemiş olduğu suçları Nazır sıfatıyla işlemiş bulunduğu göre, Meclis-i Mebusan toplanınca kendisi Divan-ı Âli'ye sevk edilir. Kendisini böyle evi basılarak hapis haneye sürüklemeye kimsenin hakkı olmamak icabeder."

Rica için gelmişken şimdi öyle ders veren, itham eden bir edası vardı ki, Çeşmifelek Kalfa âdeta endişe etti. Haklıydı, çünkü güzel sesin ve güzel cümlelerin verdikleri tesire rağmen, bu kadarını Şefik Bey de biraz fazla bularak bu şımarık paşa kızını artık susturmak kararıyla olduğu yerde dikleşmeye başlamış bulunuyordu.

Fakat onun sükûtundan babası aleyhinde verilmiş bir karar bulunduğunu hissederek heyecanı

büsbütün artan Nimet, kalın peçenin yüzünü sardığı sıcak havadan âdeta boğulur gibi olarak peçesini açtı.

Belki de bu peçeyi açmak zamanının gelmiş olduğunu hissederek açmıştı.

Ve yaralanan gururu ve ıstırabı içinde o kadar ihtişamla güzel göründü ki, Şefik Bey tavırlarına gelmeye başlayan haşin edayı kaybetti. Kendisini terbiye etmek iktidarındaki adamla nihayet karşılaşmış vahşi kaplana gelen bir sükûn ve saygı, korkuya bile benzeyen bir sükûn ve saygı içinde, genç kızı tatmin ve teskin etmekte istical gösterdi. Hiçbir nevide pazarlığa kalkmadan, minnettarlık celbetmek için kurnazlıklara girişmeden, her şeyi en az gösterişli şekilde tashih ve tamir etmeye tereddütsüz razı oldu.

“Tamamen müsterih olunuz hanımefendi. Paşa Hazretleri’ne karşı en küçük bir kötülükte de bulunulmayacaktır. Bu hususta lazım gelen emirleri huzurunuzda ve en kati şekilde vereceğim.”

Ve zile basarak içeri giren yarı asker ve yarı sivil kıyafetli bir adama, “Bana hemen Tahsin Bey’i çağırınız. Eğer gitmişse arkasından bir atlı koşturulup çağırılınsın!” dedi.

Fakat bu söylediği adamın atlılar çıkarılıp çağırılmasına hacet kalmadı. Emri alan şahıs gibi yarı sivil yarı asker kıyafetinde ve iri yarı bir insan, aradan bir dakika geçmeden içeri girdi, askerce bir selam verdikten sonra emir telakki etmek vaziyetinde, ayakta bekledi.

“Tahsin Bey! Sabık vükeladan Mehmet Şahabetin Paşa Hazretleri’nin şahıslarına ve Rumelihisarı’ndaki yalılarıyla Nişantaşı’ndaki konaklarına karşı herhangi bir münasebetsizlik, en küçük bir tecavüz olmayacaktır. Bu hususta kati bir dikkat ve itina göstermenizi size suret-i mahsusada ihtar ediyorum. Aksi halde ve bir şikâyet vukuu takdirinde şahsen mesul olacaksınız!”

Adam içeri girerken Nimet Hanım peçesini hemen indirmişti. Fakat kıdemli bir hafiye olmasına rağmen, 10 Temmuz’u müteakip yerden fıskıran hürriyetperverler arasına sokularak üç dört ay önce Selanik’ten gelen heyetin eli kolu vaziyetine giriveren bu Tahsin Efendi veya Tahsin Bey pek kurnaz bir tilki idi, Nimet peçesini indirmekte ne kadar acele etmiş bulunursa bulunsun koltukta âdeta muteazım bir eda ile oturan ve yanında bir de nedimesi bulunan bu hanımefendinin pek genç ve güzel olduğunu hissetmemiş değildi.

Şahabetin Paşa’nın tevkif edilecek kimseler listesinden derhal çıkarılması kararıyla bu ziyaretçi hanımefendi arasında pek yakın bir münasebet bulunduğu hükmetmekte de bir an tereddüt etmeyerek, “Ooo, bu Şefik Bey, bütün öteki arkadaşlarından daha açıkgöz, daha tilki. Şimdiden dolaplar çevirmeye, ötekilerden habersiz büyük işler başarmaya başladı” diye içinden homurdandı.

“Başüstüne beyefendimiz!” diyerek dışarı çıkıp hemen uzaklaştı.

Canı sıkılmıştı. Bizzat Abdülhamid’in kaçırıldığı Arap İzzet’ten sonra şimdi de Mehmet Şahabetin Paşa aradan sıyrılıp çıkıyordu. Eğer Serasker’le Bahriye Nazırı’nın da birer muinleri zuhur ederse geriye kalanlar ıvır zıvırdı. Hele padişahın mütemadî ihsanlarına rağmen karısıyla damadının israflarına para yetiştiremiyen başkâtip Tahsin Paşa’dan, yahut şehremini Reşid Mümtaz Paşa’dan beş on kuruş sızdırmaya çalışmak zahmetine değmezdi. Ve muhterem Tahsin Bey’in bir an evvel çekip gidişi, kalan bir iki kodaman için de koruyucular zuhur etmesi korkusundan ileri gelmişti.

O gittikten sonra Nimet peçesini bir daha kaldırarak, “Bazı eski ricale karşı bir hareket tertip etmekten nasıl bir faide tasavvur ediliyor? İnkılabın kansız ve gürültüsüz yapıldığından dolayı umumi bir sevinç ve şükran vardı. Şimdi hapislerle, müsaderelerle, kargaşalıklarla dolu yeni bir devir mi başlıyor?” dedi.

Şefik Bey tevil yoluna saptı.

“Birtakım emareler bazı paşaların konaklarına ve yalılarına halkın ansızın bir baskın yapabileceğini anlatıyor. Bu geceden itibaren bunların ikametgâhları etrafında bazı inzibati tedbirler almak lüzumunu hissediyoruz, eğer kendilerini evlerinde muhafaza etmenin pek güç olacağını

anlarsak zaptiye veya harbiye nezaretlerine nakledilmelerini temin edeceğiz” dedi.

Çarşafın pelerini altında Nimet’in elleri kilitlendi, fakat sesi sakin, hatta biraz müstehzi, “Bu inzibati tedbirlerin bizim yalının etrafında alınması da icap edecek mi?” diye sordu.

Şefik en ciddi sesiyle teminat verdi:

“İnzibati tedbirler yalnız ve konağınız etrafında değil, çok uzağında alınacak, devlethanelerinizin önünde ve hatta civarında en küçük bir nümâyişe meydan verilmeyecek, çıt çıkmasına müsaade olunmayacaktır. Katiyen müsterih olmanızı rica ediyorum hanımefendi” dedi.

Nimet birden Abdüllâtif Paşa’yı ve Sedat Bey’i hatırlayarak mahzun bir tebessümle, “Allah konak ve yalılarının etrafında çıt çıkaracak olanlara yardım etsin!” diye mırıldandı.

Sonra, bu Rumeli’nden gelmiş haşin ve müfrit insanı endişelendirmekten, ona karşı tamamıyla muhalif bir unsur görünmekten de çekinerek yumuşak bir sesle, “Alaka ve himayenize bilhassa teşekkür ederim, bunu ölünceye kadar unutmayacağız” dedi. Ve ayağa kalkarken bu teşekkürüne bir tebessüm ilave etti.

Fakat Şefik Bey göz göze gelmekten âdeta korkarak gözlerini indirmişti. Bu tebessümü göremedi.

Arabaya girdikleri ve beygirler dörtlüye yola düzeldiği zaman Çeşmifelek, “Küçük hanımcığım, gelmeseymişiz, neuzubillah bu gece alçak herifler yalıtı da, konağı da basıp yağma edeceklermiş!” demişti.

Sonra da ilave etti.

“Gelmeseymişiz ve bu Şefik Bey isimli zabıt sizi görür görmez âşık olmasaydı!”

Nimet dedi ki:

“Aman Felek’ciğim, gülecek halim yok. İnsanlar görür görmez ancak masallarda âşık olurlar!”

Böyle söyleyerek Şefik’in kalbinde kendisine karşı bir hissin uyanmış bulunduğunu inkâr etmekle beraber, onun üzerinde pek derin bir tesir yarattığını ve her şeyin ancak bu sayede kurtulabileceğini anlamamış değildi. Aleyhlerinde bütün tertibat alınmamış olsaydı, dün Rumeli’nden gelen zabıtın eliyle koymuş gibi tereddütsüz Rumelihisarı’ndaki yalı ve Nişantaşı’ndaki konak diye söylemesi kaabil miydi? Fakat bir gazete idarehanesinin loş odasında doğuveren bu aşk yarın bu kimin nesi olduğu meçhul zabıtı kendisini istemeye sevkederse ne yapılacaktı? “Evet” mi denilecekti?

“Evet” denmesi geçirilen devre içinde belki zaruri idi ve muhakkak ki kârlı olurdu. Ancak bunun bir de yarını vardı. Osmanlı İmparatorluğu tarihinin pek, pek kısa süren hükümleri devresinde vezirlerin, sadrazamların, hatta padişahların başlarını uçurduktan sonra, zelil ve hakir, kapı aralığında kellelerini cellada vermiş olan Yeniçeri zorbaları gibi bu Şefik Bey de, hatta daha yükselse bile birkaç gün ve nihayet birkaç ay sonra kısa ikbalini hayatıyla ödemeye mahkûm olmayacak mıydı?

Bununla beraber, kusursuz endamı ve mavi gözleriyle bu güzel adam, ancak yaldızlı arabalar içinde veya arkasından kadife halısı sarkan kayıklarda görülmüş olan dünkü nişanlıdan canlı bir varlıktı. Nimet onun o kadar yakınına gelmiş, onunla o kadar yakın konuşmuştu ki, bu Şefik Bey loş odada kollarını uzatsaydı kendisini kalbi üzerine çekebilirdi.

Genç kız yolun büyük bir kısmında düşünceli kaldı. Yalıya dönüşte, daha kapıdan, paşanın büyük bir sabırsızlıkla kendisini beklemekte olduğu haber verildi. Nimet yolda mektubun yarın gazetede ve birinci sahifede çıkacağını haber vermekle iktifa etmeye ve babasının huzurunu bozmamak, onu meş’um olabilecek heyecanlara düşürmemek için geçirilmiş ve önlenmiş tehlikeden hiç bahsetmemeye karar vermiş, bu ciheti Çeşmifelek Kalfa’ya da tenbih etmişti. Fakat babasıyla annesinin yanlarına sırtında çarşafıyla koşunca paşayı âdeta korkunç bir heyecan içinde, yüzü mosmor annesini de bermutad başı çatkılı ve gözleri yaşlı buldu.

Her halde kâhya vaziyeti babasına anlatmış ve belki evvela küçükhanıma haber verdiğini fakat

sözlerinin kayıtsızlıkla karşılandığını görünce bizzat kendisine bildirmek mecburiyetinde kaldığını da ilave etmiş olacaktı. Bunun üzerine Nimet hiçbir şeyi gizlemeden hikâyeye etmeye lüzum gördü ve Cemiyet'in Selanik'ten gelen heyetine müracaat ettiğini, zaten *Servetifünun* idarehanesine bu maksatla gitmiş olduğunu, heyet azasından erkânıharb binbaşısı Şefik Bey isminde biri tarafından kabul edildiklerini ve bazı paşalara karşı bir hareketin hazırlandığını gizlemeyen bu Şefik Bey'in konakla yalının en küçük bir tecavüze uğramaması için kendi önünde en kati emirler verdiğini, tehlikenin tamamıyla önlenmiş bulunduğunu etrafiyla anlattı.

Paşa elleri titreye titreye, yüzü oynaya oynaya dinlemişti. Sonra babalığının birden coşan sevgisiyle, geçirdiği şiddetli korku buhranının sebep olduğu sinir gevşekliğiyle de buna sürüklenerek, kızını bağına basıp iki yanağından öptü, "Ah benim akıllı, bir tanecik evladım!" dedi.

Ve bunu söylerken gözlerinden birdenbire yaşlar döküldü.

Nimet babasının ağlayışına ilk defa olarak şahit oluyordu. Düşüncelere daldı ve daldığı düşüncelerden yine Şahabettin Paşa'nın sesiyle silkindi.

İhtiyar vezir "Şu birkaç günü inşallah huzur ve rahatla geçirelim de bu Şefik Bey'i bir gün yemeğe çağırıp kendisine teşekkür edeyim. Ondan sonra da münasip bir hediye vereyim" demişti. Ve bunu derken, Şefik sanki hediyeyi kabul edip teşekkürle el öpmüş, etek öpmüş gibi sesine bir vekar, bir azamet gelmişti. Nimet, Şefik'i, gözlerine hücum eden derin zaaf ve hayranlıkla görür gibi oldu ve "Hediye kabul edeceğini zannetmem" dedi.

Bütün bu konuşmanın dışında bırakılmış olmanın ve baba kız arasında geçen muhabbet sahnesinin kıskançlığı içinde, İzzet Hanımefendi evladına aksi bir söz söylemek ihtiyacını yenemedi:

"Güleyim bari! Rumeli'nden gelme, soyu soppu, cinsi cibilliyeti meçhul bir zabıt parçası mı hediye kabul etmeyecek! Neden etmezmiş acaba? Paşa babanı insaniyet namına, fazilet namına mı himaye ediyor?"

Nimet annesine âdeta bir düşmana bakar gibi baktı. Yalıya hücum edileceğini acaba kâhya kendisine gizli bir buluşmanın iğrençlikleri esnasında mı haber vermişti? Babasının haremi ve kendisinin annesi gibi değil de Kâhya Hilmi Efendi'nin karısı gibi, yani bir mahalle karısı edasıyla konuşan bu kadına cevap vermeye, onu ikna etmeye lüzum görmedi, sadece "Siz öyle zannederseniz!" dedikten sonra çarşafını çıkarmak, soyunmak üzere bu odadan ayrıldı.

Kocasıyla yalnız kalınca İzzet Hanımefendi "Allah Allah, elin yabanını nasıl da müdafaa ediyor! İnşallah herif vereceğiniz mükâfatı azımsayıp daha fazlasını ister de, küçükhanım kendisinin pazarlığını, yüzüzlüğünü öğrenip mahçup olur!" diye söylendi.

Mehmet Şahabettin Paşa artık bu sözleri herhangi bir mukabeleye layık bulmadı.

XVI

Şefik Bey, Selanik'ten gelmiş oldukları gazeteler tarafından birkaç gün önce yazılmış yedi sekiz kişilik heyetin en nüfuzlu uzuvlarından biriydi ve talih Nimet Hanım'ın karşısına kendisini çıkarmakla hakikaten lütufkâr davranmıştı. Çünkü, güzelliğinin ve zekâsının karşısında heyetten başka birinin başı belki de aynı derecede dönmezdi. Bu yedi sekiz kişilik heyeti işe İttihat ve Terakki ile bizzat temasta bulunmak üzere Sadrazam Sait Paşa Selanik'e, umumi müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'ya tel çekip istemiş, Selanik'teki merkezi umumi de, işi asıl başarmış bulunmak iddiasını güden ve 10 Temmuz'dan bir gün evvel hürriyeti ilan eden Manastır merkezini gölgede bırakıp İstanbul'a el koymak sevinci içinde, gidecekleri hemen seçerek yollamıştı. Gelenler birkaç gün içinde yalnız Sadrazam Sait Paşa ile değil pek çok kişi ile temas etmişler, 10 Temmuz zaferinden sonra İttihat ve Terakki'ye akın akın girmeyi münasip bulan -işler aksi bir istikamet alırsa akın akın çıkmaya da hazır- birçok insanın etraflarını sardığını görerek kendilerini gittikçe daha kuvvetli sanmışlardı. Ve biraz fazla sinirli ve şaşırılmış hissi veren Sait Paşa'nın İstanbul'daki bütün adi mahkûmları siyasi suçlularla birlikte salıverdikten ve Arap İzzet Paşa'nın kaçmasını önleyemedikten sonra Harbiye ve Bahriye nazırlarını seçme hakkını padişaha bırakarak hemen tamamıyla pîrlerden mürekkep bir kabine kurması üzerine de, artık kendisinden hayır gelmeyeceği hükmüne varmışlar, yegâne namzet görünen yine eski ricalden ve yine seksenlik, hatta Sait Paşa'dan ihtiyar Kâmil Paşa'nın iş başına gelmesi hususunda hükümdarla bilvasıta anlaşmışlardı. Kâmil Paşa, Yıldız Sarayı'nda yeni kabineyi kurmakla meşgul olurken de, kendileri bir başka işe girişmişlerdi. Bu iş, eski devrin fazla dile gelmiş ricalini toplayıp hapsederek göçen rejimi iade ettirmeye teşebbüs edebilecek bir harekete imkân bırakmamaktı. Aynı zamanda bu paşaların büyük servetlerinden birer kısmını alarak yeni hükümetin parasızlık buhranlarına düşmemesini temin ciheti de hesap edilmiyor değildi.

Fakat bu paşaların tevkif ve hapisleri için ortada kanuni bir sebep yoktu. Bu cihetle evvela İstanbul'dan tedarik edilmiş birtakım yeni İttihatçılar'ın, bu meyanda mahut Tahsin Bey'in idaresi altında ayak takımından sürüler teşkil edilip bu sürülerle paşaların konak ve yalılarını sardırarak münasip olacağı düşünülmüş, sürüler o konak ve yalıları sardıktan sonra da paşaların -meşru birer gazaba düşmüş halk tarafından parçalanmalarını önlemek üzere- mahfuzen alınıp Zaptiye ve oradan Harbiye nezaretlerine götürülmeleri kararlaştırılmıştı.

Ve henüz kendine bir yer tedarik edemeyen heyet, İttihat ve Terakki'ye 10 Temmuz'dan bir müddet önce intisap etmiş olan *Servetifünun* mecmua ve gazetesi sahibi Ahmet İhsan Bey'in Bâbîâli karşısındaki idarehanesinde toplanıp bu paşaların listesini tanzim ederken, yine *Servetifünun* gazetesinde çıkan makalenin pek açık ve kesin olarak anlattığı rüşvet haberine dayanıp ve servetinin hakikaten pek büyük olduğunu anlayıp Mehmet Şahabettin Paşa'yı da listesine almıştı. Fakat bu hususta mutlak bir sır muhafazası kabil olmamış ve kararın işte kullanılacak kirlî ellere tebliğinden bir iki saat sonra, Paşa'nın kâhyası olduğu gibi Şehremaneti meclis azası -yani dedikoduların ziyadesiyle alıp yürüdüğü bir dairenin mensubu- bulunan Hilmi Efendi, resmi unvanıyla İzzetlû Hilmi Efendi de haberi almıştı.

Ve İzzetlû Hilmi Efendi pek de iyilik bilir bir zat-ı âli olmadığından, tam otuz yıl önce Aydın vilayet makamının perdecisi sıfatıyla ekmeğini yemeye başladığı paşasını derhal kurtarmak için teşebbüslere girmeyi değil, lakin Selanik'ten gelenlere gitmeyi, Mehmet Şahabettin Paşa'nın bütün parası, banka mevduatı, emlâki, neleri varsa bir bir haber vermeyi, hatta konakla yalının nerelerinde kıymetli eşya bulunduğunu ve hanımefendi ile küçükhanımın mücevherleri neler olup bunların nerelerde saklandıklarını kâmilten anlatmayı düşünmemiş değildi. Fakat bu takdirde eline ne geçerci? Sonra da bu ciheti düşünmüştü. Yalılı ve konak basılıp bir kısmı servet yağma edilirken bunlar tutanın

elinde kalacak, kalmayanlar da müsadere edilecek değil miydi? Halbuki Mehmet Şahabettin Paşa insan ömrü için tabii olan haddin artık sonuna varıyordu. Ve tabii ölümü ile öldüğü zaman iki mirasçısının biri, yani İzzet Hanımefendi şimdiden o derecede avcuna girmiş bulunuyordu ki, Hilmi Efendi'nin muhayyel mükâfatlar umup bu serveti mahvettirmesi, bu milyon değer eşya ile dolu konakla yalıya yağmacıları üşüşürmesi sadece bir ahmaklık, bir delilik olurdu. Bunları düşününce Hilmi Efendi, Cemiyet adamlarına gidip bir pazarlığa girişmek fikrini derhal terketmiş ve en sadık bir adamın müfrit korku ve heyecanları içinde ilk önce küçükhanıma koşup tehlikeyi haber vermiş, onun sözlerine ehemmiyet vermediğine hükmedince de vaziyeti paşaya anlatmıştı...

XVII

Kıbrıslı Kâmil Paşa ile Sait Paşa'yı düşürmekte büyük bir rol oynayan şeyhülislamın ertesi günü Sirkeci'den en uslu ve yorgun atlara binip alayla Bâbîâlî'ye gitmek üzere Yıldız'da kalarak yeni kabineye son şeklini vermekle meşgul olacakları, Şapur Çelebi'nin ise mührü elinden kaptırdığına hiddet içinde, padişahla olduğu kadar Cemiyet'le de arası açık, bin türlü tehlike tasavvur ede ede on beş günlük sadaretinin bütün muvaffakiyetsizliklerini başkalarına yüklemek sevdasıyla sabaha kadar sahifeler dolusu yazı hazırlayacağı gece, bu aynı gece birtakım başka kimselerin hayatları için de en korkunç geceyi teşkil etti.

Bunlar, Sait ve Kâmil paşalarla Şeyhülislam Efendi'nin kendileriyle yıllarca zaman bir masa etrafında oturmuş buldukları birkaç nazırla hepsinin kendisinden çekinmiş oldukları bir müşir hünkâr yaveri, yani Abdüllâtif Paşa, Mabeyin Başkâtibi, Tahsin Paşa, Şehremini Reşit Mümtaz Paşa, bir tane de Rumeli Kazaskeri, Sultan Hamid'in büyü yaptırmakta kullandığı iddia edilen Ebülhüda Efendi ve onun hem sivil rütbeli hem de cübbeli ve hiçbir hoca sarığına benzememek üzere iki parmak eninde sarıklı oğlu Hasan Bey'di. Yüzlerce kişiden mürekkep kalabalıklar tarafından sarılmış konak ve yalılarında alınıp arabalara bindirilerek, sersemlemiş ve zelil, türlü hakaretlere uğratılıp yüzlerine tükürüle tükürüle, sade eski serasker Rıza Paşa Vaniköyü'ndeki yalısından istimbotla Sirkeci'ye gelmek şartıyla bunlar Zaptiye Nezareti'ne getirildiler. Eşyasız ve pis bir odaya hep birlikte tıkıldılar. Fakat içlerinden en zenginleri olan eski Seraskerle Bahriye Nazırı mühim birer parayı milli iane namıyla vererek evlerine hemen dönmek hakkını kazandılar, ötekiler için de birkaç gün geçince eski Bizans'ın bir ananesi ihya edilerek Büyükkada kendilerine sürgün yeri seçildi. Ancak 10 Temmuz inkılabı kansız bir ihtilal olduğundan Bizans'ın sürdüğü imparatorlarla imparatoriçeler hakkında yaptığı muamele tekrar edilmeyecek, bu yeni ada sürgünlerinin gözlerine mil çekilmeyecekti.

Ve bu paşalarla Ebülhüda Efendi ve mahdumunun -ve galiba sarayın basurlularına bakan bir paşanın- hakaretlerle Zaptiye Nezareti'ne götürüldükleri gece, Nişantaşı'ndaki konak gibi Rumelihisarı'ndaki yalı önünde veya yakınlarında da hakikaten en küçük bir nümayiş olmadı, Mehmed Şahabettin Paşa'nın şeref ve huzuruna en ufak bir tecavüzün gölgesi düşmedi. O kadar ki, geçirilmiş tehlikenin büyüklüğü gibi hakikiliği hakkında da paşa ile haremi zaman zaman şüphe duymaya başlayacaklardı. Bunun ise Şefik Bey hesabına hayli zararlı ve tehlikeli bir muvaffakiyet teşkil ettiği söylenebilirdi.

Herhalde, ondan daha az toy bir insan, yalıtı nümayişçilerle sardırıktan, içindekileri dehşetlerle titrettikten sonra meydana çıkarak bu hücumu hazırlanmış insanları dağıtır, içindekilere hudutsuz bir dehşet ve korku geçirttikten sonra kendilerini bu dehşet ve korkudan halâs ederek kudretinin derecesini ve bu kudrete ihtiyaçlarının büyüklüğünü hakkıyla takdir etmek imkânını onlara verirdi. Ve Şefik Bey'in Nimet'i hemen gördüğü anda denecek kadar kısa bir zaman içinde kendi kendince verdiği kararı muvaffakiyete vardiabilmesi için, hem kudretini anlatması hem kudretine ne derecede muhtaç bulduklarına bu baba kızı inandırması pek yerinde bir ihtiyat eseri olurdu.

Nitekim, Mehmet Şahabettin Paşa ile kızı yalılarını, konaklarını ve bütün servetlerini her tehlikeden uzak hissettikten sonra karşılaşacakları izdivaç talebine artık derhal boyun eğmeyecek, başarılması çetin bir yeni şart ileri süreceklerdi. Vakıa Cemiyet'in pek nüfuzlu bir uzvu olmak sayesinde Şefik bu şartı yerine getiremeyecek değildi. Fakat bu yerine getirebiliş, Mehmet Şahabettin Paşa'yı pek büyük tehlikelerden kurtardığı sırada biraz ölçsüz, biraz toyca hareket etmiş bulunduğu keyfiyetini değiştirmezdi.

Şefik Bey'in Mehmet Şahabettin Paşa'ya damat olmak hususunda kendi kendince verdiği kararda

genç kızın muhteşem güzelliği ve kamaştırıcı zekâsı karşısında duymuş olduğu hayranlığın hissesi pek büyüktü. Ancak bu kararda birtakım menfaat düşünceleri de müessir olmamış değildi. Bu fevkalade zeki ve güzel kız Sultan Hamid devrinde kurulmuş en büyük servetlerden birine sahip denen Mehmet Şahabettin Paşa'nın tek evladı idi. Ve ömründe üç aylığını bir arada görmemiş ve mektepten erkânıharp yüzbaşısı sıfatıyla çıkıp ilk aylığını eline alınca bunun ihtiva ettiği mecidiye ve çeyreklerin çokluğundan şaşırıp kalmış olan adam, evli arkadaşlarının "kaşık düşmanı" başta gelmek üzere birtakım hakir ve gülünç tabirlerle kendilerini zikrettikleri gayetle basit ve mütevazı karıları yanında bu pek zengin, pek güzel ve pek malumatlı zevcenin kendisine nasıl bir üstünlük temin edebileceğini derhal hesap etmiş, anlamıştı.

İstanbul, bütün konakları ve tekmil yalıları ile Temmuz güneşinin içinde parıl parıl parlayan sokaklarında muhteşem arabalar ve denizlerinde yaldızlı kayıklarla muşlar dolaşan İstanbul, zengin olunca hayatın çok daha başka bir mana, tasavvur edilmez bir güzellik ve müstesnalık kazandığını nice muzaffer ihtilalciden sonra kendisine de çarçabuk fısıldamıştı. Genç ve yakışıklı binbaşı, Sultan Hamid'in hapisleri boylayan birtakım vezirleri gibi çalıp çırpılmamak şartıyla, sade sevdiği bir kıza malik olmak bahasına elde edilecek bir zenginliğe, debdebe ve ihtişama, bunları ancak gönlünü kaptırdığından, âşık olduğundan dolayı istediğini sanarak göz dikmiş bulunuyor, şu kadar ki meramını elde etmeye ne zaman ve ne şekilde girişeceğini henüz hiç kestiremiyordu.

XVIII

Kâhya Hilmi Efendi yeni redingotunu giymiş, kılık ve kıyafetine hanımefendi ile ilk buluşmalara gittiği zamanlardaki kadar itina etmişti. Henüz yeni açıkta bırakıldığı şehremaneti meclisi azalığına iade edilerek veya buna benzer bir başka işsiz vazifeye konularak uğradığı haksızlığın mutlaka tamir edilmesi için nüfuzundan istifade etmeyi düşündüğü bu Şefik Beyefendi'nin karşısına en mutena manzarasıyla çıkmak münasip değil miydi? Onun tarafından yeni merkez-i umumi binasında kabul edilince, gösterilen biraz eskice, hayli mütevazı maroken koltuğa birkaç temenna etikten sonra oturdu ve Şefik'in gözlerinde hissettiği meraklı bir suale cevap olarak da cebinden Şahabettin Paşa'nın mektubunu çıkarıp takdim etti. Bu, paşanın kendi el yazısıyla yazılmış olan üç dört satırlık bir tezkere idi. İhtiyar vezir, Şefik Bey'i öbür gün için Rumelihisarı'nda öğle yemeğine davet ediyor, bu tanışmadan bilhassa memnun kalacağını haber vermekle beraber, minettarlık bildirilmesini icap edecek herhangi üzücü hatıraya da temas etmiyordu. Şefik Bey âdeta çocuk gibi sevinmiş göründü ve daveti kabul ettiğini söyleyerek paşanın ellerinden hürmetle öptüğünü bildirmesini de Hilmi Efendi'den rica etti.

Nimet Hanım'a selam göndermeye, yahut onun da hatırını sormaya tabii cesaret etmemiştir. Fakat Hilmi Efendi'yi yanında lüzumundan fazla alıkoydu ve Hilmi Efendi bunun kendisinden pek hoşlanıldığı için değil fakat sevilen genç kızdan âdeta bir hava getirdiğinden dolayı yapıldığını anlamayacak kadar toy değildi.

Galiba Bebek'ten tutulmuş sandal üç gün sonra, tayin edilen saatte, Rumelihisarı'ndaki yalının rıhtımına Şefik'i o sırada biraz rüzgâr olduğu için oldukça müşkülâtle yanaştırdı ve genç adam bu yalıtı uzun uzun, bir sevgiliyi seyrederek gibi seyretmeye zaman buldu. Arkasında dağın ta nihayetine kadar yükselen kuru Mısırlı Halim Paşa'ya ait kuru ile birleştiği için büsbütün heybetli, uçsuz bucaksız hissini veriyor ve ağaçlar arasında iki köşkü bulunduğu belli oluyordu. Geniş rıhtımın sağ cihetinde, Rumelihisarı'nın iskelesine düşen selamlık tarafında cesim bir kayıkhanesi bulunan pembe yalının orta kısmındaki üç katı ve iki yanlarındaki ikişer katı küçük sütunlara dayanan cumbalarla kısmen dışarıya uzanıyor ve hepsi kafesli sayısız pencere bu yalının içinde uzun ve geniş divanhanelerden ayrıca en az kırk oda bulunması icap ettiğini haber veriyordu. Şefik'in kayığı selamlık bahçesinin kapısındaki, denizden yükselen mermer merdivenlere derhal gelip yanaşmadığı için, geliş bütün yalıtı seyredildi ve Kâhya Hilmi Efendi, silahlı bir kavas ve haremağalarından ikisi, Tayfur ve Mercan ağalar, istikbale koştu. Hilmi Efendi'nin uzattığı eli bir tebessümle reddederek ıslak mermer basamaklara atlayan Şefik, zemini kum döşeli bir bahçeden geçirilip bir taşlığa sokuldu ve tavanında muazzam bir avize asılı bulunan bu taşlıktan sonra iki taraflı ve trabzanları billur bir merdivenden yukarı çıkarılarak bir salona alındı. Bu müddet esnasında bu debdebenin helal para ile olamayacağını, *Servetifünun*'a mektup yazan adamın hakikati söylemiş bulunması icap ettiğini düşündü. Fakat bu huzur vermeyen ve hemen kovulmazsa rahatsız etmesi mümkün düşüncüyü derhal zihninden kovmuş bir halde girmeye muvaffak oldu. Alındığı bu salonda insana birden hayret verecek kadar büyük mermer bir masa, sağ tarafında da bir fukara evi büyüklüğünde açık tirşe rengi bir çini soba vardı. Ve ortadaki yuvarlak masa gibi kenarları ve ayakları yaldızlara garkedilen koltuklarla kanapeler, insanın arkasını dayamasına, rahat etmesine imkân vermeyecek kadar iri, cesim şeylerdi. Odanın iki tarafından hemen tavanlara kadar yükselen aynalar da o derecede geniş ve iri idiler ki, bir insan onların içinden kendini seyretmek istese bir huzursuzluk duyar, içlerinde nefisini sanki kaybetmiş sanabilirdi.

Ve deniz bu salonun zaten müzeyyen ve kısmen ayna ile kaplı duvarları gibi tavanında da ışıklarıyla yeni nakışlar vücuda getiriyor, açık camlardan çırpıntılarının sesini fasılasız gönderdiği

için bir müddet geçince içeriye girmiş olduğu, zemini kapladığı vehmini veriyordu.

Şefik her tarafı derhal tedkik ettikten sonra pencerenin önüne giderek dışarıyı seyre koyuldu. Manzara, muhteşemdi ve bir deniz karşısında bulunmaktan ziyade büyük bir göl kenarında bulunmak zannını yaratıyor, Anadolu sahilinden Kanlıca nihayetine kadar giden sahille Yeniköy ucuna kadar varan sahil birden kesilerek tepesinde Yuşa olmak üzere Beykoz ve Paşabahçe sahilleri geriden bunların arasına giriyordu. Ve öğle saatinin güneşi altında renklerin bayramı vardı.

“Safa geldiniz beyefendi!”

Şefik hayatının bezdirmemiş olduğu bu manzaraya o derecede dalmıştı ki, yan taraftan bir kapının hem de iki kanadı birer uşak tarafından açılarak Mehmet Şahabettin Paşa'nın sırtında redingotu ve başında biraz büyük, hâlâ Sultan Aziz devri modasına uygun surette kenarları geniş fesiyle içeri girmiş bulunduğunu birden hissedememişti. Anlar anlamaz hızla döndü, paşaya yaklaştı ve hakikaten samimi bir tazim hissiyle elini öpmek istedi.

Paşa elini öptürmedi ve dün belki hayatını fakat her halde servetini, hiç değilse bu servetin mühim bir kısmını kurtarmış adamın bu samimi tevazu ve hürmetinden memnun kaldı. Bununla beraber, bu tevazuun bir hesap eseri olduğu ve bu adamın hizmetinin bedelini isterken tehdit değil de tevazu ve bağlılık maskesi takabileceğini düşündü.

Yakut ve pırlantalarla müzeyyen sigara kutusunu, Nimet'in “Ayıp olacaktır, reddederek sizi mahçup düşürecektir!” diye itiraz edip daha mütevazı bir hatıra verilmesini söylemiş bulunmasına rağmen buldukları salondaki bir dolabın gözüne evvelden sakladığı kutuyu bile acaba kâfi bulmayacak, daha fazlasını mı isteyecekti? Acaba İzzet Hanımefendi'nin dediği doğru çıkararak doymak bilmeyecek miydi?

Paşa bir kere daha tehlikenin, onun sayesinde geçirilmiş tehlikenin azameti ve ehemmiyeti üzerinde şüphelere düştü. Şefik'in hizmetini farkında olmadan büyütmüş olamazlar mıydı?

Sofrada iki harem ağacıyla iki uşak hizmet etmek şartıyla karşılıklı yemek yediler ve paşa misafirin çocukluk veya tahsil devreleri hakkında hiçbir soru sormaksızın günün meseleleri üzerinde konuştu, bilhassa Cemiyet'le Kâmil Paşa arasındaki münasebetlere temas ederek ufukta bir buhran-ı vükela belirmesi ihtimali bulunup bulunmadığını anlamak istedi.

Şefik “İntihaplar yapıp meclisin toplanmasına kadar herhangi bir buhran-ı vükela zuhur etmesini Cemiyet muzır görmektedir ve buna imkân vermeyecektir. Ondan sonrası ise yeni meclisin temayüllerine bağlıdır” dedi.

“Kâmil Paşa'dan sonra yine Sait Paşa'nın gelmesi ihtimali yok mudur? Çünkü bu zat otuz seneden beri istifanemesi koltuğunda Bâbîâlî'ye girmiş, sadareten ayrılınca da tekrar sadrazam olmak imkânını elde etmiştir. Kendisini Cemiyet'e beğendirmeye mutlaka çalışacaktır.”

Şefik hafifçe güldü, bu fazla konuşan, hiçbir meselede karara varamayan ve gazete sütunlarında müdafaasına mahsus yazılarının sonu gelmeyen kocaman kafalı ve ufacık boylu paşanın İttihatçılar eliyle de sadarete gelmesine ihtimal vermiyordu. Mehmet Şahabettin Paşa “Onda şeytan tüyü vardır, bu kadar hayal sukutuna rağmen ehliyet ve sadakatine Sultan Hamid'i hep kaani bırakan adam, sizin gibi toylara elbette hulûl edecektir!” diye içinden düşündü. Fakat bu fikrini açıklamamayı tercih etti ve bir baba edası alarak Şefik'ten tasavvurlarını sordu. Vaziyet artık tabii şeklini almış görüldüğüne göre askerliğe avdet mi edecekti, yoksa mesela meclise mebus sıfatıyla girerek siyasi hayatta mı kalacaktı?

İlk günlerdekinden şimdi daha serbest ve muntazam cümlelerle konuşmaya başlayan Şefik cevap verdi. Şahsen askerliğe çok bağlıydı. Annesiyle babasının mukavemetlerine rağmen vaktiyle askeri mektebe girmekte ısrar etmiş, zabıt çıkmıştı. (Annesiyle babasının mukavemetlerinden bahsederken Edirne'de bir mahalle imamı olan ve yakın bir zamanda ölen babasının kendi başına da sarık sarmak

istemmiş olduğunu belki utandığı için değil de sözün cereyanı bunu zaruri kılmadığından dolayı söylemedi). Askerlik hayatı üzerinde bütün cazibesini muhafaza ettiği için mesleğine avdeti istiyor, siyasi hayatın şimdiden derinliğini ölçmüş bulunduğu riyakârlıklarından ve ihtiraslarından, nefret ediyordu. (Bu nefret kelimesi üzerinde duruşundaki kuvveti paşa beğendi: Bu nefret de şüphesiz ki pek siyasi bir duygu idi). Fakat bu nefrete rağmen, arkadaşlarının ısrarlarına mağlup düşmekten korkuyordu. Onlar mutlaka askerlikten çekilip mebus çıkmasını, meclise girmesini istiyorlardı. Kendisi bu hususta müteredditti, bir karar veremiyordu.

Paşa bu tereddütlerini yenmesini tavsiye etti. Mecliste memlekete elbette daha faydalı olurdu. Ve hapsedilip yağmaya uğramak tehlikeleri tamamıyla arkada bırakılmış olsa bile mecliste kendisine bağlı bir nüfuzlu şahsiyet bulunması Şahabettin Paşa için elbette faydalıydı!

Hangi hadde kadar bağlı? Bunun bir kaynatalık-damatlık bağı olabileceği hakkında hatırına henüz hiçbir şey gelmemek şartıyla bu Şefik Bey'i beğenmiş, pek yakışıklı ve sevimli bulmamış değildi. Kahve içildikten bir müddet sonra da genç adam müsaade isteyip kalkmak lüzumunu hissetti. Öğle yemeğinin hakikaten pek mutena yemeklerine mutadı belki aşmış bir had ve derecede iltifat eylemiş olan Mehmet Şahabettin Paşa, uykuya mağlup, gözleri dalarak, başı sağa sola kayarak artık konuşamaz bir hale düşmüş bulunuyordu. Fakat onun uykuya dalışları pek çabuk olduğu gibi uykuyu mağlup edişleri de sert ve çabuk olurdu.

Şefik Bey müsaade isteyince paşa bu gidişe çaresiz rıza gösteren bir eda ile tebessüm edip yerinde doğruldu, ayağa kalktı ve o zaman, "Bir saniye beyefendi!" diyerek nisbeten küçükçe ve bütün eşya gibi yaldızlı dolaba gitti. Bir göz açıp koyu kırmızı kadifeden büyük bir mahfaza çıkardı.

"O günkü hizmetinizin değersiz bir mukabelesi olsun!" diye bunu Şefik'e uzattı.

Lûtfunuz, alakanız, himayeniz, insaniyetiniz değil de hizmetiniz demişti.

Şefik içinde basit ve sade bir hediye, bir hatıra bulunduğuna ihtimal vererek mahfazayı dudaklarında memnun ve biraz mahçup bir tebessümle elini uzattı. Kızını ne zaman isteyeceğini henüz zihninde tasarlamamış bulunmakla beraber, Şahabettin Paşa'ya kendisini şimdiden bir yabancı saymıyordu. Fakat mahfazanın içinden çıkan sigara tabakası şeklindeki muhteşem mücevheri görünce ince derisine kanın zaten pek çabuk çıktığı yüzü kıpkırmızı oldu, bu pek güzel şeyi bir dakika dikkatle fakat bir nevi korku ile âdeta uzakta tutup seyrettikten sonra mahfazayı tekrar kapayarak bir gözünden alındığı dolabın üzerine bıraktı.

"Müsaade buyurursanız bunu almayayım Paşa Hazretleri. Benim gibi binbaşı aylığından başka hiçbir şeyi bulunmayan bir adamın kullanabileceği bir şey değil" dedi.

Paşa da kızardı ve verilecek cevap bulamadı. Bu murassa sigara kutusunu ona üçüncü Maliye Nazırlığı esnasında devletten başta yüksek kilometre tazminatlı bir demiryolu imtiyazı gelmek üzere hayli müsaadeler ve kârlar temin eden bir Fransız şirketi hediye etmişti. Ve kendisinin aldığı şeyi bu fakir adam reddediyordu. Bu sefer Şefik'i, Mehmet Şahabettin Paşa salonun kapısına kadar hakikaten samimi bir teveccüh hissi duyarak teşyi etti, genç adamın elini pek damarlı, pek kuru elinde tutarak kendisini sık sık ziyaret ettiği takdirde fevkalade memnun kalacağını da temin etti.

Şefik sokağa atılsa iki bin altın edeceğine hükmettiği bu sigara tabakasını reddetmekle Paşa'nın takdirini kazanmış olduğunu hissetmiş ve memnun ayrılmıştı. Tek evladını almak kararını verdiği göre bu tabakanın ne kıymet ve ehemmiyeti vardı!

Yalıya girerken de, ayrılıp giderken de harem tarafı olması icap eden tarafın pencerelerine başını kaldırıp bakmamış, insan kalbinde o kalp sahibinin bilmediği, tasavvur etmediği derinlikler keşfeden deniz renkli bir çift iri gözün kafesler arkasından kendisini seyredip etmediğini tahkike cesaret edememişti.

XIX

Şahabettin Paşa Yalısı'nı birkaç gün saran korku ve tehlike geçip gittikten sonra bu yalıdaki debdebenin ve israfın bir derece azaltılması yalının birçok odasındaki konuşma ve dertleşmelerin baş mevzuunu teşkil etmiş bulunuyor, hatta söz selamlıktaki ağalardan köyün kahvelerine geçmiş, Tayfur Ağa ile diğer iki zencinin devam ettikleri Nazif Efendi'nin kahvesine ve başta arabacı ve aşçıbaşılar olmak üzere öteki müstahdemin devam ettikleri öteki kahvelere, diğer dükkânlara yayılmış bulunuyordu. Henüz ne arabalar ne de biri üç diğeri iki çifteli iki kayık arasında bir tensikat olamamış, ne cariyelerin ne de selamlık halkının sayılarında hiçbir azaltılma yapılmamış bulunmakla beraber, pembe boyalı yalının havasında şimdiden bir endişe ve hatta isyan havası esmekte idi.

Sultan Hamid uzunca sürmüş bir hastalık sonlarında paşayı artık devamlı çalışmaya takati kalmadığını öğrenip Evkaf Nazırlığı'ndan Meclis-i Vükela memuriyetine naklederken maaşına dokunmamış, yine beş yüz altın olarak bırakmıştı. Şu kadar ki, bu beş yüz altın da yalı ile konağın ihtişamlı hayatını karşılamaya bazan yetmediğinden iradların gelirleriyle bankadaki paraların faizlerine de el sürüldüğü olmamış değildi. Şimdi ise diğer eski vükela gibi tekaütlüğünün muamelesi ikmal edilip bağlanan 272 lira ile paşa mütekaitler safına geçince, Ramazanlar'da bin altını bile bulan aylık masrafi mutlaka kısımaya esas itibarıyla karar verilmişti. Ve sanki kalabalığın yarısı savulup kalanlara iki misli iş düşmüş ve kendilerine mahsus sofranın yemeği üç sahandan teke indirilmiş gibi haremden hizmet edenler ayrı homurdanıyor, selamlık ayrı söyleniyordu.

Haremle selamlığın bu kadar endişe ve hiddete düşmesinin en büyük sebebi ise, Kâhya Hilmi Efendi'nin her gün amma her gün öğleden sonra koltuğunun altında türlü defter, dosya ve karton bulunduğu halde paşanın harem kısmındaki yazı odasına davet edilip artık oradan bir türlü çıkmak bilmeyişiydi. Filhakika hiçbir işi bulunmayan paşa için bu tensikat, bu icraat müzakereleri, aşçıları, uşakları, arabacı, kayıkçı ve bahçıvan tayfasını ve nihayet haremden kalfalarla cariyeleri azaltmak imkânlarını bu tetkik edişler, kendilerine yol verileceklere vezaret şanı icabı edilecek ihsanlarla çirak çıkarılacak fazla halayıklara bulunacak kocaların nerelerden tedarik edilecekleri ve nihayet gideceklere ait vazifelerin kalanlar arasında nasıl taksim edilebileceği hakkındaki bu sonsuz incelemeler devlet umurunun bir nevi müzakeresi, günün mühim meselelerinin karar altına alınması gibi bir mahiyet almıştı. Bir nezaret makamında bulunan bahtiyarlardan hiçbiri memurla dolup taşmış dairesindeki kalabalığı azaltabilmek için bu derecede yorulmuyor, bir münhale ehil veya iltimaslı kimseler arasından birini seçmek için bu derecede kafa yormuyordu. Ve şehremaneti meclisinden ehliyetsizlik suçu veya iftirasıyla atılmış olmanın matemini tutan biçare Hilmi Efendi, her gün saatlerce izahat vermekten, deliller, sebepler arayıp söylemekten ve mütalâa dinlemekten bizardı. Fakat paşa bu yeni işiyle o derecede avunuyor ve hâlâ kararlar vermek, hüküm sürmek haz ve hayalini bu sayede öyle elde ediyordu ki, en küçük bir netice alınmamak şartıyla bu müzakerelerin sürüp gideceğinden Hilmi Efendi şüphe etmiyordu.

Öğleden sonraları için kendi kendine icad ettiği bu bir nevi devlet umuru müzakeresi zamanına kadar da paşa, gazeteleri tetkikle meşgul olmaktadır. Sayıları azalmayarak kısa bir ömür sonunda ölenlerinin yerine mutlaka yenileri geçen gazeteler, yalıya yine eskisi gibi muntazam geliyor ve Mehmet Şahabettin Paşa cümlesini ayrı ayrı tetkik ederek ismini sütunlarda boş yere arıyordu.

Bu kadar yıl süren maliye ve evkaf nazırlıklarında, meclis-i has vükela memurluğunda, Trabzon, Konya, Trablusgarp, Suriye ve Aydın valiliklerinde hâlâ hatırlanması, hâlâ bahis mevzuu edilmesi gereken sanki hiçbir işi, hiçbir hareketi olmamış gibi zem maksadıyla olsun isminin anıldığını hiç göremiyor, sütunlarında kendi ismini ta ilan kısımlarına kadar ısrarla arayıp bulamadığı gazete nüshalarını, küskün, elinden atıyordu. İsmi son defa olarak tekaüt edildiğini bildirmek üzere

anmışlar ve öteki rical için de yaptıkları gibi bu tekaüdiyenin pek yüksek olduğunu söyleyerek tecavüz ve hakaret şeklini alan tenkidlerde bulunmuşlardı.

Şahabettin Paşa bütün bu itiraz ve hücumları zahiri bir hiddetle karşılamıştı:

“Heriflerde haya, iz’an kalmamış ki! Bu benim yıllar ve yıllar boyu aylığımdan ayırıp vermiş olduğum bir paradır! Kırk yıldan fazla bir zaman vükelalık etmiş ve en mühim vilayetlerde dolaşmış bir vezire kolağası mütekaidi gibi mi aylık bağlanacak! Verdiğim tekaüdiyelerin gasbedilmeyişine herifler utanmadan itiraz ediyorlar! Hayasızlığın, küstahlığın bu derecesi duyulmamış, görülmemiş bir şey!” diye günlerce atıp tutmuştu. Bununla beraber, tezyif ve tahkir maksadıyla da olsun, adını gazete sütunlarında görmek kendisini bahtiyar etmemiş değildi.

Fakat tekaüt aylığının miktarı bahsi kapandıktan sonra böyle bir bahtiyarlığa da artık tam iki ay mazhar olmayacak, yani gazete sütunlarında velevki tahkir için isminin yazıldığını görmeyecekti. Tek tük ziyaretçileri olmuyor değildi. Fakat bunlar kendisi gibi, lakin orta derecede memuriyetlerden tekaüt edilmiş olup büyük kısmı Bebek’te yahut Emirgân’da senelerden beri tamir edilememiş eski yalı veya köşklere oturan ûlâ, nihayet bâlâ rütbeli rical eskileriydi ve Şahabettin Paşa bunlarla ahvale dair sohbetlere girişirken sözü buhran-ı vükela ihtimallerine getiriyor, “Zat-ı devletleri sadaret makamını ihraz buyurmadıkça ortalığa sükûn ve huzur gelebileceğine inkân görmüyorum” tarzında bir hükme muhatap olmayı boş yere bekliyordu.

Hayır, herifler bunu değil fakat “Zat-ı devletlerinin iştirakleriyle Kâmil Paşa kabinesinin takviyesi” gibi bir sözü bile söylemeyi akıl etmiyorlardı. Halbuki, böyle bir sözü söylemek hem mevsimsiz de olmazdı. Çünkü gazetelerde her gün falan nazırın gideceği, filan nazırın yer değiştirip şu nezarete de dışarıdan bilmem kimin geleceği hakkında havadisler okunmuyor değildi. Kaldı ki, hakikaten de bazı değişmeler olmuş, mesela kabine kurulurken Maarif Nazırı olarak mevkiini muhafaza eden Hakkı Bey, Dahiliye Nezareti’ne de vekâlet etmiş, sonra asaleten Dahiliye Nazırı ve vekâleten Maarif Nazırı olmuş, sonra Maarif Nezareti’ni bırakıp sade Dahiliye Nazırı kalmıştı. Hiçbir nazır, eski vükela gibi makamında yıllarca kalacak şekilde sağlam görünmüyor, bütün vükela heyeti âdeta oyun kâğıtlarından bir yapı manzarası arz ediyordu.

Fakat boyuna nazır değiştirmeye mahkûm görünen Kâmil Paşa’dan bu kadar yıllık arkadaşı olan Mehmet Şahabettin Paşa’ya hiçbir haber ve davet, hatta istişare için, birtakım nazik meselelerde sade reyini almak üzere bir davet gelmiyordu. Halbuki Mehmet Şahabettin Paşa’nın gerek iç ve gerek dış meseleleri hakkında pek isabetli görüşleri, çok mühim fikirleri vardı ve bunları sadrazama anlatamamak, vükela meclisinde ileri sürememek ıstırabını huzuruna kabul ettiği ikinci derecede mansıblardan tekaüt edilmiş ve geçim derdine düşmüş -bu yeni devirle yarınlarını da büsbütün karanlık gören- eski ricale, uzun uzun teşrih ederek nefsinin avutmaya çalışıyordu.

Kâmil Paşa’yı irşad edemediğine göre hiç değilse Şefik Bey’e işlerin bozuk gittiğini anlatıp bari onun vasıtasıyla Cemiyet’i ikaz edebilseydi! Fakat Şefik Bey meydanda yoktu ki! Sık sık ziyaretinden memnun olacağını ilk ve son mülakatta kendisine bildirmiş olmasına rağmen ya bu söze inanmamış yahut da bu memnurluğu Mehmet Şahabettin Paşa’ya vermeye lüzum görmemiş olacaktı. Velhasıl yalıda bir daha ayak atmamıştı.

Yalıda Şefik Bey’in gelmemesinden, hatta paşadan da çok üzülen birisi vardı ki, o da Kâhya Hilmi Efendi’ydi. Çünkü Şefik Bey sık sık gidip gelmeye başlamış, hele Çeşmifelek Kalfa’dan çıkıp karısı Zeynep Hanım’a ve ondan kendine gelen havadis doğru çıkıp küçük hanıma da âşık oluvermiş bulunsaydı, şüphesiz ki Hilmi Efendi kendisini etekleye etekleye ve başını şişire şişire tekrar bir devlet hizmeti elde edebilirdi.

Zavallı Hilmi Efendi yeni meclis azalıklarının hayaliyle yaşıyordu. Şura-yı Devlet’e nisbetle mütevazı bir heyet de olsa Şehremaneti Meclisi’nde mesut dakikalar geçirmiş, bu mecliste aza olan

şura bura eşrafından ve değil Rumeli beylerbeyi payeli, hatta mirimiran ve hatta pek aşağı bir rütbe olan mirülümera payeli kimseler hep paşa ünvanını haiz bulduklarından, eski hademe yıllarca “Paşa Hazretleri refikim”, “Paşa Hazretleri arkadaşımın beyan buyurdıkları gibi” demek hazzı uğrunda bu meclisin en sadık birkaç müdaviminden biri olmuştu. Sonra da, öğle yemeğinden kalktıkça “Bugün meclis var, ben gidiyorum, şöyle yapın, böyle yapın” diye emirler dağıtarak ayrılmalar nihayet bulalı yalıda hakiki vaziyetini, Şahabettin Paşa’nın bir uşağı, bir hayli insana emir edebilse dahi yine bir uşağı olduğunu unutmaması hiç mümkün olamıyor ve bu duygu kendisi için gittikçe ağır, âdeta dayanılmaz bir mahiyet alıyordu.

Şefik Bey’in Rumelihisarı’ndaki pembe yalıya dönmesi ile daha çok alakalı olması icap eden Nimet Hanım’a gelince, o bu hususta en küçük bir üzüntü duymuyor, son günlerde mebus olacağı hakkında gazetelerde birkaç kere birtakım havadisler okumuş bulunduğu Şefik Bey’in yalıya mutlaka tekrar geleceğinden ve hatta kendisini istemek üzere geleceğinden şüphe etmiyordu. Onun üzerinde yaptığı pek derin tesirden, bu Rumelili binbaşının kendisini artık unutamayacağından emindi.

Fakat bu kanaatinden hiç kimseye, hatta yalıda tek mahremi olan Çeşmifelek’e bile bahsetmemişti ve eğer Şefik kendisini isterse bunu kabul edip etmemek hususunda bir karar da vermiş değildi. Kendisini garip bir muvazenesizlik, bir huzursuzluk içinde hissediyordu. Sedat Bey’den hiçbir haber alınmamış, onların Büyükada’da ne halde buldukları hakkında biz şeyler duyulmamıştı. Nimet eski nişanlıyı artık kalbinden tamamıyla silip çıkarmış olduğuna emin bulunuyor ve hiçbir tecrübe ile, en küçük bir temas ile uyanmamış olan genç ve sağlam vücudunda, bütün hazzı gözgöze gelip uzun uzun bakışmalardan ibaret aşk öleli, hakikaten garip bir huzursuzluk hissediyordu.

Bu huzursuzlukları asıl geceleyin yatağında duyuyor, hele uykusu garip rüyalarla doluyor, bu rüyalardan ürpertiler içinde uyanışları oluyordu. Ve bu rüyalara nefret ettiği Kâhya’nın hiç yüz vermediği basit ve terbiyesiz fakat yazın selamlık tarafındaki bahçeden denize atladığı sırada bir iki kere çıplak görmüş olduğu vücudu ile bir Yunan heykeli gibi mütenasip olan on dokuz yaşındaki oğlunun sık sık karışmasından ağlayacak hallere düşüyor, bu oğlanı bir bahane bulup bir yerlere yollamayı düşünecek kadar bu hâle hiddetleniyordu.

Sedat Bey’le nişanın bozulduğu öğrenileli kendisine yeni kısmetler çıkmamış değildi. Mazul ve mütekait olsa bile muazzam serveti dillerde gezen bir Şahabettin Paşa’nın tek kızı istenmez miydi? Yalının ve konağın kapıları sokak sokak gezip gelinlik kız arayanlara her zaman kapalı kalmış bulunmakla beraber, araya adamlar konularak, ahbaplar eliyle gönderilerek birçok namzet fotoğrafı gelmekte devam ediyordu. Bunların bir kısmı babaları yeni devre de intikal etmiş rical mahdumu küçük beyler, bir kısmı da paşa babaları veya paşa amcaları yoksa da temiz aileden ve dirsek çürütüp devam ettikleri yüksek mektepleri iyi derecelerle bitirmiş gençlerdi. Fakat bunlardan hiçbiri üzerinde durulmamış, sade hem bir eski vezir oğlu hem de büyük bir Avrupa payitahtındaki sefarette başkâtip olan bir beyin -ihtimal ki fazla da rötuşlu- fotoğrafı Nimet’çe dikkatli bir tetkike layık görülmüştü.

Şu kadar ki, böyle alakaya layık görüldüğünü hissederek, Mehmet Şahabettin Paşa bu namzede bütün ötekilerden fazla hiddetlenmiş ve ihtiyar vezir, “Şu alçak herifin ve babası olacak bunağın zorlarına bakın! Benim iki ayağım çukurda iken kızımı elimden uzak memleketlere yollayıp son günümde gözlerimi şunun bunun parmaklarıyla mı kapattıracaklar! Ben mezara girmeden Nimet İstanbul’dan ayrılamaz, babasına karşı bu gaddarlığı reva gözemez!” diye âdeta bağırmıştı.

O kadar müteessir ve kendisine o derecede muhtaç ve düşkün bir hali vardı ki, Nimet’in gözleri dolu dolu oldu ve bir cevap verirse ağlamaktan korkarak hiçbir şey söylemedi. Fakat paşa davayı kazandığını anlamamış değildi. Bunun üzerine de, mezar sözünden süratle ve dehşetle uzaklaşarak başkâtip beyin fotoğrafına bakmak üzere yanına koyduğu gazetelere pek dünyevi emellerle dönmüş,

ismini bir kere daha, boş yere aramaya koyulmuştu.

Bereket ki hanımefendi o esnada odada yoktu. Şahabettin Paşa'nın kızı olmayınca şunun bunun parmaklarıyla gözlerinin kapanacağı hakkındaki sözü gözyaşlarını bir kere daha akıtmasını, başına bir kere daha çatkı bağlamasını mucip olurdu. İzzet Hanım'ın zaten iri olan çenesi çift gerdanlı başı bu çatkı ile büsbütün irileşiyor, karısını kemal-i ciddiyetle geçkin bulan Mehmet Şahabettin Paşa bu halinde ondan büsbütün soğuyordu.

Nimet annesinin dairesine gitmek üzere merdivenleri inmişti. Sofadan geçerken mavi salondan gelen bir ses Abdüllâtif Paşa'nın haremi Mediha Hanım'ın, yani kendisine bir zaman müstakbel bir kayınvalide nazarıyla bakmış olduğu kadının sesine benzeterek yüreği çarptı. Ters tersine dönmek, merdivenleri çıkıp kendi bölümüne varmak, odasına kapanmak ve çağırılırsa da inmemek kararını hemen vermiş, dönüp iki adım da yürümüştü. Sonra, merak galebe çaldı. İrade sahibi olduğu için artık hiç sevmediğini sanmış olduğu Sedat'tan gelmiş bir haber bulunabileceği düşüncesi, merakı varlığını kapladı. Kalbinde o acaba birden eski yerini kazanmış mıydı? Herhalde dönüp mavi salona girmekten genç kız nefsinin men edemedi. Girer girmez de, iyi tahmin etmiş olduğunu anladı. Misafir, Mediha Hanımefendi'ydi.

Eskisi gibi mağrur, eskisi kadar ipekli, kadifeler içinde olmayan ve hele sabahleyin kalktığı andan gece yatıncaya kadar bir kuyumcu dükkânının vitrini gibi elmaslara garkolmamış bir Mediha Hanımefendi. Bununla beraber, sırtında yine sade olsa da ağır bir elbise ve yalnız bir parmağında iri bir pırlanta yüzük vardı, saçları ise boyalı, gözleri de sürmeliydi. Değişme, kıyafetinden ziyade bizzat kendi şahsında idi. Kendisi görülmeyeli geçen zamanın ancak üç aydan ibaret bulunmasına rağmen, hanımefendi aradan sanki beş on yıl geçmiş kadar yaşlanmış ve göçmüştü. İzzet Hanım bu hali sahte bir merhametin nümayişleri içinde kimbilir kaç gün ve ne ilavelerle anlatacaktı?

Mediha Hanımefendi ilmiye ricalinden, şairliği, âlimliğiyle maruf Ali Şahin Efendi isminde bir kazaskerin kızı olup babasından yıllarca ders almış bulunduğu söylenirdi. Konuşması insana bir eski zaman kitabından bir sahife okumak hissini verecek derecede lügatli ve ıstılahlı idi ve bilhassa İzzet Hanımefendi ile görüşmelerinde bu hususta ifrata varırdı. Okur yazar haline yirmisinden sonra ve güçbela gelebilmiş olan biçare kadını kendisinin söylediği sözlerin hemen hemen yarısını anlamayıp bunu belli etmeden işin içinden çıkmaya çabalatır, ona böyle işkence ederken de ihtimal ki büyük bir haz duyardı ve gariptir ki, geçirmiş oldukları üç feci ayın felaketleri, paşanın azli, tükrükler ve yuhalar içinde zaptiye nezaretine götürülüp oradan Büyükada'ya sürülüş ve Abdüllâtif Paşa'nın yüksek maaşa ve mazhar olduğu daimi ihsanlara rağmen debdebe ve tantana hususunda teknil vükelayı kıskandırmak sevdasıyla har vurup harman savuruşu yüzünden başlamış olması gereken geçim endişeleri, velhasıl hiçbir musibet, hanımefendiye ancak yazılarda görülen, hatta lügat kitaplarında uyuyan Arap ve Acem sözlerini ihmal ettirmiyordu. Yapmacıklığı daima pek belli olan taşkın muhabbetinin galeyani içinde Nimet'in bugünkü güzelliği hakkında yeni bir kaside tertibinden sonra ilave etti:

“Günlerden beri bu ziyarete karar vermiş bulunuyor, bu karara rağmen de bir türlü cesaret edemiyordum; hep başka bir güne talik ve tehir ediyordum. Fakat bugün Sedat'ım o kadar kati bir lisanla, âdeta nevmid bir şiddetle ısrar etti ki yeni tehirlere, taliklere mecalim kalmadı. Tekmil azmimi ve cesaretimi toplayarak kalkıp geldim.”

İzzet Hanımefendi'nin çehresinde bu sözleri az çok sökebilmiş olmaktan ileri gelen memnun, hatta biraz mağrur bir ifade vardı. Nimet'se donuk bir tebessümle dinlemişti. Sedat kendisinden ne isteyecekti? Her şey bitmiş değil miydi? Çöken bir yapının enkazı altında kalmaya razı olmayacağını daha evvel anlatmış değil miydi?

Mediha Hanımefendi devam etti:

“Sedat üç dört güne kadar, evet bu kadar kısa bir müddet sonra Bağdat'a gidiyor kızım. Kendisini bu kararından vazgeçirmek mümkün olmadı. Babasının nüfuz ve itibarı sayesinde rütbeler almış bir paşazade telakki edilmeye tahammül etmediği için büyük fedakârlıklara katlanmaya kendince zaruret gördüğünü günde on kere söylüyordu. Halbuki zat-ı şahanenin damatları gibi yavrum üç ayda bir terfi

görerek müşirliğe veya bazı vükela mahdumları gibi ferikliğe erişmiş değildi. O kadar göz nuru döküp muntazam ve mükemmel tahsil gördüğü, iki ecnebi lisanı elde ettiği halde yirmi sekiz yaşında ancak kaymakam olabildi. Âlemin hasedini tahrik etmek istemedi, babasının delaletiyle livalığa, hatta miralaylığa yükselmeyi arzu etmedi: Bugünler yavrumun içine doğmuş! Pederinin vaziyeti bir derece istikrar bularak Büyükada'da ebedi bir menfa hayatı süreceği anlaşılınca, on beş yirmi gün evvel, Harbiye Nezareti'ne müracaat etmiş, Yemen'e kadar en berbat, en mahuf yerleri kabule müheyya bulunduğunu bildirmiş. Yine Allah'tan insafa gelmişler, biraz hayâ duymuşlar da o gül tenli yavruma Yemen'in çöllerini layık görmeyerek Bağdat'la iktifa etmişler. Altıncı ordunun erkân-ı harbiyesinde bir vazifeye tayin edilmiş. Bana, 'Ben artık Abdüllâtif Paşa'nın huzur ve debdebe içinde ömür süren oğlu değil, sadece aylığıyla taşralarda yaşayacak bir zabitim. İstanbul'u kendi arzumuyla terkederek uzak yerlere gitmeye talip oldum. Git kendisini gör, anne ve bu zabit için yapacağı bir fedakârlık bulunup bulunmadığını sor!' dedi. Beni buraya bu maksatla yolladı."

Söylerken geçkin kadının gözleri sık sık nemleniyor fakat hakikaten derin olması mümkün bulunan kederi, sözletinin temin edeceği tesiri davudi sesinde yükseltip alçaltmalar yaparak artırmayı da ihmal ettirmiyordu. Zaten sakin ve tabii bir eda ile konuşmamak o derecede âdetiydi ki, en uzak ve birbirlerine yabancı âlemlere mensup insanlar arasında büyük benzeyişler buluvermek zekâsının mühim imtiyazı, hatta yegâne delili olan İzzet Hanımefendi kendisine Madam Hekimyan adını takmıştı.

İzzet Hanımefendi'nin Kel Hasan, Şevki ve Yıldız Sarayı'na alınmasından önce Abdi derecesinde değilse dahi arada bir gene giderek baş locasına kurulduğu Manakyan'ın trupunda bas aktris olan bu Madam Hekimyan'ın konuşma ve edasıyla Mediha Hanımefendi'nin konuşması ve daima trajedi unsurları karışan edası hakikaten birbirinin eşiydi.

Ali Şahin Efendi'nin kerimesi ve Abdüllâtif Paşa haremi hanımefendi her zamandan fazla Madam Hekimyan olup sesinde türlü ihtizazlarla samimi ıstırabına tam bir melodram çeşnisi verirken, Nimet bilakis bu Bağdat davetine karşı isyan halleri içinde kalıyor, "Ben bir romantik piyes eşhasından olsaydım 'geliyorum, ben de beraber geliyorum. Onun gittiği yere gider, çektiği bütün mahrumiyetlere ortak olurum!' diye haykırırdım fakat ben sadece Mehmet Şahabettin Paşa'nın İstanbul'da bir İstanbul konağında doğmuş ve kışlarını ancak bir konakta yazlarını da Boğaziçi'nde bir yalıda geçirmeğe azmetmiş kızayım" diye düşünüyordu.

Ve annesinin Madam Hekimyan'ı uzun tiradına devam ederken, Nimet artık yalıya dadanıp mevhum hayır cemiyetleri menfaatine verilecek oyunlar için pek yüksek bedeller mukabilinde yaldızlı loca biletleri dağıtan siyah çarşafli rozetli ve bazısı meçhul bazısı maruf hanımlardan alınmış biletlerle seyrine gittikleri *Vatan yahud Silistre* piyesini, orada sevgilisinin arkasından asker kıyafetine girip harp meydanına koşan Zekiye adındaki genç kızı hatırladı. Ancak Nimet, aşk uğrunda harp meydanlarına değil fakat Bağdat'tan geçen nehir boyunda belki kendine göre güzelliklere sahip olup içinde Boğaziçi'yle gülünççe mukayeseler yapıлып avunulacak bir yalıya gitmeyi de kabul etmeyecekti. Eğer hayat dahi bir nevi piyes ise, o kendisine romantik değil de realist bir piyes rolü seçmiş bulunuyordu ve bu realist piyesin kabul ettiği rolünde aşk için en ufak bir fedakârlık da yazılı değildi.

Sadece uzaktan, görücüye çıkmış gibi kendisine görünerek mesire yerlerinde üç yıl göz süzmekle iktifa etmiş olan bu delikanlı, etinde ve varlığında her şeye emrecek hatıralar bırakmamışsa, bir saltanat kuramamışsa bunun cezasını çekmesi icap etmez miydi? Mediha Hanımefendi'nin uzun söz ve cümleleri son bulunca, Nimet pek nazik ve yumuşak fakat kati bir eda ile dedi ki:

"Kendisine saadetler, muvaffakiyetler dilerim. Benim için babamdan ayrılıp, babamı bırakıp başka bir yere gitmek imkânı yoktur. Zaten Bağdat'ta yaşayamayacağımı, yakın veya uzak bir yer

olsun, taşralara gidemeyeceğimi takdir etmesini rica ederim.”

“Yavrum, Bağdat’ta ebediyen kalacak değil ki! Esasen siz kendisini beklemek vaadinde bulunun, yakın bir âtide avdetini temin elbette mümkün olur.”

Nimet birden sinirlendi. Hayır, bu batmış gemiye kendisini ille çekmek isteyen eli her ümitten mahrum bir halde düşürmek lazımdı ve aralarında aşılmaz bir uçurum halk etmek isteyerek bir çırpıda şu cevabı verdi:

“Emrettiğiniz sözü söylemeye, bir vaitte bulunmaya muktedir değilim hanımefendi. Çünkü nişanın iade edildiği andan itibaren serbestim ve başka bir taliple izdivaca karar verdim. Bu hareketimi bizzat pederim de, annem de tasvip ettiler.”

İzzet Hanımefendi nefsi üzerinde büyük bir ceht sarfederek “yalan söyleme, ben bunu şimdi duyuyorum!” diye bağırmanın muvaffak oldu. Böyle bir sözleşmeden, evlenme kararından tamamıyla haberdar olmuş gibi bir tavır alarak nefisini yabancı karşısında küçük düşürmedi ve ancak misafir gittikten sonradır ki coşup gözyaşlarını koyuverdi. Belki hemen bir saat müddetle dinlemiş olduğu bir konuşma tarzının, ses yükselip alçalışlarının tesiri altında kendisi de bir Madam Hekimyan kesilmişti. Ve dünyada kendinden bedbaht bir kadın bulunamayacağını, kocasıyla tek evladının kendisine bir yabancı nazarıyla baktıklarını, evladının mevcudiyeti için en mühim olan meselede değil reyî alınmak, haber bile verilmediğini, sesi en alçak perdelerden en yüksek hadlere kadar inip çıkarak, ve gözlerinden yaşlar akıtarak bazan mırıldandı, yerine göre de haykırdı.

Arada bir de, “Kimmiş bu kör olasıca herif? Bana isminin haber verilmesine de lüzum görülmeyen bu kör olasıca herif de kimdir?” diye bağırıyordu.

Nimet birkaç kere, omuzlarını silkerek, “Böyle bir adam yok, her şeyi kesip bitirmek zaruretiyle öyle söyledim” demişti. Fakat annesi sükûn bulmak bilmeyince kendisinin de sabrı tükendi, analık haklarını kullanmaya layık bulunmadığını ona açıkça bildirmek ihtiyacına ilk defa olarak mağlup, “Her kabahatin cezası olur anne, ektiğini biçiyorsun!” deyip yanından ayrıldı.

İzzet Hanımefendi taş kesilmiş ve dehşetten gözyaşları kurumuştu. Madam Hekimyan’dan olduğu kadar Mediha Hanımefendi’den de hiçbir ilham, hiçbir meşk almayan ıstıraplı bir hayret ve büyük bir korku içinde, “Demek ki bu kız her şeyi kimbilir ne zamandan beri biliyormuş!” diye mırıldandı.

XXI

İzzet Hanımefendi yirmi sekiz yıl evvel sadece bir hizmet halayığı olarak ve kendi iddiasıyla on dört -eski kalfaların, bilhassa bunlar arasında halen hizmette ve hayatta bulunan yegânesi olan Çeşmifelek'in ifadesiyle de- yirmiye hayli aşmış olarak girdiğı bu konakta Mehmet Şahabettin Paşa'ya bir eski vezire yaraşır bir halde, iki haremlı bulmuştu. İlk haremi Faize Hanımefendi, paşanın çabuk ilerleyip kırk üç yaşında bir nezaret işgal etmesinde tesiri olmuş bir vezir kızı, ikinci haremi Şayan Hanımefendi ise ondan çok genç ve yakın zamanlarda sevilerek odalığına yükselmiş sonra da nikâhla alınmış bir eski cariyeye idi. Paşaya gelince, o zaman da saç ve sakalında kır gaalip olan ve manzarası altmışa yaklaşmakta bulunduğunu haber veren bir adamdı. Birinci karısından yirmi beş yirmi altı yaşlarında, üç seneden beri evli fakat dünyaya evladı gelmemiş, âmedi divane-ı hümayun hülefası ve ûlâ sanisi payeli, Bahaettin Bey isminde bir de oğlu vardı.

İzzet Hanımefendi'nin henüz Gülter isimli bir cariyeye olduğu sırada, Bahaeddin Bey'in İstanbul'un pek eski bir ailesine mensup karısı Rebia Hanım kızıl hastalığına tutuldu, mahdum bey bütün tenbihlere rağmen sevgili karısının yanından ayrılmadığı için bu hastalık kendisine de geçti ve her ikisinin tabutu bir hafta fasılayla, mevsim yaz olduğu ve Rumelihisarı'nda bulunulduğu için ölenlerin vasiyetleri gereğince Boğaz'ı ve Boğaz'dan geçenleri seyreden o latif Kayalar Mezarlığı'nın yolunu tuttu. Paşa, oğlunu kaybedince neslinin kati olarak kurduğu düşüncesiyle o derece derin bir mateme tutuldu ki, evlat dünyaya getirmek yaşını aşmış bulunan birinci hanımefendiyi de, evladı dünyaya gelmeyen ikinci hanımefendiyi de derin endişeler sardı. Yalının debdebe ve tantanasını bir üçüncü ortakla paylaşmak hiç de hoş bir şey değildi. Kaldı ki, ikinci hanımefendi değilse bile birinci hanımefendi kocasını derin bir aşkla seviyor, onu hâlâ otuz yıl önceki gözlerle görüyordu.

Mehmet Şahabettin Paşa dışarıdan bir üçüncü hanımefendi getirmeyecek, hatta konaktaki cariyelerden birini odalık payesine yükseltmeyecekti. Fakat bir gün başkalfa -yedi sene evvel zatürreeden ölen Şevkiefza- pek esrarlı bir eda ile birinci hanımefendinin yanına girip kapıları kapatarak hizmet halayıklarından Gülter'in üç aylık hamile olduğunu ve tekdir ve tazyiklerine mütemadiyen, "Karnımdaki çocuk Paşa Efendi'dendir!" diye mukabele ettiğini bildirmiş, aynı merasimle ikinci hanımefendinin yanına gelerek aynı şeyi ona da haber vermişti. Bunun üzerine kıyametler kopmuş, ayılıp bayılmalar olmuş fakat haberi alınca büyük bir sevinç içinde kalan paşa, çocuğun düşürülmesini şiddetle menetmiş, çağırılan doktorlar cariyenin hakikaten üç aylık gebe olduğunu tasdik edince de Gülter'e derhal müstakil ve ferah bir oda verilmiş, cariyeye iken hizmetine cariyeye tahsis olunmuştu. Altı ay sonra Nimet dünyaya geliyor ve Gülter azat edilip İzzet ismini alarak Paşa tarafından nikâh ediliyor, üçüncü hanımefendilik payesine yükseliyordu.

Eteğini öpmekten yürekleri derin kinlerle yanan ve içlerinden ancak biri, kızının dadısı olan Çeşmifelek hâlâ yanlarında bulunan eski arkadaşlarının iddiası doğru olup İzzet Hanımefendi o tarihte otuzuna yakın mıydı? Öyle olsa bile, Paşanın birinci haremi Faize Hanımefendi elliye geçkin, hatta İddialara göre paşadan iki yaş büyük, ikinci haremi Şayan Hanımefendi ise kırkı aşkın bulduklarından paşayı tamamıyla avcuna alması yine mümkün olabilirdi.

Fakat zekâ itibarıyla basit olduğu kadar öyle müstesna bir güzelliğı de bulunmayıp bir gece yalnızlıkta âni bir karşılaşma sırasında her nasılsa paşanın rağbetine mazhar oluverdiğinden, büyük bir nüfuz kazanamadı, iki hanımefendinin itibar ve ehemmiyetleri devam edip gitti. Şu kadar ki, Mehmet Şahabettin Paşa'ya altmışa varmışken baba olmak gururunu ikram ettiği için, vezirin kendisine karşı minneti vardı ve onun üçüncü hanımefendiliğın bütün şereflerine mazhar olmasını ve herkesten öteki haremleriyle eş bir muamele görmesini temin ettirdi.

İzzet Hanımefendi zevcelik payesine erişmesinin dördüncü yılında birinci ortağının, onuncu

yılında da ikinci ortağının ölümleriyle paşanın tek haremi olmak payesini kazanmıştı. Ne çare ki, az sonra da karşısına başka bir neviden fakat daha şımarık ve haklarından daha emin bir ortak, daha kuvvetli ve âdeta gaddar bir ortak çıkacaktı: Nimet!

Bu yeni ortağıyla da arasında yine Mehmet Şahabettin Paşa'nın sebep olduğu bir kıskançlık ve İzzet Hanımefendi'nin yıllarca hikmetine akıl erdirememiş olduğu bir kin vardı. Evet, kin, çünkü Nimet annesinin Kâhya Hilmi Efendi ile münasebetini henüz çocukluktan yeni çıktığı bir sırada ve tamamıyla tesadüfi olarak öğrenmiş ve bu münasebeti annesine affedememişti. Nimet'in babasına sevgisi, hayranlığı o kadar büyüktü ve annesinin babasına karşı o derecede minnettar bulunması lüzumuna kaaniydi ki, aralarında belki kırk senelik bir yaş farkı bulunmasını da bir mazeret olarak kabul etmemişti. Ayrıca da, babasının bir eski hademesi, hatta imtiyazlı bir uşağı olan bir adamla aldatılması kendisini iğrendirmiş ve duyduğu kini artırmış olabilirdi.

Ve bu kin işte bugün ilk defa olarak açığa vuruluyor, günahkâr annenin yüzüne çarpılıyordu. İzzet Hanımefendi 0 gün dehşetten hastalanmış, akşam ezanı köyün üç dört camiinde okunduğu sırada, başı bermutad çatkılı ve hakikaten mecalsiz, sahihten hasta yatağına yatmıştı.

Sonbahar ilerlemekte idi; bir hafta sonra artık Rumelihisarı'ndan Nişantaşı'ndaki konağa göç kararlaştırılmış bulunuyordu. İzzet Hanımefendi lazım gelen hazırlıklara nezaret etmek üzere sabahtan kızı ile birlikte Nişantaşı'na inmişlerdi. Nimet Hanım konakta bir müddet kaldıktan sonra Beyoğlu'na çıkacak, mağazalardan yeni mevsimle alâkalı türlü şey alacaktı. Mehmet Şahabettin Paşa yalıda yalnızdı. Ve hava o kadar güzeldi ki, Karadeniz cihetinden, Yuşa dağına kadar gören taraftan birdenbire gelecek rüzgârlardan masun kalmak için iç taraftaki bir sedirde oturmak şartıyla odasında kafesleri yükseltirmiş, bir camı açtırmış, güzel mavi denizi, karşıki sahilin dağlarını ve yalılarını, elinde dürbün, seyre koyulmuştu.

Sanki onları kararlaştıran göçten vazgeçirmek, daha bir müddet buradan ayrılmamaya razı etmek arzusuyla Boğaziçi'nin denizi Temmuz'da, en munis devresini teşkil eden Ağustos'ta bile göstermediği mutlak bir sessizlik içinde, güneşin ışıklarıyla pırıl pırıl uyuyor, Marmara kıyılarındaki denizin rehavetli edasını takınıyor, sonra ışıklarını yalının duvarlarına, nakışlı tavanlarına yollayarak buralarını kaidelerini ve çizgilerini tesbite imkân olmayacak giriftlikte şekillere boğuyordu. Ve ölümün eşiğine çoktan gelip oturmuş bulunmasına rağmen onu pek seyrek hatırına getiren Mehmet Şahabettin Paşa, bu güzel Boğaziçi'ni daha kaç yıl böyle görebileceğini hüznle düşünüyor fakat bu saatin eşini bir daha idrak etmemesi ihtimali bulunduğu ve kendisi için bu sonbaharı bir ilkbaharın takip etmeyeceğine asla ihtimal vermiyordu.

Biraz mahzun oluşunda kedisi Buldum'un refakatinden bile mahrum ve tamamıyla yalnız kalışının da tesiri yok değildi. Hâlâ pek sıcak olması icap eden İstanbul'un herhangi bir nezaretinin loş ve havası bozuk odasında fakat bir nazır koltuğu işgal ederek oturmak, el pençe divan girip çıkacak memurların getirecekleri tatsız tuzsuz tezkereleri ilk satırından son satırına kadar bıkmadan, uşenmeden, bezmeden okumak saadetini içinde sonsuz bir iştiyakla düşünüyordu. Diğer taraftan, huzurlarına alışık bulunduğu karısıyla kızının ta sabahtan beri kendisini bırakıp gitmiş olmalarından da müteessirdi. Vaktiyle onlar kendisi evde ise mutlaka evde kalır, hele kendisini evde yalnız bırakıp ikisi birden imkânı yok sokağa çıkmazlardı. İsterse yarı aç yaşayacak bir gümrük kolcusu yahut da muazzam bir servete sahip eski bir vezir olsun, mütekait, işsiz erkek evindeki kadınların nazarında ehemmiyetinden hiç değilse bir kısmını mutlaka kaybediyordu.

Hüzünlü düşünceler Mehmet Şahabettin Paşa'yı kendisi farketmeden hafif bir şekerlemeye şevketmiş olacaktı ki, Tayfur Ağa'nın yavaşça içeri girip yaklaştığını duymadı ve zencinin hafifçe öksürmesi icap etti.

Paşa bunun üzerine kendine gelip başını kaldırarak, "Ne var?" diye sordu.

"Efendimiz, Şefik Beyefendi, zat-ı devletinizle görüşmek istiyorlar!"

Uyku sersemliği içinde Şahabettin Paşa bu Şefik Beyefendi'nin kim olduğunu yekten çıkaramadı. Büyük rical arasında Şefik Bey isimli kimse yoktu. Rüşumat Emaneti'nde bu isimde ve bâlâlık da rütbe müptezelliği içinde artık bir şey ifade etmezken ancak ûlâ evveli rütbeli ve galiba bir kalem müdürü olan pek zarif ve sevimli bir zat vardı ki, ara sıra ziyaretine gelirdi. Fakat o pek nazik ve ziyadesiyle sevimli adamın gelişinden Tayfur'un bu derecede heyecanlanmış olmasını garip buldu. Ve Şefik Beyefendi'nin böyle apansız ziyaretini haber verdiği halde telaşının paylaşılmamasından mütehayyir; onun yalıtı nelerden kurtarmış olduğunun bu derecede unutulmasından gayri ihtiyari biraz sinirli, Tayfur ısrar etti:

"Efendim, Cemiyet'ten Şefik Beyefendi!"

Paşa birdenbire hatırladı ve ürperdi. Cemiyet namına bir nezarete, hatta sadarete davet gibi bir düşünce, bilhassa *Tanin* gazetesinde Kâmil Paşa ile bazı arkadaşlarına karşı artık açık bir

memnuniyetsizlik başlamış bulunduğuna göre hatıra pekâlâ gelebilirdi. Fakat o bu tatlı ihtimali değil en kötü cihetleri düşündü. Tehditkâr bir lisanla fedakârlığa davet en hafifi olmak üzere felaketler devresi gelip çatmış mı bulunuyordu? Taşralarda tahsilatın tamamen durmuş olduğunu ve hükümetin müthiş bir mali acz içinde çırpındığını gazeteler yazdığına ve Serasker Rıza ve Bahriye Nazırı Hasan Rami paşalardan alınmış paraların çoktan suyunu çekmiş bulunması icap ettiğine göre, Şefik Bey'in bir hükümete davet ziyaretinden veya sadece bir hatıra alma ziyaretinden ziyade böyle bir maksat ve vazife ile gelmiş bulunması akla çok daha yakındı.

Himayeye muhtaç bir çocuğun nazik bir durumda kalır kalmaz “anne!” diye bağırmasına benzeyen bir sevk-i tabii içinde, “Küçük Hanım nerede? Hemen kızımı çağırın!” diyecek oldu fakat bu sözler boğazında kaldı. Kızı henüz yalığa dönmemişti. Eğer bir felaket gelip çatmışsa bunu tek başına karşılaması gerekiyordu. Ve başına gelen, başı üzerine kanatlarını geren felaket her ne ise bunu bir an evvel bilmek sabırsızlığı içinde, uzun uzun giyinip hazırlanmak için kendinde sabır bulmadı. Belki Şefik Bey'i bekletmeye de cesaret edemeyerek başında takkesi, sırtında beyaz ipek gecelik entarisini tamamen örtmeyen yazlık kürkü ve ayaklarında yün terlikleriyle oturduğu yazı odasından çıktı, selamlık kısmında misafirin alınmış bulunduğu salona, arkasında el pençe divan yürüyen Tayfur'la beraber vardı.

Tayfur tarafından açılmış kapıdan geçip bu salona girdiği zaman, paşa, Şefik Bey'in pek tazimkâr bir tehalükle ayağa kalkıp kendisine doğru seğirtişiyile karşılaştı, bunun üzerine de korkusunun birdenbire azaldığını hissetti. Hayır, kendisinin tevkif ve hapsedilmesinin mukarrer bulunduğunu ve eğer bundan kurtulmak istiyorsa büyük bir mali fedakârlıktan çekilmemesi icap ettiğini bildirmeye gelmiş bir adam böyle, bu şekilde istikbaline koşmaz ve uzattığı eli âdeta bir nimet şeklinde yakalayıp bu eli öpmek istemezdi. Evet, bir tehlike görünmüyordu ve buna kanaat getirdiği anda ne kadar manasızca korkmuş olduğunu düşündü. Felakete ilk hamlede uğrayanlardan sonra eski devirde kirlenmiş kimselerden hangisine dokunulmuştu? Hatta, Meşrutiyet'i müteakip Zaptiye Nezareti'ne getirilince jurnalcılığı şeyhülislamın damadı Operatör Cemil Paşa başta olmak üzere birçoklarınınca haykırılmış bulunan eski Beyoğlu mutasarrıfı Hamdi Bey, yalı komşuları olup Meşrutiyet'ten sonra posta sansürünü padişah lehine idame etmek gayretiyle itham edilerek azledilen Posta ve Telgraf Nazırı Hasan Hasip Efendi ve Maarif Nazırı iken birtakım din kitaplarını jurnallayıp hamam külhanlarında yaktırmış olduğu asla unutulmayan Celâl Paşa da evlerinde rahatça oturmuyorlar mıydı? Ve Mehmet Şahabettin Paşa yanlış mülahazalarının suçunu nefesine mal etmeyip misafire yükleyerek, kendisini durup dururken böyle endişelere salan bu adama karşı içinde âdeta kine benzeyen bir hiddet duydu. Ve ağır ağır bir koltuğa geçip otururken ona da karşısında yer gösterip o oturmadan evvel oturarak vakur bir sesle, ilk karşılaştıkları gündeki sesine nisbetle çok emin ve vakur bir sesle, “Kıyafetimi mazur görün, sizi bekletmek istemedim de” dedi.

Şefik Bey, yavaş bir sesle cevap verdi:

“Esağfurullah Paşa Hazretleri, bu hususta da özür dilemek kulunuza düşer. Çünkü zat-ı devletinizi evvelce bir istizanda bulunmadan rahatsız ettim.”

Bunları söyledikten sonra, daha fazla söz bulmaktan ve bu sözleri bulsa bile söylemekten âdeta âciz, sükût etti. Mehmet Şahabettin Paşa ellerinin hafifçe titrediğini de farketmişti.

O zaman bu ziyaretin hikmeti nazarında aşikâr bir mahiyet kazandı: Bu adam kızına belki de âşık olmuştu ve herhalde kendisinden onu istemeye gelmişti.

Öyle gazablanmadı. Eski zaman paşaları arasında kızlarını terbiye ettikleri pek fakir gençlere verenler pek çok değil miydi? Kendisini yetiştiren, ilk karısının babası Vecihi Paşa idi. Hatta paşalar kızlarını kölelerine vermezler miydi? Koca Sultan Mahmut kendi kızlarından ikisini hem de vezirlerinden Hüsrev Paşa'nın kölelerine vermemiş miydi? Bir diğer damadı, sadarete kadar

yükselen Mehmet Ali Paşa da çarşıda bir dükkân çırağı iken görüp beğenerek yanına aldığı ve yetiştirdiği bir köylü çocuğu değil miydi? Şu kadar ki, bu kölelere, bu fakir çocuklara evlatlarını verenler onları terbiye edip yetiştirdikten sonra, her hallerini bile bile verirlerdi. Halbuki bu... Rumeli'nden bir isyan dalgasıyla İstanbul'a düşmüş, asl ü esası meçhul zabıt!

Şefik Bey artık ağzını açamıyordu. Ve paşa hiçbir şey sormaksızın bir müddet beklemeyi tercih etti. Fakat Şefik Bey'in sükûtu o derecede uzadı ki, Mehmet Şahabettin Paşa söz söylememekte inat ederse karşısındaki adamın put gibi belki daha bir saat böyle kalabileceğini düşünerek bu hale katlanamayacağını hissetti.

“Beyefendi, sık sık teşrifinizden memnun olacağımı ilk ziyaretinizde söylemiştim. Fakat aylardan beri gelmediğiniz için bu ziyaretle o rica arasında bir münasebet göremiyor, bugünkü ziyaretinizin herhangi bir mesele ile alakası bulunduğuna hükmediyorum. Şu halde buyurun, sizi dinliyorum” dedi.

O zaman, bu sükûtu daha fazla sürdürmek imkânsızlığından müteessir, geldiğinden, bu teşebbüse girişmek kararından pişman, yüzünde ter damlaları belire belire Şefik Bey Ziyaretinin sebebini anlattı: Kerime Hanımefendi'nin Servetifünun gazetesi idarehanesine Paşa Hazretleri'nin bu gazeteye yazdıkları cevabı tevdi etmek üzere gelip kendisiyle görüştüğü günden beri kendisine âşık olmuş bulunuyordu. Bu, hayatının ilk ve bir ikincisinin takip etmesine imkân bulunmayan kati ve büyük, yegâne ve ebedi aşkıydı. Eğer Paşa Hazretleri kendisini istemeye cüret ettiği bu büyük şeref saadete layık görmezse her şeyden vazgeçerek Rumeli'ye dönecek, üç vilayetten birinde askeri bir vazife alarak mütevazı bir hayat sürecekti. Ve bunu yapmakla ne imkânları çiğnemiş, istikbalini kendi eliyle nasıl mahvetmiş olacağını anlatmak üzere de şunları haber verdi: İttihat ve Terakki kendisinin askerlikten istifa ederek başlamak üzere bulunan intihabatta mebus çıkmasını, her imkâna açık bir siyasi hayata girmesindeki ısrarını son haddine vardırırmıştı. Bununla beraber Paşa Hazretleri'nin istirahatını kabul buyurup buyurmayacaklarını bilmediği için, Cemiyet'in bu teklifine hâlâ kati bir cevap vermiş değildi. Ve işte ne cevap vermesi icap ettiğini tayin etmek üzere de tasdi' etmiş bulunuyordu.

Burada kimsesi, bir büyüğü bulunmadığı için de bizzat kendisi rahatsız etmek mecburiyetinde kalmıştı.

Paşa, onu hiç sözünü kesmeden, yüzünde cesaretlendirmemekle beraber ümitlerini de kırmayan bir ifade ile dinledi.

Son sözlerde, yani belki parlak olacak bir siyasi hayatı bırakıp mütevazı bir askeri vazife ile Rumeli'ye dönmek sözünde bir nevi tehdit, “Kızını bana vermezsen seni Cemiyet'in yeniden başlayacak tehditlerine maruz bırakarak giderim” gibi bir tehdit de sezdi. Ve gayet ciddi bir eda ile, kelimeleri ağır ağır telaffuz ederek cevap verdi. Lakin bu cevap veriş daha ziyade şimdilik bir cevap veremeyeceğini istifade etmek olmuştu. Çünkü Mehmet Şahabettin Paşa bir genç adam için bir genç kızı bir yuva kurmak üzere Allah'ın emriyle istemenin en meşru bir hak ve pek mübarek bir arzu teşkil ettiğini fakat şimdi bu hususta kati ve müsbet hiçbir şey söyleyemeyeceğini, bu hususta iş asıl kendisine taallük eden kimsenin, yani kızının reyine müracaat etmek icap ettiği, o esas itibarıyla kabul ettiği takdirde de meselenin başka cephelerden yine düşünülmesi gerektiği tarzında mukabelede bulundu. Ve kendisinden bazı malumat almak icap ederse, yahut da herhangi bir haber vermek için kâhyası Hilmi Efendi'yi Merkez-i Umumi'ye yollayacağını ilave etti.

Şefik Bey yollanacak adam hele sabahleyin gönderilirse kendisini mutlaka orada bulacağını, çünkü geceleri de Merkez-i Umumi binasında kalmakta olduğunu bildirdi. Ve Mehmet Şahabettin Paşa zihninde oradaki bekâr odası ile iç güveyi girince bu yalıda ve bir hafta sonra taşınılacak olan konakta yatıp oturacağı odaları, daireleri zihninde kıyasladı. Bu derin, bu ebedi aşta menfaat düşüncelerinin her halde büyük bir yer işgal etmekte oldukları kanaati içinde daha kökleşti.

Bundan sonra da artık başka bir şey konuşulmaksızın mülakat son buldu. Zaten Şefik Bey'in hava ile sudan ve politikadan bahsetmeye mecali kalmamıştı.

Şefik gider gitmez Mehmet Şahabettin Paşa kızını tekrar sordurdu ve onun da karısının da hâlâ dönmemiş olduklarını öğrenince sinirlenerek kendilerini gittikçe artan bir sabırsızlık içinde beklemeye koyuldu.

Nihayet bir buçuk saat sonra ve üzerinde çarşafı, başında peçesiyle Nimet içeri girdi:

“Beni emretmişsiniz paşa baba. Dolaşmadığımız dükkân kalmadı. Bu kadar geciktiğim halde adamakıllı bir şey de alamadım. Dükkâncılar ‘Artık eski çeşitleri getirmiyoruz. Kim alacak, para nerede, eski müşterilerimiz bir siz kaldınız!’ diyorlar. Hem öyle bir eda ile deyiş ki, ‘Siz de bakalım daha ne kadar zaman alabileceksiniz!’ der gibi. Şom ağızlı herifler!”

Nimet bu son sözü söyledikten sonra hafifçe güldü. Fakat paşanın söyleyeceği söz herhalde mühimdi ki, kızının açtığı bu yeni mevzua girmeden, “Sana mühim bir haberim var” dedi. “Biraz hayrete düşeceksin. Fakat devrin değiştiğini takdir edip fazla şaşmamalısın!”

Paşa bu sözleri söyledikten sonra susmuştu. Nimet telaş etmedi: Kötü bir şey olsa babası bu derecede sakin konuşmazdı.

“Ne var paşa baba? Kızınızı meraklara düşürmeden söylesenize!”

“Hani Binbaşı Şefik Bey yok mu?”

“Evet, var.”

Şefik'i hatırlatmak ihtiyacı, “Hani yok mu?” sözleriyle bu anlatış şekli Nimet'e haksız bir hareket göründü. “O Şefik Bey olmasaydı muhakkak ki siz, hatta kuvvetle muhtemel ki ben bu yalıda böyle emrimizde cariye ve uşaklarla şimdi yaşamıyorduk!” diye düşündü ve tabii bu düşüncesini açığa vurmaksızın bekledi.

“İşte o Şefik Bey geldi ve benden...”

Ağır ağır, kızına bu vaziyette her müşfik babanın yapacağı gibi hafif bir tebessümle bakarak konuşmuştu. Ve Nimet “benden...” sözü ile her şeyi anlamış olduğu için artık merak etmeksizin pencereden dışarıya baktı. Emirgân cihetinden beyaz bir sefaret yatı aşağı doğru, süzülür gibi iniyordu. Bayrağının hangi devlet bayrağı olduğunu Nimet kestiremedi.

“Hani merak ediyordun, şimdi dinlemiyorsun bile!”

Meşrutiyet'ten evvel kendisini hiç değilse zahiren mahcup etmesi gereken bu mevzua Nimet pek tabii ve rahat bir eda ile girdi:

“Anladım efendim de ondan merak göstermedim.”

“Ne anladın mesela?”

Paşa ufalmış, sararmış, çarpılmış olan son iki üç dişini göstererek gülüyordu:

“Hürriyet devri kıızı, ne anladın mesela?”

“Şefik Beyefendi kerimenize bir teveccüh gösterip damatlığınıza talip olmuş bulunacaklar!”

“Evet, öyle.”

“Peki şu halde kendisine nasıl bir mukabelede bulunduğunuzu sorabilir miyim?”

“Hemen cevap veremem, düşünmeliyim, her şeyden evvel de kızımın reyini almalıyım” dedim.

Nimet Hanım dedi ki:

“Pek iyi söylemişsiniz paşa baba. Fakat şimdi başbaşa konuştuğumuza göre lütfedip bana bu husustaki kararınızı bildirir misiniz?”

Paşa cevap vermeden önce, epeyi düşündü. Sonra dedi ki:

“Karar kelimesi yerinde değil. Çünkü kararı ben veremem. Varacak olan sensin, artık istibdat da, malum, kalktı. Reyim şudur ki, talibinle aranda aile vaziyeti bakımından bir uçurum var. Her şeyden önce bu uçurumun dolup dolamayacağını düşünmek lâzım.”

Uçurum? Nimet şu anda pek de bu fikir ve kanaatte değildi. Babası bir vezir olmakla beraber Defter-i Hakani idaresinde küçük bir kâtibin oğlu, annesine gelince âzat kâğıdını kendisini dünyaya getirdikten sonra almış bir cariye değiller miydi? Kaldı ki, Osmanlı İmparatorluğu'nda kati hudutlarla ayrılmış bir asalet âlemi mevcut değildi. Kendi kendine vücut bulmaya çalışan bir zümrenin elde etmiş bulunduğu imtiyazları da 10 Temmuz inkılabı ortadan kaldıracağına benziyordu. Nimet bunları düşünürken biraz dalmış olacaktı. Babasının sesiyle birdenbire silkindi:

“Bir şey söylemedin. Konuşulmaya bile değmez bir şey mi buldun? Tereddütsüz ve kati bir şekilde reddedilmesi fikrinde misin?”

Nimet'in gözlerinden az kaldı yaş boşanacaktı. Babası demin istihfafi taklit eden bir eda ile “Hani bir Şefik Bey vardı” demiş olmakla beraber ufukta beliren bu hâmi damada dört elle sarılmak istediği de bu soruşundaki meraklı edadan ne kadar belliydi! Zavallı eski mağrur vezir, ret ihtimalinden ne kadar korkmuştu!

“Hayır, ret değil, paşa baba. Fakat Rumeli'nden çıkagelmiş bir binbaşuya Mehmet Şahabettin Paşa Hazretleri'nin konağı ile yalısında kayıt ve şart koşmaksızın birer daire tahsis edilmesinde de pek isabet göremiyorum.”

“Kayıttan şarttan bahsediyorsun. Bu kayıtlarımız şartlarımız neler olabilir Nimet?”

“Bunu bir dakika düşünelim. Mesela, evvela kendi vaziyeti daha emin ve daha şerefli olmalıdır. Büründüğü esrar çözülmeyen bir Cemiyet'in karanlıkça bir odasından gelen nüfuzu memleket üzerine yayılmış bulunuyor amma ben halk karşısında ismiyle ve sebepleriyle bilinen bir nüfuz isterim. Yarın bu gizli nüfuzun son bularak Sedat Bey gibi onun da beşinci orduya yollanması ihtimali mevcut bulunmamalıdır. Yani kendisi mebus intihabatında mebus seçilmeli ve meclise girmelidir.”

“Öyle ise bu husustaki endişeni teskin edebilirsin. Daha evvel söylemeliydim amma işte aklımdan çıkıverdi: İhtiyarlık bu! Şefik Bey askerlikten istifa edip mebus seçilmesinin ısrarla teklif edildiğini, eğer biz muvafık bir cevap verirsek bunun beş on günlük bir meseleden ibaret bulunduğunu kati bir eda ile söylüyor.”

“Bu halde de başka bir şartım olacaktır.”

Mehmet Şahabettin Paşa'nın yüzünde hafif bir endişenin izleri belirdi ve zaten buruşuk yüzü daha çok buruştu. “Bu ikinci şart pek manasız ve imkânsız bir şey olmasa!” diye düşündü.

“İkinci şartım, sizi teşekkül edecek olan âyân heyetine aldırması, yeni devir karşısında şüpheli bir adam vaziyetinden çıkarmasıdır.”

Mehmet Şahabettin Paşa'nın çökük yanakları en aziz arzusu keşfedilince ümit ve sevinçle kızaran bir çocuğun yanakları gibi pembe pembe oldu. Fakat evladının saadetinden gayri bir dileği bulunmayan bir baba edası kadar dünya nimetlerini tamamen hor ve boş gören bir hâkîm edasıyla:

“Adam sen de! Bu olursa da olur olmazsa da olur!” manasına gelen bir jest yaptı...

XXIII

Konağa bir hafta geçince taşınılmış ve iki üç gün daha geçirildikten, yani Şefik'in ziyareti on günlük bir zaman ardından kaldıktan sonra kendisinin daveti münasip görülmüştü. Ve bu arada geçen zaman esnasında el altından bazı tahkikler yapılmış, alınan malumat da nisbeten müsbet çıkmıştı. Şefik, Edirne şehrindeki sayısız camilerden birinin çok iffetli ve dindar tanınan imamının oğluydu. Bu fakir adam bütün fakirliğine rağmen oğlunun başına sarık sarmaya kalkmamış, onun zabıt olmak arzusuna karşı koymayarak bu hususta birçok fedakârlıklara katlanmıştı. Geçen yıl başında, yani inkılap hareketleri meydana çıkmadan, arkasında biri galiba sakat olan iki geçkince kızla bir dul zevce bırakarak ölmüştü. Bu iki kızı ile dul karısı, yani Şefik'in kızkardeşleriyle annesi Edirne'nin bir kenar mahallesindeki pek eski evlerinde, ölüden kalan pek hakir bir aylığa ilaveten Şefik'in yolladığı bir para ile fakirane, lakin kimseye muhtaç olmayarak yaşıyorlardı.

Şefik'in şahsına gelince, onu bütün bilenler çok ciddi, Okumaya gayetle düşkün, ancak ilerlemek, muvaffak olmak ihtirasıyla yaşar bir adam olarak tasvir etmişlerdi. Hususi hayatına gelince, hiçbir gönül macerası duyulmuş değildi. O kadar ki, hürriyet kahramanlığının bütün şan ve şöhreti Manastır'dakilere bırakılmamak için oradan meydana çıkan Kolağası Ahmet Niyazi Efendi veya Niyazi Bey'e karşı Selanik'ten yükseltilen binbaşı Enver Bey hakkında söylenen söz bunun hakkında da tekrar ediliyor, yani her ikisinin aşk denen şeyi tatmamış buldukları ve nefislerini izdivaca bâkir olarak sakladıkları temin olunuyordu.

Şefik kendisine bildirilen günde konağa geldi. Ve bu konak bir eski vezirden alınan yalı gibi eski bir yapı olmayıp doğrudan doğruya paşa tarafından bir İtalyan mimarına kârgir olarak yaptırılmış, tamamıyla garp usulünde bir bina olduğu için Şefik üzerinde daha da büyük bir tesir yaptı. Eski Türk mimarisinin Boğaziçi'nin mavi sularıyla yeşil koruları arasında ve onların ahenklerine uygun bir tarzda yükselttiği, mütemadi tamirlere rağmen âdeta tarihi hüviyeti aşikâr kalan açık pembe boyalı ahşap yalıtı Nişantaşı'ndaki bu konağa, İtalya'nın mutlaka saray adıyla adlandırılan konaklarının biraz kalp bir taklidinden ibaret olan bu yalıya tercih edecek kadar Şefik'in zevki incelmış, görgülü değildi. Ve bütün bu ihtişam ve debdebeyi ele geçirmeden kaybetmek ihtimalinin azabı da sevdalı erkeği âdeta dehşete varan bir endişe halinde sıkıp ezdi.

Haremle selamlık arasında geçit hizmeti gören büyük bir salona alındıktan sonra kendisine Paşa Efendi'nin şiddetlice bir nezleden dolayı yatak odasından ayrılamayacağı, bu sebeple de küçük hanımefendi tarafından kabul edileceği haber verildi. Ve gelen kahveyi yarılayıp fincanı henüz iade etmiş bulunduğu sırada, dipteki kapı açılarak, Nimet içeri girdi.

Sırtında etekleri sırmalı, krem renginde bir maşlah ve başında beyaz bir örtü vardı. Ahenkli ve pek tabii şekilde mağrur yürüyüşüyle ilerledi ve ayağa kalkıp askerce selam veren Şefik'e nazik bir temanna ile bu selamı iade ettikten sonra bir sandalyeye oturdu ve erkeğe eski yerini göstererek "Rica ederim, rahatsız olmayınız beyefendi" dedi.

İkisi de bir dakika hiçbir şey söylemediler, sonra bu sükûtu Şefik bozdu. Birdenbire içine düştüğü ümitsizliğin getirdiği bir nevi huzur içinde, en tabii bir eda ile konuştu:

"Öyle sanıyorum ki, ricamın büyük bir cüret olduğunu, ancak retle karşılanmaya layık bulunduğunu söylemek için beni çağırdınız. Fakat böyle olsa da size minnettarım. Çünkü bir kere daha sizi görmek imkânını bulmuş oluyorum.

Nimet "Hiç de fena başlamadı. Meclis kürsüsünde, iktidar mevkiinde güzel konuşacak!" diye düşündü. Kendisini saran bu aşk kalbini hiç mi ısıtmıyor, henüz hiçbir kadını sarmamış denen bu genç ve üst kısımları kabarık kollar arasına düşmek arzusunu varlığının derinliklerinde hiç mi duymuyordu? Herhalde hiç gevşememek, hiçbir zaaf hissettirmemek kararında idi. Ve en sakın

sesiyle, pek maddi şeyler müzakere edileceğini peşin bildiren bir sesle mukabele etti:

“Konuşulması icap eden mühim bir şey var. Babam dün akşamdan beri biraz rahatsız olduğu için sizi maalesef kabul edemedi. Fakat görüşmeyi başka bir güne bırakmayı, şimdi itizar edip başka bir gün tayin etmeyi de lüzumsuz gördük. Onun söyleyeceklerini ben söyleyeceğim. Bundan evvel de, davetimizi kabul edip teşrif ettiğiniz için teşekkür etmeliyim.”

Şefik hiçbir şey söylemeyerek dinledi ve yeni söylenecek sözlerin vaziyeti biraz ışıktandırmasını bekledi.

“Zat-ı âlinizle babamın vaziyeti hakkında konuşmak isterim.”

Hafifçe asabi, Şefik cevap verdi:

“Bu vaziyet kati şeklini almış değil midir? Paşa Hazretleri tekaüt oldular, konaklarında ve yalılarında müsterih otururlar.”

“Babam bütün zekâsına Kâmil Paşa Hazretleri kadar sahiptir. Ondan yaşlı değildir ve devlet işlerinde onun kadar tecrübelidir. Şu halde niçin Kâmil Paşa yeni devrin sadrazamı oluyor da, Şahabetin Paşa (müstehzi bir sesle Şefik’in sözlerini tekrar etti:) konaklarında ve yalılarında müsterih oturuyorlar? Yani köşeye atılmış bir halde kalıyorlar?”

Şefik’le göz göze geldiler ve Nimet onun “çünkü... diye başlayabilecek izahatını dinlemektense başka bir cihetten daha mühim bir yeni hücumu geçmeyi muvafık buldu:

“Konağında ve yalısında müsterih oturacak, öyle mi? Ne zamana kadar?”

Şefik en ciddi bir taahhüd edasiyle mukabele etti:

“Pek uzun olmasını temenni ettiğim ömürlerinin sonuna kadar!”

“Sözünüze teşekkür ederim fakat kati hiçbir şeye dayanmayan bu vaziyet içinde bir insanın endişe etmemesi kaabil değildir. İş, esasından çürük. Birtakım paşaları, hapishaneden Büyükada’ya, iane veren veya vermeye mecbur edilen ikisini de kendi evlerine yolladınız. Bu iane verenlerin verdikleri o paraların hatırası unutulunca yarın onlar da Büyükada’ya, yahut cümleten Hayırsız Ada’ya yollanabilirler, öbür gün de kendilerine başka arkadaşlar katılabilir. Eğer Sultan Hamid devrinin birtakım kabahatleri, hırsızlıkları, suçları varsa bunların hepsini bu altı yedi adam işlemedi, yapmadı ya! Hürriyetin ilanından sonra babam da pek büyük bir tehlike geçirmedi mi? Rumelihisarı’ndaki yalının ve burasının hücumu uğramasını, babamın da türlü hakaretler içinde Zaptiye Nezaretî’ne sürüklenmesini meneden şey ancak ve ancak sizin alakanız, sizin lütfunuz olmuştur.” İtiraz etmek istiyen Şefik’i elinin bir işaretleriyle susturarak devam etti: “Evet, katiyen öyle! Bunu ölünceye kadar unutamayız ve inkâr edemeyiz. Ne çare ki, bu bir hastalığın kökünden tedavisi değil, vahim seyrinin muvakkaten durdurulmasıdır. İçinde bulunduğumuz intikal devresinden hastalık tam afiyete de gidebilir, pek vahim bir mahiyet alarak hastayı Büyükada’ya, hatta Hayırsız Ada’ya da sürükleyebilir.”

Nimet pek kısa bir sükûttan sonra ilâve etti:

“Bana tedavi çaresi nedir diye sormaya cesaret etmiyorsunuz?”

Şefik Bey titrek bir sesle dedi ki:

“Ricamı kabul buyurun. Benim kayınpederime kimse dokunamaz!”

“Bundan eminim. Fakat içinde bulunduğumuz kararsız vaziyetten dolayı size varmış olmağım güzel bir hareket midir? Bu takdirde herkes size çaresizlikten dolayı, sırf babamı kurtarmak için vardığıma, sizin de beni sırf babamın serveti için aldığınıza, bu izdivacın bir nevi ticaret işi olduğuna hükmedeceklerdir.”

Ve karşılaştıkları gün de bir kere yaptığı gibi, Şefik’e, onun kalbinde bilmediği, tahmin etmemiş olduğu derinlikler bulan, derinliklere varan bir bakışla baktı:

“Eğer aramızda bir izdivaç mukadderse, başkalarının değil, bizzat kendimin de böyle bir şüpheye

düşmemekliğimi isterim. Babamın vaziyeti herkese tamamıyla emin görünürse çaresizlikten dolayı size vardığıma, sizin de bu çaresizlikten istifade ederek beni aldığınıza kim hükmedemez!”

Şefik bu bakışın verdiği ürpertiler içinde, bir pazarlığın devam ettiğini hissedemeksizin, âdeta dalgın, susuyordu. Nimet devam etti:

“Bunun için de babamın âyâna girmesi lazımdır. âyân azası kayd-ı hayat şartıyla, memleketin en tanınmış ve tecrübeli şahsiyetleri arasından seçilecek. Şu halde onlara kimse el süremeyecek demektir. Babamın da bu heyete girmesi lazım. Alınacak kimseler ne zaman seçilecek?”

Şefik, “Merkez-i Umumi’ye bu hususta sayısız müracaatlar oluyormuş fakat ben bu işe hiç karışmadım” dedi.

Nimet onun itiraf ettiği bu alakasızlığa birden hiddetlendi fakat bunu izhara kalkmaksızın, yumuşak bir sesle, lakin esasında emir vermek, hiç değilse ders vermek için konuştu:

“Şu halde meselenin iki sualle aydınlatılması lazım: Evvela bu intihap, yani âyân intihabı ne zaman olacak? Saniyen de kimin tarafından, daha doğrusu kimler tarafından yapılacak?”

“İkinci sualin cevabı şimdiden hazır.”

“Yani?”

“Kanun-ı Esasi, âyânın hükümdar tarafından tayin olunduğunu söylüyor. Şu halde...”

Nimet arkası gelmeyen ve heceleri biraz uzatılarak söylenmiş olan “şu halde”yi cevaplandırdı:

“Şu halde, ‘siz kendiniz harekete geçerek zat-ı şahaneye müracaatta bulunun, bence yapılacak bir şey yoktur’ demek mi istiyorsunuz? Padişahı, Kanun-ı Esasi’deki hak ve salahiyetlerini kullanmaktan fiilen menetmiş değil misiniz? Âyânı sadrazamın Cemiyet’e danışıp seçeceğinden, padişaha da ancak imzalamak kalacağından eminim. Şu halde babamın âyânlığı sizin arkadaşlarınızın Kâmil Paşa’ya söylemeleri lazımdır!”

Nimet artık konuşulacak bir şey kalmamış olduğunu haber veren bir eda ile ayağa kalktı ve yol göstermek üzere Şefik’in önüne geçerek merdiven başına kadar geldi. Orada durdu ve erkeğin biraz çukur ve kirpikleri âdeta beyaz olan açık mavi gözlerinin derinliklerine baka baka:

“Bir an evvel bunu temin edin ki hayatlarımızı tanzim edebilelim” dedi.

O zaman birden Şefik göğsünün içinde kalbinin âdeta korkunç bir şekil ve nisbette büyüdüğünü hissetti.

Harbiye’ye doğru yolda yürürken, “babası için benden sadrazamlığı bile isteyebilirdi amma istemedi!” diye düşünüyordu. Heyecanı ve sevinci içinde şimdi her şey kendisine o derece mümkün görünüyordu.

XXIV

İki gün sonraki gazeteler Şefik Bey'in askerlikten istifa ettiğini bildirmişlerdi ve bir hafta sonra intihap havadislerine ayrılan sütunlarda kendisinin Tekirdağı'ndan mebus seçildiği okundu. Fakat genç adamdan daha tam yirmi gün ses çıkmadı ve Nimet bu yirmi günü içindeki büyük heyecanı, gittikçe korku şeklini alan heyecanı belli etmeden geçirdi.

Şefik eğer paşanın âyâna girmesini temine muvaffak olamadığı için meydana çıkmıyorsa ve çıkmayacaksa konak ikbale ebediyen kapanmış fakat ikbale kapanmış kapılarını bir gün tehlikelerin çalması mümkün konaklardan biri olacak demektir. Acaba Şefik bir pazarlığa girişilmesinden, birtakım şartlar koşulmasından tiksiniyordu de ondan mı gelmemişti? Âyânlık şartını babası da söylememişken niçin ileri sürmüştü? Cemiyet'in en nüfuzlu şahsiyetlerinden biri olup işte meclise de giren bir adamın karısı olmak babasının her türlü tecavüzdən masun kalması için kâfi değil miydi? Vâkıa yarın İttihatçılar'ın birbirlerinin başlarını yemeye kalkmaları ihtimali de mevcuttu. Fakat İttihatçılar'ı birbirlerinin kanını içmeye sevkedecek karışıklıklar Âyân Meclisi'nin eski ve çürük duvarlarını da çökertmez, oraya sığınmış ihtiyar şüphelileri, suçluları da yakalanamaz mıydı? Ayrıca da, sarışın, açık mavi gözlü ve âdeta beyaz kirpikli genç adamın hayali, et ve kemikten mürekkep şekli, hayatında ilk defa olarak ta yakınından kendisini sevdiğini söylemeye cüret etmiş olan adamın hatırası, sesiyle ve âdeta sıcaklığıyla varlığını sarıyor ve onu ebediyen kaybetmiş olmak hissi içinde bazan pek derinleşen bir sızı halini alıyordu.

Şefik'in mebus çıktığını gazetede okuyunca Mehmet Şahabettin Paşa başını sahifelerden kaldırarak, "Ooo, Şefik Bey Tekirdağı'ndan mebus seçilmiş!" demiş fakat bu söze hiçbir tefsir ilave etmemiş, Nimet de bir şey söylememişti.

Baba kız onun görünmesini, ondan bir haber gelmesini belki aynı derecede bir sabırsızlık içinde bekliyorlar fakat bu bahsi hiç açmamayı şereflerine uygun buluyorlardı. Şahabettin Paşa sayıları artık korkunç bir hadde varan gazetelere büsbütün merak sardırılmıştı ve bunları okumak bütün günlerini işgal ettiği için abdest alıp beş vakit namaz kılmaya güçlükle vakit buluyordu.

"Acaba kimler âyân olacak?" Bu sual o derece dilinden düşmüyordu ki, bir iki kere bunu okuması yazması olmayan, yeni bir devir başlamış olup bu devrin adına da hürriyet dendiği için istediği anda konaktan çıkmaya artık hakkı bulunduğu bütün siyasi malumatını teşkil eden hizmetine mahsus cariyeye, uzun boylu, uzun boyunlu ve pek beyaz tenli Gülendâm'a bile sormuştu. Bazen saatlerce kucağında kalan kedisi Buldum'a bile sormuş olabilirdi.

Âyâna girmesini temin etmesinin Şefik'ten istenişi gibi, bu genç adamın gelip Nimet'e talip olduğu da biçare hanımefendiden gizlenmişti. Fakat Paşa "acaba kimler âyân olacak?" sualini günde birkaç kere ona da tevcih ettiği ve bu derecede iştiyakla girmesini arzu ettiği Âyân Meclisi'nin mahiyetini kendisine uzun uzun anlattığı için, bu mevzua karşı hanımefendi de sıkı bir alaka gösteriyor ve bu sıkı alaka paşa için hoş bir teselli, bir ümit kaynağı oluyordu.

Zira hanımefendi paşanın bu heyette bulunacağından şüphe etmiyordu.

Bu emniyete sebep olarak ilk önceleri "teveccüh-i şahane"yi ileri sürmüş, "efendimiz kırk yıllık vükelasını devlet işlerinde tecrübe sahibi kimselerden kurulacak olan bu heyete hiç almaz olurlar mı?" demiş, artık bu "teveccüh-i şahane"nin maddi hiçbir kıymeti, ameli hiçbir faydası bulunmadığı kendisine bir kere daha anlatıldıktan sonra da Kâmil Paşa'nın vefakârlığına sarılmıştı.

Daha fazla ikna edilmek, zayıf ümitleri mütemadiyen beslenilmek ihtiyacı içinde, paşa her sefer itiraz ediyor, "Hanım, dünyada vefa denen şey kalmış gibi konuşup durmasana! Kâmil Paşa sadarete geldiği günde yuha ve tükrüklerle Zaptiye Nezareti'ne götürülen arkadaşları için o zamandan beri ne yaptı ki bana hayrı dokunacak!" diyordu.

Ve her sefer İzzet Hanımefendi, “Canım onlar sizinle mukayese edilebilirler mi? Şeytana uyup türlü günah işlemiş adamlar! Hem çoğu yakın zamanda meydana çıkmış kimseler. Sizin gibi, Kâmil Paşa ile kırk yıllık hukukları mı var?” gibi sözler söylüyordu. Paşa bazan karısının bu ısrarlarından, bu teminatından hoşlanıyor, bazan da onun makul düşünmek hassasından ne derecede mahrum bulunduğu hakkındaki kanaatıyla söylediklerinin aksini düşünüyor, bu hal ümitlerini kaybetmeye kendisini sevk ediyordu.

Nihayet bir sabah gazeteler âyân listesinin kararlaşıp bulunduğunu ve bir iki güne kadar bunun ilan edileceğini hep birden, aynı lisanla aynı sözlerle, belki ki resmi bir yerden kendilerine verilmiş habere müsteniden, yazdılar. Ve o gün ikindiye doğru, Şahabettin Paşa'ya her biri en az birer gün gibi gelen saatler gelip geçtikten sonra, Şefik Bey, Nişantaşı'ndaki konağa gelerek kendisini derhal tanıyan ağalar tarafından selamlık dairesinin mühim misafirlere mahsus pembe salonuna alındı ve yine bizzat başağa, yani tombul Tayfur Ağa nefes nefese hareme koşarak Tekirdağı Mebusu yazılı kartı paşaya takdim etti.

Bu esnada paşa yatak odasında idi, iki gündün beri hafif bir kırıklığı vardı ve bunu hanımefendi ile Gülendam'ca hazırlanmış ıhlamlar ve hatmiler bir türlü geçirmediği için sabahleyin Beşiktaş'ta, Tramvay Caddesi'ndeki hanesinden çağırılan doktoru Mıgırdıç Nazaretyan Efendi'nin yazdığı haplarla yenmeye hazırlanıyordu, selinde bu bardağıyla Nimet de yanında idi.

Fakat ilk hapi yutmuş bulunan paşa birden ikincisini almaktan vazgeçti, bunu avcuna almışken kutuya attı. Nihayet haber geliyordu. İyi ve fena, bir haber! Fena da olsa hiç değilse bu binbir şüphe ve helecandan kurtaracak bir haber...

Nimet de bardağı geridonun üzerine bırakmış ve Doktor Nazeretyan'ın hap kutusunu bardağın yanına koymuştu.

“Bu geliş sen ne mana veriyorsun?”

“Âyânlığınız kararlaşıp olacak.”

“Yahut heyete alınmadığını bildirmeye geliyor.”

“Bunun için Çağaloğlu'ndan kalkıp Nişantaşı'na kadar gelmesine ne lüzum var?”

“Temin edemedim amma çok çalıştım diyerek belki özür dileyecek!”

Habersiz geçmiş günlerde âyânlık şartını ileri sürüşüne esefler ettiğini kendi nefesine bile inkâr eden bir eda ile Nimet, “Benim böyle özürleri dinlemeyeceğimden emin olacak kadar beni herhalde anlamıştır” dedi.

“Ne ise, iki dakika sonra öğreniriz. Sen de başını ört ve sırtına bir maşlah giyip yanımda bulun.”

“Olur amma giyinin paşa baba. Bu entari, bu kürk, bu takke!”

Hakikaten yanı başında hap kutusu ve içindeki hapları yutmasına yardım edecek su bardağı bulunan bu entarili, kürklü ve takkeli ihtiyar o kadar çökmüş, mezara o derecede yaklaşmış bir hasta manzarası arz ediyordu ki, Şefik'in âyânlık haberini vermeye gelmişken bile bundan vazgeçmesi, “Hayır, ben bu delaletimden dolayı yarın mesul edilebilirim. Hemen gidip vazgeçilmesini söyleyeyim” diyerek hiçbir şey bildirmeksizin konaktan çıkıp gitmesi âdeta kabildir denebilirdi. Paşa da bütün bu şeyleri bir anda hissetmiş, düşünmüş olacaktı ki, “Haklısın!” dedi ve misafire kahve ve şerbet ikram edip biraz beklemesini rica etmesi Tayfur'a emrolundu.

Mehmet Şahabettin Paşa on dakika sonra hareme alınan misafirleri kabule mahsus salona inmiş, sırtında redingotuyla daima oturduğu yaldızlı koltuğa oturmuş bulunuyordu. Ve sırtında aynı altın işlemeli ve krem rengi maşlah, başında kalınca bir örtü, eli koltuğunun kenarına dayalı, Nimet babasının arkasında, ayakta duruyordu.

Şefik içeri girince paşa ağır ağır, bu ağırlık ihtiyarlıktan değil de vekardan ileri geliyormuş hissini vermeye çok dikkatli fakat bu vekara rağmen de pek nazik ve mültefit, koltuğunda yükseldi, sonra büsbütün kalkmak üzere iken kalkmayarak o esnada Şefik'e tamamen karşısında ve geçen seferdekinden daha yukarılarda, kendi oturduğu koltuğa hemen hemen eş bir koltuk gösterdi.

Şefik artık İttihatçılar'ın bir hevesleriyle kaybolup gidebilir, ordunun kadrosu içinde silinebilir herhangi bir Cemiyet mensubu değildi. Mebustu ve tıpkı kendisi gibi bir mebus kabinenin en mühim

nezaretlerinden birini, Adliye i ve Mezahip Nezareti'ni işgal ediyordu. Gerçi bu zat, yani Manyasizade Refik Bey mebus olmadan nazır olmuştu ve Şefik gibi delikanlı değil, ûlâ evveli rütbeli ve yaşlı bir adamdı. Fakat nazır olduktan sonra mebusluğa da heves ve rağbet etmiş bulunması bütün mebuslara büyük ümitler ve büyük ihtiraslar verecek mahiyette bir şeydi.

Kendisini selamlarken Şefik'in benzinde kan kalmadığını ve yüzüne bakmaktan çekindiğini gören Nimet, "Acaba babamın hatırına geldiği gibi bir şey beceremedi de yüzüme bakamayışı bundan mı ileri geliyor?" diye düşündü ve korktu. Fakat bu korkusu çok sürmedi.

Babası "Nasılısınız beyefendi? Afiyettesiniz inşaallah? Mebusluğunuzu bilhassa tebrik ederiz. Daha evvel ve sureyi mahsusada tebrik etmeliydik amma artık asıl hararetli tebrikleri nazırlığınıza bıraktık!" demiş, sonra da, bu sözlerle bütün latife ve nükte kudretini sarfederek susmuştu.

Şefik "İltifat buyuruluyor, Allah ömürler versin!" diye âdeta mırıldanarak teşekkür ettikten sonra, büyük bir saygı ile biraz eğilerek bildirdi:

"Tebrik ederim Paşa Hazretleri. Yeni âyân listesini şimdi Sultan Hamid tasdik edip Bâbîâli'ye iade etti. Bu listeye zat-ı devletleri dahilsiniz. Artık heyet-i âyân aza-yı kiramından bulunuyorsunuz. Gazeteler yarın ilan edecek."

Ve düğün hususunda babasıyla anlaşmış bir damadın emin ve huzurlu bakışıyla, gözkapaklarını apaçık tutmaya çalışarak Nimet'e baktı. Nimet, padişahı onun Abdülhamid değil Sultan Hamid diye zikredişini ilk defa duyuyordu.

Bunu kendisine karşı gösterilmiş bir saygı sayarak memnun oldu ve o da ciddi ve huzurlu bir bakışla, "Evet, artık mesele halledildi!" diyen bir bakışla gözlerini genç adama verdi.

Bu esnada unutulmuş olan Mehmet Şahabettin Paşa'nın sesi Şefik'e içinde bulunduğu yeri ve şartları hatırlattı. Bu, redingot giyilip aşağıya, Şefik'in kabul edildiği salona inilmek üzere iken alınmış hapın tesiriyle öksürüksüz, imkân derecesinde berrak bir sestti.

"Getirdiğiniz güzel haberden dolayı bilhassa teşekkür ederim. Bu hususta himmetiniz olduğunu bilmiyorum değilim. Hatta bunu pek iyi biliyorum, bundan tamamen eminim."

Âyân'a giren ve Büyükada'da, yüzlerinde hâlâ tükrüklerin izlerini hissederek zelil yaşayan paşalarla kendisini hemhal kılmaya artık hiçbir düşmanlığın ve kinin muktedir olamayacağından emin bulunan Mehmet Şahabettin Paşa, daha vekarlı konuşuyor, minnettarlığını temin etmeyerek âdeta iltifat edercesine teşekkür ediyordu. İhtiyar adamda bir an içinde hasıl olan bu değişmeyi Şefik farkedemeyerek bunu damatlığın artık kararlaşmasından dolayı kendisine bir evlat nazarıyla bakılmasının bir tezahürü saydı ve paşanın bahsettiği himmet için "Estağfurullah!" dedi.

Fakat Şahabettin Paşa âyânlığı bir dakika içinde öyle benimsemiş, bunu o derecede tabii ve âdeta zaruri bir şey addetmişti ki, artık bu nokta üzerinde durmayarak mecliste hangi zatlara arkadaşlık edeceğini bilmek istedi. Çünkü 93 âyânından kala kala bir Sait Paşa ile bir Rum ve bir Ermeni, Loğofet Bey'le Abraham Paşa kalmışlardı.

"Liste irade-i seniyeeye iktiran ettiğine göre heyeti kimlerin terkip edeceği malûm demektir. Peki, eski rüfekadan kimler var?"

"Halen kabinede bulunan zevattan Hariciye, Harbiye, Bahriye nazırları, Şûra-yı Devlet Reisi, Ticaret ve Nafia, Orman ve Maadin nazırları."

"Sadrazamla Şeyhülislam Efendi?"

"Onlar istememişler. Bunu kendi kendilerini tayin ettirmek gibi bir şey saymışlar!"

Şahabettin Paşa'nın dudağını istihfafa, istihza ve hayrete benzeyen bir his kıvrırıp büktü.

"Fakat bu vükelanın ekserisi yeni kimseler. Eskilerden kimler mevcut?"

"Gazi Ahmet Muhtar ve Ethem paşalar başta gelmek üzere bir hayli zat var."

"Tabii Abdurrahman Paşa da heyete dahil?"

Şefik bu Abdurrahman Paşa'yı birden bilemedi. Bu yeni adamlar eski devlet ricalini ne çabuk unutuyorlardı! Paşa âdeta sinirlenerek izahat verdi:

“Eski Başvekil ve Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa.” Adeta dargın, ilave etti:

“Meclis-i hâs-ı vükela memurluğundan benden sonra, Kâmil Paşa kabinesinin teşekkülü ile ayrılan zat!”

Şefik hatırlamıştı:

“Kendisi âyâna alınmadı paşa hazretleri. Esasen talip de olmamış.”

“Talip de olmamış” sözünde bir sitem, bir ayıplayış, bir küçümleme gizli miydi, Mehmet Şahabettin Paşa buna bir an ihtimal verdi. Söz de tükenmişe benziyordu ve Şefik, Nimet'in yüzünü yeniden seyretmek ihtiyacına mağlûp oldu.

Genç kızın gözlerinde “artık bu mülakata nihayet verilebilir!” diyen bir mana vardı. Ve Şefik müsaade isteyip ayağa kalkınca paşa koltuğunda doğruldu. Bu sefer daha ağır ve müşkülâtla doğruldu. Belki artık ihtiyarlığının yükünü gizlemeye -âyânlık kayd-ı hayat şartıyla olduğuna göre- ihtiyaç duymuyor, yahut bu yük gizlenmeyecek kadar birden ağırlaşmış bulunuyordu.

Şefik veda ederken paşa bu sözü ilk defa kullanarak, “Teşekkür ederim oğlum, yakında yine görüşürüz” dedi.

Nimet yol göstermek üzere önden yürüdü, kapıyı açtı, Şefik'i çıkarıp kapısı koridora açılan ikinci bir salona soktu, sonra, bu salonun yarısında durup genç adamın yüzüne bakarak, “Arzu edilmiş şeyler tahakkuk ettiğine göre, eğer eski fikrinizden vazgeçmedinizse bu izdivacı muvafık gördüğümü babama söyleyebilirim” dedi, elini uzattı.

Şefik sapsarı olmuş, Nimet'in elini buz gibi bir elle tutmuştu.

Fakat eğilip bu eli öpmeyi bilmiyordu. Hatta hiçbir şey söyleyemeden, âdeta şaşkın, genç kıza baktı.

Bu şaşkın hali Nimet'i garip ve engin bir zevkle ürpertti. Yirmi üç yıllık ömründe bir erkekle en küçük bir zevk dakikası geçirmemiş olmakla beraber fazla okuduğu ecnebi romanlarının yardımıyla her şeyi bilip tasavvur eden, bu en son günlere kadar da Sedat değil, her saatini kinle dolduran kâhyanın eski Yunan heykellerine benzeyen oğlu on dokuz yaşındaki Selim rüyalarının buhranlarına karışan genç kız, karşısındaki bu sarışın ve güzel endamlı adamın kendisini nihayet kollarına alıp kalbinin üstüne çılgın gibi bastıracağı zaman vücudunu kaplayacak ürpertinin düşüncesiyle şimdiden titredi.

Aynı zamanda uzaktan, pek uzaktan, Sedat Bey'in kumral başı son defa beliriyor, ebediyen mazi olmadan önce bir kere daha kendisini hatırlatmaya çalışıyordu. Fakat o, Nimet'in Şefik Bey'e gülümseyen kızıl dudağında bir küçük esef kıvrımı olmaktan başka bir netice alamayacaktı.

XXVI

Mehmet Şahabettin Paşa âyâna girdiği, iradenin çıkmış olduğu ve yeni âyân listesindeki diğer zatlarla beraber kendi tayininin de yarın gazetelerle ilan edileceği haberini aldığı günün gecesinde bir türlü uyuyamamış, uzun kış gecesinin sabahını bir türlü edememişti. Daha ortalık yeni ağarırken, kapısının dışına serdiği yatağında yatıp her an gelebilecek emirlerine muntazır tetikte uyuyan cariyesi Gülendam'ı zile basarak çağırdı ve onun kıyafetini düzeltip içeri girinceye kadar geçen zamanı uzun bularak iki kere daha, sinirli ve sert, zile bastı. Gülendam içeri girince kıza âdeta çıkıştı:

“Neredesin evladım? İki saattir çağırıyorum!”

Ve sonra, bir cevaba zaman bırakmadan sordu:

“Gazeteler daha gelmedi mi?”

Fakat ortalık henüz ağardığı sırada konağa gazeteler gelmediğine göre bu suali manasız bulan kız, hayretini gizlemeyerek “Gelmedi efendim, vakit daha pek erken” dedi.

“Kış günü ortalık tabii ki geç ağarır, hava da belki fazla bulutlu. Öyle ezbere konuşmayın! Uşaklardan biri hemen Beşiktaş'a koşsun. Gazeteler mutlaka orada vardır!”

Ve büyük bir sabırsızlık içinde yarım saat bekleyen, bu esnada tam üç fincan da kahve içen Paşa'ya sabah gazeteleri gümüş tepsi içinde nihayet takdim edilince, ihtiyar vezir nazarında daima başta gelen *Sabah*'a âdeta saldırarak âyân listesini aradı. Şüphe ve endişeleri geçmemiş, Şefik'in getirdiği, pek kati bir eda ile bildirdiği habere bir türlü tamamen bel bağlayamamıştı. Hatta karısına da bundan dolayı haber verdirmemişti. Kimbilir, son dakikada vazgeçilebilirdi.

Rumelihisarı'ndaki yalısı ilk günlerin gürültüleri sırasında tecavüzden güç kurtulmuş, birtakım paşalar gibi yuhalar ve tükrükler içinde Zaptiye Nezareti'ne götürülmekten yakasını son dakikada kurtarabilmiş bir istibdat artığına yer verilemeyeceğini birdenbire alçağın biri ileri süremez, ağır basamaz mıydı?

Üç istikraz münasebetiyle alınmış rüşvetlerin hikâyesi hatırlardan tamamıyla çıkmış değildi.

Fakat, hayır, dün verilmiş haber doğrudu, tayin edildiği bir hakikatti. Zaten pek uzun olmayan aza listesinde ismini daha ilk bakışta, rütbesine ve kıdemine hürmetle en yukarılarda gördü. Ve sanki kırk yıl önce nazırlığa geçen, memlekette herkesten, Sait, Abdurrahman ve Kâmil paşalar başta bütün eski ricalden önce bir nezaret işgal etmiş bulunan kendisi değilmiş gibi, birdenbire pek yüksek bir makama eriştiğini öğrenip başı dönen bir genç adamın o derin ve çok lezzetli heyecanını duydu. Ve başı dönerek, elini çarpan kalbinin üzerine bastırdı. Yüksek ve titreyen bir sesle “Hâzâmin fadlı Rabbî!” dedi.

Hiçbir şey bilmeyen ve anlamayan cariye, elleri göğsü üzerinde kavuşmuş, emir bekliyordu.

İhtiyar adam “Küçük hanımefendi, hanımefendi daha kalkmadılar mı?” diye sordu.

“Bilmiyorum efendim. Zannetmiyorum.”

“Yine ezbere konuşuyorsun. Kendilerine çabuk haber verilsin. Uyuyorlarsa uyandırılınsınlar. İkisini de bekliyorum!”

Karısı ile kızı biraz telaşlı, onun yatak odasına vardıkları zaman kendisini gözlerini parıl parıl yanyanıyor ve çökük yanaklarını pembeleşmiş buldular.

Ve hepsindeki âyân listesini ayrı ayrı gözden geçirmiş ve ismini seyretmiş olan Mehmet Şahabettin Paşa, bütün bu gazeteleri tomar halinde Nimet'e uzatarak:

“Gazetelerin hepsinde var!” diye bağırdı. Sonra da karısına dönerek ona kısa kısa cümlelerle şu haberi verdi:

“Âyân olmuşum! Gazeteler yazıyor! Sen de oku hanım!”

İzzet Hanımefendi, baba kız evvelden hiçbir şey bilmediklerini ve Nimet'in de kendisiyle beraber

bunu ancak şimdi öğrendiklerini sanmıştı. Ve gözkapaklarında pek kolay biriken yaşları bir kere daha dökerek, kocasının elini sonra da sakalını öptü. Dirayetini, öngörülüğünü ispat edecek bir fırsattan istifadeyi de ihmal etmeyerek ilave etti:

“Ben, Kâmil Paşa sizi mutlaka âyâna aldıracaktır derken sözüme inanmıyordunuz. Gördünüz mü, dediğim işte çıktı!”

Mehmet Şahabettin Paşa omuzlarını silkerken içinden de “Kâmil Paşaya kalsaydı!” diye düşündü. Ve en muhabbetli, içinde biraz da minnet bulunan bir tebessümle kızına dönerek, “Bugün artık Şefik Bey’i aratalım yavrurum” dedi.

Sonra kalktı ve giyindi. Çeşmifelek Kalfa başta olmak üzere harem ve Kâhya Hilmi Efendi’nin reisliği altında selamlığın tebriklerini, hassaten indiği pembe salonda kabul etti.

Paşanın gözlerindeki parlaklık, halindeki heyecan iki üç gün devam etti ve uykusu hep bozuk kaldı. Aylardan beri hiç kendisini arayıp sormamış olan her sınıf ve derecede insanın ziyaretleri ve pek taşkın sevinçlerin nümeyişi içinde yapılan tebrikleri de bu heyecanlı halin sürüp gitmesinde belki bir âmil oldu.

Mehmet Şahabettin Paşa teşekkür için Yıldız’a ve Bâbîâli’ye gitmeyi de ihmal etmedi. Sultan Hamid bu eski vezirini bizzat kabul etmeyerek başmusahip vasıtasıyla iltifatlarına garketmeyi kâfi bulacak, Kâmil Paşa ise büyük bir dostluk havası içinde kabul etmekle beraber siyasetten hiç bahsetmemeyi iltizam edecekti.

Meclislerin padişah tarafından Ayasofya’da, Adliye Nezareti’ne ait binada kendilerine daha doksan üç zamanından ayrılmış köşede açılacakları günde ise Mehmet Şahabettin Paşa fecirde uyandı ve üniformasıyla kılıcını ve bütün nişan ve madalyalarını saatlerce evvel getirterek kanapelere yaydırdı. Bütün murassa nişanlarının, İftiharın, Osmanî ile Mecidînin, bilhassa bunların hepsinden mertebeye üstün olup hazineye cümlesinden pahalıya mal olan İmtiyazın elmaslarını, yakut ve zümrütlerini seyretti.

Kaç gün, kaç hafta, hatta kaç ay, bunların ebediyen saklı, metruk kalacaklarını, bu üniformayı bir daha giyemeyeceğini, artık bu nişanları, bu madalyaları göğsüne, bu kılıcı beline takamayacağını sanmıştı! Ve şimdi bunlara o derece iştiyakla ve âdeta aşkla kavuşmuştu ki, muayyen vakitte mecliste bulunması için yola çıkması icap eden saatten çok evvel aynanın önünde, etrafında karısı, kızı, kâhyanın bu mühim merasime İzzet Hanım’ca hassaten çağrılmış karısı Zeynep Hanım ve kalfalar bulunduğu halde, giyindi, aynada kendisini seyrede ede, bugün o kadar çökük olmayan göğsüne Osmanlı İmparatorluğu’nun en yüksek ve ancak ecnebi hükümdarlarla en mühim ricale verilen murassa, imtiyaz nişanından en mütevazı madalyalarına, gümüş İmtiyazla Girit madalyasına kadar tekmil nişan ve madalyalarını taktırdı.

Ve sonra bir koltuğa, eli kılıcının kabzasında, âdeta bir tahtta oturmuş gibi vekarlı ve azametli oturup hareket zamanını beklediği sırada da, bütün bu nişanları yıllarca onun gibi takmış ve yıllarca onunla bir masa etrafında oturmuş olan birtakım başka paşaların kulaklarında hâlâ türlü hakaretin uğultusunu ve yüzlerinde balgamlı tükrüklerin ıslaklığını hissederek yarı mahpus ve zelil yaşamaya mahkûm edildiklerini hatırladı. Serasker’i, Hasan Rami, Memduh, Zeki paşaları, Başkâtip’i, Abdüllâtif Paşa’yı hatırladı.

Fakat kızının sayesinde kendisini felaketlerden kurtarıp âyâna atmış olan Mehmet Şahabettin Paşa, bu hatırlamalarla rikkate gelmedi ve şan ve zaferine onların ortak olmayışlarından âdeta memnun, uzun mazisinden de her türlü günah ve kabahati silerek “Yapmasaydılar!” diye düşündü.

Sonra, bütün şanı içinde, arkasında onu böyle şeref ve debdebe ortasında görünce rikkate gelerek kâhyanın yeşil gözlerini ve koyu kumral sakalını unutupveren karısı ve kızı ile büyük merdivenleri indi, hepsi toplanmış olan kalfa ve cariyelerin arasından ilerleyip mermer döşeli büyük avluyu

geçerek dışarı çıktı. Harem kapısında, her zamandan daha tazimkâr bir eda ile ayağa kalkmış kıdemli arabacısına da hafif bir tebessümle iltifat ettikten sonra, ağası Süleyman Efendi'nin yardımından âdeta müstağni bir halde arabasına, içi lacivert ipek döşeli ve tekerlekleri yaldızlı -göze batmaması için beyaz atlarıyla beraber kaç aydır ahırda duran- kupa arabaya bindi.

XXVII

Nimet Hanım'ın Şefik Bey'e varması kararlaştıktan sonra nikâh ve düğün birbirini takip edecekti. Konakla yalıda bir değil birkaç iç güveyini derhal alacak kadar her şey hazır ve her şey mükellefti. Esasen de vakalar öyle hızlı bir seyirle birbirlerini takip ediyorlardı ki, Nimet ikbal yolunda kendi keyfi için koşturmak istediği bu atın gemlerini bir an evvel ellerine almak istemişti.

Hem Şefik için uzun hazırlıklara ne lüzum vardı? Şefik, Abdüllâtif Paşa'nın yazlarını Çubuklu'da bir eski sadrazamdan alınmış yalıda ve kışlarını Süleymaniye'de bir eski vezirden alınmış konakta geçiren nazlı oğlu değildi, Merkez-i Umumi binasında zemini belki bir halıdan mahrum ve saç sobası hademe tarafından yakılan bir odasından geliyordu.

Nikâh ve düğün münasebetiyle yapacağı masraflar için düne kadar binbaşı aylığından, şimdi de ondan pek yüksek olmayan mebus tahsisatından başka bir geliri bulunmayan Şefik'e, paşa bin liralık bir çek göndermiş ve bu çeki bir borç olarak ona kabul ettirmek, Hilmi Efendi'nin riya ve hile muvaffakiyetleriyle dolu kâhyalık hayatının tebrike en layık olaylarından birini teşkil etmişti.

Nikâhta ise mihr-i müeccel ve mihr-i muaccel, Mehmet Şahabetin Paşa kızı Nimet Hanım'ın şeref ve mevkiıyla mütenasip olarak yine biner lira tesbit edildiği için, bu nikâh bir gün talakla neticelenerek damat beyin küçük bavuluyla ayrılıp gittikten sonra bunları ödemesi gerekirse kendisi için bu muhakkak ki hakiki bir felaket teşkil edecekti. Şu kadar ki, düğün münasebetiyle kayınpeder ve kayınvalideninkiler başta gelmek üzere aldığı hediyeler -ki kayınpederin verdikleri arasında, rüşvet olarak bir müddet önce kabul etmeyi reddelediği pırlanta ve yakutlarla müzeyyen tabaka da vardı- bu borçları birkaç kere ödeyebilecek bir değere varmıyor değildi.

Nikâhta damat vekilinin Edirne mebusu Talat Bey ve şahitlerin yine Cemiyet arkadaşlarından iki kişi olması paşanın yeni devir adamlarıyla ilk temasını teşkil etmiş ve Talat Bey'in pek nüfuzlu gözleri konaktaki ihtişamın ne kadar yüksek olursa olsun sadece aylıkla temin edilmiş bulunamayacağı, arkadaş hatırıyla âyânlığa sevkedilen bu ihtiyar vezirin hakikaten bir hayli haram yemiş olması icap ettiği hükmüne varmıştı. Paşa da Şefik'in birkaç gün önce hakkında malumat verirken, "İçimizden bir gün sadrazam olacak biri varsa o da Talat'tır!" sözlerini saffetmiş olduğu bu genç sağlam yapılı ve esmer benizli adam üzerinde iyi bir tesir bırakmaya bilhassa itina etmişti. Bilhassa oğlu Sait Paşa'dan dolayı ziyadesiyle hücumu uğrayan ve Cemiyet'le arası pek açılmış tesiri veren Kâmil Paşa düşürülürse bu Talat Bey'in gayreti ve nüfuzu sayesinde nihayet sadarete erişebileceğini, bu ümidi kendi nefesine bile yarı yarıya itiraf ederek düşünmeye başlamamış da değildi.

Düğün nikâhtan on gün sonra ve meclislerin toplanmasını takip eden hafta içinde vukubuldu. Edirne'nin bir ücra mahallesinde, eski bir ahşap evde yaşayan annesiyle iki kızkardeşinin bu düğüne geldikleri takdirde pek ziyade sıkılacakları Şefik'e ihsas edilmişti. Ve Şefik saadetten o derecede sarhoştuk ki, bunu insanı isyana sevkedenden bir hakaret saymayacaktı. Kaldı ki, dul annesiyle hele büyüğü evde kalmış sayılacak yaştaki iki bâkire kızkardeşi ısrarla davet edilecek olsalar da onları getirtmemek için türlü sebep ve bahaneler araması ihtimali yok değildi. Bu konağın, böyle bir konakta yapılan bir düğünün debdebe ve ihtişamı karşısında o pek basit, görgüsüz kadınların pek mahçup ve muhtarip olacakları muhakkaktı. Fakat çok daha sade merasim içinde geçen nikâh için getirilmeleri münasip olabilirdi. Ancak bu cihet Şefik'ten istenmemiş, kendi de teklif etmeye cesaret edememişti.

Annesiyle kızkardeşlerinden haftada bir gelen ve küçük kızkardeşi tarafından yazılan mektupların pek sade ve biraz gülünç üslubu, bu vezir kızı ve fevkalade güzel diye haber verilmiş gelin hanımı henüz görememiş olmanın açığa vurulmamaya çalışılan hüznünü hissettirmiyor değildi.

Düğün münasebetiyle selamlıkta verilen büyük ziyafette Şefik'in davet edeceği arkadaşlar da bir

tefkik ve tasfiyeye tâbi tutulmuş, bunlar arasında yeni devirde bir mevki kazanmamış, meclise girmemiş yahut merkez heyetine alınmamış olanlar çağırılmamıştı.

Ve Şefik bu ziyafet masasına oturan arkadaşlarının hepsinde, Talat'tan başlayıp en ehemmiyetsizine kadar cümlesinde, konağın debdebe ve ihtişamına, halılara, eşyaya, haremağalarına ve uşaklara karşı toptan bir hayranlık, o kadar da kıskançlık sezmişti. Belki hepsinde mevcut bulunmadığı halde kendilerine mal ettiği bu kıskançlıktan da garip bir haz, aynı zamanda da biraz endişe duymuştu. Bu muhteşem, bu saray gibi konakta içgüveyi olduktan sonra, birçok arkadaşının dilinden düşmeyen cümleyi söylemek, "İstanbul'a sırtımda gömleğimle geldim, gömleğimle dönebilirim" demek mümkün olamayacaktı.

Ve ziyafet masasında Mehmet Şahabettin Paşa'nın -başta Sadrazam Kâmil Paşa olmak üzere- davet ettiği bütün eski rical- İttihat ve Terakki'nin yuha ve tükrüklerle hapse attırdıkları hariç bütün eski rical- henüz yerlerini almaya cesaret edemeyen bu yeni adamlarla tabasbustan kin ve istihkara kadar her hissi içine alan bir ruh hâleti içinde görüşmüşlerdi.

Kendisine haremde tahsis edilen iç içe iki büyük odanın duvarlarında bir köşeye Şefik tasarruf etmek istemiş, annesiyle kızkardeşlerinin fotoğrafları bulunmadığı için sade babasının ölümünden az müddet evvel ve uyanık fikirli bir hoca efendi olduğunu isbat üzere çıkarttığı bir fotoğrafı asmıştı. Bu, Edirne'nin ahşap çarşısında oldukça acemi bir fotoğrafçının çıkarttığı bir resimdi ve pek mütevazı, âdeta hakir çerçevesiyle Şahabettin Paşa'nın üzerinde duran vezir üniformalı, göğsü birkaçı ecnebi olmak üzere sayısız nişanla dolu ve yaldızlı çerçevesi pek kalın ve müzeyyen resminin altında eziliyor, hayli de gülünç bir hüviyet alıyordu.

Nimet bu resmi asılışının hemen ertesi sabahı görmüş ve kocası, kayınpederini takdim etmeden bu sarığı fena sarılmış, cübbesi belki mintanın biçimsizliğini gizlemek üzere haddinden fazla kavuşturulmuş, çiğ mavi olmak icap eden gözleri biraz fırlak ve sakalı köse hocanın kim olduğunu hemen anlamıştı. Sanki tahmin edememiş ve kocasının babasının sarıklı olduğunu unutmuş gibi bir eda ile de, "Kim bu imam efendi?" diye sormuştu.

Şefik gülümseyerek "Babam! Bir vezir oğluna varmış değilsiniz efendim" diye mukabele etmişti. Bu mukabelede mağrur, münakaşaya razı olmayan bir faziletli eda bulunsaydı, Nimet kuvvetli bir ihtimalle sükût eder, çok süslü ve mükellef odanın duvarında bu imam efendinin mütevazı manzarasına katlanırdı. Fakat kocasının mukabelesinde sezdiği biraz mahçup ve âdeta müstehzi edadan cesaretleterek, iki gün sonra bu mevzua avdet etti ve "mutlaka" kelimesi üzerinde durarak, "Pederinizin resminin asılı durması mutlaka icap ediyorsa çerçevesini değiştirelim" dedi.

Şefik "Evet, olabilir, acelesi yok" gibi bir şeyler mırıldandı. Fakat ertesi günü Nimet, imam efendinin resmini duvardan kaldırılmış görüp artık bu bahsi bir daha açmadı.

Birkaç gün sonra da, Şefik'in imam efendiye ait resmi yeni ve nisbeten itinalı bir çerçeve içine koyarak, selamlıkta kendi misafirlerini kabul etmesi için ayrılmış salonun duvarına asmış bulunduğunu Nimet, haremağası Mercan'dan öğrendi. Bu Mercan'ın ifadesine göre, imam efendinin resminden başka hürriyetin alınması hareketiyle alakalı bulunmak icap eden başları kalpaklı, üzerleri silahlı ve bıyıkları gür, kimisi oturmuş ve kimisi ayakta grup resimleri de pek mütevazı çerçeveler içinde salonun duvarlarına asılmış bulunuyorlardı.

Nimet Hanım ayak atmayacağı bir yeri gülünçleştiren bu resimlerin asılmalarına artık ehemmiyet vermek istemedi ve dedikoduyu öteden beri pek seven Mercan'ın getirdiği habere bütün mukabelesi, alt dudağının sol tarafına bir kıvrılışından ibaret kaldı...

XXVIII

Âyân ve mebusan meclislerinin açılış merasiminden Mehmet Şahabettin Paşa artık heyecanı geçmiş, sakin bir halde dönmüştü. O günden sonra gözlerindeki parlaklık görülmez oldu ve uykusu eski intizamına kavuştu.

Kâmil Paşa yerinde sapaşağlamdı ve Sultan Hamid'in Şapur Çelebi'yi bütün vukuatın mesuliyetini kendisine yükleyecek tarzda çarşaf büyüklüğünde yazılar neşretmiş bulunmasına rağmen âyân riyasetine getirip kendisini hatırlamamış olmasından dolayı da Mehmet Şahabettin Paşa ayrı teessür duymuş bulunabilirdi. Herhalde âyânlığından dolayı teşekkür etmek için Yıldız'a gittiği zaman huzura kabul edilmemiş olması da şimdi yeni bir ışık kazanmıyor değildi. Fakat ihtiyar vezir ağzından hiçbir şikâyet işitilmemek şartıyla heyetin içtimalarına muntazaman devam ediyor, pek mühim bir encümenin, Maliye Encümeni'nin de reisliğine seçilmiş bulunuyordu. Ancak halinde bezgin gibi, zedelenip kırılmış gibi bir şey vardı ve hele düğün yorgunluklarından sonra bu hal pek aşikâr bir mahiyet aldı. Gerçi hiçbir ağrısı, ıstırabı yoktu fakat merdivenlerden âdeta kucakta indirilip çıkartılıyor, arabaya sokulup arabadan çıkarılmasında ise artık Süleyman Efendi'nin kudreti kâfi gelmediğinden, bu vazifeye genç uşakların en rabıtalısı olan Hayrullah sırtına redingot geçirilip memur edilmiş bulunuyordu. Konakta, sedir üzerinde gazete ve kitap okurken de paşanın hep uykusu geliyor, başı sağa sola, elindeki şey de sedirin üzerine düşüyordu.

Nimet Hanım, babasının pek ilerlemiş yaşını ve geçirmiş olduğu üzüntü ve korkularla büsbütün halsiz kesilmiş olabileceğini düşünerek, bahriye livalarından doktor Abidin Paşa'yı çağdırmak istedi. Ehemmiyetsiz hastalıklar için Beşiktaş'tan doktor Nazaretyan Efendi'nin daveti mutad bulunmakla beraber, ailenin asıl doktoru bu zattı, hatta livalığını Mehmet Şahabettin Paşa'nın iki buçuk yıl evvel geçirdiği ağır hastalığı tedavide göstermiş olduğu maharete borçluydu. Sultan Hamid kendisine bu rütbeyi vezirin dalalet ve ricası üzerine tevcih etmişti. Fakat doktor, paşa velinimetinin kabineden atılışıyla âyâna seçilişi arasındaki zaman içinde konağa hiç ayak atmamış, âyânlık üzerine ise hemen koşup gelerek türlü dilbazlıklara girişmiş ve kendisi hakkında kati hükmünü veren Şahabettin Paşa bu dilbazlıklarla yumuşamayarak onu düğün münasebetiyle verilen ziyafete çağdırmamıştı.

Buna rağmen beş on gün sonra konakta arz-ı endam edip muayenelere giriştiği takdirde kendisinin yüzüzlüğünden dolayı değil, davet sebebiyle geldiğine hükmederek ihtiyar vezirin "demek ki halimde endişe edilecek bir şey var!" diye düşünmesi ve bu fikrin sıhhati üzerinde fena tesirler yapması ihtimali Nimet Hanım'ın hatırına geliyor, Abidin Paşa'nın çağırılmasına kati bir karar vermiş bulunmasına rağmen genç kadın bu kararını bir türlü yerine getiremiyordu...

İşte bu endişe verici halin devam edip durduğu günlerden birinde idi. Paşa öğle yemeğini kendi dairesinde yedikten sonra kızıyla damadını çağdırdı. Şefik Bey gitmek üzere iken merdiven başından döndü: O gün Mebusan Meclisi'nde Sadrazam Kâmil Paşa, en koyu ve merhametsiz düşmanı olan *Tanin* başmuharriri ve İstanbul mebusu Hüseyin Cahit Bey'in istizah takririne cevap verecekti.

Kızı ile damadı, Mehmet Şahabettin Paşa'yı şereflerine ayağa kalkmış buldular. Derhal koşup gelmiş bulunmalarına rağmen ihtiyar vezir, "Nerede kaldınız efendim!" diye sitem etti, sonra hemen damadının eline sarılıp bu eli sımsıkı tutarak sordu:

"İstizah birazdan yapılacak, değil mi?"

"Evet efendim."

"Vaktinde yetişeceksiniz değil mi?"

"Gitmek üzereydim efendim."

"Pekâlâ, gitmenize mani olacak değilim: Sade bir şey öğrenmek istiyorum. Kıbrıslı'nın bugün düşürülmesi ihtimal dahilinde midir?"

Sonra, tamamen içini döken, âdeta dehalet eden bir insan edasıyla ilave etti:

“Ona siz adem-i itimat reyi verilmesini temin edemez misiniz?”

Nimet bir adım gerilerinde, sessiz, mütehayyir, duruyordu. Maliye Nezareti’nden ikinci defa uzaklaştırılarak on seneyi müteceviz bir müddet valiliklerde dolaşmak mecburiyetinde kalışından dolayı babası Sait Paşa’ya karşı öteden beri kin beslemiş, son sükûtundan iki üç gün önce onun kendisini pek çirkin bir şekilde kabineden çıkarışı da bu kini büsbütün artırmıştı. Buna mukabil Kâmil Paşa’ya karşı daima dostluğundan bahsetmişti. Kurduğu ve müteaddit tamirlere tâbi kıldığı kabinesine kendisini almayışına ne kadar kırılmış bulunursa bulunsun, Kıbrıslı hakkında gene daima, “Mevcudun en iyisidir! Ondan daha iyisi maalesef yok!” gibi sözler söylemişti. Ve şimdi birden şiddetle aleyhine dönüyor, düşürülmesini istiyor, hayır, bunu rica ediyordu. Şefik Bey, âdeta mahçup, izahat verdi:

“Efendim, dün de arzetmiştim, sadrazam lehinde birkaç günden beri önüne geçilmez bir cereyan hasıl oldu. Cahit Bey’in de söz söylemekten vazgeçeceği, vaziyet karşısında ağız açamayacağı zannediliyor. Hatta, reye bile müracaat edilmeden, umumi itimat alkışlarla bildirilecek!”

Dargın ve mahzun, Mehmet Şahabettin Paşa damadının elinden elini çekti ve ne onun ne de kızının yüzlerine bakmaksızın, gözleri duvarın bir köşesine dikili, “Verin efendim, itimat reyi verin! Kırk seneden beri beklediğimiz sadaret makamı bize asla nasip olmasın!” diye söylendi.

Sesi yavaş yavaş, nihayetsiz derecede hazindi ve kızıyla damadının yüzlerine bakmadan, omuzları her zamandan çökük, ağır ağır yürüyerek odadan çıkıp gitti.

Nimet Hanım’la Şefik birbirlerine şaşkın bir halde baktılar.

Nimet Hanım “Bu arzusunu hiçbir gün böyle açığa vurmamıştı, hele Kâmil Paşa’nın daima dostu görünüyordu, bazı icraatını uzun uzun tenkit ettikten sonra, da biliyorsun ki sözlerini ‘Amma daha iyisi yok, o giderse işlerin büsbütün berbat olmasından korkarım, sakın şeytana uyup herifi yuvarlamayın!’ diye bitiriyordu. O sözlerden, tavsiyelerden sonra bu rica! Acaba birdenbire bunamaya mı başlıyor?” diye söylendi.

Sonra kocasına yaklaştı, elini omuzuna koyarak, imkânsız bir şey istediğini bilmekle beraber eğer bu reddedilmez ve yapılırsa sonsuz bir minnet duyacağını anlatan bir insan edasıyla, “Zavallı babam, acaba birkaç gün için senin sayende bu saadete eremez mi?” dedi.

Fakat bir cevap istemedi, Şefik de itirazı lüzumsuz buldu. Bir çocuk hüznü ve dargınlığı içinde konuştuğundan sonra sürüklenir gibi ilerlemiş, aralarından geçip gitmiş olan yaşı sekseni aşkın pîri sanki hâlâ görüyor gibiydiler. Nimet başını hüznüle sallayarak kocasından evvel odadan ayrıldı. Şefik gittikten az sonra babasını tekrar görmek isteyince de, onun alelacele giyinip kendisini istetmeden arabaya binerek Ayasofya’ya, Meclis’e gitmiş olduğunu öğrendi.

O gün âyân heyeti toplanmayacağı, encümen de olmadığı evvelden söylenmiş bulunduğu göre mebusan dairesine, âyâna mahsus locadan Kâmil Paşa’nın vereceği izahatı dinlemeye, şerefine yükselecek alkışları dinlemeye gitmiş olacaktı. Damadına inanmayarak, taraftarlarının kendisine vermiş oldukları unvanla “Pîr siyasetin” sükûtunu gözleriyle görmek ümidi içinde gitmiş de olabilirdi.

Nimet “Ya Kâmil Paşa itimat reyi alınca esefini, hiddetini çocukça bir şekilde açığa vurursa!” diye akşama kadar üzüldü.

Ve o akşam dönüşünde Kâmil Paşa’nın kazandığı zaferi hiç bahis mevzuu etmeden kızı ve damadıyla birkaç dakika konuşmuş ve her zamandan hiç farklı görünmemiş olan Mehmet Şahabettin Paşa’nın, ertesi günü, içi lacivert döşeli kupa arabada, Nişantaşı’ndaki konağa ölüsü getirilecekti.

O gün âyânın Maliye Encümeni bir türlü kati şeklini alıp meclise arzedilemeyen bütçe hakkında Maliye Nazırı Ziya Paşa’nın izahatını dinlemek üzere toplanmıştı. Ve kendisini fevkalade yorgun

hissetmesine rağmen halinden hiç şikâyet etmeksizin, ihtiyar vezir tam zamanında yola çıkmış, bütün azalarla Nazır'dan önce meclise gelerek çekilen yer darlığı yüzünden Maliye Encümeni'ne tahsis edilebilebilmiş dar, loş ve kasvetli odaya varmış, daima işgal ettiği koltuğa, reis yerine geçip oturmuş, nazırla azaların her biri gelip masa başında yer alırken de koltuğundan her sefer kalkmayı ihmal etmemişti. Sonra, ekseriyet hasıl olup müzakere başlayarak Mehmet Şahabettin Paşa'nın Aydın Valiliği'ne tayinine kadar yedi buçuk yıl sürmüş olan ikinci Maliye Nazırlığı esnasında nihayet mümeyyizliğe erişebilen bu kumral akına gaalip sakallı nazır, nezaketi içinde oldukça mağrur edasıyla izahat vermeye koyulduğu sırada, paşanın başı hafifçe sağa ve koltuğun kenarına eğilerek gözleri de kapanmıştı.

Şu kadar ki, âyândaki azanın büyük ekseriyeti pek yaşlı kimselerden mürekkep olup böyle yaşlı insanların da sık sık kendilerinden geçmeleri tabii bir keyfiyetti. Bu cihetle, paşanın hali derhal endişe uyandırmadı. Ve Maliye Encümeni azasından ak sakallı iki başka zatın da gittikçe artan esnemeleri arasında, nazır bütçe hazırlıklarını ve bu hazırlıkların ağır ilerlemesi sebepleri hakkındaki izahatını -elindeki kâğıda yazılmış rakamları okuya okuya- vermekte devam etti. Fakat vaktaki Ziya Paşa sözlerini bitirdi ve belki biraz da bu uzun uykudan dolayı hıncını almak için hâlâ gözleri kapalı ve başı hep koltuğun kenarına dayalı kalmış bulunan ihtiyarı mahcup etmek ve gülünç bir duruma düşürmek isteyerek hızlı sesle, "Maruzatım nihayet buldu, Reis Paşa Hazretleri! Şimdi her şeyden evvel mütalea-yı devletlerinin inayet buyurmasıyla tenvir ve irşadımıza müsaadenizi dilerim" dedi, işte o zaman ötekinde en küçük kıvılcığa görülmedi, izahatın hemen hemen başında ve başı koltuğun kenarına indiği sırada kapanan gözkapakları da kapalı kalmakta devam etti.

Bunun üzerine, encümen azalarıyla nazırı aynı an içinde bir "Acaba?" düşüncesi dolaştı ve Mehmet Şahabettin Paşa'nın hemen nabzına giden eller bu nabzın atmadığını, göz kapaklarını kaldırıncaya da gözlerin yana kaymış ve tamamıyla sönük olduğunu gördüler. Mebuslar arasında bulunan doktorlar acele çağırılmadan ve bunların ilki nefes nefese yetişmeden önce de, Mehmet Şahabettin Paşa'nın bir kalb sektesinden öldüğü anlaşılmış bulunuyordu.

Ertesi günkü gazeteler, altmış bu kadar yıllık memuriyet hayatı Âyân Meclisi'nin Maliye Encümeni'ne vukuf ve ehliyetle reislik ettiği sırada, vazife başında son bulan bu eski vezirden saygı ve teessürle bahsettiler.

Daha ertesi günü de, tantanalı cenaze merasimi hakkında uzun tafsilât çıktı.

XXIX

Mehmet Şahabettin Paşa'nın cesedinin araba içinde getirildiği ve o gece çıkmış bir irade mucibince Sultan Mahmut türbesinin bahçesine gömülmek üzere on sekiz sene evvel yaptırdığı bu muhteşem kârgir konakta son gecesini geçirdiği sırada bu ölüm, konakta en çok belki Kâhya Hilmi Efendi'yle karısı Zeynep'i alakalandırmış, bu ikisinin gözlerine hiç uyku girmeden sabahı bulmalarına sebep olmuştu.

Ve karı koca için bu alakayı açıkça izhar edememek, bir riya perdesiyle bir derece örtüp bu perde ile örtülemeyen kısmını da yine mutlaka gizlemeye çalışmak ayrı bir dert olmuştu. Herkesten gizlenmesi icap eden bu alakayı bilhassa birbirlerinden gizlemeye mecbur oluşları da ayrı, daha büyük bir dertleriydi. Çünkü odaları ve yatakları birdi ve uyuyamadıklarını, aynı yatak içinde, döne döne sabahı ettiklerini birbirlerinden imkânı yok gizleyemezlerdi.

Ruhen birbirlerinden fersahlarla uzak iki insanı her gecenin bütün saatlerinde sabaha kadar birbirlerine bağlayan bu tek yatak, çok kere ne korkunç bir zincirdi!

Zeynep Hanım kocasının niçin uyuyamadığını çok güzel biliyor ve Hilmi Efendi karısının gözünü neden dolayı uyku tutmadığını pekâlâ tahmin ediyordu. Böylece saatleri uykusuz, lakin uykusuz olduklarını birbirlerinden gizlemeye çalışarak, bazan gizleyebildiklerinden şüpheli, bazan da tamamıyla emin -ve belki bazan hakikaten içleri geçe geçe- sabaha vardılar. Kış gününün gecesini ise sonuna erişmek bilmedi.

Nihayet gün ağarırken, Hilmi Efendi karısıyla konuşmak arzusuna mağlup, “Uyuyor musun Hanım?” dedi.

Zeynep Hanım tam o sırada dalmış olacaktı, birden duyamadı, sonra, kocası suali tekrar edince, birden doğrulup oturdu:

“Ne var Hilmi Bey?” dedi.

O konakta kocasına efendi denmesini büyük bir hiddetle, her seferinde yüzünü ekşiterek karşılar, Hilmi Efendi'den daima Bey diye bahsederek konak halkından böyle diyeceklere yol gösterirdi. Kaldı ki, bunun bilhassa son zamanlarda, hürriyetin ilanıyla vükela ve vüzeranın nazarlarındaki ehemmiyeti bir derece sarsılalı tesiri görülmüş, paşa ile Küçük Hanım'ın karşısında buna cesaret edilmemekle beraber onların bulunmadıkları yerlerde hemen herkes kâhyadan “Bey” diye bahseder olmuştu.

Hilmi Efendi, “Paşa Efendi'nin ölümünden bu derece müteessir olacağımı zannetmezdim” dedi.

Zeynep Hanım tekrar yatmış ve yorganı çenesine kadar çekmişti. “Tabii, otuz senelik efendiniz, velinimetimiz!” diye mukabele etti.

Evet, otuz senelik efendi, velinimet! Bundan otuz sene evvel Mehmet Şahabettin Paşa sabık vükeladan bir Aydın alisi iken aslen galiba Tireli olup vilayet makamının kapısındaki odacılardan en ehemmiyetsizi olarak bulunduğu Kâhya Efendi'yi istidat ve kaabiliyetinden dolayı himayesine mazhar etmiş, kendisine okuyup yazma öğretirmiş, İzmir'den Suriye Valiliği'ne nakledilmesiyle Şam'a giderken yanına alıp orada vali odacılığından mektubi kalemi kâtipliğine yükseltmişti. Bu yükselişten tam sekiz sene sonra ve paşa üçüncü defa olarak Maliye Nazırı iken Hilmi Efendi'ye varan Zeynep Hanım'ın kulağına konu komşu Paşa Efendi'nin kocasına göstermiş olduğu teveccüh ve iltifat hakkında manalı tebessümlerle birtakım garip tefsirler ulaştırmamış değillerdi. Fakat Zeynep Hanım o derece sessiz ve âciz bir mahluku ki, değil böyle maziye ait, yalan olması pek mümkün -esasen de mahiyetini tamamıyla kavrayamadığı- birtakım dedikoduları fakat daha bir müddet sonra farketmişti ve bir iftira mahiyetinde kabul edip içinden çıkamadığı bir vaziyeti de yıllardan, tam on sekiz yıldan beri sessiz kabul etmiş, sineye çekmişti.

Kocasına bu vaziyete dair ve kendini tutamayarak bazı imalarda bulunmamış değildi. Fakat Hilmi Efendi her seferinde, “Bu münasebetin beni bahtiyar ettiğini zannediyorsan pek aldaniyorsun. Bu hale ancak senin ve oğlumuzun istikballeriniz namına katlanıyorum” diye mukabele etmişti.

Böylece uzun yıllardan beri hanımefendinin gizli sevda sayesinde karısıyla oğlunun istikballerini nasıl ve neden temin etmiş oluyordu? Hanımefendi kâhyanın hırsızlıklarını farketmiş ve eğer gönlünü eğlendirmeyi reddederse bu hırsızlıkları paşaya haber verip kendisini kovduracağını söyleyerek mi onu ele geçirmişti?

Ancak bu gizli münasebetin Hilmi Efendi hesabına yıllardan beri neden bu derecede ağır bir fedakârlık teşkil ettiği de üzerinde durulacak bir mesele idi. Zeynep fevkalade genç ve güzel, hanımefendi de bunun aksine pek yaşlı ve çirkin değillerdi. İzzet Hanımefendi galiba henüz ellisine gelmemişti. Zeynep Hanım da kırkını bulmuştu, Ve zayıf, uzun boylu, uzun yüzlü, saz benizli ve çekik siyah gözlü olan Zeynep Hanım kendisini fazla beğenmiyor, hanımefendiden kat kat güzel ve taravetli olmak hülyalarına kapılmıyordu.

Fakat yirmi yıla yaklaşan bir müddetten beri devam eden bu münasebet Zeynep Hanım’ı gece gündüz muztarip etmiş bulunmakla beraber, Kâhya Efendi’nin bunu şiddetle gizlemek mecburiyetinde bulunuşu ve hele konaktaki hayatın icaplarıyla buluşmalarının büyük tertiplere ve büyük ihtiyatlara ihtiyaç göstermesi bu işin teselli verici bir tarafını teşkil etmemiş değildi. Diğer iyi bir taraf ise, Hilmi Efendi’nin İzzet Hanım’dan korkarak geceleri geç gelmek, hiç gelmemek, şurada burada sevgililer aramak veya bir kapatma peydahlamak gibi hareketlere cüret etmemesi olmuştu. Hilmi Efendi’nin elini kolunu bağlayan bu baskıdan bilhassa nikâhlı kadın istifade etmişti.

Ve bugün arkasında yirmi yıla yakın mazi bulunan bu münasebet artık istediği bir devreye giriyor, yani hanımefendi dul kalmış bulunuyordu. Mehmet Şahabetin Paşa’nın muazzam servetinden yarı hissesini aldıktan sonra İzzet Hanımefendi günahkâr sevdasını aynı esrar içinde gizleyecek miydi? Yoksa bu sevdaya bir müddet geçince meşru bir çehre mi verecekti?

Kocalarının ölümlerinden sonra -hem de şehremaneti meclis azalığından kadro harici ve mütemayiz rütbeli kâhyalarına değil- aşçılarına, bahçıvan ve uşaklarına varan hanımefendiler görülmemiş miydi?

Kızından daima duymuş olduğu korkuyu artık bir tarafa atarak ve bu korkunun arkasından gizlendiği Zeynep Hanım’ca bile malum olan kini açığa vurarak İzzet Hanımefendi Nimet’e, “Hilmi Efendi bundan sonra babandır!” derse, buna karşı kimsenin mani olmaya hak ve salahiyeti olamazdı. Ve o zaman Hilmi Efendi’nin kendisine yine mahut cümlesini yeni bir şekilde tekrarlayarak, yani “Hanımefendiyi almanın beni bahtiyar ettiğini zannediyorsan pek aldaniyorsun. Bu hale ancak senin ve oğlumuzun istikbaleriniz namına katlanıyorum!” diyerek yeni vaziyeti büyük bir memnuniyetle kabul edeceğinden, vaktiyle uşaklığını ettiği adamın mirasçısı oluvereceğinden Zeynep Hanım şüphe edemiyordu.

Fakat eğer hanımefendi ortak üstüne varmayı kabul etmeyerek kendisini boşamasını şart koşarsa, paraya tapan Hilmi Efendi bunun üzerine cümlesini yine biraz değiştirip “Seni muvakkaten boşarken yüreğimin sızlamadığını sanıyorsan çok hata ediyorsun!” der ve dediği gibi yaparsa bu felakete karşı ne yapılabilirdi?

Ve işte vefasız kocasını hâlâ ilk günlerin ateşiyle seven biçare Zeynep Hanım, Mehmet Şahabetin Paşa’nın ölüsünün konakta son olarak kaldığı gece bütün bunları düşünerek uyumamış, kocasını uyumaktan meneden şeyin ise sadece sevinç, nihayet maksada erişmiş bulunmak sevinci olduğundan da hiç şüphe etmemişti.

İzzet Hanımefendi de bu geceyi kısmen uykusuz, bazan da ağlamakla geçirmişti. Kendisini cariyelikten hanımefendilik mevkiine yükselten bu adama karşı hiçbir zaman aşk duymamış bulunmakla beraber minnetten, saygıdan ve alışkanlıktan mürekkep bir hissi yok değildi. Zevcelik vazifelerini ise biraz makine hissizliğiyle olsa da istikrah duymaksızın ifa etmişti. Hatta Mehmet Şahabettin Paşa'ya ciddi ve büyük bir aşk ilham etmiş olsa, kendisine belki de bağlanırdı. Fakat onun tarafından ilk günden itibaren ve gittikçe seyrekleşen fasılalarla bu zevcelik vazifelerini ifa etmeye çağrılmış, sonra daima hizmeti bitmiş bir cariye şeklinde çocuğunun yanına gönderilmişti. Bu tarzda muameleyi bir genç kadın nasıl affedebilir, kendisine bu tarzda muamele eden ve kendisinden otuz beş kırk yaş büyük olan bir kocaya karşı nasıl aşk besleyebilirdi? Kâhya Hilmi Efendi ile münasebetine gelince, ona pek derin bir aşk ilham etmiş bulunduğu kanaatıyla, âdeta kendisine acıyarak, sevilme gururu içinde nefisini vermişti.

Ve bu münasebete hep aynı şekilde, sevilme emniyeti içinde devam etmişti.

Bu emniyeti sürdürmekte Hilmi Efendi'nin şeytani bir mahareti olmuş, yılların hiç azaltmadığı bedeni kudreti de keyfiyete yardım etmişti. Adam arada bir büyük ve çılgın aşk sahneleri tertip ediyor, "Ben bu hayata, ancak arada bir sizi görmelere dayanamıyorum. Her şeyi bırakın da kaçalım!" diyordu. Fakat İzzet Hanımefendi gerek kızına ve gerek kocasına karşı bu hakarete, herkese karşı bu pervasızlığa kalkışmamış, kumral sakalı ve yeşile çalan iri ve Allah'tan sürmeli gözleriyle hâlâ pek yakışıklı olan sevgilisiyle başbaşa geçecek bir hayatın bütün harikuladeliğini çiğneyerek, "Biraz sabredelim, her şey kendiliğinden halledilecektir" demişti.

Mehmet Şahabettin Paşa daha yetmişine varmadan söylenen bu cümleyi aynı yatıştırıcı eda ile paşa seksenini aştıktan sonra da tekrar eder ve âşıkının aynı had ve derecede kalan, azalmayan, fakat hem de ateşi artmayan isyanlarını, "Bu kadar bekledik. Biraz daha bekleyelim" diye teskine muvaffak olurken, paşanın ömrünün doksanı bulması ve hatta aşması ihtimalini de hesap etmemiş, düşünmemiş değildi.

Lakin bu ihtimalden dehşete düşmüş olsa bile, bu bir türlü nihayet bulmayan ömrün sonunu bulması için en küçük bir tertip ve çareye başvurmayı da hiç hatırına getirmiş değildi. (Muhakkak ki, hele babasını hasta oldukça etrafında pervane kesilip ilaç şişelerine, hap kutularına karşı azami dikkat gösteren Nimet böyle bir ihtimali hesap etmekle günahına giriyordu. Ancak kızının bu pek acı düşüncelerini İzzet Hanımefendi hiç farketmemiş, esasen onun her şeyi bildiğini de şu pek yakın zamanda anlamıştı).

Mehmet Şahabettin Paşa'dan sonra kâhyasına varmak meselesine gelince, İzzet Hanımefendi bunu büyük bir sukut olarak kabul etmiyordu. Paşasının ölümünden sonra mukabele okumak üzere getirilmiş hocaya, yahut bahçivana veya dört kaşlı uşağa varıveren hanımefendiler yok muydu? Kâhya Hilmi Efendi'ye vardıktan sonra İzzet Hanımefendi cemiyette yine Mehmet Şahabettin Paşa'nın haremi sıfatını muhafaza edecek, Hilmi Efendi'nin haremligi ancak kalbine ve yatak odasının dört duvarına ait olacaktı. Bu izdivacı Nimet'in kolayca kabul etmeyeceğini ve kızıyla aralarında acı sahneler geçeceğini daima düşünmüştü. Fakat kanunun kendisine verdiği hakları kullanacak, kalbinin gizliden gizliye söylediği kelime ile gençliğinin saadetini ona feda etmeyecekti. Olsa olsa kızı ile ayrı oturlardı. İzzet Hanımefendi kendisine daha yeni olup büyük küçük herkesin o kadar kıskançlığını tahrik eden konağı bırakıp yaz kış Rumelihisarı'nda oturmaya hazırdı.

Bununla beraber, kızıyla arasında geçeceğini yıllardan beri tasavvur etmiş olduğu sahnelerden pek farklı ve pek kısa bir sahne geçecek, her şey tasavvur ettiğinden pek farklı bir tarzda nihayet bulacaktı.

Sabahleyin pek erkenden, kendisi alnındaki ebedi çatkısının serinliğini tazelemek için onu soğuk suda ıslatmakla meşgulken, Nimet içeri girmişti.

Rengi sapsarı ve gözleri ağlamaktan şişti. İzzet Hanım bir anne sıfatıyla üzülp onu teselli etmeye hazırlanırken elinde sımsıkı bir zarf tuttuğunu farketti, ziyaretiyle bu zarf arasında pek yakın bir münasebet bulunduğunu anlayıp bekledi. Esasen Nimet de kendisini tereddüt içinde bırakmayarak bu zarfın mahiyetini derhal anlatacak, “Babamın ancak ölümünde açılmak üzere bana iki sene evvel, yirmi bir yaşına bastığım gün teslim ettiği vasiyetname!” diyecekti. Zarf açılmış görünüyordu ve Nimet bu zarfi annesinin uzanan eline vermedi.

İzzet Hanımefendi'nin içi bir an samimi bir nefretle burkuldu. Babasının kıymetli, fedakâr, bir tanecik yavrusu daha ölü aşağıda iken mirastan başka bir şey düşünmemiş, hazırlıklarını bitirip karşısına çıkmıştı.

Hilmi Efendi'nin daima söylediği, “Babasına gösterdiği o aşklar hep sahte, hep yalan! Hep mirasın büyük kısmına konmak üzere yapılan oyunlar!” sözleri hatırına geldi. Sonra bu nefret yerini meraka ve hudutsuz bir endişeye bıraktı. İki yıl evvel kıza teslim edilmiş ve kendisine ne baba ne de kız tarafından hiç lafi edilmemiş olan bu vasiyetname, mutlaka kendi aleyhinde hükümleri ihtiva ediyordu.

Hiçbir söz söylemeden bekledi.

“Babam menkul ve gayrimenkul bütün servetini, nakdini, tahvilatını, emlakini, bu meyanda bütün eşyasıyla yalı ve konağını bana terk ediyor!”

Her şey kendisine birden altüst oluyor görünen İzzet Hanımefendi nefsine çarçabuk hâkim oldu ve acı bir tebessümle bozuk dişlerini göstererek, “Yani buradan çıkıp gitmemi mi emrediyorsun kızım?” diye sordu.

“Estağfurullah! Başımın üzerinde yeriniz var. Esasen de paşa babam vasiyetnamesinde kocaya varmadığınız müddetçe gerek burada gerek yalıda dairenizi muhafaza edeceğinizi ve size ayrıca her ay kırk altın cep harçlığı takdim edilmesini emrediyor. Kocaya varırsanız -ki buna ihtimal vermek istemem- bu kırk altının size yine verilmesini fakat ayrı bir yere çıkmanızı bildiriyor.

Bütün bu şeyler sadece bu hep uzaktan gösterilen kâğıda mı yazılıydı? Bu kâğıt yok edilirse her şey önlenmiş olacak, mirasın bütün yarısı, bütün meşru hakkı eline geçerek doğurduğu çocuğun yanında bir sığıntı şeklinde yaşamak zilletinden kurtulmuş mu olacaktı? Bir an Nimet'in üzerine hücum ederek bir mahalle karısı gibi onunla boğuşmayı, bu zarfi onun elinden elleriyle, dişleriyle kapıp alarak parça parça etmeyi düşündü. Fakat sonra kendisiyle başa çıkamayacağını, buna gücü yetmeyeceğini takdir etti.

Ona ne şimdi, ne de sonra gücü yetemezdi. Hele arkasında Cemiyet erkânından bir de kocası varken! Ve bir an varlığında hakiki bir büyüklük gururunu duyarak konuştu.

“Ayda kırk altının da senin olsun kızım. Tabii tekaüt maaşı bağlanacak. Bundan başka gene babanın lütfü, ihsanı olan ve bana artık yakışmayan bu kadar mücevherim var. Onları sata sata ömrümün sonunu bulurum. Beş on gün geçsin, şimdi beni ele güne karşı kovmuş gibi olma. Ben bu konakla yalıyı tamamen sana bırakır, kira ile bir küçük ev bulup başımı sokarım. Merak etme!”

Birden Nimet büyük bir teessür ve hicapla sarsıldı. Annesini kollarına almak, alt katta taş odaların birinde ölüsü henüz yıkanan babasının matemini beraber tutmaları için annesinin kollarına atılmak istedi.

O oturmuş, gözlerinden tane tane, fasılasız dökülen yaşlarla ağlıyordu. Fakat bu yaşlar aşağıya indirilmiş ölü için mi yoksa onun mirasını yiyemeyince bütün hayallerin mahvolduğunu düşünerek mi dökülüyordu? Kumral sakalıyla, kendisine de garip parıltılarla bir iki kere bakmaya cüret etmiş olan yeşilimtrak gözleriyle Kâhya Hilmi Efendi'nin hayali aralarında yükseldi ve bu hayal annesinin belki

istemeye istemeye ve ihtimal ki y¼rekteñ açılacak kollarına gitmekten kendisini menetti.

Sadece “Paşaa babamı yıkamaya indirdiler!” diye haber vererek dışarı çıktı.

O zaman İzzet Hanımefendi bugün konaktan ayrılacak cenazeye ait hazırlıklarda ve bütün matem merasiminde vazifesini ihmal etmiş görünmemek için başındaki çatkısını da fırlatıp atarak koyu renk bir elbise giyip, vakur ve ciddi, meydana çıktı. Akşama kadar bir dakika oturmayacak, hatta ağzına bir lokma koymak için vakit bulamayacaktı.

Nimet Hanım Kâhya Hilmi Efendi'yi babasının cenaze merasimi yapıldığı günün gecesinde, yani babasının ölümünde nihayet otuz saat geçtikten sonra kovdu. Kâhya cenazede Şefik'le beraber, aynı arabada dönmüş ve kendisine hoş görünmek için bütün gayretini bu yolculuk esnasında bir kere daha sarfetmişti. Gerçi herhangi işsiz fakat parlak unvanlı bir yeni hizmete onun delaletiyle tayin edilmek hususundaki ümidini artık tamamen kaybetmişti. Fakat meydana çıkacak miras ihtilaflarında ve belki hanımefendi ile evlenmesinde damat bey kendi tarafını tutmasa da tarafsız kalması, elbette ki arzuya layık bir şeydi.

Şefik hareme gelince, Nimet Hanım kocasına babasının el yazısıyla vasiyetnamesini gösterdi. O vakte kadar onunla bu mevzu üzerinde hiçbir şey konuşmamış, kocası da kendiliğinden bu bahse hiç girmemiş, bu hususta daima hakiki bir saygı göstermişti.

Şefik karısını gözleri hâlâ yaşlı, benzi hep sapsarı bulacaktı. Fakat bu şuurlu, iradenin hükmü altına giren bir matemdi ve genç kadın, gözlerinden yaşlar arada bir hep akmakla beraber, güzel kalın sesi metin konuşuyordu:

“Babamın bende iki seneden beri el yazısıyla bir vasiyetnamesi duruyor ki, bunun bir sureti avukatında, diğer bir sureti de Osmanlı Bankası'ndaki kasamızdadır. Bu vasiyetname mucibince babamın tek varisiyim, anneme ölünceye kadar ayda kırk altın vermek ve kocaya varmayacağı müddetle de konakla yalıdaki dairelerini muhafaza etmesine müsaade etmekle mükellefim. Fakat annemdir ve kocaya varmadığı müddetçe evimizin büyüğü kendisidir. Hayatımızda hiçbir şeyi değiştirecek değilim. Sade bütün işlere karşı çok daha yakın bir alaka göstermenizi rica ediyorum. Çünkü kâhyanın hizmetine az sonra nihayet vereceğim, emlakın idaresinde de benim üzerime alamayacağım birçok cihetler olacaktır.

Şefik sadece “Emredersin gülüm” dedi ve gösterdiği hürmet kendisine daima suni görünmüş olan kâhyanın böyle derhal çıkarılması için hırsızlığı hakkında karısında pek müsbet fikirler bulunması icap ettiğini düşündü, bu hususta bir şey sormayı da lüzumsuz buldu.

Tamamıyla yaşlı bir kadın nazarıyla baktığı ve pek resmi görüştüğü kaynanasıyla kâhya arasında bir münasebet olabileceği hatır ve hayalinden geçmemiş, vasiyetnamenin tasavvur ettiği tekrar evlenmek ihtimaline gelince, bunu paşanın hatırına gelen pek garip bir fikir bulmuştu.

Karısının annesi için “kocaya varmadığı müddetçe” deyişini de içten içe biraz garip bulmamış değildi.

Nimet kâhyayı her taraf karardıktan, gece olduktan sonra çağırdı, ayakta kabul edip hiç oturtmadı, hatta kapının yanında iken konuşmaya başlamak suretiyle emirlerini vermeye koyulup onu oraya, kapı yanına mıhladı ve bu geceden taşınma hazırlıklarına girişmelerini, vazifesine nihayet verildiğini, şimdi defterleri, hesapları, tekmil evrakı getirip kocasına teslim etmesini bildirdi.

Hilmi Efendi vaziyeti daha Nimet ağız açmadan önce, eda ve tavrından anlamıştı. Metin ve soğuk dinlerken içine şüpheler doldu: Paşa herhalde miras işinde karısının haklarını çiğneyen bir vasiyetname bırakmıştı. Yahut da kızı birtakım hilelere başvuracaktı, birtakım tertiplere girişmiş bulunuyordu. Fakat bu iki ihtimali de hatırına getirmemiş gibi bir eda takınıp dedi ki:

“Pederinizin otuz yıllık sadık adamını o mezara girer girmez kovuyorsunuz. Güzel. Fakat tek mirasçısı değilsiniz. Anneniz hanımefendinin bu karardan haberleri var mı? Bu karara kendileri de iştirak ediyorlar mı? Herhalde valideniz hanımefendinin emirlerini almadan hesapları da, evrakı da size teslim etmekte mazurum!”

Nimet birden sonsuz bir nefret ve hiddet içinde boğuldu. “Pederinizin otuz yıllık sadık adamı” sözü kendisine bir kırbaç gibi acı ve keskin bir hakaret gelmişti. Kâhyayı hep ayakta, kapının

yakınında tutmak şartıyla bir koltuğa oturarak cevap verdi:

“Babam aynı mealde ve üç yerde el yazısıyla vasiyetname bırakmış ve bunların birisini bana, ikisini de muayyen yerlere iki sene önce tevdi etmiştir. Vasiyetnamesi mucibince menkul ve gayri menkul bütün servetinin tek vârisi benim ve sizin hizmetinize tek vâris sıfatıyla nihayet veriyorum!”

Hilmi Efendi başını salladı ve fena bir tebessümle gülümseyerek, “Annenizin elmaslarını ve elbiselerini de elinden almak niyetinde misiniz?” diye sormak cüretinde bulundu.

Nimet’in birden gözleri dumanlandı, bazan cariyelerin de yüzüne inen sağ elinde bir karıncalanış duydu. Kâhyanın yeşil gözlerinin ışığı daha keskinleşmiş, bilhassa kızıla çalan, hâlâ aksız sarı bıyık ve sakalları arasından beliren kusursuz beyaz dişler irilenerek, irilenerek âdeta korkunç bir nisbet almıştı. Genç kadın yerinden fırlayıp kalktı ve âdeta boğuk bir sesle bağırdı:

“Babamın otuz yıllık sadık adamısınız öyle mi? Bütün hesapları, bütün evrakı şimdi kocama teslim edeceksiniz. Teslim eder etmez de hemen bu konaktan defolup gideceksiniz!”

Sonra, daha sakin bir sesle ilâve etti:

“Siz gideceksiniz. Fakat karınızla oğlunuz istedikleri zaman giderler...”

Hilmi Efendi az evvelki tebessümünü tekrar etmeye, “Oğlum istediği kadar kalabilir, öyle mi? Vaktiyle de ona bakarken birkaç kere iç geçirdiğinizi pekâlâ farketmiştim. Hatta karı koca günün birinde başınızın döneceğini de hesap etmemiş değildik. İsterseniz kendisini büsbütün bırakayım. Belki vazifelerini bihakkın eda edemeyen kocanıza yardım etsin!” demeye -bütün bu cümlelerin kafasında birden canlanmalarına, ayaklanmalarına rağmen- cüret etmedi. Rumeli’nden gelmiş sırım gibi zabitten ve onun nüfuz ve kudretinden korkarak, bir an göstermeye cesaret ettiği tırnaklarını tekrar avuçlarına soktu.

Bir uşak zilletiyle eğilerek, “Emir buyurursunuz hanımefendi, şimdi damat beyefendiye bütün hesapları ve kâğıtları getirip takdim eder, sonra da çıkıp giderim” dedi.

Kâhya intikamını ancak hanımefendiden aldı. En zayıf mahluk o idi ve uzun yıllar ona karşı oynadığı âşık rolünden dolayı olduğu gibi kendisi için karısını muhtarip etmiş, hatta menfaatler keyfiyeti zaruri kılsa çocuğunun anasını boşamaya karar vermiş bulunduğundan dolayı bu kadına karşı kını vardı. Ve inanılması güç ve zavallı Zeynep Hanım’ca hiç inanılmamış bir keyfiyet de şu idi ki, menfaat için karısını hemen hemen ilk günden itibaren aldatmış bulunan bu adamın ona, bu çok aldatılmış kadına karşı hakiki bir sevgisi daima mevcut kalmıştı. Hanımefendiye takdim edilmeyecek saatleri karısına hasrederek hep evde bulunuşu, dışarıda hiçbir macera geçirmeyişi İzzet Hanımefendi’den korkusundan ziyade karısına sevgisindendi.

Ve Zeynep Hanım’a çektiği üzüntü ve geçirdiği korkuların bedeli ve tarziyesi olmak üzere rakibesini şahane bir şekilde tahkir etmek hakkını ihsan etmeyi münasip buldu. Bahçenin nihayetinde işgal ettikleri küçük köşkün yazı odasındaki bütün defterleri, kâğıtları çekmelerden bir bir çıkardığı, pek muntazam tuttuğu kartonları üstüste yığıldığı sırada kendisine demişti ki:

“Zeynep Hanım, -Karısına hep Zeynep Hanım diye hitap eder ve kendisinden Zeynep Hanım diye bahsederdi- küçük hanımefendi bizi kovuyor. Ben şimdi hesapları, bütün evrak ve vesikaları Şefik Bey’e devrederek konaktan ayrılıyorum. Geceyi Beyoğlu’nda bir otelde geçireceğim. Siz bir kaç gün kalabilirmişsiniz amma ben hemen yarın nerede olursa olsun bir ev bulup tutar, sizi gelir alırım. Siz de gece ve yarın sabah eşyayı hazırlar, denkler, göçe hazır beklersiniz. Yarın sabah erkenden de git, hanımefendiye benim gittiğimi, sizin de Selim’le beraber gitmek üzere bulunduğunuzu haber ver!”

Pek yakın ve candan bir sesle bunu söylemiş bulunmasına rağmen, içine bin şüphe gelerek karısının sapsarı olduğunu fark etmişti. İlave etti:

“Yok, sakın hatırına başka ihtimaller gelmesin, onunla aramızda her şey bitmiştir. On sekiz senedir sizin istikbaliniz için katlandığım bir vaziyet korktuğun şekilde değil, hiç hatıra gelmeyen

bir tarzda nihayet buluyor. Küçük hanımın elinde babasından koparılmış bir vasiyetname mevcut. Bütün menkul ve gayri menkulün tek vârisi oluyor. Anası yanında bir sığıntıdan ibaret kalacak. Kocaya varırsa yalından ve konaktan çıkmaya da mecbur. Kendisine kızı sade kayd-ı hayat olarak kırk altın verecekmış! Sen dediğim gibi hareket et ve müsterih ol! Yaptığım para ile bundan sonra gül gibi geçiniriz! Belki de İzmir'e gider, ticaret hayatına atılırım!"

Bunları söyledikten sonra evrakı tasnife, toplamaya koyulmuştu. Fakat Zeynep Hanım müsterih değildi ve bir kere daha "kendi istikbali için bir fedakârlık olarak" katlanılmış vaziyetten bahseden kocasına karşı hayatında ilk defa nefret hissi duyuyor, onu hakiki çehresiyle, iğrenç bir çehre ile ilk defa görüyordu. Meydana bir vasiyetname çıkmayıp hanımefendi tam miras yeseydi belki evini barkını dağıtıp onu nikâh ile almaya hazır bulunan bu adam, şimdi aynı kadını eskimiş bir kundura gibi fırlatıp atıyor ve bu attığını bildirmeye kendisini memur etmekle ikinci bir hakareti daha reva görüyor, ayrıca da elbette helalden ziyade haramdan birikmiş bir servetle öğünüyordu. Zeynep Hanım yarın hanımefendiye kaybettiği insanın pek kirli ve zelil bir şey olduğunu temin edecek, onu hiç üzülmemeye, hiç matem etmemeye davet edecekti.

Gerçi ertesi günü bunu yapamadı, kocasından nefret ve istikrahla bahsedemedi, senelerin ateşini söndürmemiş olduğu bu adamla geçirdiği saatlerin hatıraları kalbinde ona karşı nihayet duyduğu nefret ve kini pek az sonra silip süpürüvermişlerdi. Fakat Zeynep Hanım yirmi senedir eteğini öptüğü ve ekmeğini yediği bir kadının huzuruna nihayet ona galebe çalmanın zaferi içinde, müstehzi ve kindar çıkmayacak kadar temiz bir ruh sahibiydi.

Kocasının her emrine itaat âdeti olduğu için bu vazifeyi kabul etmişti ve hanımefendinin huzuruna süklüm püklüm çıkınca küçük hanım tarafından hizmetine nihayet verilen Hilmi Efendi'nin dün gece konaktan yine onun emriyle ayrıldığını, kendisinin de bugün gideceğini ve gaalip bir ihtimalle İzmir'de yerleşeceklerini haber verdi.

Hanımefendi kendisini sakin, ciddi, vakur ve yüzünde en küçük bir kederin aksini belli etmeksizin dinlemişti. Ve Zeynep onu bu kadar sükûn ve vakar içinde bulmaktan biraz hayret duymamış değildi. Hatta, içinden "Hilmi Bey kendisine varacağını sanmakla hata etmiş. Hanımefendi'nin aşkı bu derecelerde büyük bir şey değilmiş!" diye düşündü. Zeynep Hanım sözlerini bitirip sustuktan sonra odada bir lahza sükût hüküm sürdü ve sonra İzzet Hanımefendi gene sakin bir sesle, "Allah ikinize de selamet versin, dirlik düzenlik versin Zeynep Hanım. Oğlunun da gözlerinden öperim" deyip ayağa kalktı.

Zeynep Hanım da hemen oturduğu iskemleden kalktı ve mülakata son verdiğini anlatan hanımefendiyi eteklemek üzere yaklaştı. Bu esnada İzzet Hanımefendi gururunun ve sükununun son anına erişmiş bulunuyordu. Rakibesinin eteğini öpmesine bir eliyle mani olurken öbür elini onun omzuna koydu, gözlerinde yaşlar birikirken kırık, yavaş bir sesle, tamamıyla akrana hitap eden bir eda ile, eski kabahatlerden mahçup olduğu kadar yeni mücadelelerden vazgeçip mağlubiyetini tasdik ve itiraf eden bir insan edasıyla, yüzünü artık belki ebediyen görmeyeceği bu kadına, "Hakkını helal et Zeynep Hanım, sana çok acı çektirdim!" dedi.

Hanımefendi bu feragata, Zeynep Hanım gelip haberi vermeden çok evvel azmetmiş bulunuyordu. Kızı vasiyetnamenin kayıt ve şartlarını bildirip yanından ayrılınca elmaslarının yine bir servet teşkil edeceğini hesap ederek aşkıdan vazgeçmemeye, kızının yanında sığınmış bir ihtiyar ana haline düşmemeye karar vermişti. İrili ufaklı on dört mahfazaya yerleştirilmiş mücevheratının satılmasından hasıl olacak para ile birkaç temiz irad alabileceğini, bunların gelirine kayd-ı hayat kırk altın da ilave edilince Hilmi Efendi ile müreffeh bir tarzda yaşayabileceğini düşünmüştü. Ve bunları ancak bir kandilin ölgün aydınlığı içindeki yatak odasında düşünürken kâhyanın, kızı tarafından kovulduğundan, çıkıp gittiğinden haberi yoktu. Fakat birden ışığı yakarak aynaya bakmak ihtiyacını duymuş ve ayna kendisine o vakte kadar hiç görmediği bir yüz göstermişti.

Bu yüzün bütün haraplığı Mehmet Şahabettin Paşa'nın mirasçısı olmamaktan ileri gelmiş bir kederin mi mahsulü idi? Bu mirası bekler ve bu mirası kazandıktan sonra Hilmi Efendi'ye karısını boşattırarak veyahut onu görmekten kendisini katiyyen menederek gireceği uzun ve mesut bir evlilik hayatının hülyalarıyla yaşarken genç ve güzel miydi? Gözlerinin altlarıyla yanlarındaki bu buruşuklar, dudaklarının iki tarafında bu çizgiler ve çenesinin altında bu sarkıklar yok muydu? Gözleri böyle fersiz ve bu derecede kirpiksiz miydi? Alnının iki yanında saçları bu derecede ağarmış ve boya altından kökler bu kadar beyazla dolu muydu?

İzzet Hanımefendi kendi nefsince münasip bularak kendi nefesine de inandırdığı yaşının rakamlarıyla “kırk bir yaşında bu hale nasıl gelmişim?” dedi.

Sonra yalnızken, kendi nefesine doğru söylemeyi münasip bulup, esasen yaşlılığını itiraf etmekte artık hiçbir mahzur kalmadığını da düşünerek rakamı tashihle, “Elli yaşında altmışlık bir kadına dönmüşüm!” diye ilave etmişti.

Hilmi Efendi kendisinden üç dört yaş da küçüktü.

Elmaslarını satarak eline geçen para ile bu kendinden genç kocayı nasıl zaptedecek, onun sevdasını ne zamana kadar rakipsiz muhafaza edebilecekti?

Elmaslar satılırken her sefer kendisini bir kere aldatması da pek mümkün olan bu sevgili, elmasların satılmasıyla alınmış üç beş parça emlâkin de elden çıkmasına muhtelif bahaneler icad edip sebep olamaz ve ondan sonra, kendisini iki eli böğründe bırakıp, boşayamaz mıydı? O zaman, paşadan tekaüt maaşı bağlanmadığı, Nimet de kırk altını kestiği takdirde ne olacaktı? Nimet'le başedemeyeceğine göre ona iltica etmek, yalvarmak, doğurduğu kızın eteğini öpmek icap edecekti!

Hayır, böyle düşmeden bu defteri kapamak, merhum Şahabettin Paşa'nın hanımefendisi sıfatıyla artık bir gönül macerasına girmeden, artık saçlara boya sürmek ve hâlâ mağrur bakan gözlere sürme çekip yüzü hafifçe pudralamak gibi külfetlere katlanmadan başköşede bir heykel gibi sessiz ve hareketsiz kalıp ihtiyarlığı ve ölümü beklemek çok daha münasip, çok daha güzel olurdu.

Bununla beraber, bu feragat kararı içinde Hilmi Efendi'nin birdenbire karşısına çıkacağını, dizlerine kapanarak “Yıllardan beri bugünü bekledim. Haydi gidelim. Hem istersen elmaslarını da nankör kızının başına çal da öyle gel!” diyeceği yine hatırına geliyor, rüyada umulan saadetler gibi tertiplemediği bu sözlere muhatap olmayı tahayyül ediyordu. O zaman onun mübalağa ile iri ve delikanlılığındaki kadar parlak olan gözlerine bakıp kendi gözlerinden iki iri yaş damlası akacak, “Hayır, beni mazur gör! Gelemeyeceğim için beni affet!” diyerek ona veda edecekti.

O böyle yapsa, gelmesi için ricada bulunsa “kalmakta, gitmemekte inat edebilir miyim?” diye kendi kendine düşünüyor, hülyalar içinde yüzüyor ve hep bu hülyaların tadı içinde yaşamak, hakikatle günlerce karşılaşmamak istiyordu. Fakat Zeynep Hanım'ın ziyareti bütün bu hülyalara birden nihayet vermiş ve uzun yılların düşmanından o kadar dostane ayrıldıktan sonra İzzet Hanımefendi ve artık

buna hiçbir riya ve gizli düşünce karışmadan, kocasının matemini tutmaya koyulmuştu.

Günlerce müddet seccadeden kalkmayacak, bu seccade üzerinde namazı bitince *Kur'an* okumaya koyulacaktı...

Nimet bu ibadetlerde kaybettiği günahkâr sevgiyi unutmak gayretini hissetmekle beraber, ona karşı yıllardan beri duymadığı muhabbet ve hürmetin içinde canlanmaya başladığını ve bu duygulara merhamet de karıştığını hissetti. Muamelesini değiştirerek annesine eskisinden çok ziyade hürmet göstermeye başladı.

Nimet'in kendi matemine gelince, bu pek şiddetli bir had ve derecede olmak şartıyla bir haftadan fazla devam etmişti. Belki de böyle uzun müddet sürüp giderdi. Fakat birden büyük bir siyasi buhran başgöstermiş, Kâmil Paşa ile İttihat ve Terakki arasında âdeta bir ölüm dirim mücadelesi meydana çıkmıştı. Ve Cemiyet'in galebesi ve sadrazamın ıskatıyla neticelenecek olan bu buhran patlak verince, Nimet'in yaşı sekseni aşkın bir baba için döktüğü yaşlar -içinde tatlı ve daimi bir hüznün kalmakla beraber- birdenbire dinmiş, genç kadın siyasi hayatın heyecan ve ihtiraslarına kendini kaptırıp vermişti.

XXXIII

İttihat ve Terakki ile Kâmil Paşa arasındaki ölüm-dirim harbi, *Tanin* başmuharriri Hüseyin Cahit Bey'in sadrazamı Meclis-i Mebusan huzurunda izahat vermeğe davet eden takririyle başlamış, şu kadar ki bu takrir tamamıyla aksi bir tesir hasıl etmiş ve paşanın okuttuğu beyannamenin okunması bittikten sonra bütün sıralardan âdeta bir nevi biat gibi yükselen alkışlar, ihtiyar vezire hayatının belki en sarhoş edici ânını yaşatmıştı. Ve meclise gelip meclisten çıkarken Ayasofya Meydanı'nda ve dönüşte, Bâbîâli'ye girerken eski binanın avlusunda ve koridorlarında alkışlanan paşa, ayrıca da padişaha İngiltere Kralı'ndan gelen telgrafta hakkında -biraz da usule mugayir bir şekilde sarfedilmiş- iltifatkâr sözlerden edindiği nefis itimadının artık büsbütün arttığını hissetmiş, bu nefis itimadını düşmanlarca doksana vardığı iddia edilen ömrüne kimbilir kaç yıl sonra ve hep sadaret makamında son vermek emniyetine kadar götürmüştü. Yirmi yılı aşkın bir zaman önceki ilk sadaretini Sultan Hamid'in Şarki Rumeli'nin Bulgaristan'la birleşmesine harple mani olmamak siyasetini tasvip sayesinde elde etmiş olmakla ittiham edildiğini Kâmil Paşa biliyor, bu birleşmeyi önlemek için hiçbir tedbir almamak şartıyla harp hususunda ısrar etmiş ve bu yüzden düşmüş olan Sait Paşa'nın o zamandan beri kendisini rahat rahat tenkit ettiğinden haberdar bulunuyordu. İhtimal ki bunun da verdiği azap ve hiddetle Meşrutiyet'ten sonra Bulgaristan'a karşı sert bir politika takibine kalkışmıştı. Sultan Hamid'in haklarından ağır ağır fedakârlıklar ederek ve müsait bir fırsat çıkarsa verdiği almak üzere ipi koparmamak cihetine gitmek siyasetini tamamen bir tarafa bırakarak Bulgaristan Prensi'nin evvelce temin ettiği bazı İmtiyazları öyle dürüst bir şekilde almaya teşebbüs etmişti ki, hemen hemen Sultan Hamid derecesinde vehham olup istiklâlini ilana yıllardan beri cesaret edemeyen Bulgaristan Prensi Ferdinand bu istiklali ilana âdeta hükümeti tarafından mecbur edilmişti. Bu hal de Bosna ve Hersek'i otuz yıldan beri muvakkat kaydıyla idare eden Avusturya-Macaristan'ı bu iki kıtanın ilhakına şevketmiş, Girit Hıristiyanları ise Yunanistan'a iltihak için ayaklanmış, velhasıl mebus intihabatı barut kokuları içinde yapılmıştı. Fakat Yunanistan Girit davasını ele almaya cüret etmediği ve Kâmil Paşa Avusturya-Macaristan'la anlaşmak yolunu tuttuğu için ortada halledilemeyen bir dava şeklinde ancak Bulgaristan ihtilafı kalmış görünüyordu. Ve belki de Kâmil Paşa'nın emeli bu ihtilafı harple hallederek, haklı haksız kendisine mal edilen suçu üstünden tamamıyla atmaktı.

Herhalde, Avusturya'yı aradan hemen hemen çıkardıktan sonra Bulgaristan'la başbaşa kalınca ve Meclis-i Mebusan'dan hararetli alkışlarla sadaretinin âdeta kayd-ı hayat olduğu kanaati içinde Bâbîâli'ye gönderilince, müzakerelerde ağır basabilmeyi temin edecek bir ordu hazırlayacak, hatta icabında bu orduya "Marş!" emri verebilecek kabadayı bir Harbiye Nazırı bulmaya kalkıştı. Hakkında pek büyük ümitler beslenmiş olan yetmişlik Recep Paşa ancak üç gün nazırlık edebilip öldükten sonra bu makama getirilen iffetli ve bilgili müşirlerden Ali Rıza Paşa hayli âciz çıkmış, hele Cemiyet'e mensup şımarık zabıtlere karşı pek yumuşak hareket etmişti. Kâmil Paşa Mısır Fevkalade Komiserliği'nin Kahire'deki rahat sarayı ile gönlünü edip onu kabineden çıkararak İkinci Ordu'da pek ehliyetli ve faal bir kumandan şöhretini kazanan çalımlı ve gösterişli Nazım Paşa'yı nazır yapmak, Ali Rıza Paşa tarzında sessiz bir adam olup vaktiyle çekilmek istemiş olan Bahriye Nazırı'nı da bu sefer çıkarıp orada da kendi arzusuna uygun şekilde hareket edecek bir adam buldurmak istedi. Sultan Hamid tamamıyla sessiz ve mukavemetsiz bir hale gelmiş, gölgesinden bile korkar olmuştu Sadrazamın her dediğini kabule nefisini mecbur görüyordu. Bir uzvunu bir inayet-i mahsusa olarak Adliye Nezareti'yle kabineye aldığı Mebusan Meclisi de Kâmil Paşa'ya karşı muti ve yollayacağı kanunları tetkik ve kabul edecek ve kendisinden yeni alkışlar için istizahlara girişecek bir heyet halini alacağına göre elinde kuvvetli bir ordu ve muntazam bir donanma tutan paşa, hariçte de

İngiliz siyasetinin yardımına dayanacak -Slavlar hamisi Rusya'nın henüz Japon mağlubiyetinin yorgunluğunu üstünden atamamış bulunduğu da güvenerek- istiklalini ilana evvelce imkânlar hazırlamış ve bu defa vesile vermiş olduğu iddia edilen Bulgaristan'a harp açacaktı. Bu yeni Harbiye Nazırı sayesinde harpte muzafferiyet kazanıldıktan sonra da, krallığın tasdiki mukabilinde Şarki Rumeli eyaleti Bulgaristan'dan geri alınacak, belki bu eyaletteki Bulgarlarla asıl Bulgaristan'daki Müslümanlar mübadeleye tabi tutularak Şarki Rumeli'nde Türk ve Müslüman halkın ekseriyeti temin edilecekti. Bütün bunları başaran Kâmil Paşa da, seleflerinden hiçbirinin elde edemediği bir şan ve şeref içinde, Sokullu veya baba oğul Köprülüler halinde devleti idare edecek, vücudunun zindeliği sayesinde geç geleceğinde şüphe etmediği ölümüne kadar devletin başında kalacaktı.

Şu kadar ki, İttihat ve Terakki, Kâmil Paşa'nın kendi iktidar ve ehliyeti hakkındaki bu sonsuz emniyetine iştirak etmiyor, onu hiç beğenmiyor, yerinde kalmasına bir gün razı olursa ertesi gün bundan dolayı pişmanlık duyuyordu. Kâmil Paşa'yı düşürmek arzusu da sadece şahsi ihtirasların meydana çıkmasından ve bunların tatminine karşı Kâmil Paşa'nın aşılmaz bir set sayılmasından ileri gelmiyordu. Onun sükûtunu şuurla ve şahsi bir menfaat beklemeksizin isteyen İttihatçılar da vardı. Çünkü paşanın adamlarına karşı ve bilhassa oğullarından birine, pek genç yaşında Bahriye livalığına yükseltilmiş olan Sait Paşa'ya karşı pek büyük bir zaafi bulunduğu bunlar kanaat getirmişlerdi. Sait Paşa, babasının iki üç yıl evveline kadar devam eden ve on üç sene sürmüş olan Aydın valiliği esnasında -kaldı ki Meşrutiyet'ten sonra da ele geçmemiş!- bir eşkiya reisi ile, Çakırcalı ile ortak bulunduğu iddia edilecek derecede dile gelmiş bir delikanlıydı. Ve İttihat ve Terakki'nin birtakım temiz uzuvları, Kâmil Paşa'nın nüfuzu büsbütün artar ve kendisi yerinden oynatılmaz bir hale gelirse, bu mahdum paşanın pek mühim dolaplar çevireceğinden, bütün istikraz ve imtiyaz işlerinin İhisarını üstüne alarak memleket zararına milyonlar toplayacağından, istibdat zamanını âdeta aratacak bir irtikâp ve irtişa devrinin açılacağından korkuyorlardı. Ve nihayet, padişahı işe karıştırmamak hususunda en müfrit İttihatçılar kadar kati hareket eden Kâmil Paşa, mizacı itibarıyla Sultan Hamid'den farklı değildi. Nazırlarına birer hususi kalem müdürü nazarıyla bakıyor, onların her hususta kendi emirleriyle hareket etmelerini istiyordu. Tasavvur ettiği ve anladığı Meşrutiyet, hükümdardan kendisine intikal etmiş bir mutlakiyet rejimine benzemiyor değildi.

İttihat ve Terakki, usulsüz bir şekilde Harbiye ve Bahriye nazırlarının değiştirilmelerini sadrazamın ıskatı için bir vesile saydı. Az evvel Şura-yı Devlet reisi ile Maarif Nazırı âyânlık ikramı karşısında ve Maarif'le Dahiliye nezaretleri arasında futbol topu gibi gidip gelen Hakkı Bey Roma sefirliği tavizi ile kabineden çıkmaya sessizce razı oldukları gibi bu defa Harbiye ve Bahriye nazırları -biri Kahire ikramı sayesinde, diğeri de zaten istifa etmiş olduğundan- sessizce gidebilirlerdi. Fakat bu sefer Kâmil Paşa'nın usulsüz hareketinden âzami istifadeye Cemiyet karar verdi. Şefik'in de iştirakıyla Merkez-i Umumi binasında yapılan içtimalarda her şey plana bağlandı. Hürriyet'ten sonra Selanik'te umumi müfettiş sıfatıyla işsiz bir hale geldiğinden sadrazamın Dahiliye Nazırlığı tevcihini bahtiyar ve minnettar kabul edip gelmiş olan Hüseyin Hilmi Paşa sadaret bedeli olmak üzere kabineyi içten sarsmak cihetinin idaresine memur edilirken başka ellere de ordu ve donanmadan meclise kılıç şakırtıları aksettirerek müzakereleri bu şakırtılara göre tanzim işi verilmişti, bundan sonra da, sessizce Kahire'ye gitmeye hazırlanan eski Harbiye Nazırı'yla sessizce âyâna dönen eski Bahriye Nazırı haklarını aramak üzere Mebusan Meclisi'ne başvurmaya sevkedildiler ve Kâmil Paşa bu Meşrutiyet darbesini ne hakla yaptığını anlatmak üzere meclise çağırıldı.

İhtiyar sadrazam cesurdu ve hiç değilse sekseninde bulunmasına rağmen bütün zekâ ve iradesini muhafaza ettiği için, eğer rakibi Sait Paşa gibi gür bir sesi ve hatipliği olsaydı, belki de meclisin karşısına pervasız çıkardı. Ne çare ki, bir salon içinde bile güç duyulan zayıf bir sesi vardı. *Tanın*

başyazarı Hüseyin Cahit Bey'in istizah taktirine cevap hazırlamak ve bu esnada siyasî manevralarla vaziyeti lehine çevirmek için de iki üç günlük bir zaman ihtiyacında kalmıştı; gene aynı tarzda hareket etmek, sebepler, mazeretler göstererek yine iki üç gün kazanmak istedi. Fakat bu yeni geciktirmenin belki bir daha ele geçmez bir fırsatı kaybetmek olacağını İttihatçılar anlamış bulunuyorlardı. Kâmil Paşa'nın mutlaka üç gün sonra gelmek ve mebusların mutlaka şimdi gelip izahat vermek hususundaki haberleşmeleri ve ısrarlarıyla saatler geçiren meclis, loca ve koridorları İttihat'a mensup zabitlerle dolu ve reisi tamamiyle İttihatçılar'a muti, geceyarılarına kadar içtima halinde kaldı ve ilk hücumların temposu yüksele yüksele, ancak iki üç hafta önce en hararetle takdirlere mazhar edilen Kâmil Paşa bir Meşrutiyet ve vatan haini ilan edilerek, ezici bir ekseriyetle kendisine adem-i itimat beyan edildi. Asıl rejisör ve aktörler kuliste kalıp ilkten son hatibe kadar hep ikinci derecede kimseler tarafından doldurulan hitabet kürsüsü artık vazifesini bitirip Kâmil Paşa'nın sukutu temin edildikten sonra da, Ahmet Rıza Bey'le birinci reis vekili Talat Bey hemen Yıldız Sarayı'na gitmek üzere arabaya bindiler. Sultan Hamid'in herhangi bir itirazda bulunmasına ihtimal olmamakla beraber, her ihtimali önlemek üzere oraya gitmek ve mühürünü Kâmil Paşa'dan isteterek Hüseyin Hilmi Paşa'ya vermesini padişaha kati bir dille bildirmek istenmişti.

İhtilaf ve buhranın ilk saatinden bu son âna kadar işi idare edenler arasında olan Şefik de, Cemiyet'in mebus veya meclise girmemiş olarak bu harbi idare etmiş fertleri gibi zafer terleri döke döke evine dönebildi. Ahmet Rıza ve Talat beyler gibi Yıldız'a gitmesini icap ettiren bir sıfatı yoktu ve esasen son üç dört günün bütün dramatik seyrini hararetle takip etmiş olan karısının kendisini ne derece merakla ve sabırsızlıkla beklemekte olduğunu tahmin etmiyor değildi. Bu sebeple, Makedonya dağlarında saatler ve günlerce bir çete kovalamış kadar yorgun ve hâlâ heyecanlı, meclisin merdivenlerini inerek reisle birinci reis vekilinin arabaları arkasından hemen kendi arabasına, içi lacivert ipekli ve beygirleri muhteşem kupaya bindi. Ve saatlerce hareketsiz kalmaktan usanıp sinirlenmiş hayvanlar öyle hızla yola düzöldüler ki, İstanbul ve Beyoğlu semtlerinde oturan, yahut da deniz aşırı yerlerde oturdukları için geceyi şunun bunun evinde veya otellerde misafir geçirecek olan bir hayli mebus, yorgun argın ilerlerken bu atlardan bir çiftte yememek üzere karanlıkta geri çekilmeye mecbur kaldılar. Sendeleyenler, birbirlerine veya yol üstündeki ağaçlara sarılanlar, düşmesine ramak kalanlar oldu...

Ve istibdat devrine ait bir servetin düne kadar bir küçük zabıt olan bir adama temin ettiği bu debdebe, en yakın arkadaşlarına kadar bütün bu yaya giden efendilerin dudaklarına acı, müstehzi ve çok kere kinli bir tebessüm getirmiyor değildi.

XXXIV

Şefik Bey karısını küçük salonunda, geniş koltuğa gömülü, saçları iki kalın örgü ile omuzlarından inmiş, çok sevdiği Fransız romancılarından birinin kitabına dalmış buldu.

“Niye yatmadın gülüm?”

Nimet’e bu soru o kadar yersiz ve manasız göründü ki, cevaplandırmayı lüzumsuz bularak “Ne oldu?” diye sordu.

Şefik’e izahat vermek için zaman bırakmadan ilave etti. “Adem-i itimat reyi verdiniz, değil mi?”

“Evet, hem pek büyük bir ekseriyetle, bir saat evvel düşürdük.”

“Meclise ayak atmadı, hep Bâbîâli’de kaldı değil mi?”

“Gece oluncaya kadar Bâbîâli’de idi, oradan da saraya gittiğine göre istifasını ve sadaret mührünü vermiş bulunması lazım.”

“Peki, şimdi ne olacak?”

“Ahmet Rıza Bey’le Talat, ben Meclis’ten çıkarken arabaya binip Yıldız’a gittiler. Kâmil Paşa’nın ittifaka yakın bir ekseriyetle adem-i itimat reyi aldığını söyleyip sadaretin Hüseyin Hilmi Paşa’ya tevcih edilmesini isteyecekler. Hünkâr tabii kabul edecektir.”

Genç kadın bir an “Zavallı Sultan Hamid! Koca padişahı elinizde bir kuklaya çevirdiniz” diye düşündü. Sonra, mazi ile alakalı his ve düşüncelerden bir kere daha sıyrılarak bugüne, günün menfaatlerine dönüp sordu:

“Son içtimada ve sadrazamın düşmesinde de tesirin oldu, değil mi?”

“Övünmeden söyleyeyim ki, en çok Talat’la benim tesirlerimiz oldu. Kâmil Paşa’yı düşürmeye büyük ekseriyetin hemen sona kadar cesareti yoktu. Cemiyet korkusunu Kâmil Paşa korkusuna galip getirmek icap etti. Muvaffak olduk amma büyük zahmetler, gayretler bahasına!”

“O halde yeni kabinede en iyi nezaretler ikinizin hakkı. Talat Bey, birinci reis vekilliğini tercih edip girmese bile sen elbette nazır olursun!”

Şefik donakaldı. Böyle bir şeyi ne kendisi, ne Talat ne de başkaları düşünmemişlerdi. Nimet de böyle bir şeyden şimdiye kadar hiç bahsetmemişti. Demek ki bunu Kâmil Paşa’yı düşürmenin pek tabii bir neticesi sayarak söylemişti.

“Arkadaşların hiçbiri yeni kabineye girmeyi düşünmüyor. Hüseyin Hilmi Paşa dilediğini seçmekte hür bırakılacak” dedi.

Nimet Hanım soğuk bir bakışla kocasına baktı ve daha o sözünün nihayetine varmadan, bu konuşmaya nihayet vermek kararını bildiren bir eda ile ayağa kalktı. Siyah saçlarının kalın örgülerini sırtına atan bir baş hareketi yaparken, artık meselede alakaya layık hiçbir cihet görmediğini anlatan bir eda ile esneyerek sordu:

“Şu halde Kâmil Paşa’nın kabahati neydi? Yeni sadrazamınızla kıyas kabul etmeyecek derecede tecrübeli ve malumatlı olması, Avrupa’ca tanınmış ve takdir edilmiş bulunması mı?”

İttihat ve Terakki’nin düşürdüğü, kovduğu veziri o derecede tutan bir eda ile sormuştu ki, vatan ihanetine kadar türlü suçla onun nasıl itham edileceği hakkında iki günden beri kendisine bu konakta, hatta bu odada verilmiş izahatı hiç duymamış, bu “tecrübeli malumatlı, Avrupa’ca tanınmış ve takdir edilmiş” Kâmil Paşa aleyhindeki hareketin tertipleniş şeklini hiç dinleyip tasvip etmemiş bulunduğuna yemin edilebilirdi. Şefik şaşırılmıştı ve Kâmil Paşa’nın düşürülmesini tamamıyla samimi olarak pek isabetli ve hayırlı bir şey saydığı halde bunu müdafaa için tek söz söyleyemedi: Kadın tabiriyle âdeta nutku tutulmuş gibiydi.

Nimet bir daha esnedikten sonra dedi ki:

“Yarın da Hilmi Paşa’yı beğenmez, ona düşman kesilirsiniz; onu düşürmek için yerle göğü

ayaklandırırız. Günün birinde de padişah ‘illallah!’ der, istemediğiniz sadrazamdan mührünü aldırıp istediğiniz adama vermeye razı olmaz!”

Ve sırtındaki beyaz ipek geceliğin uzun dantelalı eteğini hışıldatarak, kocasının kendisini takip edip etmemesine karşı tamamıyla lakayt fakat bu kayıtsızlık içinde bu gece nefisini ikram etmemek kararını âciz erkeğe yine tamamen anlatmaya muvaffak olarak ilerledi, küçük salonda Şefik’i yalnız bırakıp yatak odasına geçti.

Erkeğin beyhudeleşen zaferi, önüne çöken iri gövdeli bir ağaç gibi kendisini hareketsiz bırakmıştı. Yorgun, karısından boş kalmış koltuğa oturdu. Ve yatak odasına gidip soyunmaya da, iki aylık karısından haklarını istemeye de nefsinde âdeta mecal bulmaksızın, çini sobanın kapağında parıldayışı görülen kızıl aleve daldı. Dışarda gürültülerle esen kış rüzgârı pencerelerin camlarını yumrukluyor, burası için biraz fazla büyük olan beyaz ve pek süslü soba çok lezzetli, ancak gevşetici, âdeta yorucu bir sıcak veriyordu.

Mutlak bir sessizlik içinde, saray gibi konak uyuyordu.

Ertesi gün Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi teşekkül ettiği zaman Nimet evkaf nazırlığının münhal kaldığını ve yeni sadrazamın buraya Mısır’dan bir paşa getirmek istediğini öğrendi. Fakat buna mani olarak münhal nezareti elde etmek üzere kocasının teşebbüslerde bulunmasını düşünmedi. Bu nezareti üç sene evveline kadar ve tam on yıl babası işgal etmişti. Dün peyda olan, dün meydana çıkan komiteci bir zabitin babası tarafından işgal edilmiş bir makama geçtiğini -bu adamın kollarına geceleri ne kadar ihtirasla düşerse düşsün- Nimet görmek istememiş olacaktı...

Kalın ve kat kat fanilalarla sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın kuru vücudu o derecede beslenmişti ki, siyah redingotunun içinde âdeta toplu bir adam tesiri veriyordu. Odada o kadar müfrit bir sıcak vardı, yeni atılmış kok kömürü sobada öyle yanıyordu ki, bu odanın kendisini nadiren ısınmış hisseden sahibi bile az evvel sırtından paltosunu çıkarmıştı.

Sadrazam Paşa masanın başından daha uzun zaman kalkmayacağını haber veren bir eda içinde her tarafı dolduran, her taraftan yükselen evrakı tetkikle meşguldü. Birden homurdandı ve elindeki kâğıdı masanın üzerine attı.

Kendisini böyle homurdanmaya sevketmiş olan kâğıt, hükümdara takdim edilmek üzere amedi divan-ı hümayun kalemi tarafından hazırlanmış bir Meclis-i Vükela kararnamesiydi. 10 Temmuz'dan sonra meydana çıkan ifade ve terkiplle "edib-i vatanperver" Namık Kemal Bey Midilli mutasarrıfı iken hususi kâtipliğinde yazı yazmayı öğrenip senelerce tahrirat müdürlükleriyle vilayet mektupçuluklarında bu hünerini ilerletmiş, valilikle umumi müfettişlik yıllarında da kalem efendiliğini unutamamış olan Hilmi Paşa, Bâbîâli'nin en seçkin kalemleri tarafından yazılmış ve uzun cümleleri birbirlerine büyük bir itina ve muvaffakiyetle geçirilip takılmış bulunan bu tezkereyi âdeta düşmanlık hisleriyle okumuştı.

Bu, kendisi artık geçer akçe olmadığı için gönlünün sevdiğine muntazaman para vermek mecburiyetinde bulunan, nazeninlik devresinde biriktirmiş olduğu paralar sayesinde açtığı evi arı kovanı gibi işletmelerine rağmen hizmetindeki genç kadınların işlerinde gözü kaldığı için de âdeta bindiği dalı keserek her fırsatta onları kötüleyen kartlanmış bir fahişenin kıskançlığı gibi bir şeydi.

Ve yüzünde nihayetsiz bir istihkârın ifadesi belirerek, Hüseyin Hilmi Paşa'nın uzun ve kuru parmaklı eli hokka takımına gitti. Beyaz bir kâğıt alıp ve ikiye bölüp, artık sadece bir amedi divan-ı hümayun memuru halinde, sadaret makamından mabeyne gidecek maruzatı yeni baştan, kendi keyfine göre ve süratle, hiç çizip bozmadan yazmaya koyuldu.

Şişli'nin Tramvay Caddesi üzerinde bulunup eski sakini olan Şehremini Reşit Mümtaz Paşa'nın Zaptiye Nezareti'nde mevkufluktan Büyükkada'da menfiliğe sevk edilmesinden bir müddet sonra, yani Selanik'ten Dahiliye Nazırlığı'yla İstanbul'a koşup geleli, Hüseyin Hilmi Paşa tarafından işgal edilen ufarak konağın içinde artık paşanın kaleminden çıkan ses haricinde çıt duyulmuyor, caddeden de hiç ayak gürültüsü gelmiyordu.

Fakat tam iki buçukta, tekerlekleri lastikli olmak icap eden bir konak arabasının ilerleyerek dış kapı önünde birdenbire durduğu ve içinden inen bir adamın mermer merdivenlerden hızlı adımlarla yukarı çıkarak kapıyı çaldığı duyuldu.

Yazısının sonlarına varmış bulunan Hilmi Paşa, bir an başını kaldırdı ve gelenin kim olması icap ettiğini derhal tahmin etti. İttihat ve Terakki'nin en kuvvetli azasından olup pek kıdemli vükeladan ve âyândan Mehmet Şahabettin Paşa'nın ölmeden pek az evvel kızını verdiği -düğünü münasebetiyle verilen mükellef ziyafette kendisinin de hazır bulunmuş olduğu- Tekirdağı mebusu ve askerlikten müstafi Şefik Bey, bizzat istediği mahrem mülakat için gelmiş olacaktı.

Hakikaten de, bir dakika sonra nöbetçi yaver içeri girerek onun kabul edilmek arzusunun haber verdi.

Hüseyin Hilmi Paşa yavere "Bir dakika intizar buyursunlar" dedi ve elindeki kâğıdı bitirmeden ziyaretçiyi kabul etmedi. Kendisini derhal kabul etmemekle sabahlara kadar devlet umuru ile meşgul bulunduğunu daha iyi göstermiş, aynı zamanda da, koca bir sadrazamın huzuruna çıkmak için insanın İttihat ve Terakki'nin en nafiz azalarından da bulunsa beklemesi icap ettiğini anlatmış olacaktı.

Nitekim beş dakika bekletti de. Fakat ondan sonra ayağa kalktı ve aradaki kapıyı açarak, Şefik'i

intizar odasından içeriye bizzat davet etti, ta karşısında duran koltuğa oturttu ve beklettiği için özür dilerken bu saatlere kadar evrak içinde boğulduğunu ve bunun bu geceye mahsus bir hal olmayıp her gecesinin böyle geçtiğini anlatmayı da ihmal etmedi.

Şefik hem onun vaktini fazla işgal etmemek hem de söyleyeceklerini bir an evvel söyleyip nefesine hayli ağır gelen bu işi yapıp bitirmiş olmak arzusunda idi. Söyleyeceğini dolambaçlı ifade yollarına girmeden, bir çırpıda anlattı. Kabinenin hem resmen İttihatçı hem de Mebusan Meclisi'ne mensup yegâne uzvu olan Manyasizade Refik Bey'in hastalığının pek ağırlaştığı duyulmuş bulunuyor, bir iki güne kadar vefat edeceğine ihtimal veriliyordu. Felaketin gerçekleşmesi takdirinde elbette ki Hüseyin Hilmi Paşa Kâmil Paşa'nın bile attığı hatveyi geri almaz, yani kabinesinde mebus ve İttihat ve Terakki'ye öteden beri mensup bir adam bulundurmamak isterdi. Kâmil Paşa'nın yaptığı gibi bir canlı cenaze değil, Kabinesini bihakkın destekleyecek bir uzuv almak isteyeceğinden emin bulunduğu Sadrazam Paşa Hazretleri'ne Şefik şahsını teklif etmeye, maiyetinde çalışmaktan duyacağı iftiharın pek derin olacağını da temine gelmişti.

Hüseyin Hilmi Paşa muhatabını hiç sözünü kesmeden, sade "maiyet" sözünde bir "estağfurullah" münasip bularak dinlemiş, içinden de hayli hiddetlenmişti. "İdari teşkilat hakkında en iptidai malumattan mahrum, kanunların cümlesinden bihaber, birkaç ay evveline kadar çeteler peşinden koşmuş ve elpençe divan huzuruma bir iki kere çıkmış olan küçük rütbeli bir zabıt şimdi karşımda bir koltuğa geçip kurulmuş, benden bir nezaret istiyor. İsteddiği nezaret de en mühimlerden, sadarete geçit olabileceklerden biri!" diye düşünmüştü. Bununla beraber, çukura batmış siyah gözleriyle tetkik ettiği genç adam öyle dik duruyor, başını öyle yüksek tutuyordu ki, kendisini bir an saran hiddete mağlup olmaktan, karşısındakine ağır bir cevap vermekten paşa korktu. Ancak İttihatçılar Refik Bey'in nazırlığına sevinmemişler, Kâmil Paşa'ya bu intihabından dolayı katiyen minnet duymamışlardı. İçlerinden birinin sivrilip hepsini aşarak kendilerine uzaktan ve yüksekte bakmasına demek ki tahammül edemiyorlardı. Ve daha dün akşam Talat, Rahmi ve Doktor Nazım beylerle Bâbîâli'de konuştuğu sırada doktorların Manyasizade'nin hayatından ümit kestikleri söz arasında geçince, her üçü de yeni Adliye Nazırı'nın kim olabileceği hakkında bir söz açmamışlardı. Herhalde Şefik ancak kendi namına, kendi kendince verilmiş bir kararla mecliste yanına sokulup mülakat istemiş, kararlaşan saatte de işte gelerek arzusunu bildirmişti. Ve bu arzusunu kabul edip Hilmi Paşa onu Adliye Nezareti'ne getirirse onun iddia eylediği gibi asla kabinesini desteklemiş olmaz, bilakis Cemiyet'i ve meclisin İttihatçı ekseriyetini kendisine düşman etmiş olurdu.

Sonra da bu binbaşılıktan yeni ayrılmış, devletin yeni ve eski kanun ve nizamlarının tabiatıyla cahili, yaşı da daha otuz beşe varmamış delikanlıyı Adliye Nazırlığı için Sultan Hamid'e teklif etmek bir mesele idi. Vakıta o celalli padişah şimdi her şeye boyun eğiyor, gözlerine düşünceler dolarak, zihninde bir an içinde nice mahzur canlanırken köpürmek istedikten sonra tereddütlere düşüp gevşeyerek, her şeye "Peki!" ve "Olur!" diyor, "Münasip!" diyordu. Bununla beraber Hüseyin Hilmi Paşa bu yersiz, bu kadar gülünç bir tayini teklife yine cesaret edemezdi. Dedi ki:

"Zat-ı âliniz gibi kıymetli bir genç arkadaşına malik olmak bana sürur ve iftihar verir. Ancak Adliye Nezareti'ne, bu mesleğe mensup bir zatın getirilmesi de münasip olacağı zannındayım."

Şefik sadrazam olmasına yardım ettiğine kail bulunduğu adamdan bu kadar sert ve kati bir ret cevabı beklemiyordu. Kaldı ki, bu tramvay yolundan içerisi görülen ve konak değil, Mehmet Şahabettin Paşa'ya damat olalı öğrendiği bir İstanbul tabiriyle konak yavrusu denmesi daha münasip olan, mefruşatını da çocukluğundan beri tahayyül etmiş olduğu vükela konaklığına da hiç uygun bulmuş değildi. Mehmet Şahabettin Paşa'dan artık kendisine intikal etmiş bulunan yazı odasının ihtişamıyla kıyaslanması mümkün olmayan bir odada masa başına kurulup kendisine bu derece de yüksekte muamele etmeye kalkan bu paşaya hakkettiği mukabelede bulunmaktan çekinmeyecekti.

Hiddetten lisanına en halis Edirne şivesi gelerek:

“Paşa Hazretleri” dedi, “fıkr-i âlinize iştirak edemeyeceğim. Nazırlar siyasi birer şahsiyet olduklarına ve devletin umumi siyasetini yürüttüklerine göre, emirleri altında tecrübeli ve meslekten gelme birer muktedir müsteşar bulunması kâfidir. Nitekim teşkil buyurduğunuz kabinede bahriye nezaretine bir bahriyeli intihap buyurulmamıştır, bir topçu paşası getirilmiştir!”

Hüseyin Hilmi Paşa birden tamamıyla hırçınlaştı:

“Evet, öyle. Ancak zannederim ki, bir deniz ve bir kara kumandanı arasında, bir avukatla veya bir hâkimle bir asker arasındaki mesafe kadar azîm ve aşılmaz mesafeler yoktur!”

Vaktiyle onun bu hırçınlıkları arttıkça artar, kabardıkça kabarıyor ve her seferinde beş on memurun canı yanmadan sükûn bulmazdı. Lakin Yemen’de başına sarık sardıktan sonra Selanik’te frenklerle karışık bir rejim başında manevi bir silindir şapka taşımış olan Hüseyin Hilmi Paşa, her hareketini içinde bulunduğu şartlara uydurmakta pek maharetli idi. Bu cüretli adamı gece yarılarında sonra tam bir memnuniyetsizlik içinde, kalbinde kinle göndermemenin daha münasip olacağını takdir etmekte hiç gecikmedi. Ve derhal yumuşayan bir sesle, muhatabını âdeta muhabbetli bir bakışla sararak hemen ilave etti:

“Tekrar edeyim, sizin gibi genç ve değerli bir zatın arkadaşılığını iftihara layık bir keyfiyet sayarım. Kabine için bu hakiki bir kazanç olur. Manyasizade Refik Beyefendi’ye inşaallah uzun bir ömür mukadderdir fakat eğer bir emr-i hak vaki olursa, heyet-i vükela arasında birtakım nakil ve becayişler yapılması mümkündür. Bu esnada boşalacak diğer bir nezarete gelmeniz de pekâlâ kaabildir.”

O kadar ciddi ve dürüst bir eda ile konuşmuştu ki, Şefik bütün hiddetinin uçup gittiğini hissetti ve nazır olmasının reddedilişi karşısında kendisini demin kaplamış bulunan şiddetli istek ve inadı artık içinde bulmadı. Şimdi kendisine mesele Nimet’e muvafık bir cevap götürmekten ibaret kalıyordu ve Manyasizade’nin kurtulması imkânı bulunmadığı hekimlerce temin edildiğine göre, sadrazamın âdeta kati bir mahiyet kazanan taahhüdünü bildirince karısının isteklerini yerine getirmiş bir koca vaziyetine girmekten memnun, vaktin bu kadar gecikmesine rağmen hâlâ hiçbir yorgunluk eseri göstermeyen, belki önündeki evraka saatlerce gömülü kalacak olan kır saç ve sakallı adama veda edip ayrıldı...

XXXVI

Manyasizade Refik Bey bu gece konuşmasından iki gün değil, bir hafta sonra öldü ve sadrazam hemen ertesi sabah Talat ve Rahmi beyleri makamına çağırarak Adliye Nezareti'ne getirilecek zat hakkında kendileriyle istişarede bulundu.

Derhal mevzua girmiş, “Birini mi teklif edeceksiniz? Yoksa ikinizden biriniz kabul buyurur musunuz?” demişti.

Ziyaretçilerinin ikisi birden de, tereddütsüz, “Hayır, bir münasibini bizzat intihap ve iradeye arz buyurunuz, bizim namzedimiz yok” cevabını vermişlerdi.

Bundan sonra Rahmi Bey, “Şahsen bir nezaret kabulünü ise hiç arzu etmiyoruz” diye ilave etmişti.

Talat Bey bir şey söylememiş ve Hilmi Paşa onun sükûtundan eğer kendisine yalnızken bir nezaret teklif edilirse kabul etmeye hazır bulunduğu manasını çıkarmıştı. İşin esasına gelince, kendisi Selanik'te koca bir umumi müfettişken orada avukatlıkla geçinen Refik Bey'i -ûlâ evveli rütbesini haiz bulunmasına rağmen- hor görmemiş değildi. Ve aynı müfettişlik devresinde huzuruna kabul edilmeyi âdeta tahayyül edilmez bir şeref ve nimet sayacak olan bu adamlardan herhangi birini onun bıraktığı yere geçirmek daha da hazin olacaktı. Bu tehlikeyi önlemekten sevinç ve gurur duydu. Bu sevinç ve gurur içinde de Tekirdağı mebusu eski binbaşı Şefik Bey'i nezaret rüyaları gördüğünden dolayı cezalandırmak istedi, bunun hazzından nefsinin mahrum etmeye katlanmadı. Ve daha az resmi bir sesle, yapacağı münafıklığın hazzından yumuşayan bir sesle anlattı:

“Bir namzediniz bulunduğuna ihtimal verişim şundan ileri geliyor ki, bir hafta evvel Şefik Bey gece yarısından iki saat kadar sonra Şişli'ye, bizim eve gelmişti. Refik Bey can üzerinde bulunduğuna göre, Adliye Nezareti inhilâl edince kendisinin oraya tayinini istedi.”

Talat ve Rahmi beyler hayret içinde birbirlerine bakarak hafifçe gülümsediler. Rahmi Bey'in tebessümü acı idi, Talat Bey ise oldukça müstehzi, aynı zamanda biraz da hoş gören bir eda ile gülümsemişti.

Sonra da “Zat-1 devletiniz nasıl mukabele buyurdunuz?” diye sordu.

Sadrazam olalı değil “Zat-1 âliniz” fakat “Zat-1 sâminiz” ve “Zat-1 devletiniz” dendiği zaman da içerleyerek mutlaka “Zat-1 fahimaneniz” denmesini isteyen Hüseyin Hilmi Paşa hafifçe muğber olmamış değildi ve vakur ve ciddi, kimi isterse Adliye Nazırı yapabileceğinin kendisine demin bildirilmiş olmasından gelen bir emniyet içinde konuştu:

“Ne diyebilirdim? ‘İnşaallah Refik Bey'in sıhhati düzelir ve tulü ömürle muammer olur fakat eğer kendisini kaybetmemiz mukadderse, Adliye Nazırlığı'na mesleki bilgilere sahip ve tecrübe sahibi bir zat seçerim’ diye mukabele ettim.”

Talat Bey'in gülümsemesi şimdi bir kahkaha halinde avdet etmişti.

“Herhalde paşa kızı ‘Bana mebus karılığı yetmez, ille Nazır haremi olmalıyım!’ diye tutturmuş olacak” diye söylendi.

Rahmi Bey'e gelince o işi çok daha ciddiye alıyor, açık deniz rengi mavi gözlerinde sert bir ışık parlıyordu. Tok bir sesle:

“Şefik bu garip hevesini bize açmalı, böyle bizlerden habersiz sadrazam paşa hazretlerine müracaat etmemeliydi” dedi.

Ve Hüseyin Hilmi Paşa nefsinin bu “bizler” kelimesiyle çizilmiş hududun o derece dışında bırakılmış hissetti ki, birden endişe ve ıstırap duydu. Canı dilediği zaman kendisini Kâmil Paşa derecesinde Cemiyet'ten uzakta hissetmekle ve bunu böyle ilan etmekle beraber, aynı uzaklığı ve ayrılığı Cemiyet'ten biri söyleyecek ve hatırlatacak olursa ziyadesiyle telaş ediyordu. Şimdi de üzülüyordu. Ve henüz belki pek ham fakat hakikaten keskin zekâsıyla bu üzülmüşü derhal farkedenden Talat

Bey, sadrazamın gönlünü almayı münasip bularak hem dost, hem de hürmetkâr bir eda ile dedi ki:

“Bizim Adliye Nezareti için bir namzedimiz yoktur, paşa hazretleri. Esasen malum-ı fahimanezdir ki, Manyasizade’yi de Kâmil Paşa’ya Cemiyet teklif etmemiştir. Bizzat kendisi tensip edip reyimize müracaat ettiği zaman biz, ‘Muhterem adamdır amma yorgundur, hastadır, faaliyet gösteremez ve muvaffakiyetsizliği Cemiyet hesabına kaydedilir. Tayinini tavsiye etmeyiz’ demiştik. Bunun üzerine de selef-i âliniz yemeden içmeden bu cevabımızı merhuma yetiştirip kendisiyle aramızı açmaya teşebbüs etmişti.”

Burada Talat Bey bir lahza sükût etti ve Hüseyin Hilmi Paşa, bu hikâyeyi yeni duymuş da pek şaşmış gibi bir eda alırken hem de “Aman yarabbi, dünyada meğer ne kadar da riyakâr ve münafık adamlar varmış!” tarzında tefsir edilebilecek bir tebessümle gülümsedi.

“Evet, ecnebi terbiyesiyle yetişen ve dedikodudan pek müteneffir olan Kâmil Paşa böyle hareket etmişti. O zaman olduğu gibi, şimdi de namzedimiz yoktur. Arzu ettiğiniz, sizce mutemet ve muvafık bir ehlini seçersiniz.”

Ve söze tekrar karışarak Rahmi Bey:

“Evet, intihap buyurursunuz, iradeye gitmeden evvel de Cemiyet tabii haberdar edilir” dedi.

Faideden hali olmayan bu kati ihtarı yapıp Sadrazamın canını sıkmak işini arkadaşının üzerine almış bulunmasından memnun, Talat Bey bu bahse artık bir şey ilave etmedi. Kaldı ki daha nezaketle fakat “ehil” kelimesi üzerinde durmak suretiyle kendisi aynı şeyi evvelce ihtar etmemiş de değildi.

XXXVII

Şefik Bey, Mehmet Şahabettin Paşa'nın hemen ölümünden beri ve buna pek de davet edilmeksizin kullanmaya başladığı yazı odasında, muhteşem yazı masasının başına geçmiş, mektup yazıyordu. Kapı hızla açılarak Nimet Hanım görüldü ve kapının eşiğinde kalıp ilerlemeden, âdeta düşman bir bakışla kocasına baktı. Yazı masasının başına bu derecede kendinden emin, bu kadar mağrur oturmuş, bu sonradan görme adam kime mektup yazıyordu? Edirne'nin bilmem hangi mahallesinin hangi sokağında oturan dul ve karşısına çıkarılmaya cesaret edilmemiş anasıyla kendilerine yeni yeni kısmetler çıkmaya başlayan geçkin iki kızkardeşine mi? Yoksa çocukluk arkadaşları olup bir taşra kasabasının kaldırımsız sokaklarında kendileriyle vaktiyle oynaşıp döğüşmüş bulunması icap eden, ikisinin de çocukluklarının geçtiği mahallede şimdi belki bakkal veya aktar olan bir mahluka mı? Şefik'i babasının yazı masası başında, onun vârisi şeklinde gördükçe Nimet Hanım'ı daima saran müphem eza, ona hiddetli buldukça pek ziyade artıyor, şiddetlenip bir ıstırap derecesine varıyordu. Fakat Şefik Bey böyle şeyleri hiç hatırına getirmeksizin başını kaldırmıştı ve açık mavi elbisesi içinde bir bahar sabahı gibi ışıklı ve taze görünen karısına âşık nazarlarla tebessüm etmek, onu doya doya varlığına sindirmek üzere bakıyordu.

Bu hali Nimet'i büsbütün sinirlendirdi ve genç kadın kocasına âdeta haşin bir sesle, "Bugünkü gazeteleri herhalde okumamış olacaksınız" dedi.

"Hayır canım, okumadım. Demin sordum, daha gelmemişti."

"Politika hayatında günün bu vaktine kadar gazete okumadan kalınır mı?"

Ve hızla yaklaştı, üç gazeteyi birden yazı masasının üzerine fırlattı. Aynı hızlı adımlarla döndü, kapıyı hızla kapayıp gitti.

Şefik, hafif bir heyecan içinde, bu önüne atılan gazetelerden birini eline alır almaz, karısını hiddetlendirmiş bulunması icap eden havadisi ilk sahifede hemen gördü. Kaç günden beri münhal bulunan Adliye Nezareti'ne, fakat kabinede hiçbir nakil ve becayiş yapılmamak şartıyla nihayet biri seçilmişti ve bu yeni nazır eski adliyecilerden olup bu defa Yanya valiliğine tayin edilmiş ve henüz vazifesi başına gitmemiş bulunan Nazım Paşa idi. İsim ilk önce Şefik'e tamamen yabancı geldi, sonra bunun Meşrutiyet'in ilanı günü ayak attığı Selanik'e de, ondan sonra yollandığı Edirne'ye de vali sıfatıyla kabul edilmeyerek geri gönderilen ve bilahare galiba Suriye yahut Beyrut'a yollanan eski Zaptiye Nazırı Nazım Paşa olduğuna hükmederek, "İstibdat idaresi tamamen mi hortluyor?" diye âdeta bağırdı. Fakat bu yeni nazırın hal tercümesi olarak gazetenin sunduğu satırlara göz gezdirince, bu Nazım Paşa'nın o eski Zaptiye Nazırı Nazım Paşa olmadığını anladı. Hayır, o değildi fakat bundan dolayı daha hayırlı bir şey de değildi.

Bu Nazım Paşa, birkaç sene evvel Abdülhamid idaresine karşı Erzurum'da vukua gelen ayaklanma sırasında orada vali bulunmuş ve bu hürriyetperverane hareketi elinden geldiği kadar bastırmaya çalışarak âcizliğinden dolayı bunda muvaffak olamamış bir devr-i istibdat bendesiydi. Gazetenin kayarak geçtiği bu eski hikâyeyi birtakım tafsilatla hatırlayıp, Şefik'i taşkın bir hiddet içinde bıraktı. Adliyeye yeni bir nazır tayini esnasında birtakım becayişler yapıp kendisine bir yer açacağını temin ederken, Hüseyin Hilmi Paşa hayasızca yalan söylemişti. Karısı hiddetlenmekte pek haklıydı. Fakat nice insanın ehemmiyetsiz taşra memurluğu devresini pek güzel hatırladığı bu nevzuhur sadrazama haddini bildirecek, geçen devrede halkı ayaklanmaya sevkedecek kadar müstebit ve âciz bir valiye yeni idarenin adliye cihazlarını -lekesiz bir erkân-ı harp zabıtine teslim edilmesinde büyük mahzurlar gördüğü- bu cihazları gizli tertipler sonunda tevdi etmiş olmağı ona pahalıya ödetecekti.

Nimet'in budvarına hiddetten yüzü kıpkırmızı olmuş bir halde koştu. O kadar gazaplıydı ki, ilk

önce hiçbir şey söylemedi. Nimet pencerenin önündeki bir koltuğa en sakin bir eda ile oturmuş, tırnaklarını cilalamakla meşguldü. Başını kaldırarak, müstehzi ve biraz istihfâkâr bir bakışla kocasına baktı, “Hüseyin Hilmi Paşa sizin ağzınıza bir parmak bal çalıp avuturken yapacağını yapmış” diyerek küçük bir kahkaha salıverdi.

Sonra, birden ciddi, ilave etti:

“Peki, daha evvelki gün Merkez-i Umumi’de idiniz. dün de Meclis vardı. Adliye’ye bir nazır seçildiğini ve bunun arza gittiğini nasıl oldu da duymadınız?”

“Hiç kimsenin malumatı yok. Sadrazam her şeyi gizli, gümrükten kaçırır gibi yapmış! Böyle yaptığı da isabet: Allah hilekârlığını ayağına dolayacak! Gizli tertiplerine bu mühim mevkie eski devirde tamamıyla kirlenmiş bir adamı getirmek için girişmeseydi, bütün Cemiyet’i aleyhine belki de kaldıramazdım. Kendisine karşı kullanacağım en müessir silahları bana kendi eliyle veriyor!”

Gözleri yanıyor, alını buruşuyordu. Bu haliyle hakikaten güzeldi ve günün hislerine gece saatlerinin çılgınlıklarını karıştırmak mutadî olmamakla beraber, Nimet’in göğsü arzu ile şişip kabardı. Fakat Şefik karısındaki bu zaaf ve isteği fark bile etmemişti ve arzularını içine gömen Nimet politika sahasında kalmaya kendini icbar eden kocasının gazabıyla ve sözleriyle alakalanmak mecburiyetinde kalınca, onu bu hiddeti içinde biraz çocuk ve biraz gülünç buldu. Şefik’in bütün Cemiyet’i Hüseyin Hilmi Paşa aleyhine kaldırabileceğinden pek şüpheliydi. Bunu becerecek adam daha evvel, nezaret sandalyesinin günlerce boş kaldığı sırada bu nezareti elde edebilirdi.

Omuzlarını silktiler, “Bana Adliye Nezareti tamamıyla kaybedilmiş görünüyor. Boş yere zahmete girmiş olacaksınız!” dedi.

İstihfafla dolu ve âdeta yabancıydı. Son muvaffakiyetsizliği karşısında Şefik’in her hizmeti gibi geçmiş olduğu bütün yolu da unutup ve genç adam babasının şerefini ve servetini çiğnenip mahvolmaktan kurtardığı için değil de lütfen veya yanlış hesaplar neticesinde alınmış adı bir içgüveyi oluyordu. Sesinde aynı istihfaf ve yabancı eda ile tekrar etti:

“Hiçbir şey elde edemeyeceksin! Ötekini berikini kendine boş yere düşman etme!”

Fakat Şefik hep aynı hiddet içinde idi ve karısının istihfaflı edası bu hiddeti mütemadiyen kamçıliyordu. Hüseyin Hilmi Paşa’yı hem de mecliste aleni bir sorguya çekmeye arkadaşlarını razı etmek için hemen Merkez’i Umumi’ye gitmeye karar vermişti.

Zile bastı. Bir saniye sonra giren Mercan Ağa’ya, “Araba hemen hazırlansın!” dedi.

Ve onun her emir verişinde yaptığı gibi Nimet yavaşça omuz silkmiş, “Arabasız adım atamaz oldu! Merkez-i Umumi İstanbul tarafında değil, beş ev ötede olsa bu araba yine ısmarlanırdı!” diye düşündü.

Yarım saat sonra, Merkez-i Umumi’nin kapısında arabadan inerken, gördüğü ilk hademeye Şefik, Talat Bey’i sordu. Onu kendine en yakın bilirdi. Hademe, Talat Bey’in Cavit, Rahmi ve Doktor Nâzım beylerle birlikte bulunduğunu, bu sonuncunun odasında olduklarını söyleyince, hızlı hızlı merdivenleri çıktı, söylenen odaya âdetleri veçhile kapıya vurmadan girdi.

Hademenin demiş olduğu gibi, Doktor Nâzım’ın odasında Talat Bey’den gayri Cavit’le Rahmi de vardı. Dördü de uzun masanın etrafına oturmuş bulunuyorlardı. Cavit’le Rahmi önlerindeki birtakım kâğıtları tetkikle meşguldüler, Talat gazete okuyor, Doktor Nâzım bir mektup yazıyordu.

Şefik içeri girince Talat kendi namına olduğu kadar arkadaşları namına da konuşur gibi bir edâ ile “Oo merhaba, gel bakalım!” dedi. Cavit evrak yığınlarından başını kaldırıp dişlerini tamamen gösteren fakat yüzüne hiçbir neşe ifadesi getirmeyen bir tebessümle gülümsedi ve Talat gibi başı dik kaldı. Rahmi ile Doktor Nâzım ise bir an kalkmış başlarını kâğıtlara indirmekte acele ettiler.

Fakat Şefik’in içi öyle doluydu ki, kendisine yapılan bu kabuldeki soğukluğu farketmedi ve hemen dert yanmaya girişerek, “Şu Hüseyin Hilmi Paşa’nın yaptığı rezalete ne dersiniz?” diye âdeta bağırdı.

Talat en samimi tebessümüyle gülümsüyor ve kalın siyah bıyıklarını buruyordu.

“Ne imiş bu rezalet?” diye sorduktan sonra ilave etti:

“Mebusan Meclisi’ni 93’te olduğu gibi feshetmesi için Kayserili’ye yol mu göstermiş, akıl mı vermiş?”

“Latifeyi bırak canım! Bugünkü gazeteler önünde de benden soruyorsun!”

Cavit’le Rahmi’nin başları evrak üzerinde eğili kalmıştı. Mektubunu yarıda bırakan doktor Nâzım da, elleri yeleşinin üst ceplerine sokulmuş, biraz Cavit’in edasını taklit eden bir çalım içinde seyirci tavrı almıştı. Talat Bey bu sefer tebessüm etmeden, ciddi bir eda ile cevap verdi:

“Gazeteleri okuyup bitirdim fakat sadrazamı suçlu çıkaracak bir şeye tesadüf etmedim.”

“Daha ne istiyorsun? Bizden habersiz Adliye Nezareti’ne birini getirmiş. Hem de Erzurum ayaklanmasını, ilk hürriyet hareketini bastırmaya çalışmış olan lekeli bir adamı!”

Talat hep ciddi idi ve artık âdeta sert bir sesle konuşarak dedi ki:

“Yok, Nazım Paşa lekeli bir adam değildir. Erzurum meselesinde şahsen azamî dürüstlük göstermiştir. Kendisinin Adliye Nezareti’ne bizden habersiz getirilmiş olduğuna da niçin hükmediyorsun? Hüseyin Hilmi Paşa bize danıştı ve kendisine muvafakatte bulunmamız üzerinedir ki Nazım Paşa’nın tayinini arza şevketti.”

Şefik ayakta put kesilmiş, rengi sapsarı olmuştu.

“Size bildirilen ve tarafınızdan kabul veya ret olunan şeyler ne zamandan beri benden gizlenir oldu?” diye sordu.

Bunu boğuk bir sesle sormuştu. Eski arkadaşlarının kendisini âdeta aldattıklarına bu esnada o derece kaani ve bundan öyle yaralıydı ki, aralarındaki birliği bizzat kendisinin bozarak sadrazamla gizli anlaşmalara kalkıştığı hatırandan tamamıyla çıkmış bulunuyordu.

Hareketini, insana sivri ve sert bir şey gibi batan sesiyle Doktor Nâzım hatırlattı ve belki daha mülayemetle konuşacak olan Talat Bey’in sözünü ağzına tıkararak, “Sen kendin bizden gizli, Cemiyet’in fikir ve kararlarına tamamıyla aykırı işlere giriştiğin halde şimdi bize usul ve kaide, dürüstlük mü öğretiyorsun? İnsaf be yahu!” dedi.

Talat arkadaşının ve hemşerisinin yüzüne bakmamayı tercih ederek pencereden dışarılarını seyre koyulmuştu. Öteki üçü, Nâzım, Cavit ve Rahmi ise, bilakis dik bir bakışla kendisini tetkike girişmişlerdi. Şefik zaaf göstermemeye, hatta birtakım tevillerden sonra hücumla geçmeye çalıştı:

“Gizli ve Cemiyet arasındaki birliği ihlal edici hareketim, Hüseyin Hilmi Paşa’yı ziyaret edişim olsa gerek. Müşterek kararımızla bu makama getirilmiş olan bir hükümet reisini görmek için ayrı ayrı herkesten izin almak icap ettiğini doğrusu düşünmemiştim. Eğer birbirimizden bu kadar çabuk ve kolay şüphe etmeğe başlıyorsak, âkıbet çok karanlıktır: İlk darbe bizi yere serecektir!”

Yine Doktor Nâzım o diken gibi batan sesiyle mukabele etti:

“Mevzuu değiştirmeye lüzum yok! Dava, gece yarılardan sonra sadrazamın hırsızlar gibi evine girip kendisiyle görüşmenin ve henüz ölmemiş bir nazırın yerini arkadaşlara haber vermeden istemenin muvafık bir hareket teşkil edip etmediği davasıdır!”

Birden Şefik kendisini mücrim hissetti ve bu duygu onu hayatta belki ilk defa olarak yalana sevk ederek “Ben sadrazamdan Manyasi Refik Bey’in yerini istemiş değilim!” dedirtti.

Fakat sözler ağzından dökülüyordu. Talat artık pencereden başını çevirerek arkadaşının yüzüne hayretle, hatta biraz elemli baktı. Hakikaten paşa kızı ahlakını bu kadar mı değiştirip bozmuştu? Hüseyin Hilmi Paşa da Kayserili’nin mektebinde yetişmişti, efendisinin bütün vükela ve ricali, hatta doğrudan doğruya sarayının adamları arasına nifak sokmak âdetini taklit ederek vakıa o da şimdi kendi aralarını açmak isteyebilir, buna çalışabilirdi. Ancak Hüseyin Hilmi Paşa ezbere konuşmamış, madde tayin ederek büyük bir emniyet ve katiyet içinde haber vermişti.

Halbuki Şimdi Şefik âdeta yere bakarak, sözler ağzından âdeta dökülerek ithama mukabele etmeye çalışıyordu. Ve bu son cümle ile nefsinin kâfi derecede müdafaa ettiğine emniyet getiremediğinden Şunları da ilave edecekti:

“Tekrar ediyorum ki ben sadrazamdan Manyasizade’nin yerini istemedim. Kendisinin hayatından doktorların mit kesmiş olduklarını o söyledi ve kabinede bir azalık inhilal ederse doğrudan doğruya adliyeyi, yahut da başka bir zat adliyeye nakledildiği takdirde açılacak diğer bir nezareti kabul edip etmeyeceğimi sordu.”

Rahmi cevap verdi:

“Bu tarzda bir konuşma bir kabahat olmayabilirdi. Fakat bunun bir tesadüf eseri olması Őarttı. Halbuki sen kendisinden bir mülakat istemiş, zamanı gece yarısından iki saat sonra olarak kararlaşan bu mülakat için onun ayağına kalkıp gitmiŐsin. Şu iki sualime cevap verebilir misin: Sadrazamın evine o seni çağırdığı için mi gittin? Ve gideceğini bize haber vermek istedin de buna imkân mı bulamadın?”

Şefik demin oturmuş olduğu iskemleden hızla ayağa kalktı:

“Hiçbir Şey söylemeyeceğim! Çünkü bu Şekilde bir isticvabı kabul etmiyorum. Allahaismarladık!” dedi. Ve sivil elbisesi içinde haşin asker adımlarıyla kapıya yürüdü, kapıyı çarparak kapadı ve gözden kayboldu.

Odada kalanlar, Talat, Cavit, Nâzım ve Rahmi birbirlerine baktılar. Şu anda dördü de bir nezarete geçmemek arzu ve kararında samimi idiler ve Şefik’in de yan yollardan yürüyerek bir nezaret sandalyesine kavuŐmayı istemiş olmasını, sonra da bunu açıkça itiraf etmemesini cidden ayıplamıŐlardı. Sokaktan gelen ve konak arabasından artık inmeyen paşa damadının gidiŐini haber veren nal seslerine kulak vererek Talat içini çekti: Yrekte mahzun olmuştu.

“Dedim ya, paşa kızı oğlanın ahlakını bozdu. Şefik’i bir nezarete geçirsek ‘Sadrazam olmalısın!’ diye tutturacak! Bu karı nereden de karşısına çıktı!” diye dert yandı.

Doktor Nâzım ellerini iki yanına salıvereli süslü yeleğinin iki üst cebine parmaklarını sokmuŐ olan Cavit Bey bir nutuk irad eden hatip edasıyla dedi ki:

“İçinde bulunduğumuz vaziyetin muvakkat olduğunda Şüphe edilemez. İttihat ve Terakki’nin yarın iktidar mevkiine bizzat geçerek bugünkü kuklaların mevcudiyetlerine nihayet vermesi, bütün nezaretleri Şahsen deruhte etmeliğimiz elbette ki hem doğru hem de mukadderdir. İnkılap bu yolu bize mutlaka yürütecek, bizi buna behemehal götürecektir. Fakat o zaman da Şefik’in kabineye girmesi münasip olup olmayacağını uzun boylu düşünmek icap eder. Hele Adliye Nazırlığı gibi mutlaka mesleki bir vukuf istiyen bir mevkie geçmesi asla tecviz edilemez!”

Talat hafifçe sinirlenmiş olmakla beraber bunu belli etmemeye çok gayret etti. Cavid’in tmtraklı cümlelerle arada bir söylemeye kalktığı bu nutuklar kadar da hiç kimseyi beđenmeyiŐinden bizardı. İçinden: “Bu müstakbel kabinenin reisliğiyle bütün azalıklarını, Őeyhülislamlık dahil, sen deruhte edersin! O zaman Fransa’dan, İngiltere’den mükemmel bir hale geliriz!” dedi. Şefik’le nihayet hiçbir iz bırakmadan geçip gitmiş bulunan bir Şey için bu derecede bozuŐmakta, âdeta kanlı bıçaklı haline gelmekte hiçbir mana yoktu. Meşum bir muhalefetin her tarafı sarmaya başladığı bugünlerde Cemiyet’in hürriyetten evvel kellelerini tehlikeye sokarak bu işe atılmış azası arasında derin uçurumlar açılmasına sebep olmak, affedilmez bir hata teşkil eder, elim neticeler verebilirdi.

Eğer birkaç gün sonra Şefik pişman olup aralarına dönmezse, Talat Bey kendisini bizzat arayarak gönlünü alacak ve nazırlık ihtirasını bir müddet daha içinde uyutmasını, açığa vurmamasını hem Cemiyet hem memleket namına rica edecekti.

XXXVIII

Şefik Cemiyet'te arkadaşlarıyla arasında geçenleri hakikate tamamıyla mutabık bir şekilde karısına anlatmayı münasip buldu. Hiçbir şeyi kısaltmadan, tevil etmeden ve dört kişi ile geçen kısa ve sert mücadelede kendi rolünü güzelleştirmeye de teşebbüs etmeksizin hikâye etti. Nimet'in buselerindeki ve zekâsındaki kudrete zebun, irade ve hareket kabiliyetini ona teslim etmiş bulunmakla beraber, muhakemelerinde tamamıyla müstakil kalabiliyordu. Bu cihetle, Doktor Nâzım'ın odada geçen dakikaları düşünürken bazan arkadaşlarını mesul tutup hele doktora karşı koyu bir hiddete kapılıyor, bazan da karısının bu hudutsuz ihtirası yüzünden kendisiyle arkadaşları arasında belki bir daha dolmayacak bir uçurum açtığına, onlar birer dava adamı, şahsi ihtiraslardan münezzeh birer insan şeklinde kalırlarken kendisini bir nezaret sandalyesi kapabilmek için türlü gizli çarelere başvuran bir insan şekline soktuğuna kanaat getirerek bundan ona karşı derin bir hiddetle sarsılıyor ve bu hiddeti içine gömmekten boğuluyordu.

Nimet hikâyesini dikkatle dinlemiş, sonra da, omuzlarını silkerek, "Her taraftan bu derece hücumla maruz bulduklarını halde kendi saflarında bile ihtilaflara meydan verirlerse, bu beylerin yakında Selanik yolunu tutacakları muhakkaktır. Sana istedikleri kadar darılsınlar, yine kendileri barışırlar. Şahsen düşmanca hiçbir harekette bulunma fakat madem ki sana onlar tecavüz ettiler, barışma teklifi de kendilerinden gelmeli: Gelecektir de!" dedi.

Ve Nimet'in dediği gibi Cemiyet bu esnada hakikaten nazik günler geçirmeye başlamış, Kâmil Paşa'yı kovmakla mevcudiyetini ispat ettiği kuvvet gibi halkettiği korkuyu da artık hiç değilse yarı yarıya harcamıştı. İttihat ve Terakki ile ona muhalefet etmek üzere kurulan Ahrar Fırkası'nın kavgaları artık ayyuka çıkıyordu, papazlarını Meşrutiyet'in ilk günlerinde hocaların koluna takmış olan Hıristiyan unsurlarda istiklal hülyaları şahlanmış, Sultan Hamid'in bin dikkat ve itinaya mazhar ettiği Arap ve Arnavutlar'da ayrılık emelleri meydana çıkmış, ayrıca da yüzleri din maskesi altında saklı birtakım mürteciler peyda olmuştu. Sadaretle beraber dahiliyeyi de kimseye emniyet edememiş olan Hüseyin Hilmi Paşa ise bütün kabinesiyle birlikte mutlak bir acz içinde bocalıyor, İttihat ve Terakki'ye dayandığını, onun hükümeti olduğunu ilan etmeye cesaret etmediği, hatta belki bunu bir tenezzül saydığı halde İttihat ve Terakki'nin kendisini müdafaa etmesini, her hücumdan korumasını istiyordu. İttihatçılar arasında Kâmil Paşa'yı düşürdüklerine pişman olan, "hiç değilse onun İngiltere'de şöhreti vardı, bize İngiliz dostluğunu temin etmişti. Bu hem âciz, hem cahil, hem de üstelik ötekenden azametli!" diyenler vardı.

Ahrar Fırkası ise büyük ümitler içinde yüzüyordu. Manyasizade'den açılan mebusluğa kendi içinden bir adam çıkarmaya cesaret edemeyen İttihat ve Terakki, İngilizler'e bir cemile olmak üzere Londra Büyükelçiliği'nden Hariciye Nazırlığı'na getirilen Rifat Paşa'yı da pek kolay seçtirmemişti. Kanla bitecek olan Mart ayı, ortasına yaklaşıyordu.

İşte bu sıralarda ve Nimet'in o kavga gününün akşamı tahmin etmiş olduğu veçhile, bir gün eski arkadaşlar Şefik'e el uzattılar. Vakıa bu eli o gün kendisiyle bozuşmuş olanların hepsi birden uzatmamıştı fakat uzanan el hepsinin en nüfuzluları olan Talat Bey'in eliydi.

O gün mecliste ehemmiyeti ikinci derecede ve iç sıkıcı bir kanun müzakere edilmekle beraber, hava buna hiçbir sebep yokken elektriklerle yüklü bulunuyordu ve koridorda Şefik birdenbire Talat'la burun buruna geldi.

İlk hatveyi atan Talat en tabii ve samimi tavrıyla Şefik'in koluna girdi.

"Ahvali görüyorsun. Dargın duracak zaman değil. Bilakis her zamandan daha yakın, âdeta kilitlenmiş bir halde bulunmamız lazım" dedi.

O gün, aralarında sanki hiçbir şey geçmemiş gibi, birkaç dakika konuştular. Cavit'le Rahmi

mecliste bulduklarını halde kendilerinin bu görüşmelerini belki farketmediler, herhalde yanlarına gelmediler ve akşam Nişantaşı'na dönüşünde Şefik, Talat Bey'le nasıl burun buruna geliverdiklerini ve onun tarafından atılan hatve neticesinde nasıl sohbe koyulup eskisi kadar dost ayrıldıklarını anlattı.

Nimet alaka ile, hatta memnun dinledi ve Talat Bey'in hakkı var, vaziyet hakikaten ciddi ve tehlikeli" dedi.

Sonra, bir dakika sükût edip düşünerek ilave etti:

"Sen bu adamı buraya bir akşam yemeğe getir. Kendisiyle ben de görüşeyim."

Şefik bu fikirde itiraz ve muhalefet edilecek bir cihet görmedi. Karısını onun kaç göçe ehemmiyet vermeyişi sayesinde görüp severek almış değil miydi? Kaldı ki, Nimet'in fikirlerini itirazsız kabul ediyordu. Böyle bir hatıra mevcut bulunmasaydı yine itiraz etmeyeceği muhakkaktı.

Sadece "Ne günü çağırayım?" diye sordu.

"Kendisinin intihabına bırak. Yeter ki uzak bir güne kalmasın."

Şefik karısının davetini mecliste ertesi günü reis vekillerine mahsus odaya giderek, ikinci reis vekili olan Aristidi Paşa iyi bir tesadüfle yerinde yokken Talat Bey'e bildirdi. Ve Edirne mebusu geniş omuzları arasında ve kalın gövdesi üzerinde iriliği farkedilmeyen başını eğerek, "Hay hay!" dedi.

Sonra "Başka davetli yok mu? Kimler bulunacak?" diye sordu.

"Sade seni çağırıyoruz!"

Talat Bey buna bir itirazda bulunmadı. Çünkü doğuştan politikacı yaratılmış olan bu adam, herkesin ancak kendisine bağlanmasını ve bütün "Kardeşler" arasında, kendisi idare edici ve barıştırmacı olmak şartıyla küçük bozuşmalar ve küçük kırgınlıklar çıkmasını istemez değildi. Saray adamlarının ve vükelanın aralarında daima kıskançlıklar ve düşmanlıklar bulunmasına katî bir zaruret nazariyle bakan Sultan Hamid'in, kendi ifadesiyle "Kayserili'nin" bu otuz üç yıllık siyasetini onun içten içe beğendiğini söylemek yanlış olmazdı.

Kararlaştığı veçhile öbür günün akşamı meclisin dağılışında Şefik, Talat'ı arabasına, daha Mehmet Şahabettin Paşa'nın şeklini, gölge ve kokusunu âdeta muhafaza eden lacivert ipek döşeli kupa arabaya bindirip Nişantaşı'ndaki konağa getirdi.

Talat Bey bu konağa daha evvel de iki kere, bir defasında nikâhta Şefik'in vekili olmak üzere, öbür sefer de düğün gecesi verilen ziyafette davetli sıfatıyla gelmiş ve tabii her iki seferde de Nimet'i görmemişti. Mehmet Şahabettin Paşa hiç de mutaassıp bir adam olmamakla beraber ananelere tamamen riayetkârdı.

Nimet misafiri arkasında pek hafif dekolte bir siyah ipek elbise ile, siyah ve gür saçları ensede bir topuzla toplanmış olarak büyük salonun dış kapısında karşıladı ve gülümseyerek el verip, "Pek memnun oldum" dedi.

Talat Bey bir mukabelede bulunamaksızın eğildi. Biraz şaşırılmış görünüyordu. Belki genç kadının çarşafı, hiç değilse saçlarını örtmüş olarak karşısına çıkacağını zannetmişti. Sade şaşırılmış değil, hatta biraz küçülmüş, herhalde pek acemileşmiş bir hali vardı.

Sofrada yemeğin bütün devamı müddetince halinden rahatsız göründü. Katı yakasından ve kollarından, tabakların etrafında sıralanmış sayısız çatal ve bıçaktan, çeşitli bardaktan ve mutlak bir sessizlik içinde kayar gibi gidip gelerek hizmet eden iki yaşlıca cariye ile iki haremağasından, velhasıl her şeyden, yemek salonundaki bütün debdebeden sıkılıyor gibi bir hali vardı. Beyoğlu'nun yeni ricale açılmaya başlayan salonları acemiliğini henüz o kadar gidermemişti ki, yemek yerken şaşırımları, tereddütleri, hataları oldu, hatta bir kere de mutena sofraya örtüsüne yemek döktü.

Bütün bu müddet esnasında Nimet, "Şefik bu adama nisbetle ilk günden daha düzgün halliydi.

“Şimdi ise kıyas kabul etmez!” diye düşündü.

Kahveler içildikten ve misafirin evvelce alınmış olduğu kırmızı salona dönülerek oturulduktan sonra Nimet Hanım kocasının tabakasından -evvelce rüşvet olarak verilmek istenip bilahere güveylük hediyesi diye verilen som altından, yakutlarla süslü, arkadaşlar arasında uzun uzun lafi edilmiş tabakadan- bir sigara istedi ve genç kadınların hele erkekler önünde, kocasıyla bir yabancıнын önünde sigara içmesini içinden hiç beğenmemekle beraber, Talat Bey salon adamlığının ilk bilgilerini kullanıp bu sigarayı yakmakta istical gösterdi.

“Eğer Şefik’in Hüseyin Hilmi Paşa’ya ziyaretinden dolayı hâlâ içinizde biraz hiddet varsa bundan dolayı beni tekdir ediniz. Çünkü ısrarlarla, hatta tehditlerle onu ben yolladım. İlave edeyim ki, eğer sizinle daha evvel görüşmüş olsaydık, aynı ısrarları, lazımsa tehditleri bir hemşire sıfatıyla size karşı da yapar, bir başka nezareti, mesela sadaretle doyamayıp Hilmi Paşa’nın nefs-i nefisi için muhafaza ettiği dahiliyeyi istemek üzere sizi de ayrıca yollardım!”

Talat Bey tatlı tatlı güldü. Bu açık, âdeta kabadayı edalı konuşuştan mı hoşlanmıştı, vezir kızı olan bu pek güzel kadının hemşireliğinden mi hazzetmişti, yoksa Dahiliye Nazırlığı’na geçmek sözünü mü beğenmişti? Gülüşünde bu sözlerin hepsi birden âmil teşkil etmiş de olabilirdi. Nimet Hanım sözüne devam etti:

“Evet, her ikinizi de birer nezaret istemek üzere bu paşa hazretlerine yollardım. Çünkü, itiraf edeceğim, anlamıyorum. Madem ki Sultan Hamid Meşrutiyet’i iadeye mecbur edildi, madem ki otuz üç yıl devam eden idaresi kusurlarla, suçlarla, hatta cinayetlerle dolu, meşum ve menhus sayılıyor, şu halde niçin adamlarının bir kısmı menkûb, horhakir de diğer bir kısmı iş başında? Bu adamların hepsi hakkında ulüvvücenap gösterir, hiçbirini tahkirlere uğratmazdınız, bunu anlardım, hatta bunu tercih ederdim de... Fakat hepsini bir tarafa çekmek ve herhalde bir kısmını nezaretlere getirmemek lazımdı. İdare şekli değişiyor ve yeni idarenin başında eski idarenin birtakım unsurları kalıyor. Bazı eski adamların göğüslerine ‘Namuslu kalmıştır, ehliyetlidir!’ işaretini koyup onları kullanıyor, memleketi onlara teslim ediyorsunuz. İş başına geçmek cesaretini neden göstermiyorsunuz? Hiç değilse Kâmil Paşa’yı düşürünce yeni kabineyi bizzat, tamamen kendi adamlarınızla kurmalı değil miydiniz?”

Bu muntazam cümlelerle, tereddütsüz ve zahmetsiz, güzel ve hararetle konuşması, daha evvel *Servetifünun* matbaasında da Şefik’i derin bir hayrete, hayranlığa düşürmüştü. Ve kendisini dinlerken Talat Bey bir an onun güzelliğini unuttu, sade sözlerin mantığıyla, kuvvetiyle sürüklendi. Onun samimi olamayacağını, şimdi hiçbir adamını iş başında görmek istemediği devre ait bulunan babasını âyân yaptırmak için zavallı Şefik’i ne derecelerde yormuş bulunduğunu pek güzel bildiği halde, bütün bunlar zihninden velev ki bir müddet için tamamıyla silindi ve en ciddi edasıyla, evet velev ki bir müddet için pek samimi bir muhatap saydığı bu genç kadına, güya sadeliği iltizam ederek sol koluna yalnız bir bilezik fakat taşları göz kamaştırır bir pırlantalı bilezik takmış olan kadına kimbilir kaç köyün teri ve kanı pahasına vücuda gelmiş bu pırlantalardan dolayı da kendisinden uzaklaşmayarak içini dökmek arzusuna mağlup uzun uzun dert yandı:

“Hanımefendi, Sultan Hamid pek çabuk, biz hiç kuvvetlenmeden, herhalde hiç bilgi ve görgü sahibi olmadan kendini mağlup ilan etti.” Bu muhite derhal intibak etmiş, hükümdarı ne Kayserili ne de sadece Abdülhamid demeksizin anıyordu. “Hani herif ‘Hırsız yakaladım!’ diye bağırması da ‘Öyle ise getir!’ demişler, bunun üzerine ‘Getiremem, beni bırakmıyor!’ demiş: İşte biz de tıpkı bu haldeyiz. İstibdadı yıktık, her şeye hâkim olduk, diyoruz. Hakikatte ise disiplinsiz, bilgisiz, hazırlıksız bir avuç insandan ibaretiz. İmparatorluk İşkodra’dan Fizan’a, Hopa’dan Basra Körfezi’yle Aden hudutlarına uzanıyor. Vilayeti vilayetine değil, hatta birer krallık genişliğindeki bu vilayetlerinin sancakları, kazaları birbirine benzemiyor: Muazzam bir devlet ve bu muazzam devlet her tarafından türlü iştiyaya

maruz. Binlerce kilometre boyu uzanan sahilleri donanmasız, topraklarında yaşayan yetmiş iki millet, Türk hariç ya müstakil olmak ya da hudutlar dışındaki devletlere iltihak etmek heves ve sevdasında. ‘Abdülhamid’i elini ayağını bağlayıp Yıldız’a kapadık, dünya ile alakası kalmadı’ diyoruz, bu da muhakkak değil ya, öyle olsa bile idaresini elinden aldığımız bütün bu imparatorluğu bu kuvvet heyulasıyla nasıl ayakta tutabileceğiz, dağılmaya başlamış kısımlarını nasıl muhafaza edebileceğiz? İttihat ve Terakki’nin kuvvetsizliğini bir esrar perdesi altında saklıyor, ‘Her şeye hâkimiz, hükümetteki eskileri ancak bizden emir almaları şartıyla tutuyoruz’ diyoruz. Halbuki, onları tutuşumuz bizzat iş başına gelecek halde bulunmayışımızdan ileri geliyor. Büründüğümüz, arkasına gizlendiğimiz esrar perdesi altında hiç de kuvvetli olmadığımızı sezenler var, sezenler artıyor. Bunlar hep birden hücumla kalkar ve kalkınca Abdülhamid’den de yardım görürlerse ne olacak?”

Susmak ve düşünmek sırası şimdi Nimet Hanım’a gelmiş bulunuyordu. Bu tavırları kaba, muhteşem konakta kendini hiç değilse bir müddet pek yadırgamış adam hakikaten zeki ve cevherliydi. Salon seremonileri dışına çıkarıldığı andan beri üstün bir adam şahsiyetini elde etmişti. Sultan Hamid’den artık emniyetsiz ve terbiye kaidelerine uygunsuz bir tarz ve eda ile bahsedisi bile Nimet’e fena tesir etmemişti. Gerçi Şefik gibi dal boylu ve onun kadar yakışıklı değildi. Lakin kestane renginde iri gözleriyle elbette daha sevimli bir hali vardı. Babasının irtikâp ithamına karşı verdiği cevap elinde ve simsiyah çarşaf sırtında *Servetifünun* idarehanesine gittiği -esasında yakın fakat şimdiden ne kadar uzak tesiri veren- gün karşısına neden bunun çıkmamış olduğunu bir an âdeta üzülen düşündü.

Fakat bu adam avuçlarında Şefik gibi bir balmumu yumuşaklığıyla istediği şekle girer miydi? Acaba bunun zevce olarak tasavvur edip istediği mahluk kendisini akşamları eve döndükçe çömelip terliklerini giydirecek ve mahalleye ait incir çekirdeği dolduramaz dedikodularla eğlendirecek herhangi akça pakça taze miydi? Nimet bu ciheti zihninde derinleştirmede. Sade, Talat Bey de bekâr olduğuna göre, onun üzerinde belki zevcenin kazanamayacağı bir nüfuz elde edebileceğini düşündü ve bu nüfuzu ne mukabilinde, nasıl bir pahaya elde edebileceğini hesap etmeye ihtiyaç duymadı.

Talat Bey gitmek üzere ayağa kalktığı zaman zaferini tamamlamak, Şefik’i karısının da yardımıyla tamamen elinde tutmak için, yine yalnız Nimet’e hitap etmeyi daha münasip bularak şunları söyledi:

“Pek mühim günler geçiriyoruz hanımefendi. İttihat ve Terakki amansız hücumlar karşısındadır. İttihat ve Terakki’ye kaderlerini bağlamış ve bütün varlıklarını onun emrine vermiş olanlar hep Rumeli’nden gelmişlerdir. Hürriyet onların fedakârlıkları sayesinde alınmıştır ve düşerlerse düşürenlerle birleşemeyecek, yerde serili kalacak olanlar onlardır. Bizim aramızda derin, mutlak bir emniyet ve tesanüt lazım. İttihat ve Terakki’nin hakiki temelini teşkil eden bu Rumelililer arasında da Edirneli olanlar ancak biz ikimiz, Şefik’le benim. Bilhassa bizim aramızda su sızması, hiçbir anlaşmazlık çıkmaması lazım. Bunun böyle olmasına, böyle kalmasına bilhassa siz dikkat edin hanımefendi!”

Bunları pek ciddi ve pek derin bir samimiyet içinde söylemişti ve bu samimiyet Nimet’i birden rikkate getirdi. Genç kadın kocasıyla Talat’ın ellerini birleştirdi ve iki erkek kansızlık yüzünden beslenmemiş, cılız kalmış, âdeta soysuzlanmış bir ihtilalin ilk günlerindeki bütün ateşini duyarak, birbirlerinin ellerini sıktılar.

Talat Bey'in şahsiyetiyle, zekâ ve samimiyetiyle halk ettiği hava içinde muhakeme ve zihninde hasıl olmuş değişiklikten Nimet Hanım hemen ertesi günü sıyrıldı. Genç reis vekilinin ancak bir itirafını unutulmamaya, hatırlanmaya layık bir şey olarak kabul etmişti: İttihat ve Terakki âcizdi ve malik bulunmadığı bir kuvvete sahip olduğu kanaatini telkin etmek sayesinde ayakta durabiliyordu. İttihat ve Terakki aylar, belki senelerle hükümeti ele alamıyacak, Sultan Hamid yetiştirmesi paşa ve beyleri bir tarafa atıp iktidar mevkiine bizzat gelemeyecekti. Fakat uzun aylar, hatta yıllar hükümeti ele almaya cesaret edemeyerek, çünkü buna kudreti yetmeyerek zaman geçirirken, henüz mevcut sanılan kuvvet ve kudretinin sadece bir heyula olduğu farkedilmeyecek, Yıldız bendeleri, tüfekçi ve silahşorlarıyla ve adına ikinci fırka denen, inayetlere garkolmuş, kışlalar dolusu askeriyle harekete geçmeyecek miydi? Vakıa 10 Temmuz'da mukavemeti o kadar kolay bırakmış olan Sultan Hamid'in o eski padişah değil, âdeta onun bir gölgesi haline geçmiş bulunduğu artık anlaşılmamış değildi. Bununla beraber, kendisinin yapamadığını etrafındakiler, o bendeler, tüfekçiler ve silahşorlar ve bütün bunların başına geçecek olan sevgili oğlu Burhaneddin Efendi yapamazlar mıydı? Bazı garip tarafları olduğu da tasdik edilen bu şehzade yirmi beş yaşına geliyordu: Çocuk değildi.

Hatta, bizzat İttihat ve Terakki'nin delalet ve inayetiyle iş başına gelen "eski devrin temiz adamları" da kendisini tekmelemeye kalkışır ve bunda muvaffak olabilirlerdi. Nitekim, daha dün bu neviden bir tehlike geçirilmiş, Cemiyet'i hiçe sayarak bütün kuvveti ellerinde toplamaya kalkışan Kâmil Paşa hayli zahmet pahasına düşürülmüştü. Gerçi yerine getirilen Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam oluşundan dolayı Cemiyet'e pek minnettar ve ziyadesiyle muti görünüyordu. Fakat arada bir o da tarafsızlığından, Cemiyet diye bir şey mevcut olmadığından, müstakil olduğundan bahsetmiyor muydu? Minnettarlığının çok devam etmemesi de pek mümkündü. Ehemmiyetsiz taşra memuriyetlerinde yıllarca dolaşmış olsa bile son senelerde yüksek mevkilere geçmiş, hatta hürriyetin ilanından önce de sadareti söylenmiş bir adam değil miydi?

İstanbul, Rumeli'nden gelmiş kimselerden gittikçe soğuyor, kendi içinde beliren mutedillere, "Ahrar" ismiyle teşekkül eden fırkaya, hatta programının ve nutuklarının şişkin, müphem fakat maddeleştirilip tatbik sahasına geçirilecek olsa imparatorluğu parçalamaya pek kaadir sözleri arkasında ince nezaketinden, güzel konuşmasından ve annesi Seniha Sultan'ın eşyası hayli eskimiş sarayından başka hiçbir şey bulunmayan Prens Sabahaddin Bey tarafına dönüyordu. Haftalarca bir türlü neşredilmeyen beyannamesini Kâmil Paşa tam Manyasizade'nin yerine yeni bir mebus seçileceği gün çıkarmış, İttihatçılar'ın nasıl bir cebir siyaseti takip etmek istediklerini ve buna mâni olduğu için kendisini de ne tertipler kurup ve ne planlar takip edip düşürdüklerini anlatarak, fikirleri Cemiyet'ten büsbütün soğutmuştu. Bütün gayretini sarfederek bu intihapta İttihat ve Terakki'nin elde edebildiği şey, bir muhalifin değil bir bitarafın seçilmesi olmuştu. Kaldı ki, bunu da iki muhalif namzet biri diğerinin önünde geri çekilmediği, bu yüzden muhalif reyler parçalandığı için temin edebilmişti. İktidar mevkiine bilhassa gasp suretinde geçenleri birkaç ay içinde yıpratıp tükürükler ve kanlar içinde yere seren şehir, adına hâlâ Bizans da denilen hilafet ve saltanat şehri, İttihat ve Terakki'yi hakikatte işbaşına da gelmemişken düşüreceğe, mağlup ve perişan edeceğe benziyordu.

Olayların takip ettiği seyri, Kâmil Paşa'nın düşürülmesinden bir müddet sonra Cemiyet'in yıldızı sararır sararmaz Nimet berrak ve açık olarak görmüş, Talat Bey'in güzel sözleri muhakemesini ancak bir iki gün şaşırtmış, değiştirebilmişti. O sözleri söyleyen sesin aksi kulağından gider gitmez yine eskisi gibi düşünen, gören ve Şefik'e telkinlerde bulunan eski vezir kızı oldu. İlave etmek lazımdır ki, Şefik onun hükümlerini, tahmin ve tefsirlerini dinledikten sonra gittiği Mebusan Meclisi'nde bu hükümlerin ve bu tahminlerin her gün tahakkuk ettiklerine de şahit olmuyor değildi. İttihat ve

Terakki'ye Kanun-ı Esasi'nin iadesinden sonra girmiş -hatta mevcudiyetinden o zaman haberdar olmuş!- mebuslar arasında Cemiyet'e karşı bir soğuma, ondan bir uzaklaşma başlamıştı. Muhtelif unsurlar, müslüman azınlıkları da dahil, kendi aralarında birer grup haline gelmiş bulunuyorlardı. Ve muhtelif Arap bölgelerinin yolladığı Arap ırkından mebusların yekûnu, Türk mebuslarının sayısına hemen hemen varıyordu.

“Ahrar” fırkası bütün bu azınlık kümelerini kazanmış bulunduğu gibi, güç halle bir ekseriyet teşkil edebilecek olan Türk mebuslar içindeki tesirini de gittikçe artırıyor. Meclis, İttihat ve Terakki'nin emriyle Kâmil Paşa'ya karşı müttehit bir kütle halinde birleşip ayaklanan ve onu düşüren meclis değildi sanki. O derin tecrübelere sahip ve İngiltere kralının şahsi dostu olan paşaya itimatsızlık reyi verenlerin çoğu buna pişman, bundan mahçup olmuşlardı. Yarın bunların büyük bir kısmı cebir karşısında böyle hareket etmiş olduğunu iddia edeceğe benziyordu.

Tekirdağı mebusu Edirneli Şefik Bey, karısı Nimet Hanım'ın gözlerine taktığı gözlüklerin rengiyle etrafa bakmasa belki bunları tamamen farketmez yahut da bütün koyu ve halis İttihatçılar gibi davayı “Alçaklar! Kafalarını ezmeli! Kafalarınızı elbette ki ezeceğiz!” sözleriyle tefsir ve hülasa ederdi. Fakat karısının, Talat Bey'in ifadesiyle “paşa kızının” gözlerine taktığı siyah gözlüklerin tesiriyle İttihat ve Terakki'yi pek sevimsiz ve istikbalini pek ümitsiz görmeye başlamıştı ve son günlerde artık Merkez-i Umumi'ye hiç ayak atmıyordu.

Bundan başka mecliste de bazı sözleri ve hareketleri oldu ki, bunlarla İttihat ve Terakki'nin güttüğü müfrit tahakküm siyasetini takbih ettiğini, unsurları birleştirmek politikasına daha fazla kıymet vermek icap ettiğini, hatta mecliste tek mümessili bulunmayan Prens Sabahaddin Bey'in “adem-i merkezîyet” projelerinde düşünülüp alınmaya layık taraflar bulunduğunu açıkça anlatıyor, açıkça müdafaa ediyordu. Fakat bunların hiçbiri Talat Bey'i fazla gücendirmemiş, aynı sıcak tebessümü her karşılaşmada göstermesine, hatta elini omzuna atarak konuşmasına mani olmamıştı.

Bütün öteki arkadaşlarla olduğu gibi Talat Bey'le aralarındaki dostluğun nihayet bulması ve kendisinin tamamıyla Cemiyet dışında, Cemiyet'e yabancı ve düşman bir unsur sayılması için, bir türlü bitmek bilmeyen bu Mart ayının en son günlerinde, bir gece yarısı muhalif bir gazete muharririnin köprü üzerinde revolverle öldürülmesi icap etti. Bu muharrir, İstanbul'un ancak öteye beriye hücum etmek üzere çıkan ve uluorta hücum ettiği için satılan bir muhalif gazetesinde, kendi hesabına bu muhalefeti belki sadece ekmek parasına yapan zavallı bir adamdı ve katili iki tarafında daima köprü tahsildarları ve polisler bulunan köprüden bu adamların hiçbirinin eline düşmeden, hatta gözüne ilişmeden rahat rahat kaçıp gidebilmişti.

Derhal herkes bu cinayeti İttihat ve Terakki'nin eseri bilip ayaklanacak ve her taraftan, “Kaatil meydana çıkmalı!” avazleri yükselecekti.

Bu avazeyi yükseltenlerden biri de Şefik oldu ve gariptir ki bu cinayetin kendisine hiç haber verilmeden, artık tamamıyla bir yabancı sayıldığı için kendisinden gizli tutularak tertip edilmesine de ayrıca gücenmiş, hatta bilhassa buna hiddetlenmişti. Hemen ertesi günü mecliste herkesten evvel kürsüye çıkarak, hükümetin katili her ne bahasına olursa olsun meydana çıkarması icap ettiğini haykırdı. Bu münasebetle söylediği nutku bütün muhalifler şiddetle alkışlarken eski arkadaşları tamamıyla sessiz ve alakasız dinlediler yahut dinlememek üzere salondan ayrıldılar. Şefik daha da ileri gitti: Karısının reyini de almaya lüzum görmeksizin öldürülen muharririn, Hasan Fehmi'nin cenazesinde en koyu muhalifler ve çoğu şuradan buradan tedarik edilmiş sarıklılarla hoca kıyafetine girmiş türlü unsurlar arasında, âdeta bunlarla kol kola, hazır bulundu.

Ve bunu yaptıktan sonra Meclis-i Mebusan koridorunda Talat'la karşılaşınca, o da artık dudaklarında sıcak tebessümüyle durup kendisiyle hoş beş etmedi, donuk bir tebessümle hafif bir selam vererek geçip gitti. Yanında İttihat ve Terakki'ye sımsıkı bağlı fakat ön safa asla geçmeyecek

iki mebus vardı ki, bunlar kraldan ziyade kral taraftarlığı edip başlarını çevirdiler, hiç selam vermediler.

O akşam konağa dönüşünde, Şefik 10 Temmuz'dan önce beyaz kalpaklı hürriyet mücahitleriyle birlikte çekilmiş muhtelif resimleri selamlıktaki eski damat salonunun duvarından indirip bir dolabın çekmesine karmakarışık bir şekilde fırlattı ve duvarda sade babası imam efendinin o mütevazı aksi kaldı...

İstanbul iki üç sabah sonra, 31 Mart askeri ayaklanmasıyla uyanacaktı.

31 Mart vakası, yani sabaha karşı bir köşesinde âyân ve mebusan meclislerinin sığınmış buldukları Ayasofya Meydanı'ndaki Adliye Nezareti binası önüne şehrin muhtelif kışlalarından tabur tabur askerlerin gelip doluşu ve silah sesleriyle birlikte “Şeriat isteriz!” diye feryada koyuluşu, Nişantaşı'ndaki konakta çok erkenden duyulmuş, haberi Nimet Hanım'a henüz yatakta bulunduğu sırada getirip bildiren de, daha evvel kalkmış ve her sabahki âdeti gibi kalkar kalkmaz tıraş olmağa başlamış bulunan kocası olmuştu.

Ve Şefik beti benzi hayli soluk bir halde bu haberi verdikten sonra, “Hemen giyinip Meclis'e gitsem!” diye ilave etmişti.

Fakat Nimet bu fikri çocukça bir şey bularak, “Hiç doğru olmaz. Bir kere etraflı malumat edinelim! Nasıl hareket edileceği ondan sonra düşünülür!” demişti.

“Şeriat isteriz” feryatlarıyla Meclis-i Mebusan'ı saran bir hareketin İttihat ve Terakki aleyhinde olması tabiiydi. Ve karı koca, gayri ihtiyari, ikisi birden başlarını çevirerek karşıdaki tepeye, Yıldız Sarayı'nın işgal ettiği tepeye bakmışlardı.

Yeni bir devir başlıyorsa bu devirde Şefik'in vaziyeti ne olacaktı? İttihat ve Terakki'den son günlerde uzaklaşmış bulunmak İttihat ve Terakki'nin bu eski müfrit uzvunu affettirmeye kâfi gelecek miydi? Bu, hareketin alacağı genişliğe bağlı bir keyfiyetti.

Nimet birdenbire kocasına, sadece bir müşahadede bulunan bir insan edasıyla, “Bereket ki Hasan Fehmi'nin cenazesinde bulundun, bulunduğunu da bütün gazeteler yazdılar” dedi.

Şefik içindeki hislerin sevinçten mi yoksa kederden mi ileri geldiklerini fark edemiyordu. Konağa daha sonra gelen haberler de hislerinin nev'ini aydınlatmaya yardım etmedi. Gelen haberlere göre, birinci ordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa Harbiye Nezareti binasının içinde bulunan askerleri tamamen elinde tutuyor ve asi kuvvetleri... garip ve esrarlı bir keyfiyet olarak İttihat ve Terakki'nin kendini müdafaa ettirmek için Selanik'ten hasseten getirttiği avcı tabutları içlerinde, hatta başlarında bulunan asi kuvvetleri kendisine sadık kalan kuvvetlerle yürüyüp isyanı bastırmak için emir bekliyordu. Fakat bu emri verecek olan sadrazam ve Dahiliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa ile Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa -iki ay evvel İttihat ve Terakki'nin makamında kalması için kıyametler kopardığı kumandan olan Ali Rıza Paşa- derin bir acz ve şaşkınlık içinde bu emri veremedikleri için vaziyet yavaş yavaş değişecek, asilerin karargâhı Ayasofya kalmakla beraber Harbiye Nezareti'ndeki muti kuvvet de zehirlenecekti. Fakat asiler meclise karşı değil, ancak İttihat ve Terakki'nin isimleri malum ve muayyen birkaç uzvuna karşı vaziyet almışlardı. İstifa ettiği söylenen meclis reisi Ahmet Rıza Bey, Talat Bey, Rahmi, Cavit ve Cahit beyler... bunların hepsi kaçmışlar, sırra kadem basmışlardı. Lakin Ahmet Rıza Bey zannıyla Adliye Nazırı'nın, Cahit Bey diyerek de bir mebusun meclis önünde vuruldukları öğreniliyordu. Bu iki cinayetten sonra da askere bir dehşet gelmiş, şimdi mebusları padişah'tan aff-ı umumi alınması için tazyik ediyorlardı.

Nişantaşı'na gelen son haberlerle vaziyet aydınlık kazanmıştı: Hüseyin Hilmi Paşa Bâbîâli'den Yıldız Sarayı'na giderek istifa etmiş, yeni kabineyi kurmaya Kâmil Paşa'nın düşürülmesine kadar Hariciye Nazırı bulunup bu yakınlarda Londra sefirliğine tayin edilmiş ve henüz yola çıkamamış bulunan Tevfik Paşa memur edilmiş ve Sultan Hamid şeyhülislamla başkâtibini mebuslarla sarmaş dolaş bekleyen askerleri teskin için Meclis-i Mebusan'a yollamıştı.

Bunun üzerine Nimet Hanım, “Artık meclise git. Fakat sessizce otur, herhangi bir nümâyîşe girme. İttihatçılar aleyhinde fazla bir şey de söyleme. Sade Cemiyet'le münasebetini çoktan kesmiş olduğunu vaziyetin bunu herkese anlatmış bulunması icap edeceğini münasip bir vesile bulup söyle” dedi.

Şefik ortalık karardıktan sonra döndü ve henüz Tevfik Paşa kabinesini kurmamış ve sadaret alayı

yapılmamış bulunmakla beraber Harbiye Nezareti'ne geçmiş olan Yunan harbi kumandanı ihtiyar müşir Ethem Paşa'nın Ayasofya meydanına gelmiş, padişahca affedildikleri haberi üzerine zaten sakinleşen bütün asi askeri kışlalarına döndürmeye muvaffak olmuş bulunduğunu, mebusların da artık rahat rahat evlerine döndüklerini, ihtilal kasırgasının fazla bir şey yıkıp devirmeden dindiğine hükmetmek caiz olduğunu haber verdi.

Nimet omuzlarını silkti. Şu halde meclis, Sultan Hamid'in açış nutkunda zaten temenni ve tavsiye etmiş olduğu veçhile "Âyânın tasdikine layık" nutuklar hazırlayacak, etliye sütlüye karışmayacak bir meclis, bir nevi Şûra-yı Devlet olacaktı. O meclis sıralarının birinde de Şefik sessiz oturacak, emir mucibince el kaldırıp indirecek, karısının telkinleriyle İttihat ve Terakki'den uzaklaştığı için sürgünleri boylamadığına teşekkür ede ede gidip gelecekti ve böyle bir meclisin toplantılarını tafsilatıyla dinlerse Nimet'i sıkıntıdan uyku bastıracaktı.

Sofrada idiler ve iyi yemek yemeyi henüz tabii bir şey saymaya midesi alışmayan Şefik hiç değilse on saatten beri aç kalmış bir insan iştihasıyla aşçıbaşının eserlerine iltifat ederken, Nimet bundan sonra, bu adamla geçecek hayatın düzlüğünü, manasızlığını düşündü. Gecenin birkaç saatinde bu adamın verdiği saadetten hafızasında sabahla beraber hiçbir şey kalmıyordu. Ve bu adam günden güne ehemmiyeti azalarak sadece bir iç güveyi, ailesi meydana çıkarılmaktan, ailesinin adı anılmaktan utanılacak bir iç güveyi olacaktı. Akşamları sessiz gelecek, terliklerini giyip sessiz oturacak, başka hiçbir kadına yan gözle bakmaya cesaret edemeyeceği, zaten bunu hatırına da getirmediği için sevgisi de mutlaka yakında bezginlik verecekti. Nimet birden Talat Bey'i hatırladı. Acaba nereye kaçmıştı? Ele geçince belki parçalanacak, belki bir mahkemede hüküm giyecek ve eğer kaçıp kurtularak hudutlar dışına varırsa yeni bir ihtilal mücaddesine girişebilecek olan bu adamın karısı olmak, bunun korku, ümit ve heyecanları acaba daha güzel bir şey değil miydi?

Nimet şimdi kocasını âdeta düşmanca bir bakışla seyrediyordu.

"Nasıl oluyor da yemek yiyişini epey düzelttiğine hükmedebilmişim? Bıçak kullanmasını, çatal tutmasını işte hâlâ beceremiyor!" diye düşündü.

XLI

Halbuki bu sıralarda Şefik'in başına devlet kuşu konmuş, hazırlanan yeni kabinede kendine bir nezaret, hem de nezaretlerin en mühimlerinden biri ayrılmış bulunuyordu. Pek geç oturdukları sofradan henüz yeni kalkmışlardı ki, Bâbîâli çavuşlarından biri konağa geldi. (Sait Paşa'nın Mehmet Şahabettin Paşa'yı kabine dışı bırakışından beri, yani aylarca sürmüş bir zamandır, bir Bâbîâli çavuşu bu konağa ilk defa olarak geliyordu.) Ve gelen bu çavuş Şefik Bey'e yeni sadrazam Tevfik Paşa Hazretleri'nin kendisini davet ettiğini, Ayaspaşa'daki konağına hemen gelip görüşmesini istediğini bildirdi. Şefik Bey onu selamlık tarafına geçip merdiven başında kabul etmişti. Hayli sararmış bir benizle karısının yanına dönerek keyfiyeti haber verdi ve "Paşa'nın beni çağırması için ne gibi bir sebep tasavvur edersin?" diye sordu.

Nimet Hanım sakin kalmayı, ümitlere kapılıp sonra Manyasizade'nin yeri için olduğu gibi hayal sükûta uğramamayı tercih ederek herhal hatırına gelmiş ihtimalden bahsetmedi: "Ayaspaşa'ya arabayla on dakikada varacaksın. Niçin çağırıldığını varır varmaz öğrenir, dönüşünde de beni vaziyetten haberdar edersin. Çok geç kalsan da yatmaz, beklerim" dedi.

Ümit, sesini birdenbire şefkatle doldurmuştu.

Davetin hikmeti ise şuydu: On üç yıl önce Berlin Büyükelçiliği'nden Hariciye Nazırlığı'na gelerek o zamandan beri memleket dışına ayak atmamış bulunmasına rağmen, Tevfik Paşa hâlâ sefaret kâtipliğinden büyükelçiliğe kadar Avrupa'da geçirdiği senelerdeki adam halinde kalmıştı, yani memleket ahvali ve memleket insanları hakkında tam bir cehalet içinde idi. Hele inkılapla beraber meydana çıkmış, isimleri tanınıp şahsiyetleri belirmiş bulunanlardan hiç kimseyi tanııyordu. Kabinesine bir mürteciler heyeti manzarası vermekten çekindiği, bunu bizzat padişah da istemediği için, her ne kadar İttihat ve Terakki adamı olarak meclise girmişse de sonra arkadaşlarının ifratlarını takbih etmiş ve kendilerinden son günlerde ayrılmış bulunanlardan birini de yanına almak istemiş fakat hafızası kendisine böyle bir isim sunmak lütfunda bulunmadığı için meclisteki Ahrar grubu ile birlikte Arnavut mebuslar zümresinin de başında görünen Berat mebusu İsmail Kemal Bey'in bilgi ve reyine müracaat mecburiyetinde kalmıştı.

Bu İsmail Kemal Bey 10 Temmuz'dan bir gün evveline kadar sadrazam bulunan Avlonyalı Ferit Paşa'nın amcazadesi olup valiliğe yükselmiş, sonra Meşrutiyet'in iadesine kadar birkaç senesini Avrupa'daki firariler arasında geçirmiş, hürriyetten sonra da ilk önce memleketi olan Avlonya'ya giderek orada âdeta bir hükümdar gibi karşılandıktan ve mebus seçildikten sonra İstanbul'a gelmişti. Avrupa'da bulunduğu sıralarda Kanun-ı Esasi'nin iadesinden ziyade Arnavutluk'un muhtariyetini temine çalışmakla itham edildiği gibi, Mebusan Meclisi'nde gösterdiği İttihat ve Terakki düşmanlığı da Cemiyet'in takip ettiği müfrit merkeziyetçi siyasetin bir Arnavutluk muhtariyetine katiyen müsaade etmeyeceği hakkındaki kanaatine veriliyordu. Hatta İsmail Kemal Bey'in bu muhtariyeti ve belki günün birinde istiklali elde etmek için -hatta sadece kesesini doldurmak için- hiçbir ecnebi ikramını reddetmeyeceği, reddetmediği iddia olunmuyor da değildi.

Fakat bu iddialardaki hakikat hissesi ne olursa olsun, İsmail Kemal Bey 31 Mart isyanı patlak verir vermez hemen Yıldız'a koşup asayişin bir an evvel teessüsü için makul fikirler ileri sürmüş, şahsen bir nezareti kabul etmeyi reddederken diğer taraftan da sadarete gelmekten ziyadesiyle memnun, lakin ortalığı nasıl yatıştırabileceğini, hatta sadece kabineyi nasıl kurabileceğini bilememekten şaşkın görünen Tevfik Paşa'ya hayli akıl öğretmiş, yol göstermiş, İttihat ve Terakki'ye esasen mensupsa da ona kırılmış, ondan uzaklaşmış, nazır olarak da Şefik Bey'i tereddütsüz tavsiye etmişti. Tevfik Paşa'nın bu namzedi münasip bulması üzerine de gecenin ilk saatlerinde Şefik'e çavuş yollanmış, Ayaspaşa'daki konağa gelmesi bildirilmişti.

Bu genç mebusu yeni sadrazama hoş ve münasip gösteren sebeplerin en mühim ve müessirine gelince, kendisinin Mehmet Şahabettin Paşa'ya damat bulunmasıydı. Daha Sultan Aziz zamanında vükela arasına girerek Tefvik Paşa ile de uzun yıllar bir masa başında bulunmuş ve geçen gün denecek kadar kısa bir zaman önce Âyân Meclisi'nde, vazife başında hayatı son bulmuş olan koca bir vezir tek evladını kötü, hatta alelade bir adama elbette ki vermezdi. Çağrıtırken Tefvik Paşa Şefik Bey'i nazır yapmayı esas itibarıyla kabul etmişti fakat hangi nezarete getireceğinde henüz mütereddit bulunuyordu. Doldurulması gereken en mühim nezaret makamı Dahiliye Nazırlığı'ydı ve bu makam düşen kabinede bizzat sadrazam tarafından işgal edilmiş olduğu için ibka suretiyle davanın halli de mümkün değildi. Eski kabineden müdevver aza arasında Hasan Fehmi Paşa başta olarak tecrübeli ve valiliklerde bulunmuş zatlar gerçi vardı. Fakat bunlar artık bu derecede ağır bir yükü taşıyamayacak derecede ihtiyarlamışlardı. Bu sebeple nazırlar arasında bir becayış yapıp Dahiliye'yi kapamak da kabil olamıyordu.

Ve Tefvik Paşa Şefik'le bir miktar konuşarak bu genç adamın konuşmasından azimkâr bir hüviyete sahip bulunduğuna kanaat getirdikten ve dili Rumeli'nin Edime tarafları şivesine biraz ziyadece kaçmakla beraber pek muntazam konuştuğuna da dikkat ettikten sonra, Dahiliye Nazırlığı'nı pekâlâ başarabileceğine hükmetti, kabinesinde dahiliyenin açık bulunduğunu bildirerek bu nezareti kabul etmesinden pek ziyade memnun kalacağını söyledi.

O vakte kadar vaziyet hakkında söylenen umumi sözlerin neye varacağını kestiremeyerek âdeta ümitsizliğe düşmüş olan Şefik'in kalbi bunun üzerine şiddetle çarptı. Bir nazırın, hem de şöyle böyle değil, kabinenin en siyasi nazırının karısı olmaktan Nimet'in duyacağı hazzı, ona bu hazzı vermenin saadetini düşündü ve bu saadeti kendisine hiç beklemediği bir anda bahşeden sadrazamın biraz uzun ve ağarmış sivrice sakallı yüzüne âdeta rikkatle bakarak layık görüldüğü şerefe ve hakkında gösterilen teveccüh ve emniyete hak kazanmak için bütün kudretiyle çalışacağını temin etti, muvaffakiyet için "Zat-ı fahimanelerinin irşadına daima muntazır ve daima muhtaç kalacağımı" ilave etmeyi de ihmal eylemedi.

"Kabinedeki diğer arkadaşlar kimlerdir? Kimlerle beraber çalışacağım?" diye bir sualde bulunmayı ise sevinçten hatırına getirmemişti. Fakat Meşrutiyet fikirlerinin süngülere dayanmış bir şeriat hamlesi önünde geri çekilmesi üzerine ve nazır olarak kendisini istememiş bir sadrazamın yerine geçip iktidar mevkiine gelmeye hazırlanan Tefvik Paşa, 10 Temmuz'dan beri iktidar mevkiini işgal eden üç selefenden, yani Sait, Kâmil ve Hüseyin Hilmi paşalardan daha dürüst bir Meşrutiyet kabinesi reisi olmak hevesinde idi. Kabineye gireceği müjdesine en derin şükranlarını arz ederek hiçbir şart ileri sürmeyen, hiçbir şey sormayan ve "irşadata daima muntazır ve daima muhtaç" kalacağını temin eden bu namzede kimlerle birlikte çalışacağını gösteren bir liste uzattı, uzatmadan evvel de yanında isim yeri boş bırakılmış olan Dahiliye Nezareti kelimelerinin yanına biraz titrek eliyle "mebusandan Şefik Bey" ismini yazdı.

Bu kâğıt parçası Şefik'in hükümet mevkiine geçişinin ilk ve kati vesikasını teşkil ediyordu ve genç adamın üzerinde birdenbire büyük bir münebbih tesiri yaptı. Ciddiyet ve dikkat dolu bir eda ile, yanlarında işgal edecekleri makamlar yazılı bulunan bu isimleri birer birer okuduktan ve nezaretinin ismiyle bir saniye evvel yazılan kendi ismine bir kere daha baktıktan sonra başını kaldırdı, pek hürmetkâr kalmakla beraber âdeta izahat isteyen bir tavırla, "Bahriye Nezareti Vekâleti için tensip buyurulmuş olan Hacı Emin Paşa'yı bilemedim efendimiz" dedi.

Yeni sadrazam bu listenin teşekkürle ve kayıtsız şartsız bir tasviple okunulacağına hükmederken isimlerden biri hakkında malumat vermek, âdeta onu beğendirmek mecburiyetinde kalınca acaba hiddetlenmiş miydi? Kendisi pek eski bir diplomat olduğu, diplomatlarsa hislerini daima gizledikleri için hiçbir şey sezdirmedi. Şu kadar ki, hiç bilip tanıdığı bir adam olmayan ve Bahriye Nezareti'nde

galiba levazım reisliği eden bu ehemmiyetsiz paşayı kendisine münasip diye tavsiye edenlerin, onu böyle tavsiye ederken neler söylediklerini de şimdi hafızasında bulamamıştı.

Bu bahsin uzamamasını arzu ettiğini anlatan bir eda ile “Asaleten bir ehlinin tayinine kadar bu vazifeyi ifa edebilecek kaabiliyette bulunduğu temin edildi” dedi. Sonra bazı talimat verdi: Dahiliye Nezareti’ne ait vazifeleri şefik’in derhal ifa etmeye başlaması gerekiyordu. Harbiye Nazırı Paşa Ayasofya’da toplanmış askeri kışlalarına yollamaya muvafık olmuş, askeri ayaklanmaya fiilen son verilmişti. Bundan sonra gerek İstanbul’da ve gerek taşrada asayişin bozulmaması için kati ve müessir tedbirler almak lazımdı, bilhassa Adana vilayetinde Türk ve Ermeni ahali arasında başlamış bulunan kıtalin maazallah etrafa yayılarak bir ecnebi müdahalesine sebebiyet vermeden mutlaka bastırılması icap ediyordu. Kalabalıkta söz söylemeye Kâmil Paşa gibi sesi müsait bulunmayan, hatip evsafından mahrum olan Tefvik Paşa böyle oda içinde konuşurken muntazam ve güzel söz söylüyor, hatiplik evsafına fazlasıyla sahip olan Sait Paşa gibi lafi boş yere uzatıp insanı bezdirmeyerek girdiği her mevzuun ana hatları üzerinde duruyor, bunları belirtmekle iktifa ediyordu.

şefik Bey Ayaspaşa’daki konaktan, Tefvik Paşa’nın yanından bir saat sonra döndü ve karısını aşkının bütün hararetiyle kucaklayarak Dahiliye Nezareti’ne geçmesinin kararlaşmış bulunduğunu müjdeledi. Sonra da eğilip minnet ve hürmetle elini öptü. Bu makama ancak onun isabetli reylerine riayet etmek ve İttihat ve Terakki’den tam vaktinde ayrılıp uzaklaşmış bulunmak sayesinde erişiyordu.

Durum hakkında da şefik Bey etraflı izahat verdi. Sadaret alayı yarın yapılacak ve yeni hükümet ilan edilecekti. Fakat vaziyet çok ciddi olduğu ve hele Adana taraflarında Türkler’le Ermeniler arasında kan dökülmekte bulunduğu için bu saatten itibaren işe fiilen başlayacaktı. şimdi nerede ise Bâbıâli’den telgraflar ve birtakım evrak getirilecekti. Belki sabaha kadar yatmaması icap ederdi.

XLII

Nimet Hanım kocasından Dahiliye Nezareti'ne getirildiği haberini alır almaz emniyet ve vekardan vücuda gelen bir hissin varlığına yayıldığını âdeta maddi bir şekilde duymuştu. Bu, Sait Paşa'nın belki uzun bir ömür hülyasıyla ve babasıyla daha başka kimseleri atarak kabinesini tekrar kurduğu anda ve yerine büyük bir boşluk bırakarak kaybolmuş bir histi. Kaldı ki, eski vezirlerin azamet ve debdebeleri ne olursa olsun, Dahiliye Nazırlığı ehemmiyet bakımından Meclis-i Vükela memurluğu ile ve hatta Evkaf Nazırlığı'yla mukayese edilemezdi. Belki Maliye Nazırlığı'ndan da mühimdi. Konağın selamlığında gece uyumayan nöbetçiler olacak, memleketin dört köşesinden sabaha kadar haberler gelecek, o dört köşesine nizam veren haberler, emirler buradan yollanacaktı. Bâbîâli'den ilk telgraf suretlerinin getirildiğini haremağası gelip haber verdiği zaman Nimet, müsterih ve bahtiyar, kocasını alnından öperek uyumaya gitti.

Şefik belki sabaha kadar gelecek telgrafların kendisini yazı odasında meşgul edeceğini söylediğine göre, Nimet evlenmelerinden beri ilk defa olarak uykusu kocasının genç ve hiç yorulmamış vücudunu sık sık ziyaret eden arzularla fasılalanmadan uyuyacaktı. Tabiidir ki bu ilk gecede bundan şikâyet etmeyi, hatta devam ederse bir gün şikâyet edebileceğini düşünmedi.

Ertesi günü yeni Dahiliye Nazırı Şefik Bey Bâbîâli'den konağa dönünce Mehmet Şahabettin Paşa'nın bıraktığı ve kendisine henüz verilmemiş makama, konağın sahip ve hâkimliği makamına geçip kayınvalidesi İzzet Hanım'dan en taze cariyeye ve en genç uşağa kadar herkesin tebrikini kabul etti. Sadaret alayı yapılmadan ve kabine resmen ilan edilmeden bu tebrik merasiminin yapılması münasip görülmemişti. Bu merasim yapıldıktan sonra da, Şefik iç güveyi girmesinden az sonra Şahabettin Paşa öldüğü için kendisine ittifakla takılmış bulunan "uğursuz" yaftası artık harem ve selamlıkça yırtılıp atıldı.

XLIII

Ve birkaç gün taze ve mesut bir hava teneffüs edenler sade Nişantaşı'nda Mehmet Şahabettin Paşa konağının halkından ibaret kalmadı. İstanbul'da sükûn avdet etmişti ve dökülmüş cüzi kan bu inkılap için ödenmesi kabul edilebilecek en hafif bir kefaretti. Adana'da bol akmış kan sellerinin kokusu ise payitahta erişmiyordu. Padişahın kendisine dokunmayacağını anladığı için, Mebusan Meclisi bile halinden memnundu. Meclis, Cahit Bey'e benzetilip bu benzetilişi hayatıyla ödeyen mebusa, mahiyeti bilinmeyen bir acaip dinden, Dürzi dininden olduğu için fazla matem tutmamış, reis ile azasından diğer birkaç kişinin kaçışlarına ise âdeta memnun olmuştu: Bu adamların gururları ve kendilerini beğenişleri tahammül edilir bir haddi aşmıştı. Sultan Hamid'in 93'ü tekrarla meclisi feshetmeyeceğine çabuk kanaat getiren mebuslar, 31 Mart'ın Meşrutiyet'e değil hakikaten işin ifratına giderek mukaddesatı istihkar etmiş olan bir zümreye karşı yapılmış meşru bir darbe teşkil ettiğini tasdik ettiler, kanaatlerini neşrettikleri beyanname ile bütün memlekete ilandan çekinmediler.

Pek tabiidir ki, yeni Dahiliye Nazırı Şefik Bey de vaziyetten pek memnun olanlardandı ve eski arkadaşlarının akıbetlerine asla matem tutmuyordu. 10 Temmuz inkılabının ilk günlerinde Selanik'ten gelmiş heyet arasında İstanbul'dan kaçmamış olan yegâne adam kendisiydi. Kaçmak değil, İstanbul'da devletin en mühim makamlarından birinin başına gelmişti. Bu mevkiye uzun bir müddet kalacağından da emindi. Artık nazırların İttihat ve Terakki'nin keyif ve heveslerine kurban olmaları devri geçmişti.

Kendisine Dahiliye Nazırlığı gibi mühim bir mevkiî layık görmüş olan yeni sadrazam Tevfik Paşa'nın zekâsına, vekar ve ciddiyetine de hayran olmuş, onun kendisine ilk talimatını verirken, "Kanunu her tarafta hâkim kılmak yegâne düsturunuzu teşkil etmelidir. Kabinemiz tamamıyla bitaraf olacaktır. Şevketmaap efendimizden Meşrutiyet'in bekası ehass-ı âmal-i mülûkâneleri bulunduğu emrini ve müjdesini almış bulunuyorum" deyişine pek sevinmişti. Ve o zamandan beri, birkaç gündür, bu sevincini gölgeleyerek bir şey farketmiş değildi.

İttihat ve Terakki ile arasında bir duvarın ebediyen yükseldiğini Şefik biliyor, bundan dolayı da herhangi bir endişe duymuyordu. İttihat ve Terakki kendi hataları yüzünden mevcudiyetine bizzat son vermişti. O yıkılmış binanın enkazını korumayı ise asla düşünmüyordu. Hasan Fehmi'nin, bu mütevazı ve biçare gazetecinin birkaç damla kanla aralarında kazdığı uçurumu kapamak kaabil olsa bile buna teşebbüs etmeye elbette ki lüzum görmezdi. Sade şiddetli bir intikam siyaseti takip etmeyecek; Cemiyet'in tahakküm ve tedhiş işlerine bulaşmamış, kenarda köşede kalmış eski ittihatçılara herhangi bir fenalık ve haksızlık yapmayacak, yaptırmayacaktı.

XLIV

Ve Dolmabahçe Sarayı'nın veliahtlara mahsus dairesinde otuz üç yıldan beri yaşayarak altmış beş yaşına gelmiş ve türlü hastalıkla çökmüş bulunan Mehmet Reşat Efendi, her zamankinden derin, artık kati bir ümitsizlik içinde, beyaz takkeli başını *Buhari-i Şerif* ile *Kur'anı Kerim*'in sahifelerinden kaldırmıyor, adamlarının şehirden getirdikleri haberlerden ve uzun müddet okumaya dayanamamakla beraber göz gezdirmeyi de ihmal etmediği gazetelerin dilinden büyük biraderinin taht ve tacının birdenbire ne derecede emin ve muhkem bir hal almış olduğunu anlayarak, nihayetsiz bir hüznün ve bir yorgunluk içinde kendini güya ki doksana varmış hissediyordu. 10 Temmuz'dan sonra canlanıp neşelenen, ümitlere düşen ve efendileri padişah olduğu takdirde yeni sarayda hangi mühim mansıbı ihraz edebileceklerini sorup muhayyel başkâtipliklerin, başmabeyinciliklerin, ikinci mabeyinciliklerle hazine-i hassa nazırlıklarının tebşiri üzerine şehzadeyi şükran ve minnet nümayişleri içinde kaç kere eteklemiş olan adamları ise gamlı ve ağır görünüyor, hatta bezginliklerini gizlemiyorlardı.

Osmanoğulları arasında tahta çıkmamak şartıyla hiç kimsenin erişmemiş bulunduğu bir yaşa varmış olan bu yorgun ve hastalıklı şehzade, aynı bezgin hali haremde bile hissediyordu. Dört nikâhlı karısı kadınefendilik hülyalarının hiç tahakkuk etmeyeceği hususunda hasıl ettikleri tam kanaatten dolayı arslanlarına karşı duydukları istihfâfi -öyle sanıyordu ki- artık gizleyemiyor, hatta bunu gizlemeye bile çalışmıyorlardı. İltifatlarına da başgözde ile beraber nice zamandır ancak sonuncusu mazhar olan bu dört kadın vaziyetinin daha da ümitsiz bir hal aldığını bütün saflıklarına ve cahilliklerine rağmen acaba nasıl sezmişler, bunu kimden anlamışlardı? Bunu nisbeten en akıllıları olup ziyadesiyle sarışınlığı, çini mavi gözleri ve hantal vücudu ile biraz da kendisine benzeyen Gâmres Hanım öğrenmiş ve ortaklarına anlatmış olacaktı. Gâmres Hanım'a da veliahtın üç oğlunun büyüğü olup, kendisinden dünyaya gelen Mehmet Ziyaeddin Efendi haber vermiş olacaktı.

Kaldı ki, Reşat Efendi'nin asıl ıstırabı ağabeysinın ıskatı üzerine tahta çıkması ihtimallerinin artık tamamıyla yok olmuş görünmesinden ileri gelmiyordu. Kendisini kardeşinden çok ihtiyarlamış hisseden ve o tahtta kalacaksa ölümü ile padişah olacak kadar yaşayamayacağına kani bulunan biçare şehzade, ömrünün bakiyesini hiç değilse veliaht sıfatıyla geçirememek korkusu, bu korkunun ıstırabı içinde kıvranıyordu. Gerçi İttihatçılar'ın ikballeri esnasında alıp yürümüş olan rivayet, yani Sultan Hamid'in hal'i ve kendisinin veliahtlıktan ıskatıyla amcaları Abdülâziz'in büyük şehzadesi Yusuf İzzettin Efendi'nin tahta çıkarılacağı iddiası artık tamamıyla yok olmuş demektir. Fakat Sultan Hamid yıllardan beri beslediği her tarafta söylenen arzuyu tahakkuk ettirmeye, yani sevgili oğlu Burhanettin Efendi lehine veraset şeklini değiştirmeye kalkarsa buna kim karşı gelecek, başta kendisi olmak üzere saraylarında âciz ve çoğu para sıkıntıları içinde bunalmış yaşayan şehzadeleri hangi kuvvet koruyabilecekti? Burhanettin'in ismi şimdiden gazetelerde, askerinin hâmisini olacağına dair verdiği beyanat münasebetiyle geçiyordu.

Veliaht dört beş günden beri dokuz aylık hürriyet devresindeki hareketlerinin muhasebesini sabahtan gece yatıncaya kadar yapıyor, biraderini hiddetlendirecek mahiyetteki hareketlerini sıralayıp tahlil ediyor, bunların onda uyandırmış bulunması icap eden gazapların unutulabilecek yoksa unutulamayacak neviden mi olduklarını tayin ve tesbite çalışıyordu. Gerçi bazı adamlarının sözlerine uyararak gazetelere beyanat vermeye, otuz üç yıl geçirdiği yarı mahpus hayatı anlatmaya kalkmamış, bu hususta temkinli hareket etmiş, hürriyetin ilanından sonra Yıldız'a gittiği zaman da biraderine karşı tâzimde kusur eylememişti. Fakat adının anılmasına bile Sultan Hamid'in tahammül etmediğini bile bile Beyoğlu'nun fotoğrafçısına niçin resim çıkartmış, bu resmin fotoğrafçı camekânında teşhirine müsaade edip gazete, mecmua sütunlarında neşrine imkân vermişti?

Bembeyaz saç ve bıyıklı, ihtiyar ve sarkık çehresini âleme göstermekle sanki ne kazanmıştı!

Hele Resne Dağları'na kaçmak suretiyle ihtilal hareketine başlayan Kolağası Niyazi Efendi'ye iltihak ederek onunla dağlarda dolaştığı ve hürriyetin ilanı üzerine kendisiyle beraber Manastır'a girip tebrikler kabul ettiği söylenen geyik İstanbul'a getirilerek bilmem ne menfaatine teşhir edildiği zaman, cümlesi çarpık fesli, ağırbaşlı ve asıl güzeli de ziyadesiyle şişman üç oğlunu peşine takıp ne diye bu geyiği seyre gitmiş, gittiğinin gazetelere geçmesine ne diye imkân vermişti?

Vakıa Reşat Efendi biraderinin bunları ancak istihfafla karşılayacağını düşünerek bu yaptıklarına büyük bir ehemmiyet vermiyor, ancak yaptığı münasebetsizliklerin bir tanesinden pek korkuyordu. Bu vahim münasebetsizlik, Mebusan Meclisi'nin açılmasına davet edilmediği sırada ve kendisini nihayetsiz derecede unutulmuş hissederek adamlarının, bu arada bunların en zekileri olan Sabit Bey'in tavsiye ve tertiplerini kabul edişi, sarayına deniz tarafından geceleyin gizlice girmek istemiş bir adam hikâyesinin ortaya salınmasına müsaade etmesi olmuştu. Matbuat sütunlarında yazılıp meclis müzakerelerine kadar geçecek olan bu hikâyeyi baştan başa düzmüşler, söylemesi gereken şeyleri kendisine ezberletip çağırılan gazetecilere tekrar ettirmişlerdi. Bu suretle, kendisini otuz üç yıl hür yaşatmamış olsa bile hiç olmazsa hayatını korumuş ve haklarını elinden almamış olan biraderini açıkça katillikle itham etmiş, herhalde zihinlere bu şüpheyi yaymış değil miydi?

Şimdi bütün kudretini ele geçiren Sultan Hamid bunu affedecek miydi? Yüzleri hayli zamandır eskimiş eşya ortasında pencerelerden baktıkça, Üsküdar'la Kuzguncuk sahillerini ve sırtlarını seyrede ede ihtiyarladığı bu yazın fevkalade sıcak ve kışın rutubetli ve gamlı veliaht dairesinden de acaba çıkarılacak ve arada bir gitmesine müsaade edilen Balmumcu çiftliğine yaz kış hapis mi edilecekti?

Oradaki iki küçük köşke nasıl sığarlardı?

Dört karısı, gözdesi, üç oğlu, ziyadesiyle şişman olanı bekâr bulunduğundan öteki ikisinin haremleri ve ilkinin kızları, bu kadar cariye, bu kadar adam? Havai olduklarını bildiği oğullarıyla dertleşmesine de imkân yoktu. Esasen kendileriyle yüz göz olmayı da kabul edemezdi.

Harem halkına geçen dokuz ay esnasında hürriyeti hemen hiç tattırmamış olmakla beraber oğulları hayli gezip tozmuşlardı. Şimdi yeniden dört duvar arasına kapanmaya tahammül edebilecekler miydi? Babası Beşinci Murat'la yirmi sekiz yıl Çırağan Sarayı'nda mahpus kalmış olan şehzadesi Salahaddin Efendi'ye o talihsiz ve padişahlığı sözde kalmış olan hükümdar ölünce Sultan Hamid nispi bir hürriyet vermiş, murakabe altında kalsa bile şehirde gezmesine müsaade etmişti. Kendi oğullarının, Mehmet Ziyaeddin, Mahmut Necmeddin ve Ömer Hilmi efendilerin bu misale ve Sultan Hamid'in babaları ölmüş, taht sıraları da gayetle uzak genç şehzadelere karşı esirgemediği alaka ve bahşettiği cüzi serbestliğe bakıp "Madem ki padişah olmadı ve olmayacak, bari ölse de kurtulsak!" diye düşünmedikleri, hele bundan sonra hep bunu düşünmeyecekleri ne malûmdu!

XLV

Sadrazam, âyândan, sabık Hariciye Nazırı ve Londra Büyükelçisi Ahmet Tevfik Paşa, Osmanlı sarayının âdabına tam bir riayetle beraber bütün bir ömür denecek kadar uzun seneler girip çıktığı garp saraylarındaki reveranslardan da ilham alan bir zerafetin saygı tezahürleri içinde ilerlemiş, mükerrer ve yerden temennalarla hükümdarı selamlamıştı. Eteğini öpmesine onun tarafından müsaade edilmeyince biraz geri çekilip gösterilen koltuğa elleri göğsünde kavuşmuş olarak İliştikten sonra da, ahval hakkında malumat arz etmek üzere emre muntazır oldu.

İkinci Abdülhamid mültefit bir eda ile “Haberler nasıl paşa?” diye sorunca izahat vermeye koyuldu: İstanbul’da vaziyet tamamıyla tabii bir hal almış, Birinci Ordu’da inzibat yeniden kurulmuştu. Meclis-i Mebusan pek sakin bir manzara arz ediyor, müzakereler tam bir sükûn ve vekar içinde geçiyordu. Kabine pek kısa bir program hazırlamıştı. Eğer bu program tasvib-i hümayuna mazhar olursa sadrazam bunu yarın heyete okutacaktı. İtimat reyi alacağında şüphesi yoktu. Taşraya gelince, her tarafta asayiş mükemmeldi. Adana’dan da artık tamamıyla iyi haberler geliyordu. Tevfik Paşa maruzatını “saye-i şahanede” vaziyetin her tarafta normal bir mahiyet almış olduğunu temin ederek bitirdi.

Sultan Hamid yeni sadrazamının sözlerini dikkatle, hiç kesmeden, başı biraz eğik dinlemişti. Tevfik Paşa sükût edince başını kaldırıp elini uzattı. Bahsi geçen kabine programını alıp ağır ağır okudu. Fakat program o kadar kısa bir şeydi ki, ağır ağır okunmasına rağmen pek çabuk bitti.

Sultan Hamid, büyük bir değer vermediğini de hissettiren bir eda ile “Münasip!” diye bu kâğıdı iade ettikten sonra, biraz çukur koyu mavi gözlerinin bütün dikkat ve kuvvetiyle muhatabını sararak konuştu:

“Vaziyeti az evvel pek etraflı, güzel bir şekilde hulâsa buyurdunuz. Payitahta ve bütün Anadolu ile Arabistan vilayetlerinde endişe verecek mahiyette hiçbir şey yok. Ancak üç Rumeli vilayetinde kaynaşma tekrar başlamış bulunuyor. İstanbul’dan pek kahramanca kaçanlar Selanik yolunu tuttukları gibi ataşemiliter sıfatıyla Berlin, Viyana ve Paris’e yollanan hürriyet kahramanları Enver, Hafız Hakkı ve Fethi beyler de terk-i vazife ile aynı yere müteveccihen yola çıkmışlar. İstanbul’a karşı harekete geçecek ordunun başında yeni şanlar kazanacaklar. Üçüncü Ordu kumandanı Mahmut Şevket Paşa’yı ben yetiştirdim. Büyük mevkilere yükselttim, Kosova gibi mühim bir vilayete ben vali gönderdim. Selanik ve civarında hasıl olan galeyanı teskin etmesi icap eder. Ancak insanların sadakatlerine ve nimetşinaslıklarına güvenmenin caiz olmadığını bu son ayların vukuuatı kâfi derecede isbat etmedi mi? Herhalde, muhakkak olan şey, Selanik ve Manastır’da galeyanın başladığı, hatta bu galeyanın fiili bir mahiyet alarak her iki şehirde de İstanbul üzerine yürümek için kuvvetler hazırlanmasına girişildiğidir. Bu kuvvetlerde her ırka mensup insan, Hıristiyan’ı, Yahudi’si hep bulunacakmış. Bunlara kumanda edip başlarında İstanbul’a gelmekten, bir nevi Alemdar Mustafa Paşa kesilip karşıma çıkmaktan Mahmut Şevket Paşa haya edebilir. Fakat kuvvetlerin tamamıyla toplanıp yola çıkmalarına, ilerlemelerine mani olacak mıdır? Bunu istese bile azim ve iradesi kâfi gelecek midir?”

Bütün bu sözleri pek tabii ve sakin bir eda ile, sade sesine bazan bir istihza hafifliği veya bir hicvin ısırması gele gele söyledikten sonra, Sultan Hamid sustu ve sol elinin ince uzun parmaklarını yanındaki geridonun üzerine hafif hafif vurarak sadrazamına, sadrazamının yüzüne gelen şaşkın ifadeye baktı.

“Sen on üç yıl süren Hariciye Nazırlığı’nda da bazı politika hadiselerini benden öğrenir ve şaşır kalırdın. Amma o zamanlar vaziyet böyle mühim ve vahim değildi, ben vaziyete hâkimdim. Öğrenememiş olmağının büyük ehemmiyeti, büyük zararı yoktu. Fakat şimdi ziyadesiyle tehlikeli,

korkunç günler gelmek üzere. Sen de bizzat anlamış olacağın veçhile uykudasın!” diye düşündüğüne hükmetmek bir hata olmazdı.

Tevfik Paşa “bunları kimden öğrendiniz? Hangi menbada aldınız?” tarzında bir şey sormaya cesaret etmedi. Hatta, keyfiyet şahsına karşı tertip edilmiş mevhum suikastler haber veren gülünç birtakım jurnallara taalluk etmeyince Sultan Hamid’in pek makul düşündüğünü ve ancak inanılmaya layık şeylere inandığını uzun senelerin tecrübeleriyle bildiği için hükümdarca söylenen şeylerin sıhhatlerinden de şüphe etmedi. Şu halde, Manastır’la Selanik’te toplanmaya başlamış kuvvetleri bunlar tamamıyla toplanmadan ve hele yola çıkmadan önce dağıtmak, hiç değilse yolun başında durdurmak icap ediyordu. Bu kuvvetler Selanik vilayeti hududunu geçerek Edirne vilayeti topraklarına girer ve üzerlerine o zaman İstanbul’dan birinci ordu kuvvetleri yollanırsa, istiklali henüz tasdik edilmemiş bulunan Bulgaristan yeni isteklerle meydana çıkabilir, vaziyetin parsasını korkunç isteklerini kabul ettirerek toplayabilirdi.

Tevfik Paşa bir an içinde bütün bunları düşündükten sonra “Sait Paşa olsaydı işler bu derece sarpa sarınca hemen istifanamesini verip istirahate çekilirdi!” hükmüne vardı. Kendisi böyle hareket etmeyecek, vazifesinden ayrılmayacaktı. Fakat ne yapmalıydı ki İstanbul’un karşısına bir Rumeli ordusu çıkmasın, Bulgaristan da devletin başına yeni belalar açmasın? Düne kadar Cemiyet’e mensup bulunmuş olan ve Rumeli’nden gelme Dahiliye Nazırı Şefik Bey’in oradaki vaziyet hakkında padişahın bilip öğrendiklerinden olsun haberdar bulunmayışı da padişahın tuhafına gitmişti.

Sultan Hamid aynı el pençe vaziyeti muhafaza ederek biraz şaşkın sükût eden sadrazamın bütün düşündüklerini keşfetmişti. Hatta onun hatırına gelmeyen, hiç değilse henüz gelmeyen bir şeyi de düşündü, hesap etti. Karşısında derin bir tâzim göstererek oturan bu Tevfik Paşa yıllarca evvel, Ferit Paşa’nın sadareten önce, daha Halil Rifat Paşanın sadrazamlığı esnasında bir an kendisine umdurulmuş bulunan bu sadarete nihayet erişmekten fevkalade bahtiyardı. Bu makamda kendisi tarafından uzun müddet tutulmayacağını fakat kendisi tahttan çekilmek zorunda bırakılırsa mevkiini bilâkis muhafaza edebileceğini düşünerek bir saltanat tebeddülüne felaket nazarıyla bakmaması pek kaabil değil miydi?

İkinci Abdülhamid dedi ki:

“Bütün kudret ve gayretinizi Rumeli’ndekileri ikna ve teskine sadediniz. İrtica olmadığına ve her şeyin tabii bir hal, Kanun-ı Esasi’ye tamamıyla muvafık bir hal almış bulunduğu kaani olsunlar. O havaliden birtakım kuvvetlerin toplanıp yola çıkması ve değil payitahta girmesi, hatta yaklaşması vahim olur. 10 Temmuz diye adlandırdıkları şey, yani Kanun-ı Esasi’nin tekrar mer’iyet mevkiine girmesini irade etmeye beni şevketmiş olan keyfiyet, Rumeli’nde kuvvetli bir mücadelenin sebebiyet verebileceği ihtilatların korkusuydu. Halbuki o zaman için varit ihtimaller şimdi fazlasıyla mevcuttur, zira Bulgaristan’la azim bir ihtilaf halinde bulunuyoruz. Yunanistan’la da münasebetlerimiz gerginleşmiştir: İki ateş arasında kalabiliriz. Ordularımıza ise siyaset girmiş yani kuvvetlerimiz zaafa uğramıştır. İstanbul’da ve vilayetlerde asayişin muhafazasına fevkalade dikkat etmekle beraber Meclis-i Mebusan’la da daimi bir temas halinde kalınız. Kendilerine selam-ı şahanemi bildirin. Neşretmiş buldukları beyannameyi büyük bir memnuniyetle okudum. Memleketin dört tarafına bir kere daha hitap etsinler. Ortada hiçbir irtica hareketi bulunmadığını, Meşrutiyet’in bütün Vecibelerine riayet edildiğini ve faraza bütün memleket Kanun-ı Esasi’nin tatbik mevkiinden kalkmasını tekrar istese dahi bunu kabul etmeyeceğimi nam-ı şahaneme ilan etsinler!”

Sadrazam paşa bütün bu sözleri hürmetle, hatta rikkate gelerek ve tasdik makamında başını sallaya sallaya dinlemiş, İradat-ı hümayunun aynen ve harfiyen yerine getirileceğini temin ettikten sonra padişahın müsaadesiyle huzurundan ayrılmıştı. Fakat onu 31 Mart gününün kararsızlıkları içinde ve tarafsız adam diye muvakkaten bu makama getirmiş olan Sultan Hamid, kendisinin şiddetli

kararlar ve kati hareketler isteyen bu yeni vaziyette iş görebilecek ve vaziyete hâkim olabilecek bir adam olmadığını pek güzel biliyordu. Nihayetsiz bir yorgunluk, şimdi gelmiş bir çaresizlik ve ümitsizlik içinde arkasından bakakalarak tekrar derin düşüncelere daldı. Kanun-ı Esasi'yi iadeye karar verdiğini heyet-i vükelaya bildirmek üzere Arap İzzet Paşa'yı otuz altı saattir toplanmış olup artık cümlesi turşu haline gelen paşalara yolladığı zaman da bu derin çaresizliğe ve yorgunluğa düşmüştü. Fakat o vakit başta yine o Arap İzzet Paşa gelmek üzere pek çok adamı vardı ve üç Rumeli vilayeti müstesna olmak üzere İstanbul'la tekmil imparatorluk uykuda bulunuyordu. Şimdi ise her tarafta nifak ve ihtilaf tohumları filiz vermeye başlamıştı ve nefsinin dokuz ayın heyecan ve dertleriyle tamamen çökmüş hissediyordu. Esasen de yaşı yetmişe yaklaşmıyor muydu?

İttihat ve Terakki'yi 31 Mart gününde kendisine ebediyen minnettar edecek bir fırsat çıkmış ve bu fırsatı yakalamayı münasip görmemiş bulunduğunu düşünerek de yanıyordu. Ayasofya Meydanı'ndaki asileri tepelemek üzere birinci ordu kumandanı emir bekler ve Bâbıâli'de sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ile makamına gitmeye bile cesaret edemeyerek oraya sığınmış bulunan Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa el kavuşturup ve el oğuşturup bu emri vermeye cesaret edemezlerken niçin bizzat kendisi meydana çıkıp bu emri vermemiş, padişah, halife ve başkumandan sıfatıyla bu ayaklanmayı bastırmamıştı? 31 Mart hareketinin zaferi takdirinde kazanmak ümidini beslediği nüfuz ve kudreti, bu takdirde daha emin ve kati bir şekilde, hem de meşrutiyetperver bir padişah sıfatıyla kazanmaz mıydı?

İttihat ve Terakki'nin gittikçe artacağını hissettiği cüretlerine ve çılgınlıklarına âlet olmaktan kurtuluşuna memnun, onun yere serilmesini büsbütün gizleyemediği bir hazla seyretmişti, memnunluğunun intikamını yarın İttihat ve Terakki kendisinden elbette alacaktı. Şu kadar ki, 31 Mart hareketini derhal bastırmakla İttihat ve Terakki'yi memnun etmiş olacağı da şüpheli, pek şüpheli bir şeydi. Kaybettiği nüfuz ve kudreti fazlasıyla ele geçirmek ve bu arada kendisini ortadan kaldırmak maksadıyla bu hareketi bizzat Cemiyet'in, yahut hiç değilse Cemiyet'e mensup birtakım kimselerin vücuda getirmiş olmaları da ihtimal dışında bir şey değildi.

Cemiyet'in kendi mevcudiyetiyle Meşrutiyet'i birlikte korumak üzere Rumeli'nden bilhassa getirtmiş, Kâmil Paşa'ya karşı ısrarla tutmuş olduğu avcı taburlarının isyana önyak olması hiç değilse garip bir tesadüf teşkil etmiyor muydu?

İkinci Abdülhamid ayağa kalktı ve hiçbir şey düşünmemek, her şeyi unutabilmek nimetini türlü zehirde arıyan bir bedbahtın isticali içinde güvercinlerinin bulunduğu yere, onları seyretmek, onların manzaralarını ve oynayışlarını seyrederek bir haz duymaya, duyarsa bu hazla avunmaya gitti.

XLVI

Meclis-i Mebusan büyük bir süratle tavrını değiştirmişti. 31 Mart hareketini meşru ve mübarek bir tezahür olarak kabul etmekte ve memlekete bu şekilde ilan etmekte kabineden ileri gitmişken, İstanbul üzerine yürümek kararını bildiren ilk telgraf hem de böyle bir yürüyüşe çıkmak için hayli sapa bir yerden, Yunan hudutları yakınındaki Yanya kasabasından gelir gelmez vaziyetin yeni inkişafına gebe bulunduğunu hissetmiş, Cemiyet'in meydana çıktığı ve geliştiği yerlerden, Manastır'la Selanik'ten pek yakında haberler alınacağına hükmetmişti. Ve Tefik Paşa kısacık beyanamesini okutup bunu program diye takdim ederek itimat reyi istediği zaman, bu itimat reyinin verilmesini geleceğe bırakıp İstanbul'da 31 Mart'la hasıl olmuş vaziyeti hiç kabul etmemiş, bu vaziyete daima muhalif kalmış gibi bir tavır alıvermişti. İki üç gün geçmeden de Rumeli'nden taze havadisler geliyor ve Selanik'te toplanarak içinde her ırktan gönüllüler bulunduğu bildirilen bir kuvvetin İstanbul'daki mürtecileri tepelemek, cezalandırmak üzere yola çıktığı haber alınıyordu. Üçüncü Ordu kumandanı Mahmut Şevket Paşa bu kuvvetin başına geçmemiş, kumandayı Selanik'te redif kumandanı olan Hüseyin Hüsnü Paşa isimli birine bırakmıştı. Bu kuvvet İstanbul'a yaklaşmadan perişan edilip mesulleri ceza görecektiklerini takdirde bunlar arasında bulunmamak için böyle hareket etmiş olacaktı. Nitekim, bu kuvvet ilerleyerek Selanik vilayetinden Edirne vilayeti hudutlarına girip Çatalca'ya, İstanbul'a doğru yaklaşınca, Mahmut Şevket Paşa'nın Selanik'teki işlerini tanzim ve ikmal ederek komutayı ele almak üzere yola çıkmak üzere bulunduğu duyulmaya başlıyordu. Ve artık gazetelerin dili değişmişti. Temmuz'dan sonra hiç kullanılmamış olan bazı lakaplar ve sözler 31 Mart'ın hemen ertesi günü zillullah-ı fil-âleme kadar, Sultan Hamid'in yeryüzünde Allah'ın gölgesi bulunduğu kadar birer birer meydana çıkmış ve unvanlar "kumandan-ı âzamımız efendimiz" sözüne kadar alıp yürümüşken bunların hepsi yine derlenip toplanıp ortadan kaldırılarak hükümdarın adı pek sade bir şekilde yazılmaya başlamış, bunu ilk tenkitler, ilk tenkitleri de hakaretler, gittikçe acı ve ağır hakaretler takip etmişti.

Aynı zamanda Bâbîâli, Tefik Paşa kabinesinin gayri meşru bir teşekkül olduğunu ve ayaklanan asker karşısında terlikle kaçmış bir Hüseyin Hilmi Paşa'nın tekrar iktidar mevkiine gelmesi icap ettiğini bildiren bir telgraf hücumu karşısında kalıyordu. Bu hususta teknil memleket yarışa girmişti. Bir tabur askeri bulunmayan yahut bu askerini İstanbul'a sevketmek için aylara ihtiyacı olan pek uzak yerler, ta Arabistan'ın, Hicaz'la Yemen ve Trablusgarb'ın en ücra köşeleri, Meşrutiyet'e darbe indirenleri cezalandıracak bir kuvveti yola çıkarmak üzere bulduklarını kati bir dille haber veriyorlardı. Ve Selanik'ten gelmekte olup miktarı sahil olarak bilinmeyen ordu Hadımköyü'ne vardıldıktan sonra, 31 Mart'ı bir irtica hareketi olarak kabul etmemiş bazı kimselerin ve bu meyanda *İkdam* sahibiyle başmuharririnin İstanbul'dan ecnebi bandıralı gemilere binip kaçtıkları öğreniliyordu.

Yıldız'la kabinenin ise artık sesleri çıkmıyor, "31 Mart bir irtica hareketi değildi, onu tedip iddiasıyla İstanbul'a yürüyen bir kuvvet payitahta sokulmayacaktır" tarzında hiçbir söz duyulmuyordu. Mebuslara gelince, ancak birkaç gün evvel 31 Mart'ın pek meşru bir hareket olduğunu memleketin dört tarafına bildirmiş olan mebuslar arasında yaklaşan bu yeni kudrete doğru koşmak, onunla şimdiden kaynaşmak üzere Ayastefanos'a akın başladı. Sâit Paşa, Şapur Çelebi, Sultan Hamid'in cülus eder etmez bir nevi akıl hocası halinde başkâtipliğe, yedi kere de sadarete getirmiş olduğu adam-üç yumurta çıkarmaya kadar günde birkaç kere bizzat gidip kilitlerini açtığı ve kilitlediği söylenen kilerine belki ıstırap ve endişe dolu bir nazar fırlattıktan sonra- bu mebuslar kalabalığına katılmış ve ihtiyatı elden bırakmayarak Ayastefanos'ta, vaktiyle de iltica ettiği İngiltere devleti sefarethanesindeki bir memurun evine misafir inmişti. Fakat mürteciler eline geçmiş

İstanbul'dan kaçıp Selanik'ten tekrar gelen hürriyetin mukaddes güneşine teveccüh eden âyân ve mebusanın Sait Paşa gibi Ayastefanos'ta oturur bir İngiliz dostları bulunmadığı için, ahbablarının evlerinde dördü beşi bir odada yatmak eziyetine katlanmak pahasına küçük köyün birden şenlenmiş sokaklarında hürriyet fedailiği rolünü oynayabiliyorlardı.

Sultan Hamid'e verilmiş sadakat yemininin gereği mucibince bu orduyu geldiği yere yollamayı belki bir an düşünmüş olan Tevfik Paşa sanki yer yarılmış da yerin altına girmişti. 31 Mart ayaklanmasını ak sakalının ve resmen haiz bulunmamakla beraber halktan alınmış gazi unvanının ilham ettiği bir hürmet sayesinde ve geçirdiği heyecanlarla mezarına yaklaşmak pahasına teskin etmiş olan Ethem Paşa'ya gelince, İkinci Abdülhamid'i korumak vazifesini kendiliğinden yüklenecek cürette bir adam değildi. Fakat bunu Sultan Hamid istiyecek olsa, yarı yolda devrilip kalacağını bile bile bu vazifeyi kabul etmesi mümkündü. Ancak Sultan Hamid, 31 Mart hareketiyle hiçbir alakası olmadığı için bu gelen kuvvetin kendisine dokunmayacağını söylemekle nefsinin avutmaya çalışıyor, mülkün bir tarafından payitahttaki kuvvetleri tedip için gelen bir kuvvete karşı aldığı bu seyirci rolünde mülûkâne bir mahiyet olmadığını da düşünmemeye, görmemeye çalışıyordu.

Halk arasındaki kanaat ise bu ordunun padişahı hal' maksadıyla gelmekte olduğu zemininde idi. Şu kadar ki, Sultan Hamid'in şahsını ve tahtını şiddetle müdafaa ederek Makedonya'nın kuvvetini İstanbul önünde müthiş bir bozguna uğratacağına ve herhalde hiç değilse Yıldız etrafındaki ikinci firka kuvvetleriyle sarayını müdafaa ederek taht ve tacını şehri harap etmek bahasına da olsa muhafaza edeceğine inananlar çoktu. Yıldızın etrafındaki semtlerin halkı, Yıldız'a atılacak toplarla ve Yıldız'dan atılacak toplarla mahvolmaktan korkarak başka semtlere, Kadıköy'den Pendik'e kadarki köylerle Adalar'a göç etmeye başlamışlardı. Ve Nazır karısı olmak gururu içinde Nimet herhangi bir tehlikeyi istihkar eder ve işin böyle bir iç harbi şekline gireceğine zaten ihtimal vermezken, annesi İzzet Hanımefendi üç gün evvel Çamlıca'da, Libade'de eski cariyelik zamanındaki kapı yoldaşlarından olup mütekait bir gümrük kâtibinin karısı olan Sâfinaz Hanım'ın evine misafir gitmiş ve kızının, "Öyle ise yalaya gidin, Rumelihisarı'nda da muharebeler olmaz ya" teklifini "belli olmaz ki!" manasına gelecek bir tebessümle karşılayarak kabul etmemişti. Kendisi kusursuz bir evlatmış gibi, annesinin tehlike anında yanından uzaklaşması Nimet'i müteessir etmemiş değildi...

Asırlardan ve asırlardanberi kaç imparatorluğun zulüm ve istibdadına karşı dedikodular yapıp avunmuş, hatta o zulüm ve istibdatları dedikodularıyla çürütmüş olan İstanbul, icat ettiği ve dinlediği bu dedikoduların en meraklıları ve heyecanlılarıyla çalkalanmakta idi. Abdülhamid Han'ın büyük dostu Almanya İmparatoru'nun Korfu Adası'ndaki malikânesine iltica etmek üzere çoktan İstanbul'dan ayrılmış bulunduğu ve son Cuma selamlığına sadece kendisine benzeyen ve esasen kendi yerine selamlığa çok kere de çıkan bir adamın çıkmış bulunduğu havadisi dillerde dolaşıyordu.

XLVII

Vükela Meclisi bir kere daha toplanmıştı. Ve Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinden devralınmış yaşlılara onlardan da ihtiyar bir iki kişinin ilavesiyle teşekkül etmiş bulunan bu heyetin içinde, tek beyaz tel karışmayan saç ve bıyıkları, tek buruşuğu olmayan yüzü ve dimdik vücuduyla Şefik üst tarafında oturan kırlaşmış saç ve bıyıklı ve kıyafeti daima biraz ziyadece itinalı Hariciye Nazırı Rifat Paşa'nın geçen kabinede haiz bulunmuş olduğu sıfatı, heyetin en genci olmak sıfatını pek uzak ve inanılması güç bir hatıraya benzetiyor, bu paşalar, beyler arasında âdeta hiçbir hakkı yokken, pek büyük bir saygısızlık olarak oturmuş hissini veriyordu. Şeyhülislam Mehmet Ziyaeddin Efendi başta olmak üzere iki üç uzvu hiç ağız açmayan heyetin müzakerelerini, başının durmaksızın sallanmasına rağmen daima pek vakur bir manzara arzeden Sadrazam Tevfik Paşa açtı ve mutadî veçhile sözü uzatmaksızın fakat temas ettiği bahis ve mevzuların ana hatlarını daima isabetle teşrih ettikten sonra Adana'daki vaziyet üzerinde durdu. Orada Türkler'le Ermeniler arasındaki karşılıklı kıtal tamamen bastırılmış, Erzurum'da patlamak istidadını arzetmiş olan irtica teşebbüsü de akim bırakılmıştı. Tekmil memlekette sükûn ve asayiş hüküm sürüyordu, İstanbul'da da vaziyet fiilen tamamıyla sakindi. Bütün gözler Rumeli ordusunun İstanbul üzerine yürüyüşünü takip için bu tarafa, aynı noktaya çevrilmiş bulunuyordu. Gelen bu kuvvet İstanbul'daki askeri kıyamın tamamıyla irtica tertibi bir hareket olduğunda ısrar ederek müsebbiplerini cezalandırmak üzere İstanbul'a gireceğini ilan ediyordu.

Bu ısrar ve inat vaziyette birtakım değişmeler husule getirmişti. Çünkü, kıyâmı ilk iki üç gün tamamıyla meşru bir hareket şeklinde kabul ettirmek gayretinde hükümeti geride bırakarak, hatta bu hareketin vukuundan dolayı âdeta Allah'a şükürlerle dolu beyannameler çıkartmış ve bazı azası ile birlikte kaçmak ıstırarında kalmış olan reisini derhal unutmuş görünen Mebusan Heyeti artık hükümeti bırakmış, mebuslarla beraber padişah tarafından mansûb olan âyân da Ayastefanos'a gitmişti. Bu iki heyet Sultan Hamid'in başkâtibi ve yedi kere sadrazamı Sait Paşa'nın reisliği altında orada meclis-i milli halinde ve mukadderatlarını Selanik'ten gelen ordu ile birleştirerek toplanmaya başlamışlardı. İstanbul'daki ordu ile Selanik'ten gelmiş kuvvetler arasında bir mücadele takdirinde Bulgarlar'ın arkadan vurmaları ihtimalini önlemek üzere de, bizzat zat-ı hazret-i padişahının izhar ettikleri arzuya uyularak, Bulgarlar'la kalmış birtakım pürüzler düzeltilmişti ve Bulgaristan'ın müstakil bir krallık olduğunu tasdike ait son muameleler heyetin tasvibine arzediliyordu.

Tevfik Paşa bir kere padişahın ismini zikrettikten sonra bahsi onun vaziyetini teşrihe getirdi. Hükümdarın ecnebi himayesi istemiş olduğuna dair Ayastefanos'taki orduda çıkan şayialar hakikate tamamıyla zıt ve sadece birer iftira idi. Sultan Abdülhamid Han yardım istemek şöyle dursun, Rusya İmparatoru namına sefir tarafından bildirilen himaye teklifini de reddeylemişti. Etrafında kendisini müdafaya hazır bulunan kuvvetlere, tüfekçilerine ve bütün ikinci firkaya, tekmil birinci orduya Selanik'ten gelen kuvvet şehre girdiği takdirde katiyen mukavemet etmeyerek silahlarını teslim etmelerini tebliğ ettirmişti.

Bunları söyledikten sonra Tevfik Paşa bir an durdu. Bütün aza üzerinde fersizce gözlerini dolaştırarak onları şimdi vereceği hepsinden mühim haberi dikkat ve ehemmiyetle dinlemeye bu suretle davet ettikten sonra, başının sallanması artık âzami bir hadde varmış bulunarak ilave etti:

“Şimdi huzur-ı hümayundan geliyorum. Zat-ı hazreti padişahi, eğer tahttan çekilmeleri iki ordu arasında bir çarpışmayı menedecek ve kan dökülmemeyi temin edecekse makam-ı hümayunlarından feragat etmeye hazır bulduklarını beyan buyurdular ve keyfiyetin hareket ordusu kumandanlığına tebliğini emrettiler.”

Tevfik Paşa hükümdardan büyük bir saygıyla, hatta belki muhabbetle, takdirle fakat onun şahsında

bir hükümdar sıfatını tanımakla beraber bu sıfatı âdeta şimdiden maziye mal ederek, herhalde kendisini Meclis-i Vükela'ya riyaset ettiren şey cebinde onun mührünün bulunuşu değilmiş gibi bahsetmişti; konuşmasında Sultan Hamid âdeta bir başka zaman veya diyarın hükümdarıymış zanını veren bir hal ve eda vardı. Fakat şeyhülislamla nazırlar buna dikkat etmeden bir an samimi bir rikkat içinde kaldılar. Ve bu rikkat sadece aksakallılarda kalmadı, Türk mekteplerinde yetişip tamamıyla Türk'leşmiş olan Rum Nazır Mavrokordato Efendi'yi, otuz senedir Avrupa'da yaşamaktan ve bir Rus kadını ile evli bulunmaktan Türkçe'yi ecnebi şivesiyle konuşacak hale gelmiş olan Hariciye Nazırı Rifat Paşa'yı, Şahabettin Paşa'nın konağına iç güveyi girinceye kadar Sultan Hamid'i zalimlerin zalimi bilmiş olan Şefik Bey'i de sardıktan sonra pek koyu Ermeni olan Ticaret ve Nafia Nazırı Kapril Noradonkiyan Efendi'ye bile bir an geldi. Bir iki ihtiyar nazırın ise gözleri yaşarmıştı.

Çünkü, otuz üç senelik saltanatının bütün suçları ve bilhassa cehaletiyle vehminin mahsulü bulunan seyyiatı yanında, Sultan Hamid'in büyük hasenatı da yok değildi, 31 Mart günü bazı ümitlere kapılıp şahsi idaresinin yine avdet edeceğini ummuş olsa bile yeminine sadık kalarak Meşrutiyet aleyhinde bir harekete girişmemişti, ve Selanik'ten gelen kuvvetleri dağıtacak kudrete hâlâ sahip bulunmasına rağmen işte kendiliğinden çekilmek teklifinde bulunuyor, şahsının emniyeti için herhangi bir ecnebî müdahalesini değil istemeyi fakat kabul etmeyi de hatır ve hayalinden geçirmiyordu.

Lakin düne kadar koyu İttihatçı olan Şefik Bey'le komitecilerinin Sultan Hamid'i can düşmanı bildikleri bir ırka mensup, bununla da müftehir olan Kapril Efendi'ye bile gelen bu rikkat, birdenbire yokoldu. Artık iki ayakları çukura girmiş olan pek ihtiyar vezir ve müşirler, Ethem ve Hasan Fehmi paşalara kadar bütün bu heyet azaları birden şahıslarını düşündüler ve tabii ve muhakkak ölümden makamlarını beş on yıl değil, bir iki yıl değil, belki ancak üç dört ay koruyabilecekleri halde, o derecede ihtiyarlamış ve çökmüş bulunmalarına rağmen, hareket ordusunun Ayastefanos'tan gelen nefeslerini bu Bâbıâli salonunun dört duvarı arasında duyarak, Sultan Hamid'i müdafaa için, tahtta kalmasını hareket ordusu nezdinde müdafaa için tek söz söylemediler.

Tevfik Paşa bütün vazifesini ifa etmiş, Sultan Hamid'e karşı bütün borcunu ödemiş bulunmak emniyeti içinde sözü imza bekleyen bazı günlük işlere nakletti, bunlar üzerinde de konuşulduktan sonra Bulgaristan'ın istiklalini tasdik mazbatası başta gelmek üzere bazı kararlar ağır ağır, bir kısmı biraz titreyen ellerle, kalemi biraz güç tutan sızılı parmaklarla imzalandı.

Heyetin dağılmasından sonra sadrazam odasına geçen Tevfik Paşa, yanında alıkoyduğu Şefik'e bazı talimat verdi. Bu talimat, "Aman İstanbul'un ve vilayetlerin asayişine elinizden geldiği kadar dikkat ediniz!" sözleriyle hülasa edilebilirdi.

Şefik sadrazamın odasından kendi makamına döndü ve mektupçusu kendisine yeni gelmiş telgrafları yığın halinde getirdi. Bunlar evvelce gelenlerin o derecede eşi şeylerdi ki, hepsini aynı elin yazmış olduğuna yemin edilebilirdi. En uzak yerlere kadar her taraftan, İşkodra'dan Hopa ve Hudeyde'ye kadar uzanan imparatorluğun her tarafından geliyorlar ve 31 Mart üzerine teşekkül eden kabinenin bir irtica darbesi mahsulü bulunduğunu haykırarak Meşrutiyet'i iade etmek ve işlenmiş cinayetlerin müsebbiplerini cezalandırmak üzere bütün memleketin elde silah akın etmek üzere bulunduğunu haber veriyorlardı. Bu akın ne zaman başlayacaktı ve değil Yemen vilayetinin, Teaz ve Trablusgarp vilayetinin Fizan sancaklarında fakat Beyrut veya Konya vilayetlerinin sahil kazalarında toplanmış kuvvetler İstanbul üzerine yürümek üzere yola ne zaman çıkacak, İstanbul önüne hangi tarihte varacaklardı? Telgraflar çekip mercilerine ateşli hakaretler savurarak hürriyetperverliklerini ve meşrutiyetperverliklerini ispat etmiş olan bütün bu yerlere yeniden aynı teminatla dolu telgrafların çekilmesini Şefik kır sakalıyla hemen hemen babası hissini veren mektupçusuna üç beş günlük nezaretinde birden gelivermiş, fazla vekarlı edasıyla emretti.

Sadrazam bu teskin ve tatmin telgraflarının lisanını demin biraz daha tadil ettirmiş bulunuyordu.

31 Mart hadisesinin şeriat ve Meşrutiyet icaplarına tamamıyla muvafık bir hareket olduğunu bildiren ilk telgrafların müsveddesi değişe değişe şimdi 31 Mart'ın hamdolsun tamamıyla bastırılarak hükümetin mübeccel ve mukaddes Meşrutiyet'in bütün hükümlerine muvafık bir şekilde vazifelerini ifa etmekte bulunduğu temin ediliyordu ve şeriatın adını ağzına almayan Bâbîâli artık saltanat makamının mevcut ve hâlâ İkinci Abdülhamid tarafından meşgul olduğuna dair tek söz söylememeyi, bu ciheti de meskût geçmeği tercih ediyordu.

Bu telgrafların çekilmesini de emrettikten sonra, hayli geç bir saate, arabasıyla simsiyah yollardan geçerek Şefik konağa döndü ve yemekten sonra başbaşa kaldıkları zaman, karısına Sultan Hamid'den gelerek sadrazam tarafından bildirilen çekilme teklifini haber verdi. O bu teklifin sözde kalmamasını ve hareket ordusuna karşı Sultan Hamid'i çekilmeye kabine mecbur etmiş gibi bir vaziyet alınmasına taraftardı. Bu hususta Nimet'in reyini de sordu.

XLVIII

Kocasının verdiği izahatı Nimet Hanım hiç ağzını açmaksızın dinlemişti. O sözlerini bitirince, babasının yıllarca dinlenmiş derslerinden sonra bir yeni devir nazırının ta yanbaşı, âdeta onun müsteşarı halinde birkaç gün -fakat ne yüklü birkaç gün!- geçirmiş olmaktan husule gelen bir olgunlukla konuştu:

“Sultan Hamid’in taht ve tacı bırakması memleket için ve bizim kendi şahsımız için bir felakettir. Evvela memleket için bir felakettir, çünkü bütün hayatı mahpus geçmiş olan Reşad Efendi artık tamamıyla aptallaşmış bir biçare ihtiyardır. Bunda herkes müttelik! Padişahlığı laf halinde kalacak, kendisi Cemiyet’in elinde bir oyuncak, bir kukla olacaktır. İttihat ve Terakki’nin mutlak hâkimiyetine tahammül edemeyecek olan unsurlar da yer yer isyan çıkaracaklar. Bu isyanlar neticesinde memleketin ne hale geleceğini söylemeye ise lüzum yok! Padişahın çekilmesi bizim için de bir felaket olacak demiştim, çünkü İttihatçılar şimdi sana dış biliyorlar. 31 Mart’tan evvel düşman olmuşlardı. Tefik Paşa kabinesinin Dahiliye Nazırı’nı ise elbette hiç affetmeyeceklerdir. Siyasi hayatın son bulacağı gibi kinlere kurban gitmeklik de mümkündür: İsmail Mahir Paşa ve Hasan Fehmi misalleri ortada!”

Şefik, memleketi tehdit eden karanlık istikbal üzerinde durmayarak sırf şahsı için karısının ileri sürdüğü ihtimallerle alakadar oldu. Kendisi vaziyetini bu derecelerde kötü görmüyordu. Kabine bugün padişahla münasebetlerini kesmiş gibi, onu Yıldız’da mukadderatına terketmiş gibi bir yol seçmişti ve sonuna kadar bu yolu takip edecekti. Eğer Rumeli’nden gelen kuvvet İstanbul’a girer ve Padişah’tan emir alarak harekete geçecek bir kuvvetin mukavemetiyle karşılaşır, kabine iki taraf arasındaki bu mücadeleye karışmayacak, elindeki kudreti ve imkânları sade İstanbul’da ve taşralarda siviller arasında sükûnun muhafazası için kullanacaktı. Sultan Hamid tahttan çekilir ve veliaht padişah olursa, kabine bu muvaffakiyetin büyük bir hissesini kendisine mal ederek mevkiini bile belki muhafaza ederdi. Fakat padişah son dakikada mukavemete karar verir ve bu mukavemet sonunda mağlup düşerse, tarafsız kalmış olan sadrazam sadarete getirilmeden önce tayin edilmiş olduğu Londra’ya gitmek ümidini besliyordu. Öteki nazırlar ise mevkilerinde şayet kalmazlarsa birer eski nazır sıfatıyla başka vazifelere tayin edilirler, âyân iseler oraya gidip gelirler, nihayet konaklarında, köşklerinde otururlardı.

Nimet başını sallayarak dedi ki:

“Olabilir, bütün bu kıdemli paşalar ve beyefendiler sorgu ve sualsiz aynı mevkilerde kalır yahut hemen aynı derecede şerefli ve ehemmiyetli olan başka mevkilere, makamlara geçerler. Fakat bu kabinede Cemiyet’in saflarından ayrılarak hükümete gelmiş olan bir sen varsın. Kendilerinin öteye beriye sinmiş ve âdeta kelleleri mezada çıkmış bulunduğu bir sırada senin nazırlık elde etmeni eski arkadaşların hiç affederler mi?”

Şefik’i birdenbire endişeler sarmıştı:

“Şu halde ne yapayım? Derhal istifa etsem?” diye sordu.

“İstifa.. Hatta sonra da İttihatçılar’a iltihak, öyle mi?”

“Evet.”

“Bana, bunun için vakit gecikmiş görünüyor. Üç dört gün evvel manası, kıymeti olabilirdi. Amma şimdi...”

Nimet Hanım ayağa kalkmıştı. Elleri arkasında, başı eğik, salonun bir ucundan öbür ucuna kadar gidip gelmeye koyuldu. Düşüncelere dalmıştı. Ve erkek, memleketin, bu cesim imparatorluğun sükûn ve asayışı kendisinden beklenen şahsiyet, bütün siyasi hayatının belki en nazik ve mühim noktasında bulunduğunu hissediyor fakat kendi kendine hiçbir karar alamayarak, derin bir uyuşukluk içinde

bekliyordu. Etini isteyerek kendisine eti için bağılandığı kadının kaç zamandır zekâ ve iradesine esir, onun ağzından çıkacak sözü, hükmü bekliyordu. Bu gidip gelmeler arasında bir karara varınca, Nimet dolaşmasına son verdi. Geldi ve kocasının önünde durup iki elini onun omuzlarına dayadı, “İttihatçılar’a dönmek için vakit geçtir!” diye tekrar ettikten sonra da ilave etti:

“Vakit geç olmasa bile, bu bir köşede sessiz yaşayabilmekten başka bir şey temin etmeyecektir!”

Buldukları büyük ve eşyası -bütün odaların mefruşatı gibi- fazla iri ve fazla yaldızlı odada bir dakika sükût hüküm sürdükten sonra Nimet yine konuşarak sordu:

“Memleketin her tarafında hasıl olduğu iddia edilen galeyana İstanbul için bir tehlike midir?”

Şefik cevap verdi:

“İstanbul’u tehdit edecek kuvvet ancak Rumeli’nden kalkıp gelmiş olan kuvvettir. Ötekiler sadece sözdür! Bilahare, eğer Rumeli’nden gelenler muzaffer olurlarsa, ‘Biz de size yardıma hazırlandık, padişahın mukavemete cesaret etmemesinde bunun hissesi çok oldu!’ diyebilmek için girişilmiş tertipler, işte o kadar!”

“Peki, Rumeli’nden gelen ve İstanbul’u tehdit eden bu kuvvete Sultan Hamid hâlâ hâkim olabilir mi?”

“Bütün hassa ordusu elindedir. Hatta kolaylıkla, İstanbul’a da sokmaksızın Rumeli’nin kuvvetini bozguna uğratabilir.”

“İkinci Ordu Selanik’ten gelen kuvveti desteklerse de mi?”

“İkinci Ordu henüz bitaraftır. İstanbul mukavemet kararında bulunduğunu ve bu mukavemeti padişahı müdafaa uğrunda yapacağını açıkça ilan ederse, ikinci ordu Selanik’le Manastır’ın yolladıkları kuvveti katiyen tutmayacaktır. İkinci Ordu, 10 Temmuz’dan sonra Sultan Hamid’in esir haline girdiğini sanarak galeyana etmiş olan ordudur.”

“Yani Sultan Hamid mukavemet ederse tam bir iktidara sahip bir halde tahtında kalacaktır. Ancak, mukavemet etmezse, İstanbul işgal edildikten sonra çekilmek veya hal’ edilmek tehlikesine maruzdur. Eski kinler büsbütün alevlenmiş olduğuna göre, her felakete uğratılması da mümkündür. Fakat sadrazam kendisine âdeta ihanet ederek bunları söylemiyorsa, etrafında vaziyeti bütün açıklığıyla kendisine anlatacak bir adamı yok mu?”

“Tüfekçileri, bendegâni hep müracaat etmişler. ‘Sen hepimizi bugün için yıllarca besledin. Emret, uğrunda kanımızı dökelim!’ demişler. Fakat o razı olmamış. ‘Ben Meşrutiyet’e sadakat yeminimi bozmadım, masumum, bana dokunmazlar!’ diyerek reddetmiş. Adamlarına da ümitsizlik geldiği için çoğu Yıldız’dan ayrılmış.”

Nimet’in nemlenen gözleri birden gazapla parladı:

“Güzel! Fakat Ayastefanos’a erişmiş bulunan bu ordu yarın İstanbul’a girerse, vazifelerini yapmak istemiş olan adamlarını Rumeli’nden gelenler darağaçlarına çekeceklerdir. Sultan Hamid’in uğruna o adamlar hayatlarını yine vermiş fakat şerefsizce, zelilane vermiş olacaklar!”

Genç kadın bir an durdu, sonra gözlerinde mukavemet edilmez bir ışıkla, kelimeleri gayet ağır ağır telâffuz ederek şunları söyledi:

“Şefik, dinle beni, Dahiliye Nazırı’sın, huzura daima çıkabilecek vaziyettesin. Kâr veya zararı yüzde yüz bir kumar oyna! Madem ki Tevfik Paşa müstakbel padişahın sadrazamı kalabilmekten başka bir gaye takip etmiyor, Sultan Hamid’e vaziyeti sen gidip anlat. Büyük bir kan dökülmeksizin, sade metanet gösterilmesi, sade kan dökülmesinden korkulmadığının anlatılması sayesinde bu derme çatma ordunun geldiği yere yollanabileceğini ona temin et! Seni iş başına getirdiği, yani sadaretle harbiye ve bahriye nezaretlerini uhdene tevcih ettiği takdirde üç dört gün içinde kendisinin taht ve tacını her türlü tehlikeden kurtarabileceğini ona temin et!”

Şefik pek büyük bir tehlike içinde imiş, âdeta kendisini ateş sarmış da kaçmak istiyormuş gibi

yerinden fırlamıştı ve sapsarı kesilmiş, yüzünden bütün kanı uçmuştu. Nimet de sararmıştı. Fakat konuşunca, kalın sesi aynı sükûn içinde yükseldi:

“Tekrar soruyorum: Sultan Hamid mukavemete karar verirse vaziyete hâkim olmak mümkün müdür?”

“Tamamıyla mümkündür.”

“Sultan Hamid’in tahtta kalmasını memleket için daha hayırlı farzeder misin?”

Ve dokuz on ay evveline kadar İkinci Abdülhamid’i tarihin bildiği en kanlı müstebitlerinden biri olarak kabul etmiş ve kendisine karşı sonsuz bir kin beslemiş bulunan adam, geçen gün huzuruna çıkışında gördüğü pek nazik muamelenin hâlâ tesiri altında ve onun bir vezirine ait bütün bu yaldızların, kadifelerin ve ipeklerin ortasında artık hiç tereddütsüz, şu cevabı verdi:

“Evet, çünkü Sultan Hamid’in düşmesi üzerine başlayacak yeni devirde birbirini takip edeceği muhakkak olan buhranlar ve isyanlar kadar, zekâsızlığını kimsenin inkâr edemediği çökmüş, hastalıklı bir padişah beni korkutuyor!”

“Şu halde, yarın sabah erkenden Yıldız’a git. Padişaha bütün vaziyeti anlat. Tüfekçilerin mukavemet teklifleriyle doğrudan doğruya Dahiliye Nazırı’nın, hem de İttihat ve Terakki saflarından gelmiş bir Dahiliye Nazırı’nın teklifi ve taahhüdü farklı şeylerdir. Sultan Hamid’in bütün tereddütlerini, korkularını yen, kendisini tamamıyla ikna et. Anlıyor musun, her şeyi anlatacaksın, her şeyi açık söyleyeceksin! Vekayiin seyrine daha fazla seyirci kalırsa, İstanbul’a girecek kuvvetlerin kendisini ıskat edeceklerine, hatta kurulacak bir divan-ı harbe hakaretler içinde götürülerek muhakeme edileceğine kendisini ikna et. Mukavemet ettiği ve mağlup olduğu takdirde ölümle karşılaşmak ihtimalinden korkuyorsa şunu iyi bilsin: İtaat ve tevekkül takdirinde ölüm ihtimali yine vardır. Hatta, bu ihtimal yüz kere daha fazladır! Niçin hayretle bakıyorsun? Elbette ki daha fazladır! Sultan Hamid’i haksız yere tahttan indirdiklerini milletin zannetmemesi için elbette ki kendisini 31 Mart’ın en büyük mesulü diye ilan edecek, sırtına mücrim yaftası yapıştırıp, alnına mücrim damgası basıp kendisini mahkûm edeceklerdir. Mukavemet etmemekle Sultan Hamid kendisini kurtaramayacak, belki zelil bir ölümle ölecektir. Fatih’le Yavuz’un torunu olduğunu, kendisine yıllardan beri mal edilen cebinliğin sadece bir iftira olduğunu ispat için hiç değilse şerefli bir ölümle ölsün!”

Ve Nimet, kalbi çatlayacak gibi nefes nefese, gözlerinden birdenbire dökülen yaşlarla sustu. Eli şakağında, gözleri yerde, uzun bir düşünceye daldı. Sonra, başını kaldırıncaya, kocasının bir koltuğa oturmuş, kendisinin bu murakabeden sıyrılmasını bekler gördü.

Birbirlerine baktılar. Şefik ayağa kalktı, “Abdest alıp *Kur’an* okuyacağım” dedi.

Nimet onun ağzından “abdest” ve “*Kur’an*” sözlerini ilk defa duyuyordu.

O gece, yanyana olan karyolalarını terketmeden ve bunun tamamen birlikte geçecek son geceleri olduğundan habersiz, sabaha vardılar. Nimet ancak gün ağarmak üzere iken fakat pek derin bir uykuya, âdeta düşer, yuvarlanır gibi daldı ve kocasının fecirle beraber kalkarak ancak bir şekersiz kahve içip arabayı hazırlattığını ve uykudan uyandırtıp yanına yaverini almaksızın gittiğini, bu gidişten ancak iki saat sonra uyanınca öğrenebildi.

XLIX

Yıldız Sarayı'yla etrafına şimdiden metruk bir yer hali gelmiş, tenhalık, sessizlik çökmüştü. Vaktin pek erken olmasına rağmen, Sultan Hamid kendisini çok bekletmedi ve Şefik'i huzura musahiplerden Nadir Ağa götürdü. Şefik koridorlarda hiç yaver ve mabeyinciye tesadüf etmedi. Hepsi de başlarını alıp gitmişler miydi?

Padişahın sırtında sivil, lacivert renkte bir elbise vardı ve pek sakin, korkusuz, telaşsız bir adam tesiri veriyordu. Şefik'i mutadı veçhile ayakta kabul etti ve iki adım ilerleyerek kalın, heybetli sesiyle "Buyurun Beyefendi" dedi.

Şefik padişaha temennalarla yaklaştı ve o kadar fazla eğilerek eteğini öpmeğe teşebbüs etti ki, Sultan Abdülhamid âdeta bir tevahhuş duygusu içinde "Estağfurullah!" diyerek geri çekildi, bir koltuğa oturup karşısında, huzuruna çıkan nazırları oturtmak mutadında bulunduğu sandalyeyi gösterdi.

Şefik bu sandalyeye oturduktan sonra, Sultan Hamid ilk defa olarak yalnız huzuruna kabul ettiği Dahiliye Nazırı'nı otuz üç yıllık bir saltanat boyunca son kemal derecesine erişen nafiz bir bakışla sararak kendi kendine "daha çok genç bir adam! Geçen günkü hükmümde hata etmemişim!" diye düşündü.

Onun bu kadar erken gelişini Heyet-i Vükela namına bir karar arzı maksadına atfetmiş, bildirdiği tahttan feragat teklifini heyetin de tasvip ettiği ve keyfiyeti arzdan Tevfik Paşa utandığı için Cemiyet'ten yeni ayrılmış, yahut ayrıldığı sanılmış bir adamın yollandığı zannına düşmüştü. Hatta belki de bu feragatin bir an evvel yapılması istenecekti. Fakat kendisini tahttan kendi dileğiyle inmeye davet için gelmiş adamın böyle ayaklara kapanır gibi tavırlar alması ihtimali var mıydı? Sultan Hamid derhal hakikati keşfetti: Dahiliye Nazırı bir maceralı işe girişmek, korkunç bir maceraya atılmak sevdasında idi ve kendisini siper olarak öne geçirmek istiyordu.

Tam bir dakika süren sükûta son vererek dedi ki, "Mühim bazı mazuratta bulunacağınızı musahibe haber vermişsiniz. Buyurun, dinliyorum."

Şefik hafifçe kızarmıştı, hatta ilk sözler ağzından biraz zahmetli, âdeta kekeleye kekeleye çıktı. Bununla beraber lisanına yavaş yavaş selaset geldi ve güzel konuşulmasını, bir mevzuun güzel anlatılmasını seven Sultan Hamid kendisini âdeta memnuniyetle, sözlerini hiç kesmeksizin, hareketsiz ve yüzünün hatları sabit, gözleri biraz dalgın dinledi.

"Harekât Ordusu'nun bitaraf olduğu ve zat-ı hümayunlarına karşı hiçbir suiniyet beslemediği hakkındaki teminat, tamamıyla efendimizi iğfale matuf birtakım yalanlardan ibarettir. Gerek şimdiki halde bu ordunun başında bulunan Hüsnü Paşa'nın, gerek pek yakında gelmesine intizar edilen Mahmut Şevket Paşa'nın isteseler dahi alınacak kararlara hâkim olamayacakları kanaatindeyim. Berlin'den koşup gelen Enver Bey'le diğer küçük rütbeli zabıtlar vaziyete şimdiden hâkim olmuşlardır ve bunların hepsi de inkılabın eksik kalmış olduğu kanaatini daima ileri sürmüş, bu kanaati müdafaa edegelmiş kimselerdir. Ellerindeki kuvvetle bir kere zahmetsizce İstanbul'a girerlerse, hukuk-ı mukaddese-i şahanelerine en vahim şekilde tecavüz edilmemesi imkân haricindedir."

Sultan Hamid birden cevap vermedi. Sonra kelimeleri tane tane söyleyerek dedi ki:

"31 Mart hareketinin zuhurunu en küçük bir teşvikle kolaylaştırmadım, Meşrutiyet'e sadakat hususundaki yeminime tamamen riayet ettim, tamamen sadık kaldım. Bu cihetle vekayi'in seyrini müsterih olarak takip için kendimde hak ve kudret görüyorum."

"Zat-ı hümayunlarının 31 Mart vakası karşısında tam bir dürüstlikle hareket buyurmuş oldukları ve bu hareketin azami derecede zararsız bir şekilde geçip gitmiş olmasının mücerret nüfuz-ı hümayunları eseri bulunduğu muhakkaktır. Fakat bunu tarih yazacaktır ve tarih her şey olup bittikten

çok sonra kalemi eline alır. Bu derme çatma ordu neuzubillah İstanbul'a girecekse ve onu getirenlerin ve garezlerini tatmin için zat-ı hümayunlarına karşı türlü iftiraya kalkışacaklarsa, kendilerine silahlar teslim edilip kuvvetler dağıtıldığına göre müdafaa ve tahaffuz vasıtası ne olacaktır? Tarihin sesini yıllarca beklemek icap eder fakat her şey birkaç gün içinde olup bitebilir!"

Sultan Abdülhamid'in koyu mavi ve çukura batmış gözleri daha düşünceli oldu ve omuzlarını hafifçe eğildi:

"Ecdad-ı ızamım arasında en uzun müddet saltanat sürmüş olanlar silsilesine inayet-i rabbaniye eseri olarak dahil bulunuyorum. Otuz üç yıla yaklaşan bu saltanat müddetinin artık sonuna varması mukadderse, bu düşünce ile müteselli olabilirim!"

Bununla beraber, mukadderata mutlak surette boyun eğmiş görünerek karşısındaki adamı buna kaani yollamayı da münasip bulmadı. Esasen mukavemet fikrini müdafaa eden bu cümlelerin arkasından müsbet bir teklif, kabule layık bir söz de gelebilirdi. Ve Şefik Bey'e teşvik eden bir bakışla bakarak onu mukabeleye davet etti. Bunun üzerine Şefik dedi ki:

"Suiniyetine kati bir kanaatim olan bu ordunun derme çatma bir kuvvetten ibaret bulunduğuna, İstanbul'un şahs-ı hümayunları uğrunda feda-yı can etmeye müheyya kuvvetlerine karşı mücadeleye girişince mutlaka mağlup olacağına sarsılmaz bir emniyetim mevcuttur. Askerim ve bundan şüphe etmiyorum. Ne çare ki, saye-i şahanelerinde azasından bulunduğum kabinede kati kararlar almak için lazımgelen kudret ve azim mevcut bulunmamaktadır. Sadrazam Tevfik Paşa kulunuz tabii şerait içinde mükemmel bir Hariciye Nazırı olmasına imkân veren evsafa sahipse de böyle buhranlı bir devrede işleri yürütebilecek iktidarda değildir. Harbiye Nazırı Ethem Paşa'ya gelince, 31 Mart akşamı ve gecesi askeri teskin için saffettiği gayretlerden çok yorgun düşmüş olup mütemadiyen kalb buhranları geçirmektedir. Gelecek günlerde emir ve kumanda için takati kalmamış bulunuyor."

Bütün bunlar doğru sözler, isabetli görüşlerdi. Sultan Hamid tamamıyla tasdik eden bir eda ile dinliyor, daha sonrasını, neticede söylenecek şeyleri bekliyordu. O kadar teşvik eden bir edası vardı ki, en sonda söylenecek sözleri söylemekte artık bir tehlike kalmadığına, yolun neticeye doğru açılmış ve düzeltilmiş bulunduğuna Şefik emniyet getirdi. Ve sanki ağzından Nimet konuşuyormuş gibi, o derecede kendisinin hükmü ve telkini altında, heyecanın biraz ürpertiği bir sesle, Osmanlı tarihinin mühim bir yaprağını çevirmek teşebbüsüne giriştiğinden emin, ağır ağır, her sözle gayeye biraz daha yaklaşılmaya çalışarak şu sözleri söyledi:

"Mesned-i celil-i sadaretin, Harbiye ve Bahriye nezaretleri de vekâleten tevcih olunmak kaydıyla uhde-i çakeraneme ihsan buyurulmasını istida ediyorum. Bu takdirde, İstanbul'daki kuvve-i askeriyeyi yekpâre bir kale halinde mukaddes taht-ı hümayunları etrafında toplamayı ve Ayastefanos'a gelmiş olan bu derme çatma orduyu pek kolayca geldiği yere yollamayı yeminle taahhüt ederim."

Sultan Hamid bu sözlerle içten içe ürperdi. "On aylık hürriyet milletime ne derecede serkeşlik vermiş ki, bir eski binbaşı üç gün eriştiği Dahiliye Nazırlığı'nı da kâfi bulmayarak huzuruma geliyor ve benden bir çırpıda sadareti, harbiye ve bahriye nezaretlerini istiyor!" diye düşündü. Bundan sonra da, bu adamın tahkik ettirip tafsilatıyla öğrenmiş olduğu hayatına nazaran, Hüseyin Hilmi Paşa zamanında muhalefete geçişinden itibaren İttihatçılar'ın emriyle danışıklı döğüş bir oyun oynaması ihtimali hatırına geldi. Bu müracaatı yine İttihatçılar'ın emriyle yapması, maksadın kendisini iğfal edip ileride mesul edileceği bir harekete sevk olduğu ve kendisine bütün kuvvetler ve selahiyetler teslim edilecek olan bu gizli İttihatçı'nın İstanbul'un ve sarayın kapılarını daha kolaylıkla açmaya hazırlanması, birbirine pek uyan, birbirini pek tabii bir şekilde takip edecek birtakım hareketler değil miydi? Şu halde huzurunda korkunç bir sahtekâr ve düşman vardı. Bütün oyununun keşfedildiğini de kendisine katiyen hissettirmemek lazımdı. Sultan Hamid yüzüne rikkat ve muhabbet dolu bir ifade

vererek, bilhassa büyük gazap köpürmelerine yaraşan kalın sesini yumuşatarak cevap verdi:

“Hakk-ı şahanemde gösterdiğiniz bağlılıktan hakikaten ve cidden mütehassisim. Bunu daima muhafaza edeceğimden ve eğer taht-ı saltanatta kalmaklığım mukaderse söylediğiniz, layık olduğunuzdan da şüphe etmediğim makama sizi getirmekle hislerimin samimiyetini bir gün isbat edeceğimden şüphe etmeyiniz. Fakat pek uzun olan tecrübeme inanın! Şu günlerde herhangi bir mukavemette bulunmayarak bütün gayreti iki ordu arasında kan dökülmemesini temine sarfetmek münasıptır. Ben Meşrutiyet’i, bütün vükelayı aksi reyde bulunmaya hazır hissettiğim halde iade ettim. 93’te de meclisi toplamamak yed-i iktidarımdaydım, Mithat Paşa silinip gitmişti, halbuki hem meclisi topladım, hem de devam ettirmeye çalıştım. Bu defa Meşrutiyet’i iade ettiğim sırada ahkâmına katiyen ve ebediyen sadık kalacağımı söylemiştim. Bu sözümde durmadığıma dair tek delil gösterilemez. Şimdi vicdanım tamamıyla müsterih olarak bekliyorum. Eğer birtakım hainler ve garezkârlar hukuk-ı şahaneme ve hayatıma karşı bir harekete hazırlanıyorsa, gizli maksatları bu ise Allah’ın levh-i mahfuzda yazdığı nasıl değiştirilebilir?”

Sultan Abdülhamid ayağa kalktı ve hareketsiz durdu. Ancak ortaya varan boyuna ve nahif vücuduna rağmen, her zaman uzun ve heybetli bir adam tesiri vermişti ve bu anda bu tesiri her zamandan çok veriyordu. Bütün saltanatı müddetince, yıllar ve yıllarca her an hal’edilmek ve öldürülmek korkusuyla titremiş, en gülünç yalanlara ehemmiyet vermiş ve çok kere inanmış bulunan bu adam, şu anda kendisine düşman bir ordunun ayak seslerini bu yarı metruk sarayın sessizliği içinde duymasına ve her tehlikenin, bütün tehlikelerin başının üzerinde kanat gerdiğini hissetmesine rağmen böyle müsterih ve mütevekkil konuşurken hakikaten büyük görünüyor, meşum vehimlerine mağlûp olarak işlediği bütün suçlardan da nefsinin temizliyordu.

Şefik artık ağzını açıp davasını bir daha müdafaa edemedi ve padişahın ayağa kalkarak verdiği gidiş izni gereğince tekrar temennalarla eteğini öpmek üzere kendisine yaklaştı.

Sultan Hamid hafifçe geri çekilerek ve kalın sesine yine yumuşak bir eda getirerek, “Tekrar tekrar teşekkür ederim oğlum” dedi.

O huzurdan çıktıktan sonra da Abdülhamid Han birden endişeli, nihayetsiz derecede yorgun, en yakınında bulunan iskemleye çöktü. Bu adam teşebbüsü duyulduğu takdide yarın İstanbul’a girecek bir Hareket Ordusu’nun kendisini asla affetmeyeceğini elbette düşünüyordu. Bu sebeple, bu teşebbüsünden dolayı bir ceza görmemek ve hatta böyle bir teşebbüste bulunduğu asla ihtimal verdirmemek için birtakım mefsedetlere girişeceğinden şüphe edilemezdi. “Düşmanlarımın iddia ettikleri gibi gaddar ve zalim olsaydım, bu herifi Yıldız’dan dışarı sağ salım çıkarmazdım!” diye düşündü. Fakat Sultan Hamid uzak cedlerinin değil fakat bizzat dedesi İkinci Mahmud’un tereddütsüz alabileceği böyle kanlı bir kararı değil, herhangi bir kararı da alamayacak kadar yorgun ve bitkin bir halde idi.

Hatta, bu Şefik Bey isimli genç adamın hakikaten samimi olup kendisine sadaret verildiği takdirde taht ve tacını muhafaza edeceğine kati bir emniyet duymuş olsaydı bile, karşısına çıkan son fırsatı yakalamak cesaretini nefsinde hissedemeyecekti. Bir türedinin tahakkümü ve minnetleri altında saltanat sürmek çok acı, altmış altı senelik bir ömürden ve otuz üç senelik bir saltanattan sonra dayanılamıyacak kadar acı bir şey olurdu!

Kaldı ki, Hareket Ordusu’nun İstanbul’a girip vaziyete hâkim olduktan sonra kendisini tahtta bırakması ihtimalini düşünürken âdeta ürperdiği anlar olmaya başlamıştı. Bu takdirde kabul etmesi icap edecek zilletler gözünün önüne gelerek kendisini dehşetle ürpertiyordu. Doymak bilmeyenlere kırmızı atlas kese içinde paradan, mahfaza içinde mücevherden saraya kadar mütemadiyen atıya ve ihsan dağıtmak, her an hükümdar gururundan, halife şerefinden ve padişah hukukundan bir şey feda etmek, her an birtakım yeni ve çoğu küstah çehrelere gülümsemek, akranca iltifatlar etmek, dün

göğsüne asmak mecburiyetinde kalmış olduğu kırmızı hürriyet kordelasından da gülünç yeni ziynetler takınmak, mebuslara ziyafet verdiği gece bardağına su koyacak kadar nefsine eza ettiği sırada Ahmet Rıza Bey'in tavsiye etmiş olduğu veçhile yarın başına kuzu derisinden kalpak geçirmek ve yine onun o gece istediği koca Dolmabahçe Sarayı'nı çarıklı poturlu mebuslara ikram etmek, bütün bu feci gayretlere ve fedakârlıklara rağmen de her an yine yeni bir şüphe telkin edip yeni şüphelerden, yeni korkulardan helâk ola ola yaşamak! Böyle geçecek günlerin, ayların ve senelerin ağırlığını düşünürken Sultan Hamid dehşet içinde kalıyordu. 10 Temmuz'dan beri geçen dokuz on aylık bir zaman içinde uğradığı tecavüzleri ve gördüğü hakaretleri anlamamış gibi davranabilmek, metin ve mütebessim görünebilmek için kendi kendini yemiş, bütün takatini sarfetmişti.

Rahat bırakılacağından, hayatına kastedilmeyeceğinden emin olabilse, tahtı terkedip Çırağan Sarayı'na gitmeyi, orada yirmi sekiz yıl, kılına dokunmaksızın yaşattığı büyük biraderi Beşinci Murad'ın yerini almayı memnunlukla kabul edecek, bunu Padişah bırakılmaya tercih edecekti: Artık o kadar yorulmuş ve bezmişti...

L

Şefik, Yıldız Sarayı'ndan ayrıldığı zaman Nişantaşı'ndan geçmeye ve makamına biraz daha geç gitmeye cesaret etmedi. Bu gecikiş tehlikeli birtakım tefsirlere ve tahkiklere yol açabilirdi. Esasen de şimdi karısının karşısına çıkmak, Sultan Hamid'le konuşulmuş şeyleri bir bir anlatarak muvaffakiyet elde edemeyişinden dolayı nefisini müdafaa etmek kudretine sahip değildi. Arabacıya “Bâbîâli'ye!” emrini verdi ve Beşiktaş Tophane yolu ile İstanbul tarafına geçerek makamına vardı. O gün Meclis-i Vükela olmayacağı için, sabahleyin pek erken kalkmayı zaten pek sevmeyen sadrazam paşa henüz gelmemişti. Ve bunun kendisini bir an müsterih ediverişine Şefik sonra hayret etti.

Akşama kadar ziyaretçilerin ardı arası kesilmedi ve hiçbiri ötekini tutmamak şartıyla haberlerin sonu gelmedi. Makedonya'dan gelen kuvvetin İstanbul'a girmemesi için tavassutta bulunmaları maksadıyla sefaretler nezdinde yaptığı teşebbüsün akim kalması üzerine Berat mebusu ve Arnavut mebuslar grubunun reisi İsmail Kemal Bey'in, yani kendisinin Dahiliye Nazırlığı makamına geçmesini temin etmiş olan adamın İstanbul'dan kaçtığı da bu alınan haberlerden birini teşkil etti.

İkinci vakti sadrazam tarafından çağırılmış ve bu yaşlı, kadın tabiriyle mızımız adamın yanına giderken Makedonya dağlarında birkaç yıl eşkıya ile çarpıştığı müddet hiç duymadığı, hiç tasavvur etmediği bir korku geçirmişti. Acaba Sultan Hamid'den vaziyeti öğrenmiş olan sadrazam gizli teşebbüsünü yüzüne çarparak kendisini istifa etmeye mi davet edecekti? Fakat sadrazamın odasına girip aynı teşrifatla ve aynı nazik ve hatları fazla sakın çehre ile karşılaşınca büyük bir nefes aldı: Tefik Paşa'nın bir şeyden haberi yoktu. Gündelik işler üzerinde bir konuşma için kendisini çağırılmıştı.

Son takdim edilen evraka imza atıp Nişantaşı'na dönmek üzere arabayı emrettiği esnada, bugün öğle yemeği yememiş olduğunu ve teneffüs odasında yemeğin hazırlandığını birkaç kere haber verdikten sonra hademelerin bundan vazgeçtiklerini Şefik fark etti. Giderken odasına, müzeyyen ve ağır eşyaya, pek geniş yazıhaneye, kendisine kâfi görmeyerek daha büyüğü ile, en büyüğü ile değiştirmeye kalktığı bu Dahiliye Nazırlığı makamının debdebeli manzarasına -bu odaya bir daha hiç ayak atmayacağını sanki düşünmüş gibi uzun uzun baktı.

LI

Şefik Bey Nişantaşı'na ahalsininin daha gün kararmadan, endişeli, evlerine çekildikleri ve taş üstünde taş kalmamaya kadar yarından her felaketi bekledikleri çok tehna ve karanlık bir şehir sokaklarından geçerek vardı. Araba harem kapısının önünde durduğu zaman başını yukarı kaldıran genç adam, karısının küçük salonunda bulunduğunu pencerelerdeki ışıktan anladı ve merdivenleri hızla çıkararak bu odaya gitti. Nimet araba sesini duymuş ve kendisini karşılamak için koridora çıkmıştı. Odaya birlikte girdikleri zaman, Şefik Bey sanki karısını bir daha görmemek tehlikesi geçirmiş bir adamın ruh haleti içinde ona uzun, bütün varlığını saran bir bakışla baktı.

Genç kadının üzerinde tirşe rengi ipekten bir elbise ve saçlarında kızıl bir gül vardı. Heyecan içinde beklemekten pembeliği solarak bir kâğıt beyazlığı almış teni ve meraktan parlayan iri yeşil gözleriyle o derecede güzeldi ki, Şefik ondan ve onun güzelliğinden başka her her şeyi unutabilerek kendisini kollarına aldı.

Nimet bu kollara nefisini memnuniyetle bırakmıştı fakat bu memnuniyeti kendi kendine yeter bir keyfiyet saymaksızın kocasını bu saadeti hak etmeye davet etti: “Yarınki sadrazam paşa hazretlerinin iltifatlarına mı mazhar oluyorum?” diye sordu.

Şefik birden nefsinde onu kollarında tutmak, kalbinin üzerinde sıkmak hakkını görmedi.

Kolları iki yanına düştükten sonra, “Maalesef hayır!” diye mırıldandı.

O zaman, bir koltuğa oturan Nimet'in yeni sualleri şu oldu.

“Peki, beni şimdiye kadar niçin habersiz bıraktın? İnsan Yıldız'dan dönerken buraya uğramaz mı? Haydi uğramadın, Bâbîâli'den iki kelimelelik bir tezkere ile de mi vaziyeti bildiremezdin?”

Sonra, artık bir ehemmiyetleri kalmıyan bu suallerin ve sözlerin cevaplarını merak etmeyerek asıl meseleye geldi:

“Hünkâr sizi bu sabah kabul etmedi mi?”

“Etti.”

“Yalnız olarak mı?”

“Evet.”

“Konuştuğumuz ve mutabık kaldığımız şeyleri kendisine söylemedin mi?”

“Aynen söyledim.”

“Sadaret'le Harbiye ve Bahriye nezaretlerini bana tevcih ederseniz, bütün kuvvetler elimde toplanırsa tahtınızda emin oturursunuz diye kendisini temin etmedin mi?”

“Bunları hep söyledim ve ısrarla söyledim.”

“Israr...”

Genç kadın hiddet ve istihfaf anlarındaki tavrı ile başını dikleştirip ağzını yavaşça çarpıttı:

“Tarzı var ısrarın! ‘Bu herif beni pençesinde bir kukla gibi oynatacak’ şüphesini verecek şekilde konuşmuş, kendisini ürkütmüş olabilirsin! ‘Acaba beni Cemiyet namına imtihan mı ediyor?’ şüphesini de vermiş olabilirsin... Ah, keşke bizzat saraya gidip Müşfike Kadın vasıtasıyla kendimi huzura kabul ettirseydim, ben kendim konuşsaydım! Bana mülakati, konuşulanları aynen anlatmak lütfunda bulunur musunuz?”

“Sen” diye hitaplarında biraz yabancılık, “Siz” diye hitaplarında biraz istihfaf vardı ve kendisinden bekleneni elde edememiş olmaktan mahcup, muti, sabırlı, Şefik, Sultan Hamid'in ilk kabul anından “Tekrar tekrar teşekkür ederim oğlum” diye uğurladığı ana kadar arada geçen bütün sözleri hafızasına aynen zaptettiği gibi tekrar etti.

Nimet Hanım kendisini on yıl daha yaşlı gibi gösteren ve iki kaşının arasında bir çizgi yapan bir dikkatle dinliyordu. Şefik, yorgun, sükût edince, bu konuşma hakkında hiçbir tefsirde bulunmaksızın,

“Akşam gazetelerini gördün mü?” diye sordu.

“Evet, arabada göz gezdirdim.”

“Yıldız’a gidip huzura çıktığını vakıa haber almamışlar amma yarın hiç şüphesiz ki öğrenir ve yazarlar. Ne ise, şimdi hiç değilse yarına kadar mesele bu değil. Benim söyleyeceğim şey başka: Gazeteler artık sarıh ve kati bir cephe tutmuş bulunuyorlar. Hepsi padişahın aleyhinde, İstanbul da bu gazeteleri memnuniyetle, emniyetle okuyor. Şu halde biz de onun aleyhine geçmekte istical göstermeliyiz. Kabinenin sadrazam başta olmak üzere öteki azası gibi ağzımızı açıp bekleyemeyiz. Bunları söylerken yüzüme tükürmek için babamın mezarından çıkmak istediğini âdeta görür gibi oluyorum. Fakat ne çare, Sultan Hamid kendi nefsinin herkesten önce kendisi mahkûm etmiş bulunuyor. Esasen babam Meşrutiyet’in iadesine o razı olduğu anda buna hükmetmemiş değildi. Sultan Hamid kendi nefsinin bizzat müdafaa etmediği gibi artık bütün kudretini kendi adamlarını vazifelerini ifadan menetmekte kullanıyor!”

Bir an susup sonra âdeta kendi nefesine hitap ederek devam etti:

“O mukadderatına rıza gösterdiği için kendisini izzet ve ikram ile Yıldız Sarayı’ndan Çırağan’a, yahut da Beylerbeyi’ne naklelerler. Nihayet Selanik’e, Kâbe-i hürriyetlerine götürürler. Fakat adamları, kendisine hizmet etmeyi istemiş olanlar darağacına çıkarlar!”

Şefik birden ürperdi.

“Şu halde istical etmek, hareket henüz yaşlı ve basitce bir adam dediğin Hüsnü Paşa ile birtakım binbaşlıların, yüzbaşlıların elinde iken, daha Mahmut Şevket Paşa yetişmeden ne yapılabilirse yapmak lazım! Sen bugün kabinde en mühim nezaretlerden birini, en siyasi nezareti işgal ediyorsun. Gidişin âdeta bütün İstanbul hükümetini beraberinde götürmek manasını ifade edebilir. Orduda vaziyete Mahmut Şevket Paşa’nın gelmesinden evvel hâkim ol ve Sultan Hamid hal’ edilmedikçe Meşrutiyet’in emniyet altına alınmayacağı, alınamayacağı fikrini müdafaa et. Henüz müfritler bile bunu resmen ağızlarına alamazlarken bu fikri kendine bayrak yap ve bu bayrakla başa geç!”

“Fakat Sultan Hamid susar mı? Daha bu sabah kendisine neler teklif etmiş bulunduğumu söylemez mi?”

“Sultan Hamid’in sözüne emniyet edilse 31 Mart’taki masumiyetine inanılırdı!”

“Şu halde Sultan Hamid’in huzuruna çıktığımı da mı inkâr edeceğim? Bir nazırın saraya giderek Padişah tarafından kabul edildiğine dair yüz şahit gösterilebilir. Huzura kabul edildiğimi gazeteler bu akşam duyup yazmadılarsa yarın öğrenip yazarlar diye demin sen kendin söylüyordun!”

Nimet Hanım ayağa kalktı ve iki eli arkasında, uzun eteğini hışırtılarla sürüyerek odanın içinde, derin bir heyecana düştüğü veya düşüncelere daldığı zamandaki âdetiyle -dün gece de yapmış olduğu gibi- uzun uzun yürüyüp dolaştı.

Şefik zihninde geçen ayların muhasebesini yapıyordu.

Bu kadın hayatında tahayyül etmemiş olduğu bir saadete kendisini sarhoş etmiş ve bu saadet için fakir imam oğlunun tasavvur edemeyeceği bir ihtişamlı dekor temin etmişti.

Bir nazır mevkiine kendisini yükselten şey de onun ihtirası olmuştu.

O karşısına çıkmamış, elinden tutmamış bulunsaydı, belki mebusluğu da istemeyecek, askerlik hayatından ayrılmayacaktı. Ve düşüncelerinin burasına gelince, şimdi kendisinin de Enver, Niyazi, Hafız Hakkı ve ötekiler gibi bu ordunun içinde İstanbul önlerine varmış, İstanbul’a girmeye hazırlanmakta olacağı hatırına geldi.

O zaman birdenbire ruhunda, varlığında kendi de farketmeksizin bir sarsılma, bir çöküntü oldu. Ve bu sarsılmadan, bu çöküntüden gözlerine doğru yükselen yaşları güçlkle tuttu. Göstermedi.

Orduda o bulunuşla şimdi konuşulan gidiş arasındaki fark! O heyecanla şimdiki korku arasındaki fark!

Nimet'e birden kinle bakmak üzere başını kaldırdı. Fakat o bu gece o derecede güzeldi ve üzerinde kurmuş olduğu hâkimiyet o kadar mutlak ki, kendisine karşı kin duyabilmesine de, bu kini belli etmeği düşünebilmesine de hayret etti.

Nimet artık dolaşmıyordu. Yine kararlarını vermiş, hatta bütün planını hazırlamıştı. Dedi ki:

“Bu mülakatı gizlemeye imkân yok, hatta lüzum da yok. Öyle ya, madem ki bu mülâkat şahitsiz cereyan etti, madem ki padişah seni huzuruna yalnız kabul etti, başbaşa konuşulmuş şeyleri dilenilen şekilde anlatmak mümkündür. Sen Sultan Hamid'e vaziyetin vehametini bildirmiş, tasavvur etmiş olduğu şeyi hemen yapmasını, çekilmenin bir an evvel vukua gelmesini, beklenecek zaman kalmamış olduğunu söyleyip ısrar etmiş olursun. Fakat Sultan Hamid feragat tasavvurundan vazgeçtiğini söyleyebilir, her ne pahasına olursa olsun tahttan çekilmeyeceği tarzında mukabele edebilir. Bunun üzerine, İstanbul'a doğru yürüyen kuvvetlerin tarafına geçmekten başka bir çare kalmadığını takdir ederek ve bu âciz, tereddütler içinde çırpınan sadrazamdan hiçbir hayır ummayarak gizlice İstanbul'dan ayrılmayı zaruri görmüş olursun!”

“Fakat bende hasıl olan kanaat, Sultan Hamid'in kendisini müdafaa için kan döktürmeyeceği, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın gireceğidir. Şu halde, ordu İstanbul'u kan dökmeden ele geçirince, sözlerimi hadiseler müthiş surette tekzip etmeyecek mi?”

Nimet Hanım bir an durakladı. Sonra nefsine emniyetini tekrar buldu.

“Hiç de değil! Bunu o zaman hareketinin bir neticesi diye kabul etmek ve ettirmek pekâlâ mümkündür. Esasen sen Ayastefanos'a gelen orduda vaziyete hâkim olduktan, ordunun erkânından biri, hatta birincisi haline geldikten sonra senden hesap sorulmaz, hesabı sen başkalarından istersin!”

Şefik ıstıraplı bir düşünceye dalmış görünüyordu.

“Yıldız'daki teşebbüs muvaffakiyetle neticelenmeyince sen bu şekilde hareketi zaruri mi buluyorsun?”

“Evet. Kalmak, pek büyük tehlikeleri bile bile kabul etmek olacaktır.”

“Şu halde ne zaman gitmeliyim?”

“Derhal!”

Şefik'in gözleri birden acı ile doldu. Bütün bu ıstırap ve korkular içinde arzularının şahlanmış olduğu belliydi.

Boynu bükülerek “Yarın gitsem!” diye mırıldandı.

Nimet Hanım karşısında politikadan ziyade aşka, aşkına mağlup, zihni onunla meşgul, sayesinde nazır olmuşsa da yarın bu uğurda kellesini vermesi mümkün adama baktı. Onu kollarında tattığı zevkin pek yakın hatırasıyla göndermezse, onu hayatta ne fevkalade şeyler bulunduğunu âdeta unutmuş olarak gönderirse belki nefsini daha az ihtirasla müdafaa edeceğinden korktu. Bu korku sadece kendisini avutmak, kendi arzularını nefsine itiraf etmemek kaygısının mahsulü de olabilirdi.

Uzun boyu, sarı saçları, mavi gözleri ve sapsarı bıyıklarıyla bu yakışıklı erkeği kendisi de seviyordu. Hiç değilse onun kendisine verdiği zevki seviyordu.

Ve bir fısıltı içinde “Bu iş yarına bırakılamaz! Fakat yola iki saat daha geç çıkmada mahzur yoktur!” diyerek kendisini kocasının kollarına bıraktı.

Ayrılmak üzere iken Şefik “Acaba yanıma ihtiyaten büyük bir para alsam mı?” diye sormuştu.

Düğünde karısına yüz görümlüğü olarak takdim ettiği gerdanlığın borcunu hâlâ bitirememiş olan genç adam için bu büyük parayı ancak yatak odasının duvarında bulunup Nimet'e ait olan kasadan almak icap ediyordu. Ve üç saat süren çılgın bir sevişmeden eti doyan, rahatlayan, hem de biraz yorulan kadının muhakemesi bu büyük paranın alınmasını tamamıyla lüzumsuz, hatta tehlikeli bir şey olarak gösterdi.

“Üzerinde külliyetli para bulunması zararlıdır. Fark edilirse başına bir felaket getirebilirler.

Böyle bir alçaklık yapılmasa da bu külliyetli para ile vicdanları satın almaya geldiğine belki hükmedilir” diyerek vazgeçirdi.

LII

Gece yarısını iki saat geçerken, Şefik yanına eski ve sadık çavuşunu, İstanbul'a inkılabın ilk günlerinde kendisiyle beraber gelmiş, bir müddet evvel nezaretlerden birinde memuriyete sokulmuş, üç gün önce de Dahiliye Nezareti'nde bir kalem mümeyyizliğine getirilmiş olan Ohrili Kemal Efendi'yi yanına alarak konaktan gizlice ayrılmıştı.

Kemal Efendi'ye bu gidişin nasıl ve neden kararlaştırıldığı tabii etrafiyla söylenmemişti. Ve ne şekilde bir teşebbüsten sonra orduya iltihak kararının verildiğini bilmeyen biçare adam, velinimetini eski arkadaşlarına sağ salim kavuşturmak için kanını dökmeye hazır, yarın kahramanca İstanbul'a dönmek düşüncesinin şevk ve neşesi içinde efendisiyle birlikte yola çıkmıştı.

Onlar gittikten sonra da Nimet Hanım'a birdenbire boğucu bir sıkıntı geldi. Nisan gecesinin bu Nişantaşı sırtlarında henüz serin olması icap ettiğini düşünüp sırtına kalın bir manto geçirerek kimseyi uyandırmadan aşağıya, harem bahçesine indi. Çam ağaçlarının altına iki gündemberi konmuş hasır koltuklardan birine oturarak, uzun uzun düşündü.

Hava hakikaten serindi ve buna rağmen başı ateş gibi yanıyordu. Şefik'i Hareket Ordusu'na göndermek üzere bütün talakatını kullandığı ve bu ordunun âdeta başına geçebileceğine, nâzımı olabileceğine kendisini iknaa çalıştığı sırada bunun mümkün bir şey olduğuna şahsen inanmıştı. Fakat şimdi, bu simsiyah ve sessiz soğuk gece içinde, bunun tamamıyla imkânsız bir şey olduğunu mutlak bir hakikat şeklinde kabul etti. Masumluluğu ve Hareket Ordusu'na karşı düşmanca bir vaziyete geçmeyi reddettiği hakkında vesikalar, deliller gösterecek olan Sultan Hamid için, "Bizzat kendi arkadaşlarınızdan biri, en eski arkadaşlarınızdan biri beni mukavemete, üzerinize yürümeye teşvik etti de ben muvafakat etmedim. Meşrutiyet'e ve meciyete sadık kaldım!" dememek imkânı var mıydı?

Eğer Şefik bir köşede kalmış olsa belki de ulüvvücenap gösterip teşebbüsünden bahsetmezdi. Fakat onun düşmanları arasına katılıp üzerine yürüdüğünü göre göre Sultan Hamid'in bu ulüvvücenabı göstermesi sadece bir ahmaklık olmaz mıydı?

Yani, Şefik ilk önce mazi üzerine bir sünger geçirilerek Hareket Ordusu'na kabul edilse bile, daha sonra meydana çıkacak pek vahim şeyler, affedilmeyecek şeyler vardı. Genç kadın birdenbire bütün soğuğun vücuduna dolmuş olduğunu hissetti, iliklerine kadar üşüyüp titredi. Ellerini birbirlerine kilitliyerek, "Biçareyi kendi ayağı ile ölüme gönderdim!" diye mırıldandı.

Arkasından adamlar yollayıp çağırılmayı düşündü.

Fakat kimi, kimleri nereye, nasıl yollayacaktı?

Herhangi şekilde isminin işe karışabileceğini, bu takdirde hiçbir şey bilmemek iddiasında bulunamayacağını düşündü.

Dönmesi için yazacağı tezkere yolda başka birinin eline geçerse, yahut Şefik tevkif edilip üstü başı arandığı sırada bu tezkere ele geçecek olursa, bu hareketi fevkalade tehlikeli bir mahiyet alabilirdi. Elinde bir tezkere olmamak şartıyla kendi namına dönmesini söyleyecek bir adama ise Şefik muhakkak ki emniyet etmez, dönüp gelmezdi.

Nimet bahçeden içeri girdi, dairesine çıktı.

İç içe açılan ve kapıları açık duran üç odayı mütemadiyen katediyor, gidip geliyor, gidip geliyordu. Böyle uzun dakikalar geçirdi. Osmanlı İmparatorluğu hükümeti Dahiliye Nazırı'nın İstanbul şehri hudutlarından artık çıkmış, hükümetinin sözü geçmeyen topraklara dalıp bir mülteci haline girmiş bulunması icap ediyordu. "Şefik burada kalsaydı mutlaka başı tehlikedeydi. Yarının galiplerine şimdiden iltihak, hatta dehalet edince bu tehlikeden kurtulabilir sanırım. Bahtını denesin. Fakat keşke kendisine istediği gibi büyük bir para verseydim!" diye düşündü.

Sabah, yaklaşıyordu. Bu gece bütün başka gecelerden farksızmış gibi saatler aynı intizam ve

ittihad ile ilerlemişler, birbirlerinin yerlerini almışlardı. Ve Nimet mantosunu çıkararak, bu gecenin herhangi geceden farkı yokmuş gibi yatağa girmek ve herhangi gecedeği gibi uykuya dalmak istedi.

Yatağa girdi de... Yatağa girerek, başını yastıklara bırakıp üzerine yorganı çekti ve gözlerini kapadı.

Sonra birdenbire, ani bir dehşet içinde doğrularak, karyolanın içinde oturdu ve kendi kendine konuştu:

“Şefik’i tevkif edecek, Yıldız’da teklif ettiği şeylerin hesabını soracaklar. Ya o da bu fikirleri kendisine benim verdiğimi söyliyerek suçunu hafifletmek isterse? Haydi bunu intikam arzusu ile yapmasın fakat idam edileceğini anlarsa, bu hareketi ona aşk da yaptırabilir. O ölür ve ben sağ kalırsam bir başkasının olacağını düşünerek beraber ölmemizi isteyebilir. Fakat alçaklık etmese, hiçbir şey söylemese de üzerindeki nüfuzum bilindiği için yine bu işe kendisini benim sevketmiş olduğuma hükmedeceklerdir. Bu hususta Talat hepsini ikna edecektir. Velhasıl beni mutlaka bu işe bulaştırırlar!”

Bir müddet dalgın dalgın sustu. Sonra fasıla verdiği ıstıraplı monologa devam etti:

“Vakıa siyasi bir suçtan dolayı bir kadının darağacına çekildiği olmuş şeylerden değildir. Amma İttihatçılar asıl şevketli devirlerine bundan sonra başlayacaklar. Kanun nazarında, kendi kanunları nazarında padişahın da, şehzadenin de, erkekle kadının da bir olduğunu göstermek üzere böyle bir fırsattan istifade etmeyi elbette ihmal etmezler!”

Beyaz ve uzun boynunu sanki ipten sakınır gibi iki eliyle hafifçe okşar gibi tutup başını salladı. Birdenbire ve yüksek sesle “Hemen kaçmam lazım!” dedi.

Bunu o kadar hızlı sesle, âdeta bağırarak söylemişti ki, her taraftan ve pek uzaklara kadar duyulmuş gibi, bir an korktu.

Evet, kaçmak lazımdı. Babası ölmüş olduğu için kendisini İstanbul’a bağlayan, İstanbul’dan ayrılmamaya mecbur edecek hiçbir şey yoktu. Annesine gelince, geçireceği yalnızlıktan, hürriyet aylarından belki de o pek memnun olurdu.

Evvvela duvar içindeki gizli dolabı açarak bütün mücevherlerini, konakta bulundurduğu -ve bir kısmını zavallı kocasına veremediği- nakdi, banka defterlerini topladı, süratle giyindi ve topladığı şeylerden koynuna koymadıklarını bir iki parça çamaşırıyla birlikte el çantasına yerleştirdi. Gün artık ağarıyordu. Sessiz adımlarla, arkasında bıraktığı odada genç kızlık hayatının sakin yıllarından sonra en çılgın bir aşkla sevilerek geçirdiği dört ayı da hiç düşünmeden ilerledi, alt kata indi ve dadısı, âdeta anası olan Çeşmifelek Kalfa’nın cariyeler arasında en sevdiği kız olan Gülüstû ile beraber yattıkları odaya giderek yavaşça kapılarına vurdu.

Onlar kapıyı açıp kendisini alaca karanlıkta, giyinmiş, sokağa çıkmak üzere çarşaflanmış görünce şaşırdılar.

Fakat geçirilen günlerin fevkaladeliği bu hayreti mutedil bir hadde bırakmıyor da değildi.

Nimet içeri girmiş, bir iskemleye oturmuştu. İlk önce Gülüstû’ya işaret edip, “Hiç ses etmeden hemen giyin ve çarşafın” dedi. Sonra Çeşmifelek’e dönüp vaziyeti en kısa bir şekilde anlattı. Kocasını gece yarısından sonra gitmişti. Nereye olduğunu iyi bilmiyordu amma Hareket Ordusu’na iltihak edeceğini tahmin ediyordu. Kendisi de yanına Gülüstû’yu alarak Avrupa’ya gitmek kararını vermişti. Konağı, yalıtı, her şeyi Çeşmifelek’e emanet ederek gidiyor ve kendisine her aybaşı ‘Kredi Liyone’ bankasından bir tanesi alınmak üzere on iki tane çek bırakıyordu. Bununla beraber, çok daha evvel dönebilmek ümidinde idi. Çeşmifelek her şeye bakacak, lüzumsuz kalabalığı tasfiye edecek, annesiyle de alakadar olup bu konakta sade kendisinin değil, babasının da yerini dolduracaktı.

Bu son sözleri söylerken Nimet boğazında sesinin düğümlendiğini hissetti. Hiçbir itirazda bulunmaya cüret etmemiş olan Çeşmifelek, sessiz, ağlıyordu.

“Yok, gözyaşı istemem Felek. Metin olmaya ihtiyacım var!”

Hatta, latife etmeye de kendinde kuvvet bularak, “Ben döneceğim amma Gülüstü belki de artık dönemez. İhtimal ki Paris’te kendisini bir Fransız kontuna veririm!” dedi.

Gülüstü hazır olmuştu. Nimet Hanım kimseyi uyandırmamak, bu gidişi gizli tutmak için sımsıkı sürgülü ve bu sürgülerinin çekilmesi kapıcının uyandırılmasına bağlı olan büyük kapıdan değil, harem bahçesinin bir tarafından yan sokağa açılan -birkaç saat önce Şefik’in de kullanmış olacağı- kapıdan çıktı.

Dışarıda in cin yoktu ve kirlili bir sabah artık başlamış bulunuyordu. Bu esnada karşılarına çıkacak herhangi bir serseri için Nimet’in elindeki çantayı kapıp kaçmak hiç de güç olmazdı. Fakat insanlar en sakin zamanlarını en tehlikeli vaziyetler içinde yaşadıkları için genç kadının kalbinde hiç çarpıntı yoktu.

Öbek öbek süprüntünün birikmiş ve bu süprüntülere sokak köpeklerinin üşüşmüş oldukları bomboş sokaklardan geçerek Tramvay Caddesi’ne, Harbiye Mektebi’nin önüne çıktılar ve ancak orada, ihtiyar arabacısı uyuklayan, körüğü kapalı bir payton buldular. Araba köhne, beygirler mecalsiz ve arabacının üstü başı perişandı.

Nimet Rusya sefaretine iltica etmeyi, kaçmaya karar verdiği an zihninde kararlaştırmıştı. Fakat arabacıya sefaretin ismini vermeyi münasip görmeyerek sadece “Beyoğlu’na!” dedi ve şiddetli kamçılara rağmen beygirler bir türlü ilerlemediği için yol bitmek bilmedi.

Nimet bu yol esnasında sükûti kaldı ve sefarete varmadan önce Bonmarşe önünde arabayı durdurup Gülüstü ile beraber indi. Bonmarşenin önünden geçerlerken kışları üç sene bu mağazanın önünde konak arabasından inerek içeri girişlerini, Sedat’la karşılaşarak bakışmalarını hatırladı. Bazan bir iki söz söyleyip hızla birbirlerinden uzaklaştıkları da olurdu. Acaba Bağdat’ta ne yapıyordu? Herhalde şu anda hali zavallı Şefik’ten de, hatta kendisinden de çok daha rahat ve emindi.

Nimet tam bu esnada onu hatırlayışına şaşıtı ve yanında heyecandan çeneleri birbirine vuran Gülüstü, hızlı hızlı yürüdü, Rus sefaretine ne varınca ön bahçenin henüz bir tarafı açılmış demir kapısından içeriye hücum eder gibi, âdeta can havli içinde daldı. Gülüstü kendisini takip etti. Rusya sefaretine Sultan Hamid’in mukadderatına karşı pek yakın bir alaka göstererek kendisine -tarafından reddedilmiş- bir himaye teklifinde de bulunduğu için Nimet Hanım aynı padişaha sadakatıyla maruf bir eski vezirin kızı ve İttihatçılar’ın zulümlerine uğraması muhakkak bir nazırın karısı sıfatıyla bu sefarete ilticayı münasip bulmuştu. . .

Ertesi sabah çıkan İstanbul gazeteleri, Dahiliye Nazırı’nın hareket ordusuna iltihak etmeye kalkışmışsa da bundan evvel Yıldız’a giderek birtakım caniyane tekliflere kalkıştığı hakkında ele deliller geçtiği için muhakemesi bilahare yapılmak üzere Ayastefanos’ta tevkif ve hapsedildiğini yazıyor, karısının da İstanbul’dan son kaçanlar arasında bulunduğunu haber veriyorlardı. Abdülhamid vükelasından ve istibdat enkazından Mehmet Şahabettin Paşa’nın kızı olan bu kadın, demek ki kocasının caniyane tasavvurlarıyla alakalı idi ve bundan, yani foyaların meydana çıkması ihtimalinden korkmuş, hareket etmek üzere bulunan Rus bandıralı bir gemiye bir ecnebi sefaretinin yardımıyla binerek Odesa’ya kaçmıştı.

Siyasi bir nezaket gösteren gazeteler, Nimet Hanım’ın sığındığı ecnebi sefaretin ismini gerçeği yazmamışlardı, fakat Rus bandıralı gemi ile Odesa’ya gidiş, bu hanımın hangi sefarete sığınmış olduğunu da anlatmıyor değildi.